

T.C.

**YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI**

**998/1590 TARİHLİ MEKKE VE MEDİNE SURRE
DEFTERLERİ
(TAHLİL VE TRANSKRİPSİYON)**

MERYEM ÇOŞGUN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Nilüfer ATEŞ

HAZİRAN-2025

YOZGAT

T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

998/1590 TARİHLİ MEKKE VE MEDİNE SURRE
DEFTERLERİ
(TAHLİL VE TRANSKRİPSİYON)

MERYEM ÇOŞGUN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Nilüfer ATEŞ

HAZİRAN-2025

YOZGAT

YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
LİSANSÜSTÜ TEZ ONAY FORMU

T.C.

YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Enstitümüz İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Meryem ÇOŞGUN'un hazırladığı “**998/1590 Tarihli Mekke ve Medine Surre Defterleri (Tahlil ve Transkripsiyon)**” başlıklı tezi ile ilgili tez savunma sınavı, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri gereğince 19/06/2025 Perşembe günü saat 14:00 - 15:30'da yapılmış, tezin onayına oy birliği ile karar verilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Ali İhsan KARATAŞ

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Nilüfer ATEŞ

(Danışman)

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Yunus ÇAKIR

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve sayılı Enstitü Yönetim Kurulu Kararı ile onaylanmıştır.

...../...../20...

Prof. Dr.

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEZ BEYANI

Tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, tezin içerdği yenilik ve sonuçların başka bir yerden alınmadığını, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan eder, aksi bir durumda aleyhine doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğini beyan ederim.

İmza

Meryem ÇOŞGUN

19/06/2025

ÖN SÖZ

İslâm Devletleri nezdinde kutsal belde olarak kabul edilen şehirlerin başında Mekke ve Medine gelmektedir. Bu iki mukaddes şehir için Haremeyn kavramı kullanılmaktadır. Haremeyn'e hizmet etmek, İslâm ülkeleri için adeta bir güç ve otorite göstergesi olmuştur. Haremeyn hizmetlerinden biri de surre irsâlidir. Surre; her yıl hac mevsiminde Haremeyn beldelerine gönderilmek için surre alayı ile yola çıkarılan çeşitli hediye ve paraları ifade etmektedir. Surre irsâli gerçekleştirilirken Haremeyn'e büyük meblağlar ayrılması, maddî açıdan İslâm ülkelerini zaman zaman zorlamışsa da Haremeyn yardımları terk edilmemiştir. Bu gelenek Osmanlı döneminde de uygulanmaya devam etmiştir. Osmanlı Devleti zamanında irsâl olunan surrelerden kimlere, ne kadar surre tahsis edileceği kayıt altına alınmıştır. Osmanlı Arşivi'nde geniş yer tutan surre defterleri hem dönemin sosyal ve ekonomik yapısı hem de irsâl olunan bölgenin nüfus özellikleri hakkında kıymetli bilgiler ihtiva etmektedir. Bu bilgiler ışığında XVI. yüzyılın ikinci yarısından bir surre uygulaması örneği olmak üzere 998/1590 tarihli Mekke ve Medine surre defterlerinin analizi yapılarak tez çalışmamız şekillendirilmiştir.

Tez çalışmamda en büyük desteği ve katkıları için başta danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Nilüfer ATEŞ'e, arşiv metinlerindeki Arapça ibareleri okumama yardımcı olan hocam Öğr. Görevlisi Anas MUSLİM'e, tezimi okuyarak bana yardımcı olan ablam Merve ÇOŞGUN'a ve bana maddî ve manevî desteklerini eksik etmeyen aileme teşekkürlerimi sunarım.

Meryem ÇOŞGUN

19/06/2025

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

998/1590 TARİHLİ MEKKE VE MEDİNE SURRE DEFTERLERİ (TAHLİL VE TRANSKRİPSİYON)

MERYEM ÇOŞGUN

YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI: DR. ÖĞR. ÜYESİ NİLÜFER ATEŞ

Surre, İslâm âlemi nezdinde kutsal beldelere gönderilen çeşitli para ve hediyelerin genel adıdır. Haremeyn'e surre gönderilmesi, Abbâsîler zamanında başlatılmış olup sonraki İslâm devletleri tarafından da devam ettirilmiştir. Osmanlı Devleti'nde Yavuz Sultan Selim döneminde Mısır ve mukaddes beldelerin hakimiyet altına alınması (923/1517) sonrasında düzenli hale getirildiği bilinmektedir. Tez çalışmamızda 998/1590 tarihli Mekke ve Medine surre defterleri incelenmiştir. Tez, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Girişte; araştırmanın çerçevesi, önemi, amacı, kaynakları ve yöntemi açıklanmıştır. Birinci bölümde ise surre kavramı izah edilerek İslâm tarihinde surre uygulamasının ortaya çıkışı ve tarihi süreci hakkında genel bilgiler verilmiştir. Bu kapsamda Osmanlı surre geleneğine ait kavramlar açıklanmış; surre teşrîfâtının detayları verilerek surre irsalinde görev alan memurlar ve görevleri izah edilmiş ve Osmanlı uygulamasında surre gönderilen yerler belirtilmiştir. İkinci bölüm, tezin asıl konusunu teşkil eden surre defteri incelemesine tahsis edilmiştir. Mekke ve Medine Surre Defterlerinin Muhteva Analizi başlığını taşıyan bu bölümde, surre defterlerinin içerikleri ele alınmıştır. Buna göre Mekke ve Medine'de surre payı alanlar şeklinde altı grupta tasnif edilmiştir. Medine Surre defterinde zikredilen surre vakıfları, kuruluş şartlarına göre gruplandırılarak işlenmiştir. Üçüncü bölümde ise, 3485 numaralı Mekke surre defterinin transkripsiyonuna yer verilmiştir. Sonuç olarak, surre defterlerinin Osmanlı'nın Haremeyn'e yönelik ilgi ve yardımlarını anlamada orjinal bilgiler ihtiva ettiği anlaşılmıştır.

2025, xiv + 112 Sayfa

Anahtar Kelimeler: Surre, Surre Alayları, III. Murad, Mekke, Medine, Surre Vakıfları

ABSTRACT

MASTER THESIS

TRANSCRIPTION AND ANALYSIS OF MECCA AND MEDINA SURRE NOTEBOOKS DATED 998/1590

MERYEM ÇOŞGUN

YOZGAT BOZOK UNIVERSITY

SCHOOL of GRADUATE STUDIES

DEPARTMENT OF ISLAMIC HISTORY AND ARTS

SUPERVISOR: DR. ÖĞR. ÜYESİ NİLÜFER ATEŞ

Surre is a general term used to describe various monetary donations and gifts sent to the holy cities in the Islamic world. The dispatch of surre to the Haramayn began during the Abbasid period and was continued by subsequent Islamic states. Ottoman period, it is known that it became regularized after the conquest of Egypt and the holy cities by Sultan Selim I (Yavuz Sultan Selim) in 923 AH / 1517 CE. In this thesis, surre registers of Mecca and Medina dated 998 AH / 1590 CE, pertaining to the reign of examined. The thesis consists of an introduction and three chapters. In the introduction, the scope, significance, purpose, sources, and methodology of the study are explained. The first chapter, Explances the concept of surre, followed by a general overview of its emergence and historical development with in Islamic history. In this context, key concepts related to the Ottoman surre tradition are clarified; the ceremonial details (surre teşrifâtı) are given; the officials involved in the surre dispatch process and their roles are explained; and the locations to which surre was sent under Ottoman practice are listed. The second chapter is devoted to an examination of the surre registers, which form the core of the thesis. Under the title Surre Registers of Mecca and Medina and Content Analysis, the contents of the surre registers identified in the belonging to the reign of analyzed. According to this analysis, recipients of surre allocations in Mecca and Medina are classified into six groups founding conditions. The third chapter presents the transcription of one of the examined registers: the Mecca surre register numbered 3485. In conclusion, it is seen that the surre registers play an important role in understanding the Ottoman Empire's attention and support toward the Haramayn, and that the mentioned registers contain original and valuable information.

2025, xiv + 112 Pages

Keywords: Surre, Surre Processions, Murad III, Mecca, Medina, Surre Endowments

İÇİNDEKİLER

Sayfa

LİSANSÜSTÜ TEZ ONAY FORMU.....	ii
TEZ BEYANI.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Çerçevesi.....	1
1.2. Araştırmanın Önemi ve Amacı	1
1.3. Araştırmanın Kaynakları.....	2
1.4. Araştırmanın Yöntemi	4
2. OSMANLI DEVLETİ'NDE SURRE GELENEĞİ.....	5
2.1. Surre Kavramı.....	5
2.2. İslâm Tarihinde Surre Geleneğinin Ortaya Çıkışı	5
2.3. İslâm Devletleri'nin Nüfuz Alanı Olarak Surre İrsâli	6
2.4. Osmanlı Devleti'nde Surre Uygulaması	8
2.5. III. Murad Dönemi Surreleri	11
2.6. Osmanlı Dönemi Surre Geleneğine Ait Kavramlar	13
2.6.1. Haremeyn-i Şerifeyn	13
2.6.2. Surre İhrâcı.....	14
2.6.3. Surre-i Hümâyûn.....	14
2.6.4 Surre Altını.....	14

2.6.5. Surre Alayı	15
2.6.6. Ferâset-i Şerife	15
2.6.7. Menâsik-i Hacc	16
2.6.8. Râh-ı Şerif	16
2.6.9. Menzil-i Şerif	17
2.6.10. Mevkib-i Şerif	17
2.6.11. Mahmil-i Şerif	18
2.6.12. Urban Surre-i	19
2.6.13. Surre Mahlûlü	19
2.7. Osmanlı Devleti'nde Surre-i Hümâyûn Teşrifâtı	20
2.8. Surre Görevlileri	23
2.8.1. Dârüssaâde Ağası	23
2.8.2. Surre Emîni	24
2.8.3. Hac Emîri	24
2.8.4. Müjdecî	25
2.8.5. Kaftan Ağası	25
2.8.6. Surre Alayı Tabibi	26
2.8.7. Surre Kethüdâsı	26
2.8.8. Surre Kâtibi	26
2.8.9. Diğer Görevliler	26
2.9. Gönderiliş Yerlerine Göre Surre-i Hümâyûn	27
3. 998/1590 TARİHLİ MEKKE VE MEDİNE SURRE DEFTERLERİ VE MUHTEVA ANALİZİ	29
3.1. Surre Defterlerinin Özellikleri	29
3.2. Defterlerin Yazı Stili ve Üslubu	30
3.3. 998/1590 Tarihli Mekke ve Medine Surre Defterlerinin Muhteva Analizi	30

3.3.1. Surreden Pay Ayrılanlar	30
3.3.1.1. Mücâvirler	31
3.3.1.2. İlim Talipleri.....	34
3.3.1.3. Seyyidler ve Şerifler	34
3.3.1.4. Ribât Sakinleri.....	35
3.3.1.5. Haremeyn Görevlileri.....	41
3.3.1.6. Dilenciler (Tekrûrî)	49
3.3.2. Vakıf Müessesesi ve Haremeyn Vakıfları	49
3.3.3. Medine Surre Defterinde Yer Alan Vakıflar	52
3.3.3.1. Haremeyn’de Yaşayan Halka Yönelik Şartı Olan Vakıflar	52
3.3.3.2. Yemek Dağıtım Şartı Olan Vakıflar.....	53
3.3.3.3. Kur’ân-ı Kerim Tilaveti İçin Kurulan Vakıflar	53
3.3.3.4. Haremeyn’in İhtiyaçlarının Temini İçin Kurulan Vakıflar	55
3.3.3.5. Haremeyn’de Öğrenim Görenlere Yönelik Kurulan Vakıflar.....	56
3.3.3.6. Diğer Vakıflar.....	57
4. 998/1590 TARİHLİ MEKKE SURRE DEFTERLERİNİN TRANSKRİPSİYONU	60
4.1. Mekke Surre-i	60
5. SONUÇ.....	95
6. KAYNAKÇA	97
EKLER	104
Ek-1. Tablolar	104
Ek-2. Belge Fotoğrafları	107
Ek-2: 3485 Numaralı Mekke Surre Defteri/2b-3a	108
Ek-3: 3485 Numaralı Mekke Surre Defteri/3b-4a	109
Ek-4: 1154 Numaralı Medine Vakıf Surre Defterinin Kapak Resmi	110
Ek-5: 1154 Numaralı Medine Vakıf Surre Defterinin 3. Varak Resmi	111

Ek-6: 1154 Numaralı Medine Vakıf Surre Defterinin 31. Varak Resmi	112
---	-----

TABLÖLAR LİSTESİ

<u>Tablo</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.1. Osmanlı Arşivi'nde Yer Alan Surre Kayıtları Sultan III. Mehmed-Sultan II. Abdülhamid Arası	12
Tablo 2.2. Surre Merâsiminde Teşrîfât Sıralaması	21
Tablo 2.3. Surre Merâsiminde İhdâ Edilen Hil'atler	22
Tablo 2.4. Surre Alayı Dönüş Töreninde Görevlilere Verilen Hil'atler	23
Tablo 3.1. Şehir/Ülkelerine Göre Mücâvirler	31
Tablo 3.2. Mesleklerine Göre Mücâvirler.....	32
Tablo 3.3. Mezhep/Meşrep Özelliklerine Göre Mücâvirler.....	33
Tablo 3.4. Milletlere Göre Mücâvirler.....	33
Tablo 3.5. Seyyid/Şeriflere Ayrılan Vakıf Payları.....	35
Tablo 3.6. Mekke Ribâtları	39
Tablo 3.7. Medine Ribâtları	40
Tablo 3.8. Medine Surre Vakıflarında Ağalar	42
Tablo 3.9. 998/1590 tarihli Mekke Surre Defterinde Pay Ayrılan Görevliler	42
Tablo 3.10. Mekke/Medine Surrelerinde Mezheblere Göre Din Görevlileri	44
Tablo 3.11. Medine Surre Vakıflarında Kadılar	45
Tablo 3.12. Medine Surre Vakıflarında Müezzinler	46
Tablo 3.13. Medine Surre Vakıflarında Ferrâşlar	47
Tablo 3.14. Tekrûrilere Tahsis Edilen Vakıf Payları.....	49
Tablo 3.15. Medine Surre Vakıflarından Ayrılan Paylar.....	58
Tablo 4.1. Mekke Surrelerinden Pay alanlar	60
Tablo 4.2. Mekke Surrelerinden Pay Alanlar	61
Tablo 4.3. Mekke Surre Defterinde Pay Ayrılan Cema'âti Hademe-i Müste'id-i Kâbe-i Mu'azzama.....	62
Tablo 4.4. Mekke Surre Defterinde Pay Ayrılan Cema'âti Hüddâm-ı Harem	62
Tablo 4.5. Mekke Surre Defterinde Pay Ayrılan Cema'ât-i Hüddâm-ı Harem	62
Tablo 4.6. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cema'ât-i Erbâb-ı Se'âlif-i Hademe-i Kâbe-i Mu'azzama.....	63
Tablo 4.7. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cema'âti Eimme-i Makâmât-ı Erba'a...63	
Tablo 4.8. Cema'âti Aşr- hân der makâm-ı Hanefiyye.....	63
Tablo 4.9. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cema'âti Müezzinin-i der Harem-i Şerif63	
Tablo 4.10. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cema'âti Ferrâşân Harem-i Şerif.....	64

Tablo 4.11. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cema‘ât-i Vakkâdân ve Kanâdil-i Harem-i Şerif	64
Tablo 4.12. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cema‘âtî Ağâyân-ı Harem-i Şerif.....	65
Tablo 4.13. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cema‘âtî Ağâyân-ı Harem-i Şerif.....	65
Tablo 4.14. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cema‘âtî Bevvâbin.....	65
Tablo 4.15. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cema‘âtî Mesirân-ı Harem-i Şerif	65
Tablo 4.16. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cema‘âtî Mesirân-ı Harem-i Şerif	66
Tablo 4.17. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerreme ve Ahâlihâ	67
Tablo 4.18. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerreme ve Ahâlihâ	67
Tablo 4.19. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerreme ve Ahâlihâ	68
Tablo 4.20. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerreme ve Ahâlihâ	69
Tablo 4.21. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerreme ve Ahâlihâ	70
Tablo 4.22. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerreme ve Ahâlihâ	71
Tablo 4.23. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerreme ve Ahâlihâ	72
Tablo 4.24. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerreme ve Ahâlihâ	73
Tablo 4.25. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerreme ve Ahâlihâ	74
Tablo 4.26. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerreme ve Ahâlihâ	75
Tablo 4.27. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerreme ve Ahâlihâ	76
Tablo 4.28. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerreme ve Ahâlihâ	77
Tablo 4.29. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerreme ve Ahâlihâ	77
Tablo 4.30. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerreme ve Ahâlihâ	78
Tablo 4.31. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerreme ve Ahâlihâ	79
Tablo 4.32. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerreme ve Ahâlihâ	79
Tablo 4.33. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerreme ve Ahâlihâ	80

Tablo 4.34. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerreme ve Ahâlihâ	81
Tablo 4.35. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerreme ve Ahâlihâ	82
Tablo 4.36. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cema‘âti Tâlibü İlm	82
Tablo 4.37. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cema‘âti Tâlibü İlm	83
Tablo 4.38. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at-i Cüzhân der- Harem Kâbe-i Mükerrrem-i Müşerref-i Şerefnâ-İlahû Te‘âla	83
Tablo 4.39. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at-i Mezkûresi ki An Mahlûlat Sene 998 Mukarrer Şode	84
Tablo 4.40. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at-i Mezkûresi ki An Mahlûlat Sene 998 Mukarrer Şode	84
Tablo 4.41. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at	85
Tablo 4.42. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at	86
Tablo 4.43. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at	87
Tablo 4.44. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at	88
Tablo 4.45. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at	89
Tablo 4.46. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at	90
Tablo 4.47. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at	91
Tablo 4.48. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at	92
Tablo 4.49. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at-i Mezkûrîn leh An Mahlûlat Sene 998 Mukarrer şuden	92
Tablo 4.50. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at-i Mezkûrîn leh An Mahlûlat Sene 998 Mukarrer şuden	93
Tablo 4.51. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at Ribât-ı Kâbe-i Mükerreme-i Müşerreffe Şerefehallâhu Te‘âlâ.....	93
Tablo 4.52. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ‘at-i Şeyh ‘Abdullah Ahmed Bâ-Vezir.....	94

KISALTMALAR LİSTESİ

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
Bk	: Bakınız
BOA	: Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi
DVN.NMH	: Nâme-i Hümâyun Evrakı
EV.HMH.d	: Evkaf-ı Haremeyn Muhasebe Defterleri
Hz	: Hazreti
r.a	: Radiallahu anh
s.a.v	: Sallallahu aleyhi ve sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TSMA.d	: Topkapı Sarayı Arşivi Müzesi Defterleri
TSMA.e	: Topkapı Sarayı Arşivi Müzesi Evrakı
TŞF	: Teşrîfât Kalemi

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Çerçevesi

Osmanlı Devleti, tarihi boyunca Haremeyn'e hizmet etmekten geri durmamış ve her yıl çeşitli hediyeler ve yardımlar göndererek bu beldeleri ve halkını taltif etmiştir. Yapılan yardımların Osmanlı topraklarından Haremeyn'e gönderilişi, gelenekleşen törenlerle icra edilmiştir.¹ Surre alaylarının götürdüğü hediye ve yardımların miktarları ve bu yardımların kimlere dağıtılması gerektiği kayıt altına alınmıştır. Söz konusu kayıtlar günümüzde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri bünyesinde yer almaktadır. Bu çalışmada, 998/1590 tarihli Mekke ve Medine surre defterlerinin ele alınması planlanmıştır.² III. Murad dönemine ait Mekke ve Medine surre defterlerinin muhteva analizi yapılmıştır. Ayrıca ilgili defterlerden Mekke surre defteri transkribe edilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen veriler, tablolaştırılarak sadeleştirilmiştir. Böylelikle XVI. yüzyıl sonlarında Osmanlı Devleti'nin surre uygulaması ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.2. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Surre irsâlinin tarihsel süreci oldukça eskiye dayanmaktadır. İslâm devletleri tarih boyunca Haremeyn topraklarına oldukça önem vermiştir. Haremeyn ilgisi, Osmanlı Devleti'nde de varlığını sürdürmüştür. Bu ilginin en açık göstergelerinden biri, Haremeyn'e her yıl düzenli bir şekilde gönderilen surrelerdir. Konu hakkında yapılmış tez çalışmalarına bakıldığında ele alınan surre defterlerinin genel itibarıyla XVII. ve XVIII. yüzyıllara ait olduğu görülmektedir. XVI. yüzyıl ve daha öncesine ait Osmanlı surreleri hakkında müstakil bir çalışma pek bulunmamaktadır. Söz konusu döneme ait sadece bir çalışma yapıldığı tespit edilmiş olup o da Kudüs'e gönderilen surre hakkındadır.³ Osmanlı Devleti'nin klasik çağı olarak adlandırılan XVI. yüzyıldaki Mekke ve Medine surreleri üzerinde henüz bir çalışma yapılmadığı anlaşılmaktadır. Bunun sebebi söz konusu asırlara ait detaylı surre defterlerinin günümüze ulaşmamış olmasıdır. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde yaptığımız tarama neticesince XVI. yüzyıla tarihlenen surre vesikalarının sonraki yüzyıllara nispetle az sayıda olduğu ve bunların da sınırlı bilgi içerdikleri görülmüştür. XVI. yüzyıla ait yaklaşık 50 surre

¹ Münir Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1991), 2.

² Osmanlı Arşivi (BOA), *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri*[TSMA.dj], 3485, 2a-25a; 1154, 3a-51a.

³ Ayşenur Gülen, *Kudüs Ahâlisi: Transkripsiyon ve Tahlil (1593-1623)* (İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 1-292.

defteri, Osmanlı Arşivi Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSMA.d) fon kodunda kayıtlıdır.⁴ Söz konusu defterlerden 37'si III. Murad dönemine ait olup bunlardan Mekke ve Medine surreleri hakkında 998/1590 yılına ait kapsamlı vesikalar tespit edilmiştir. Tarihî bağlamda önemli bir döneme tekâbül eden III. Murad dönemi, Osmanlı tarihi açısından bir kırılma dönemi olarak değerlendirilebilir. Onun iktidar yılları, Osmanlı tarihinde yükseliş döneminin son kısmını aynı zamanda iktisadi hayatın bozulmasını yani duraklama döneminin başladığı süreci kapsamaktadır. Dolayısıyla söz konusu defterlerin incelenmesi ve muhtevalarının analiz edilmesiyle genel anlamda XVI. yüzyıl özel olarak da III. Murad devrindeki surre uygulaması hakkında genel bir bakış sunma imkanı elde edilecektir.⁵

1.3. Araştırmanın Kaynakları

Osmanlı surre defterleri ülkemizde yakın zamanlarda yapılmış pek çok lisansüstü tez çalışmasına konu edilen arşiv kaynakları arasında yer almaktadır. Tezimizin konusu olan 998/1590 tarihli Mekke ve Medine surre defterleri, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri bölümünde bulunmaktadır. 3485 numaralı Mekke surre defteri 25 varaktan; 1154 numaralı Medine vakıf surre defteri 49 varaktan oluşmaktadır.⁶ Söz konusu surre defterleri, tezimizin birincil arşiv kaynaklarıdır. Bununla birlikte başka arşiv kaynaklarına da müracaat edilmiştir. Tezin birinci bölümü olan “Osmanlı Devletinde Teşrîfât” başlığı altında teşrîfât evrakı, defterleri ve Esad Efendi'nin (1265/1848) *Teşrîfât-ı Kadime* adlı eseri kaynak olarak kullanılmıştır. Osmanlı padişahları tarafından Haremeyn'e gönderilen Nâme-i Hümayun vesikalarından istifade edilmiştir. Bunların künye bilgileri hem dipnot hem de kaynakçada belirtilmiştir.⁷

Ayrıca devrin genel tarihi hakkında bilgi veren Osmanlı kroniklerinden istifade edilmiştir. Bu kaynaklar arasında Aşıkpaşazâde'nin (889/1484) *Tevârih-i Ali Osman*, Feridun Bey'in (991/1583) *Münşeâtü's-Selâtin*, Selânikî Mustafa Efendi (1008/1600) *Tevârih-i Âl-i*

⁴ BOA, TSMA.d, No. 9632, 2a-8b; 1992, 2a-63a; No. 4086, 2a-13a; 3439, 3a-23b; 1355, 1b-6b; 1394, 2a-60b; 1216, 1b-42a; 1404, 2a-2b; 1223, 3a-29b; 1727, 2a-3b; 1809, 1a-8b; 1738, 2a-12b; 6105, 1a-1b; 1316, 2a-27b; 1152, 1a-24a; 1150, 2b-67a; 1211, 3a-42a; 1212, 2a-22a; 5635, 2a-5a; 1172, 3a-17a; 1172, 3a-14a; 1182, 4a-32a; 1182, 2a-2b; 4492, 1a-3b; 1621, 2a-22a; 1605, 2a-42b; 1621, 3a, 10a; 1217, 2a-29b; 1213, 2a-22a; 1151, 2a-5b; 1291, 2a-40b; 1236, 3a-15b; 1183, 4a-16a; 1203, 2a-55a; 1235, 2a-23b; 1214, 4a-39a; 3434, 2a-19a; 1209, 3a-36b; 1209, 2a-56a; 1209, 3a-15b; 1153, 3a-15b; 1215, 2a-14b; 4330, 1b; 1802, 2a-4b; 3736, 2a-11a; 5634, 2a-4a.

⁵ Bekir Kütükoğlu, “III. Murad”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/174.

⁶ BOA, TSMA.d, No. 3485, 2a-25b; 1154, 3a-51a.

⁷ Osmanlı Arşivi (BOA), *Nâme-i Hümayun Evrakı* [A.}DVN.NMH.], No. 41, Gömlek No. 2, 1; Osmanlı Arşivi (BOA), *Teşrîfât Kalemî Evrakı* [A.}TŞF.], No. 3, Gömlek No. 44, 2a; Esad Efendi, *Teşrîfât-ı Kadime* (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1287), 2-3, 6-8, 14, 19-22, 27.

Osmaniyye, Seyyid Lokman'ın (1010/1601) *Zübdedü't-Tevârih*, İbrahim Peçevî'nin (1059/1649) eseri olan *Tarih-i Peçevî*, Solakzade Mehmed Hemdemi'nin (1068/1658) *Solakzade Tarihi*, Hammer'ın (1273/1856) *Osmanlı Tarihi*, Eyüp Sabri'nin (1308/1890) *Mir'âtü'l-Haremeyn*, Ahmed Lutfî Efendi (1325/1907) *Târîh-i Lutfî*, Ahmed Rasim'in (1351/1932) *Resimli ve Haritalı Osmanlı Tarihi* ve Sayın Abdurrahman Vefîk (1376/1956), *Tekâlif-i Kavâîd* isimli eserler yer almaktadır. Osmanlı Devleti'nde surre uygulamasının anlatıldığı birinci bölümde Âşıkpaşazâde'nin (889/1484) *Tevârih-i Âl-i Osman* ve Eyüb Sabri Paşa'nın (1308/1890) *Mir'âtü'l-Haremeyn* adlı eserlerinden yararlanılmıştır. Hammer'ın (1273/1856) *Osmanlı Tarihi*'nde I. Selim'in Mısır ve kutsal beldeleri fethetmesiyle Haremeyn'e yaptığı yardımlar anlatılmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman zamanında Haremeyn'de yapılan imâr faaliyetleri hususunda İbrahim Peçevî'nin (1059/1649) *Tarih-i Peçevî* ve Solakzâde'nin (1068/1658) *Solakzâde Tarihi*'ne; II. Selim zamanı Haremeyn'e yönelik faaliyetler hakkında ise Seyyid Lokman'ın (1010/1601) *Zübdedü't-Tevârih* eserine müracaat edilmiştir. Surre uygulamasına dair kavramların izahında Şemsettin Sâmî'ne ait (1322/1904) *Kamus-ı Türkî* ve M. Zeki Pakalın'ın (1392/1972) *Osmanlı Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* adlı ansiklopedik eserleri kullanılmıştır. İkinci bölümde ribâtlar kısmında adı geçen Mekke şerifi hakkında bilgi için Selânikî Mustafa Efendi (1008/1600) *Tevârih-i Âl-i Osmânîyye*; vakıf müessesesi başlığı altında Ahmed Lutfî Efendi'nin (1325/1907) eseri *Târîh-i Lutfî* kullanılmıştır. Ayrıca *Hicâz Salnâmesi*'nden yararlanılmıştır.⁸ Konuyla ilgili güncel akademik araştırmalar arasında en çok kullandığımız çalışma Münir Atalar'ın "*Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayun ve Surre Alayları*" isimli kitabıdır. Bunun dışında diğer güncel akademik kitap, makale ve tezlerden de istifade edilmiştir.

⁸ Feridun Bey, *Münşeâtü's-Selâtin* (İstanbul: Takvimhane-i Âmire, 1264), 1/242-243; İbrahim Peçevî, *Peçevî Tarihi* (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1283), 1/426-428; Mustafa Efendi Selânikî, *Târîh-i Selânikî* (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1287), 288-289. Solakzade Mehmed Hemdemi, *Solakzade Tarihi* (İstanbul: Mahmud Bey, 1297), 587; *Hicâz Salnâmesi*, (Hicâz: Hicâz Matbaası, 1301/1884), 63; Şemseddin Sâmî, *Kamus-ı Türkî* (Dersââdet: İkdâm, 1317), 180, 298, 485, 656, 666, 826, 1136, 1145, 1484; Ahmed Rasim, *Resimli ve Haritalı Osmanlı Tarihi* (İstanbul: Ebu'z-Ziya, 1328), 1/196, 198-200, 202-203; Ahmed Lutfî Efendi, *Târîh-i Devlet-i Âliyye-i Osmânîyye*, nşr. Abdurrahman Şeref (Dersââdet: Sabah Matbaası, 1328), 8/88-89; Abdurrahman Vefîk, Sayın, *Tekâlif-i Kavâîd-i* (Dersââdet: Matbaa-i Kader, 1328), 1/183, 192-193; Âşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âli Osmân* (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1332), 196, 197; Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1993), 1-3/184, 220, 258, 280, 283, 284, 286, 298, 384, 400-402, 428, 479, 497, 564, 606, 610, 629, 742-744; Eyüb Sabri, *Mir'âtü'l-Haremeyn* (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları, 2018), 1/76-77, 2/838-839; Seyyid Lokman, *Zübdedü't-Tevârih*, ed. Göker İnan (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları, 2022), 331.

1.4. Araştırmanın Yöntemi

Tez çalışmamızın temel kaynağı, Cumhurbaşkanlığı Arşivleri bünyesinde Topkapı Sarayı Müzesi Arşivleri kategorisinde yer alan 998/1590 tarihli Mekke ve Medine surre defterleridir. Öncelikle çalışmamızın ön aşamasında tez çalışmamızın konusunu oluşturan surre defterleri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Daha sonra çalışmamıza ilk olarak Mekke surre defterinin transkripsiyonu yapılarak başlanmıştır; bu transkripsiyon sonucunda söz konusu defterde birçok cemaat adının yer aldığı tespit edilmiştir. Mekke surre defterinde adı geçen cemaatler belli bir başlık altında kategorize edilmiştir. Sınıf sınıf ayrılan bu kişiler ve bu kişilere tahsis edilen paylar hakkında da detaylı bilgiler verilmiştir. İncelenen ikinci defter ise Medine surre defteridir. Bu defter vakıf defteri niteliği taşımaktadır. Medine surre vakıf defterinde ismi geçen vakıfların çoğu Memlûklü dönemine aittir. Bu sebeple ilgili vakıflar hakkında sadece vakfa ismi verilen önemli kişiler bazında açıklamalar yapılmıştır. Medine surre vakıf defterinde adı geçmekte olan vakıfları kuruluş şartına göre sınıflandırmaya tabi tutarak söz konusu vakıflar hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca çalışmamızı daha anlaşılır kılmak adına Mekke ve Medine surre defterlerinin bazı kısımları tablolastırılarak sadeleştirilmeye çalışılmıştır.

2. OSMANLI DEVLETİ'NDE SURRE GELENEĞİ

Bu çalışmanın birinci bölümünde araştırmanın kavramsal çerçevesi ve surre uygulamasının tarihi süreci ele alınacaktır. Bu noktada surre kavramı ve Osmanlı uygulamasında surre ile ilişkili diğer kavramlar ve surre görevlileri açıklanacaktır. Ayrıca Osmanlı Devleti'nde surre irsali esnasında tertip edilen törenler ve bu törenlerle ilgili teşrîfât kaideleri üzerinde durulacaktır.

2.1. Surre Kavramı

Surre (صرة) kelimesi Arapça kökenli olup lügat anlamı, altın veya akçe kesesi manasına gelmektedir.⁹ Bu kelimenin çoğulu, surer (صرر) dir.¹⁰ Terim anlamı ise, Haremeyn'e hac mevsiminden önce irsâl edilen para veya çeşitli hediyeler olarak tanımlanmaktadır.¹¹

2.2. İslâm Tarihinde Surre Geleneğinin Ortaya Çıkışı

İslâm dünyasında surre geleneğinin başlangıcı Abbâsî halifelerinden Mehdi Billâh zamanında (159-169/775-785) hac yollarının güvenliği, Kâbe'yi ziyarete gelen hacıların konaklamaları ve Hicâz'da bulunan su kuyularının bakımı için çeşitli tedbirlerin alınması kapsamında ortaya çıkmıştır.¹² Surre uygulamasını gelenek haline getiren kişinin, yine Abbâsî halifesi olan el-Muktedir Billâh (296-320/908-932) olduğu bilinmektedir. Onun zamanından itibaren Haremeyn'e her yıl hac mevsiminden önce surre gönderilmesi adet olmuştur. Bu uygulamayı Abbâsîlerden sonra gelen Müslüman hükümdarlar da devam ettirmişlerdir. Fâtımîler (297-567/909-1171) ve Eyyûbîler (570-648/1174-1250) Hicâz bölgesindeki hâkimiyet alanlarını kuvvetlendirmek amacıyla her sene Haremeyn topraklarının halkına ihsânlarda bulunmuşlardır. Örneğin; Fâtımîler Haremeyn halkından seyyid ve şerifler için vakıflar inşâ ettirmiş; Eyyubî Devleti tarafından hacıların ibadetlerini rahatça gerçekleştirmesi için Mekke-i Mükerrreme'ye su kanalları yaptırılmıştır. Haremeyn beldesine yapılan yardımların çoğu Memlûklü Devleti tarafından gerçekleştirilmiştir. Hicâz bölgesi coğrafi özellikleri göz önüne alındığında, bu bölgenin tabiat şartları gereği yeterli erzakı kendi bünyesinde karşılama imkânı yoktu. Bu sebeple de erzak temini için Hicâz merkezine en yakın konumda olan Mısır'a muhtaç duruma gelmiştir. Söz konusu ekonomik

⁹ Ebü't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed el-Fîrûzâbâdî, *el-Okyânûsu'l-Basît Fi Tercemeti'l-Kâmûsu'l-Muhît*, Sad. Mustafa Koç - Eyyüp Tanrıverdi (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları, 2013), 2/2093-2094.

¹⁰ Münir Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 1.

¹¹ Şemseddin Sâmî, *Kamus-ı Türkî*, 826.

¹² Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 3.

bağlılık yerini siyâsî bağlılığa bırakmıştır. Bu bağlılık sonucu Memlûklüler (648-923/1250/1517) siyâsî otoriteyi kurabilmek için Haremeyn'in her ihtiyacını karşılama çabasına yönelmiştir. Mescid-i Haram'da eskiyen bütün yapılar Memlûklüler döneminde tamir edilip, yeni su kuyuları açılmış ve başta Mescid-i Haram ve Mescid-i Nebevî olmak üzere diğer kutsal mekânların tamirleriyle de uğraşmıştır. Memlûklü hükümdarı Sultan Barsbay (659-676/1260-1277) ve Sultan Çakmak (842-857/1438-1453) Mescid-i Haram'ın tamire muhtaç yerlerini gerektiği şekilde tamir ettirmişlerdir.¹³ Kansu Gavri döneminde de (907-922/1501-1516) Haremeyn'e yardımlar devam etmiştir. Bunlar; hac yolu üzerinde yeni kuyular kazdırmak, Bazan Pınarı'nın tamiri, Mekke-i Mükerrerme'de bir medrese ve konaklamak isteyenler için bir bina inşâ edilmesidir. Ayrıca Cidde bölgesini işgalden korumak amacıyla Kızıldeniz'den Cidde'ye kadar setler ve Yenbû's-Sağır mevkiine surlar ve kuleler yapılmıştır.¹⁴ İşte bütün bu faaliyetlerin bir tamamlayıcısı olarak Memlûklüler, Haremeyn topraklarına surre göndermeye yönelmişlerdir.¹⁵ Görüldüğü üzere Osmanlı Devleti'nden önceki İslâm devletleri Haremeyn diyârına daima çeşitli ihsanlarda bulunmuşlardır. Bu yapılan yardımlar sayesinde hem Haremeyn bölgesinin imârı sağlanmış, hem de gönderilen surre ile o bölgelerdeki halkın ihtiyaçları karşılanmıştır.¹⁶

2.3. İslâm Devletleri'nin Nüfuz Alanı Olarak Surre İrsâli

İslâm devletleri nüfuz alanını genişletmek için fetihler gerçekleştirmiş ve fethettikleri bölgelerdeki otoriteyi sağlayabilmek için bir takım faaliyetler yürütmüşlerdir. Bu faaliyetler arasında siyâsî rekabet ve meşruiyet elde etme alanlarından biri de Haremeyn hizmetleridir. Abbâsîlerden sonraki süreçte surre irsalinin, bu anlamda öne çıktığı görülmektedir. Haremeyn topraklarının idaresini elde etmiş olmak siyâsî anlamda bir üstünlük olarak değerlendirilmiştir. Bu noktada ilk rekabet Abbâsîler ile Fâtımîler arasında yaşanmıştır. Benzer şekilde Selçuklu Devleti ve Fâtımî Devleti hutbe, Hac yolları ve Haremeyn'e hâkim olma hususlarında daima rekabet halinde olmuşlardır. Şîî ideolojiye sahip olan Fâtımîler, Abbasîlerin siyâsî otorite olarak zayıfladıkları dönemde(657/1258) ortaya çıkmış ve

¹³ Mustafa Güler, XVI.- XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devletinde Haremeyn Vakıfları (İstanbul: Ensar Yayınları, 2019), 52- 53, 56.

¹⁴ Ayat Turan, *İbni İyâs'ın Bedâ'i'uz-Zuhûr Fî Vakâ'i'ud-Duhûr Adlı Eserinin Beşinci Cüz 3-102 Sayfalar Arası Tercümesi* (Mersin: Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 66.

¹⁵ Mısır'da kurulan devletler (Memlûkler, Eyyûbîler ve Fâtımîler) Mekke'ye gönderilen mahmîle oldukça önem vermektedirler. Bu mahmîle Mekke topraklarına varıncaya kadar hem onu taşımakla görevli memur hem de Mekke emîrleri devenin ayağını öpmeleri usul olarak benimsenmiştir. Bu uygulama Sultan Çakmak zamanında kaldırılmıştır. Bk.: Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 3/284. Mahmîle; devlet adamlarını taşımak için bir nevi tahtirevan olarak tanımlanabilmektedir. Ayrıca bk.: Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 2/384.

¹⁶ Mustafa Güler, XVI.- XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Haremeyn Vakıfları, 56.

Haremeyn'e egemen hale gelmişlerdir. Bu egemenlik Sünnî kesimin hac sorunları yaşamasına neden olmuştur. Fâtımî Devleti'nin (297-567/909-1171) zayıflamaya başlamasıyla birlikte Haremeyn topraklarına Selçuklular sahip çıkarak hem Mekke'de hem de Medine'de Abbâsî halifesi adına hutbe okutulmasını sağlamışlarsa da bu oldukça kısa sürmüştür.

Haremeyn bölgesi ile ilgili diğer bir rekabet noktası, hac yolları üzerinde ribâtların inşâsı meselesidir. Hacıların ve hac yollarının güvenliğinin sağlanması, önemli bir rekabet konusu olmuştur. Büyük Selçuklu Devleti hükümdarı Sultan Melikşah (464-485/1071-1092) Horasan'dan hacca giden hacıların güvenli bir şekilde yolculuk etmesi için çeşitli tedbirler almıştır. Arap yönetimiyle konuşarak onları hacıların yol güzergâhlarını koruması için ikna etmiş ve bu vesileyle hacılar herhangi bir sorun yaşamadan hac farizâsını yerine getirmişlerdir. Selçuklular, Abbâsî halifesinin Haremeyn topraklarında üstünlük sağlamaları için oldukça çaba göstermiştir. Ayrıca Abbâsî ve Fâtımî Devleti'nin hac güzergâhı da birbirinden farklıdır. Fâtımîler, biri deniz diğeri karayolu olmak üzere iki yoldan Hicâz bölgesine ulaşırlardı. Her iki güzergâh da Kahire'den başlamakta olup; deniz yolundan gidenler; önce "Kus ve Ayzab" bölgesine; oradan Cidde limanına ulaşıp daha sonra Mekke ve Medine'ye varırlardı. Kara yolunu kullanan hacılar ise "Birke, Büveyb, Acrud mevkillerinden geçip Hıkl, el-Vecih ve Yenbu' gibi" menzillerde hacılar üç gün dinlenip "Bedir, Rabiğ, Huleys ve Batn-ı Mer" üzerinden Mekke'ye ulaşırlardı. Selçuklu Devleti topraklarından yola çıkan hacıların kullandığı güzergâh Horasan'dan başlamaktaydı.

Devletlerarası üstünlük çabalarına bir de Kâbe örtüsünün yenilenmesi işi eklenmiştir. Mekke'ye Kâbe örtüsünü ilk olarak kim gönderirse hutbe onun adına okunmaktaydı. Bu sebeple Kâbe örtüsü hem dinî hem de siyâsî bir mesele durumuna dönüşmüştür. Ayrıca bu örtünün renklerine bakıldığında Şîî ve Sünnî devletlerin farklı renkte örtüler gönderdikleri görülmektedir. Fâtımîlerin hilâfet rengi beyaz olduğundan; beyaz ipek, Abbâsîlerin hilafet renkleri siyah olduğundan siyah ipek göndermişlerdir. Bu süreçteki rekabeti kızıştıranlar ise Mekke şerifleriydi. Mekke idaresini yerine getiren şerifler, kim daha çok yardımda bulunursa onun yanında durmaktaydılar. Haliyle Haremeyn'de siyâsî olarak varlık sürdürmek devletlerin iktisadî yönden yüklerini arttırmıştır. Bu nedenle iki devlet arasında Haremeyn odağında sürdürülen rekabet, XII. yüzyılda durma noktasına gelmiştir. Fâtımî Devleti'nin Haçlı saldırılarıyla mücadele etmesi, devleti yıpratmış ve Fâtımîler Selçuklularla baş edemez duruma gelmiştir. Selçuklu Devleti ise bu süreçte Haremeyn topraklarına

yardımlarını kesmemiş, o topraklara gereken önemi fazlasıyla göstermiştir.¹⁷ İslâm ülkeleri Haremeyn beldesine hizmet yarışına girerek o kutlu beldeyi ve halkını yaptıkları hizmetlerle devamlı olarak taltif etmişlerdir.

2.4. Osmanlı Devleti'nde Surre Uygulaması

Osmanlı Devleti, daha önceki İslâm devletlerinin yaptığı gibi Haremeyn'e oldukça önem vermiştir. Bu beldelere verdiği değeri seyyid ve şeriflere göstermiş olduğu saygıdan da çıkartmak mümkündür. Seyyid ve şerifler için Nakîbü'l-Eşrâfîlik müessesesi kurularak onları vergi ve gümrüklerden muaf tutulmuşlar;¹⁸ yine bu müesseseye mensup seyyid ve şeriflere, kadılık ve hatiplik gibi görevler tevdi edilmiş, teşrîfâtta da önemli konuma yerleştirilmişlerdir. Osmanlı Devleti Haremeyn halkından olan seyyid ve şeriflere de surre irsâlinde pay tahsisinde bulunmuştur.¹⁹

Osmanlı Devleti'nde surre irsâlinin ilk olarak hangi padişah zamanında yapıldığı hususunda Osmanlı tarihî kaynaklarında farklı bilgiler yer almaktadır. Aşıkpaşazâde, Çelebi Mehmed'in (806-825/1403-1421) Mekke ve Medine'ye çeşitli imâretler yaptırdığını ve mukaddes beldelere paralar gönderdiğini eserinde belirtmektedir.²⁰ Eyyüb Sabri de Mir'âtü'l-Haremeyn adlı eserinde ilk surrenin Çelebi Mehmed zamanında gönderildiğini ifade etmektedir.²¹ Bunun yanı sıra kaynaklarda ilk surrenin Yıldırım Bayezid zamanında (792-805/1389-1402) gönderildiği bilgisi de yer almaktadır. Onun döneminde Haremeyn'e seksen bin altın Edirne diyârından gönderilmiştir.²² Çelebi Mehmed'den sonra tahta geçen II. Murad (825-855/1421-1451), bu uygulamayı devam ettirerek Mekke, Medine ve Kudüs şehirlerine imâretler inşa ettirmiş ve mübârek topraklara her yıl üç bin beş yüz filori²³ surre irsâlini gerçekleştirmiştir. Kendi ikamet ettiği şehirde bulunan seyyidlere de bin filori vermiştir. Ayrıca Balık Hisârı adında bir köyü Mekke'ye vakfederek bu hizmeti devamlı hale getirmeye çalışmıştır.²⁴ Fatih Sultan Mehmed döneminde (855-886/1451-1481)

¹⁷ Abdurrahman Gülmez, "11 ve 12. Yüzyılda Hac Yolları ve Hicaz Bölgesi Üzerinde Selçuklu-Fâtımî Rekabeti", *Hac Tarihi* (Ankara: TDV Yayınları, 2021), 135, 139-140, 149-151, 155-156.

¹⁸ Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 9.

¹⁹ Ümit Kılıç, "İlmiye Teşkilatı", *Osmanlı Teşkilat Tarihi El Kitabı* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2021), 308-309.

²⁰ Aşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âli Osman*, 196.

²¹ Eyüb Sabri, *Mir'âtü'l-Haremeyn*, 74.

²² Mehmet Ayva, *Hulefâ-yı 'İzâm-ı 'Osmâniyye Hazâratının Haremeyn-i Şerifeyn'deki Âsâr-ı Mebrûre ve Meşkûre-i Hümayunları* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 64.

²³ Filori; üzerinde zambak çiçeği baskısı olan altın paraya verilen isimdir. Bk.: Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 1/629.

²⁴ Hikaye o dur ki; Sultan Murad'ın veziri Fâzlullah Paşa zamanında Haremeyn diyârına gönderilme adeti olan surre için padişah emir verir. Ancak hazinede para yoktur. Bunun üzerine Fâzlullah Paşa'dan rüşvet

İstanbul'un fethinden önce surre irsâllerinin gerçekleşip gerçekleşmediği hakkında bilgi yoktur.²⁵ Diğer yandan İstanbul'un fetih haberini bildirmek üzere Zeyneddîn Hacı Mehmed ez-Zeytûnî fetihnâme ve çeşitli hediyelerle birlikte Mekke-i Mükerrerme şerifine gönderilmiştir.²⁶ II. Bayezid zamanında da (886-918/1481-1512) Haremeyn, ihmal edilmeyerek surre irsâli gerçekleştirilmiştir. Hediyelerin yarısı Mekke-i Mükerrerme'ye yarısı da Medine-i Münevvere'ye ait olmak üzere yıllık on dört bin altın ayrılmıştır. Dönemin Arap şairlerinden biri, bir kasidesinde Sultandan övgüyle bahsetmiş ve bu hareketiyle padişahın övgüsüne nail olmuştur.²⁷ Hatta Sultan Bayezid bu övgü dolu şiirden etkilenererek Haremeyn'e ilk önce bin altın göndermiştir. Sonra da her sene yüz dinar göndereceğini yazı ile bildirmiştir. Ayrıca bu şaire ömrü boyunca yüz dinar göndererek onu taltif etmiştir.²⁸

I. Selim zamanı, (918-927/1512-1520) surre-i hümayun açısından dönüm noktası olmuştur. Çünkü o dönemde Memlûklü Devleti'ne son verilerek Mısır fethedilmiştir. Memlûklü Devleti'ne son verilmesinde bazı siyasal gerekçeler olsa da ana sebep olarak görülen halifelik makamıdır ki bu makamın elde edilmesi, Haremeyn'e sahip olmak anlamına gelmektedir.²⁹ İşte bu sebep Memlûklü Devleti'ne yönelik savaş hazırlıklarının başlangıcı olmuş ve ilk olarak da dönemin Memlûklü Sultanı Kansu Gavri'ye karşı Merc-i Dâbık Savaşı (24 Ağustos 1516) yapılmıştır. Memlûklü Devleti bu savaşta yenilmiştir. Hatta Kansu Gavri'nin çadırı ele geçirilip içindekiler de ganimet olarak alınmıştır. Bu üstünlük üzerine Yavuz Sultan Selim Halep'te 18 gün kalarak oradaki halktan biat almış ve Camii Kebir'de adına hutbe okutarak Haremeyn'in hizmetkârı anlamında Hâdimü'l-Haremeyn ünvanını elde etmiştir. Mısır seferi sonrasında Şam şehri Osmanlı askeri için kışlak hale getirilerek Hamas,

olmayan bir miktar ödünç para alınır. Fâzlullah Paşa, kendisine miras kalan parayı verir ancak devletin para ihtiyacını gidermek adına şöyle bir teklifte bulunur. Der ki eğer padişah hazretleri buyurursa hazine cem' edilsin padişah bu nasıl olacak? diye sorar: bunun üzerine de bizim vilayetimizde çok mal vardır. Onlara el koyup hazineye aktarsak demesiyle Murad Han bu söze çok sinirlenir. Üç malın hazineye girişi helaldir. Birincisi, gazadan elde edilen ganimet, ikincisi, madenlerden elde edilen gelir, üçüncüsü ise, kâfirden alınan harâcdır. Biz harami miyiz ki el koyacağız der ve bu söz Fâzlullah Paşa'nın azline neden olur. Bk. Aşıkpaşa, *Tevârih-i Âli Osman*, 196,197.

²⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Mekke-i Mükerrerme Emirleri* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2021), 14.

²⁶ Feridun Bey, *Münşeâtü's-Selâtin*, 1/242-243.

²⁷ Eyüb Sabri, *Mir'âtü'l-Haremeyn*, 74. Kasidenin ismi, ed-Dürü'l-Manzûm Fi Menâkıbı's-Sultân Bâyezid Melik-i Rum metninden ilk bölüm;

خذوا من ثنائي موجب الحمد و الشكر
و در لفظي طيب النظم و النثر

Hamd ve şükrün gereği olan övgülerimi kabul ediniz.

Zirâ nazm-u nesrin en güzeli, benim lafzımın incilerindendir. Ayrıca bk.: Eyüb Sabri, *Mir'âtü'l-Haremeyn*, 2/838.

²⁸ Eyüb Sabri, *Mir'âtü'l-Haremeyn*, 2/839.

²⁹ Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 16, 17.

Kudüs, Gazze ve Trablus şehirleri fethedilmiştir. Mısır'ı ele geçirmek için Memlûklulerle yapılan son savaş Ridâniye Savaşı (22 Aralık 1517) olup bu savaş sonucunda Mısır Osmanlı topraklarına katılmıştır. İstanbul'a bağlı eyalet merkezi statüsüne getirilerek yönetimine Canberdi Gazali tayin edilmiştir. Mekke-i Mûkerreme emiri Berekât b. Muhammed el-Hasanî Osmanlı hükümdarı Yavuz Sultan Selim'e oğlu Şerif Ebû Nümeyy ve Arrar'ı elçi olarak göndermiş, tebriklerini sunmuştur. Kâbe'nin anahtarını da teslim etmiştir.³⁰ Bunun üzerine Osmanlı hakimiyetine geçen Haremeyn topraklarına o yıl, iki yüz bin altın gönderilmiştir. Sadece bu kadarla kalınmayarak beş bin erdeb³¹ buğday Mekke topraklarına iki bin erdeb buğday da Medine topraklarına gönderilmiş ve bu görev için Muslihuddîn isminde bir memur tayin edilmiştir. Ayrıca 30 kişi her gün Medine'de Yavuz Sultan Selim'e bir hatim indirmekle de vazifelendirilmiştir. Bunun akabinde Makâm-ı Hanefîyi de genişletmiştir. Osmanlı hükümdarları buralara hizmetten hiç geri durmayarak Hadimü'l-Haremeyn ünvanının gereğini yapmaya çabalamışlardır.³² Kanuni Sultan Süleyman (927-974/1520-1566) Haremeyn-i Muhteremeyn halkına gönderilen sadakât-ı cevalî³³ akçelerini arttırarak her ferde bu sadaka akçelerin ulaştırılmasını emretmiştir. Mevlânâ Celaleddîni Rumî'nin (672/1273) ruhu için Kudüs'te iki minareli bir cami, semâhane, mescid, dârü'z-ziyâfe ve dervişler için hücreler yaptırmış, Şam-ı Şerifte, bir cami, mekteb, imâret ve medrese, Mekke-i Mûkerreme'de ise, dört mezheb için birer medrese inşâ ettirip Osmanlı medrese usûlüne uygun olarak on beşer öğrenci ve birer mu'îd tayin etmiştir. Sonra da Hz. Fatıma ve Hz. Hatice'nin evi mescid olarak kullanıldığından evin zarar gören kısımları tamir edilip üzerine kubbe yapılmıştır.³⁴ Ayrıca Kanuni Sultan Süleyman, Kâbe oluşunu gümüş

³⁰ Ayat Turan, *İbni İyâs'ın Bedâ'i'uz-Zuhûr Fî Vakâ'i'ud-Duhûr Adlı Eserinin Beşinci Cüz 3-102 Sayfalar Arası Tercümesi*, 49, 51-52, 54, 58; Joseph Freiherr Hammer, *Osmanlı Tarihi*, çev. Ata Bey (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1947), 4/279. Osmanlı Devleti bünyesine Şah İsmâ'il tarafından yayılmaya çalışılan şiilik nüveleri Yavuz Sultan Selim'i rahatsız etmiş ve bu durum İran üzerine hareket etmek ile sonuçlanmıştır. Ancak bu sefer esnasında Memlûk Devleti tarafından Suriye üzerine ordu gönderilmesi üzerine istikâmet değişmiştir. Ayrıca bk. Ahmed Rasim, *Resimli ve Haritalı Osmanlı Tarihi* (İstanbul: Ebu'z-Ziya, 1328), 1/196; Ahmed Rasim, *Resimli ve Haritalı Osmanlı Tarihi*, 1/198-200, 202-203. Yavuz Sultan Selim'in ünvanı ilk olarak hutbede Hâkimü'l-Haremeyn olarak anılmış, ancak daha sonra Yavuz Sultan Selim tarafından bu ünvan Hâdimü'l-Haremeyn olarak düzeltilmiştir. Ayrıca bk.: Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 18, 19.

³¹ Cengiz Kallek, "İrdeb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/440.

³² Yukarıdaki bilgilerde Kâbe anahtarı Osmanlı Devletine teslim edilmiş olmakla beraber Kutsal emanetlerde akabinde gönderilmiştir. Bu husus Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim'i oldukça memnun etmiştir. Ayrıca bk.: Eyüb Sabri, *Mir'âtü'l-Haremeyn*, 74.

³³ Cevâli kelimesinin lügât anlamı, sürülenler anlamına gelmektedir. Terim anlamı ise, Mısır, Suriye ve Irak şehrine sürülmüş gayrimüslimlerden alınan cizye vergisi olarak bilinmektedir. Bk.: Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 1/258.

³⁴ Haseki sultanlar da Haremeyn diyarlarına hayır ve hasenatta bulunmuşlardır. Medine-i Münevvere'de bir imaret inşa ettirmiş olup Mekke ve Medine halkına her gün ziyafet vermişlerdir. Ayrıca bk. İbrahim Peçevî, *Peçevî Târîhi*, 1/426-428.

oluk ile kaplatmış ve şehrin su kanallarını temizletmiştir.³⁵ Yine bu dönemde Harem-i Şerif için mermerden minber yaptırmış ve metâfi şerif mermerlerini ıslah ettirmiştir.³⁶ Şunu da belirtmek gerekir ki arşivlerde Kanunî Sultan Süleyman dönemine ait üç adet surre defteri mevcuttur.³⁷ Haremeyn'e hizmette bulunan bir diğer Osmanlı padişahı II. Selim (974-982/1566-1574)'dir. Zübdedü't-Tevârih'e göre, II. Selim Mekke'deki Kâbe'nin çevresinde bulunan çatıların yerine revâklar yaptırmış; Hicâz bölgesinde mevcut su yollarını tamir ettirip yeni su kuyuları inşâ ettirmiştir.³⁸ Su kuyularının tamirât ve inşâ masrafının üç bin filoriden fazla olduğu tahmin edilmekte olup su bulunmayan yerlere de su kuyuları yaptırılmış ve bunların her biri için on bin filori Mısır hazinesinden temîn edilmiştir. Bu paralar Cidde beyine gönderilmiştir.³⁹ Osmanlı Devleti duraklama döneminde de Haremeyn'e surre irsâlinde geri durmamıştır. Duraklama dönemiyle ilgili surreler hususunda III. Murad dönemi surreler başlığı altında ele alınmıştır.

2.5. III. Murad Dönemi Surreleri

III. Murad dönemine ait en eski surre defteri 991/1582 tarihlidir. Bu defter, Medine-i Münevvere'ye yönelik yapılan surre tevizatına dairdir. İkinci surre vesikası 996/1587 tarihlidir. Buna göre İstanbul'dan gönderilen surre-i hümayunun dağılımı şu şekildedir: Mekke-i Mükerrreme'de ulema, fakirler ve halk için seksen yedi kese ve on kuruş; Medine-i Münevvere halkı için, yüz doksan altı kese ve iki yüz yirmi beş kuruş; Kudüs-i Şerif için on bir kese ve iki yüz otuz sekiz kuruş; Şâm-ı Şerif için üç yüz kırk beş kuruş. 996-1003/1587-1595 yılları arasındaki surrelerle ilgili vesikalar da yer almaktadır. Dolayısıyla III. Murad döneminde surre irsâlinin düzenli gerçekleştiğini arşivdeki veriler ortaya

³⁵ Eyüb Sabri, *Mir'âtü'l-Haremeyn*, 1/76-77. Medine şehri, Büveyhoğullarının idaresi zamanında sık sık bedevilerin saldırılarına sahne olmaktaydı. Bu sebepten dolayı Adudü'd- Devle b. Büveyh zamanında (978-983) şehir surlarla çevrilmiştir. Bu surları Kanuni Sultan Süleyman tamir ettirmiştir. Ayrıca bk. BOA, *TS.MA.d*, No. 9632, 1a; Eyüb Sabri, *Mir'âtü'l Haremeyn*, 2/104-105.

³⁶ Kanuni Sultan Süleyman tarafından 956 senesinde Harem-i Şerif'e yaptırılan mermer minberin üzerinde Neml Suresi 30. Ayet-i Kerîme *انه من سليمان و انه بسم الله الرحمن الرحيم* (mektup Süleyman'dan gelmekte, rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla başlamaktadır;) yer almaktadır. Bk.: *Hicâz Salnâmesi* (Hicâz: Hicâz Matbaası, 1301/1883), 13; Bağdat'ta Darü's-Selâm'da İmam-ı A'zam türbesini tamir ettirip oraya bir cami, imaret ve çevresine de bir kale duvarı yaptırmış ve Abdulkadir Geylânî'nin de türbesini tamir ettirmiştir. Bk.: Solakzade Mehmed Hemdemi, *Solakzade Tarihi*, 587.

³⁷ Bu defterlerden 7037 numaralı defterin görüntüleri dijital olarak yayınlanmamıştır. Bk.: BOA, *TS.MA.d*, No. 9632, 2a-8b; 1992, 2a-63a.

³⁸ Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 33.

³⁹ Seyyid Lokman, *Zübdedü't-Tevârih*, ed. Göker İnan (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları, 2022), 331.

koymaktadır.⁴⁰ III. Murad sonrasında da surre irsali devam etmiş olup III. Mehmed'den II. Abdülhamid dönemine kadar gönderilen surrelerin arşiv bilgileri Tablo-1'de gösterilmiştir.

Tablo 2.1. Osmanlı Arşivi'nde Yer Alan Surre Kayıtları Sultan III. Mehmed-Sultan II. Abdülhamid Arası

Padişah	Tarih	Surre Defterleri
III.Mehmed	1595-1603	BOA, TS.MA.d, No. 1183, 1235, 1214, 3434, 1209, 1209, 1209, 1153, 4330, 1802, 3736, 5634, 1161, 1187, 1146, 1204, 1202, 1195, 1203, 1215, 132
I.Ahmed	1603-1617	BOA, TS.MA.d, No. 1204, 1204, 1204, 1204, 1324, 1202, 1195, 3233, 1148, 1148, 1293, 1170, 1207, 1143, 1143, 1143, 1210, 1210, 1186, 1186, 1175, 1205, 1205, 1208, 3878, 1184
I.Mustafa	1617-1618	BOA, TS.MA.d, No. 3878, 1184, 1206
II.Osman	1618-1622	BOA, TS.MA.d, No. 1206, 1206, 1206, 212, 1144
IV.Murad	1623-1640	BOA, TS.MA.d, No. 1145, 8177, 8177, 1404, 1185, 1147, 1385, 1593, 1176, 1169, 1160, 3197, 1194, 1149, 10603, 1173
IV.Mehmed ⁴¹	1648-1687	BOA, TS.MA.d, No. 4011, 4948, 5912, 726, 1174, 1174, 1178, 1178, 1178, 2352(7), 2347, 1224, 1753, 8931, 715, 1338, 3953, 1162, 1219(7), 1165, 1678, 10457, 1401, 3943, 4257, 1399, 3930
II. Ahmed	1691-1695	BOA, TS.MA.d, No. 6835, 4336, 1164
II.Mustafa	1695-1703	BOA, TS.MA.d, No. 1163, 2352, 2352, 2352, 1459, 4021, 1167, 4813, 1346, 5923, 6579, 9556, 9556, 9556
III.Ahmed	1703-1730	BOA, TS.MA.d, No. 2369, 2373(11), 8863, 2367, 2365, 2366, 2358, 2368, 10528, 2352(5), 1579, 2353(5), 1117, 208, 1397, 2363
I.Mahmud	1730-1754	BOA, TS.MA.d, No. 2373(11), 8863, 2184, 3528, 3528, 2229, 5396, 6518, 6142, 4442, 2388(11), 2394(11), 8876
III.Mustafa	1757-1774	BOA, TS.MA.d, No. 1414, 2404(12), 5158, 2620, 6225, 4101, 2325, 9671, 2598, 2423, 7959, 2418(4), 2337
I.Abdülhamid	1774-1789	BOA, TS.MA.d, No. 2418(4), 2337, 2786, 2423(15), 2413(8), 2278, 1421, 9726, 67, 5181, 2426(16), 7646, 9743, 9746, 2041, 2889, 2888, 2432(8), 3157, 2434, 2434, 2435
III.Selim	1789-1807	BOA, TS.MA.d, No. 2434, 2434, 2435, 2435, 2435, 2027, 2438, 2438, 2438, 2439, 2439, 2439, 2053, 2440, 4373, 2441, 120, 2411, 1411, 840, 10775, 1448, 2453
II.Mahmud	1808-1839	BOA, TS.MA.d, No. 2042, 118, 2272, 2463, 2463, 2464, 2464, 891, 2465, 2466, 2466, 2467, 2111(6), 2468, 5496, 2469, 2469, 2470, 114, 2471, 2471, 3455, 2472, 2472, 2473, 2473, 1121, 4796, 2475, 2273(2), 2478, 2480, 776(27), 2117 (18), 3084(3)
I.Abdülmecid	1839-1861	BOA, TS.MA.d, No. 9754, 2488, 239, 754, 754, 5507, 2117, 2117, 2756(5), 334(12), 2756(5), 333(11), 778(40), 4979, 515(2), 274, 9048
Abdülaziz	1861-1876	BOA, TS.MA.d, No. 9048, 569, 442, 266, 398(10), 4981, 383, 392, 4979, 370, 446, 2905
II.Abdülhamid	1876-1909	BOA, TS.MA.d, No. 446, 2905, 476, 3068.

Osmanlı idaresinin Mekke, Medine, Kudüs ve Şam'a verdikleri ehemmiyet arşiv kaynaklarında göze çarpmaktadır. Her bir Osmanlı padişahı Hicâz bölgesi halkının, ilim

⁴⁰ Her sene verilmek üzere Dersaâdet'ten gönderilmesi emrolunan miktar altı bin yüz altmış kuruş, tuğralı altın ise, iki bin üç yüz kırk sekiz altın ile altmış para miktarı, surre-i şerif görevlilerine yedi kese ile üç yüz altmış yedi buçuk kuruş, fukaralara verilmek üzere iki kese ve yine Mısır hazinesinden Haremeyn ve Kudüs-i Şerif'e otuz dört bin sikke surre gönderilmiştir. Bk.: BOA, TS.MA.d, No. 4086, 1-13; BOA, TS.MA.e, No. 192, Gömlek Sıra No. 10,1-4a; 1108, Gömlek No. 59, 1-2a; BOA, TS.MA.d, No. 1216, 1-40.

⁴¹ Tabloda verilen surre defterlerinin arşivde yer sırası yazılmıştır. Ancak bazı defterlerin içerik olarak farklılık arz etse de aynı numaralandırılmıştır. Aynı numaralı defterler parantez açılarak kaç kez geçmekteyse belirtilmiştir. BOA, TS.MA.d, No. 2352,1a-2a; 2352, 1a.

sahiplerinin ve orada görevli kişilerin ihtiyaçlarını gidermek için çalışmıştır. Surre uygulamasının I. Bayezid ya da Çelebi Mehmed döneminde başladığı kaynaklarda belirtilse de⁴² BOA'da yer alan surre-i hümâyûn ile ilgili en eski tarihli belgeler Kanuni Sultan Süleyman dönemine aittir.⁴³ Haremeyn'e gönderilen son surre V. Mehmed Reşad döneminde (1909-1918) olmuştur ki bu surre 1333-1334/1915 tarihli Mekke surresidir. 1334-1335/1916 yılında gönderilen surre ise I. Dünya Savaşı sırasında⁴⁴ Şerif Hüseyin'in Osmanlı Devleti'ne ihaneti sebebiyle yalnızca Medine topraklarına ulaştırılmıştır. Bundan sonra 1335-1336/1917 ve 1336-1337/1918 tarihlerinde Şam'a surre gönderilmiştir. Sultan Vahdettin zamanında (1918-1922) sadece Mekke ve Medine halkına sadaka dağıtılmış ve surre gönderilmemiştir.⁴⁵

2.6. Osmanlı Dönemi Surre Geleneğine Ait Kavramlar

Surre uygulamasının Osmanlı sosyal ve kültür hayatında önemli bir yeri vardır. Uzun Osmanlı asırlarında surre geleneği ile ilgili çeşitli kavramlar oluşmuştur. Bu kavramların öne çıkanları; Haremeyn-i Şerifeyn, surre ihracı, surre-i hümâyûn, surre altını, surre alayı, ferâşet-i şerife, menâsik-i hacc, râh-ı şerif, menzil-i şerif, mevkib-i şerif, mahmil-i şerif, urban surresi ve surre mahlûlûdür. Osmanlı toplum hayatında anlamları bilinen ve yaşanan bu kavramlarla ilgili olarak aşağıda kısa açıklamalar yapılacaktır.

2.6.1. Haremeyn-i Şerifeyn

Harem (حرم), kelimesinin lügat anlamı girilmesi yasak olan mevki demektir. Haremeyn, kutsal iki şehir olan Mekke ve Medine şehirlerine verilen addır. Haremeyn kavramı ile birlikte kullanılan birçok tabir olup bunlardan bir kısmı şöyledir: Haremeyn dolabı; Bâbüssaâde ağasının sorumluluğunda olan Mekke ve Medine şehirlerine ayrılan paraların bulunduğu kasadır. Haremeyn evkafı; Haremeyn için kurulan vakıflardır. Haremeyn evkafının denetimi dârüssaâde ağaları tarafından yapılmaktaydı. Daha sonraki dönemlerde bu denetimler çeşitli nezâretler kurularak gerçekleşmiştir. Haremeyn hazinesi; Haremeyn evkafının ve paralarının idare olunduğu hazinedir. Haremeyn ikramiyesi; Mekke ve Medine

⁴² Ayva, *Hulefâ-yı 'İzâm-ı 'Osmâniyye Hazâratının Haremeyn-i Şerifeyn'deki Âsâr-ı Mebrûre ve Meşkûre-i Hümâyûnları*, 64.

⁴³ BOA, TS.MA.d, No. 9632, 2a-8b; Kanuni Sultan Süleyman dönemi surre defterlerinden olan 1992 numaralı defterin kapağı vardır. Bu defterin kapağında "diğer kâdimî filorî defteridir" yazılıdır. Bk.: BOA, TS.MA.d, No. 1992, 2a-63a.

⁴⁴ Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 3/286; BOA, TS.MA.e, No. 1330, 1297, 1109, 1108, 1061, 1058, 1296, 1069, 1327, 1112, 1328, 1099, 1098, 1058, 1391, Gömlek No. 1, 35, 37, 33, 56, 55, 50, 49, 54, 41, 28, 69, 40, 88, 17, 53, 3, 90, 91, 46, 65.

⁴⁵ Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümâyûn ve Surre Alayları*, 89; BOA, TS.MA.e, No. 1072, Gömlek No. 55, 33.

şehirlerinden İstanbul'a gelecek olanlara yardım maksatlı verilen para miktarıdır. İkramiye meblağı, Osmanlı topraklarındaki memurların maaşından yirmi beş kuruş kesilerek gerçekleştirilmekteydi. Uygulama 1325-1326/1908 yılında kaldırılmıştır.⁴⁶

2.6.2. Surre İhrâcı

Hac dolayısıyla Mekke-i Mükerreme ve Medine-i Münevvere'ye irsâl olunan surrenin İstanbul'dan yola çıkarılmasıdır. Bu uygulama I. Dünya Savaşı'nda Haremeyn ile bağlantı kopana kadar devam etmiştir.⁴⁷

2.6.3. Surre-i Hümayun

Hümayun kelimesi kutlu, mübârek ve mutlu gibi anlamlar taşımaktadır. Osmanlı Devleti zamanında bu kavramın kullanımı çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; bâb-ı hümayun, nâme-i hümayun, hatt-ı hümayun ve surre-i hümayun gibi.⁴⁸ Surre-i hümayun tabiri, Osmanlı padişahları tarafından Mekke ve Medine şehirlerine irsâl olunan para veya çeşitli hediyeler için kullanılmıştır.⁴⁹ Surre-i hümayunun düzenli olarak irsâlinin başladığı dönem Yavuz Sultan Selim döneminden sonradır.⁵⁰ Bu gelenek Osmanlı Devleti'nin kuruluş devrinden I. Dünya Savaşı'nın sonlarına kadar büyük bir özenle devam ettirilmeye çalışılmıştır.⁵¹

2.6.4 Surre Altını

Filori, XI. yüzyıldan önce Avrupa'da basılan ve yayılarak Osmanlı Devleti'nde kullanılan üzerinde zambak çiçeği resmi barındıran altın paradır. Osmanlı Devleti'nde ilk altın para Fatih Sultan Mehmed zamanında (883/1478) bastırılmıştır. Bu altın Venedik dukasının ayarları ölçü alınarak darbedilmiştir. Bu tarihte ve öncesinde çeşitli para birimlerinin varlığından söz etmek mümkündür. Bunlar: sikke, dirhem, hasene, bakır ve gümüş paradır.⁵² Surre altını, II. Mahmud'un 1238-1239/1822-1823 yıllarında bastırdığı altınlara verilen isimdir. Bu altınlara Dârü'l-hilâfe altını da denilmektedir.⁵³ Mecidiye, Sultan Abdülmecid zamanında (1239-1278/1823-1861) basılmış olan yirmi kuruş değerindeki gümüş paraya

⁴⁶ Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 1/742-744.

⁴⁷ Surre ihrâcı Osmanlı Devleti'nde ilk olarak Topkapı Sarayı merkezli olarak yola çıkmaktaydı. Ancak sarayda çıkan yangın dolayısıyla bu uygulama Dolmabahçe sarayına taşınmıştır. Bk.: Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 3/285,286.

⁴⁸ Şemseddin Sâmî, *Kamus-ı Türkî*, 1510.

⁴⁹ Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 240.

⁵⁰ Eyüb Sabri, *Mir'âtü'l- Haremeyn*, 75.

⁵¹ Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 89.

⁵² Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 1/629.

⁵³ Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 3/283.

denilmiştir. Sonradan on kuruş, beş kuruş ve iki kuruş değerinde paralar da basılmıştır.⁵⁴ Sikke-i hasene ise nakit para anlamına gelmektedir.⁵⁵

2.6.5. Surre Alayı

Surre alayı, surre hediyeleri Haremeyn diyârına yola çıkarılırken dârüssaâde ağası tarafından düzenlenen törene denilmektedir.⁵⁶ Bu tören Recep ayının 12'sinde gerçekleştirilirdi. Surre alayı, Topkapı Sarayı'ndan yola çıkmadan önce Üsküdar'a geçilmesi için kayıklar limana getirilir,⁵⁷ saraydaki tören akabinde dualarla uğurlanırdı. Osmanlı Devleti için oldukça önem arz etmekte olan bu törene çok özen gösterilmekte idi.⁵⁸ Surre alayına öncülük edecek olan görevliler önceleri Recep ayının 12'sinde; sonraları ise Şaban ayının 15'inde padişah tarafından belirlenirdi. Bu görevliler başta surre emîni olmak üzere kethüdâ, kâtib, yazıcı, müjdecî, kaftan ağası ve akkambaşı'dır.⁵⁹ Görevliler, kendilerine emanet edilen çeşitli hediyelerin ve paraların teslimiyle mesul tutulmuşlardır.⁶⁰ Surre alayının Hicâz'a yolculuk ederken kullandığı yol güzergâhı hep aynı kalmamıştır. İlk zamanlar kara yolu sonra deniz yolu ve en son olarak da demiryolu (tren) kullanılmıştır.⁶¹ Surre alayı görevini ifâ edip İstanbul'a geldiğinde gerek halk gerek saray tarafından çeşitli törenlerle karşılanıp daha sonrasında da kendilerine hediyeler takdim edilmekteydi.⁶²

2.6.6. Ferâşet-i Şerife

Ferâşet-i şerife'nin kelime anlamı, hizmetli demektir. Sultan ve halifelerin yataklarını sermek, vakıfların temizliğini yapmak gibi görevleri vardır.⁶³ Ama asıl görevi Haremeyn'deki Müslümânlar için kutsal yerlerin temizlik hizmetlerini yürütmektir. Bu hizmet hem Mekke-i Mükerrreme'de hem de Medine'de uygulanmıştır. Yapılan görevin öneminden dolayı da bu hizmete Ferâşet-i Şerife olarak isimlendirilmiştir.⁶⁴

⁵⁴ Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 2/428.

⁵⁵ Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 3/220.

⁵⁶ Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 3/280.

⁵⁷ BOA, [A.} TŞF.], No. 3, Gömlek No. 44, 2a.

⁵⁸ Dündar Alikılıç, *XVII. Yüzyıl Osmanlı Saray Teşrifâtı ve Törenleri* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002), 146.

⁵⁹ Ahmed Salahaddin Bey, *Kabe Yollarında Surre Alayı Hatıraları*, çev. İsmail Kara - Yusuf Çağlar (İstanbul: Dergah Yayınları, 2017), 6.

⁶⁰ Uzunçarşılı, *Mekke-i Mükerrreme Emirleri*, 46.

⁶¹ Ümit Yazıcı, *4452 Numaralı Surre-i Hümayûn Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (H.1326/M.1908-1909)* (Karabük: Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 30-32.

⁶² Esad Efendi, *Teşrifât-ı Kadime*, 27.

⁶³ Şemseddin Sâmî, *Kamus-ı Türkî*, 986.

⁶⁴ Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 1/606.

2.6.7. Menâsik-i Hacc

Menâsik kelimesinin lügat anlamı, uygulama, fiiller veya davranışlar demektir. Menâsik-i hacc ise, hacc ibadeti ile ilgili tüm davranış ve fiileri kapsamaktadır. Mesela; tavaf, vakfe, şeytan taşlama ve sa'y gibi ibadet şekillerini örnek vermek mümkündür.⁶⁵

2.6.8. Râh-ı Şerif

Râh (ؠ) kelimesinin sözlük anlamı, yol demektir.⁶⁶ Râh-ı Şerif ise, Osmanlı hac kültüründe hacıların yol güzergâhı olarak tanımlanmaktadır. İstanbul'dan yola çıkan surre alayının yol güzergâhları zaman zaman değişikliğe uğramıştır. Osmanlı Devleti tarafından 1280/1864 yılına değin hacca gidiş için kara yolu kullanılmıştır. Kara yolunun kullanıldığı zamanlarda surre alayının çıkış tarihi, Receb ayının on ikinci gününe tekâbül etmektedir. Surre alayı, bu tarihte Bâb-ı Hümayundan yola çıkıp Kireç İskeleyi'nden Üsküdar'a geçip, Anadolu'da belirli şehirlerden geçerek önce Şam'a oradan da Hicâz'a gitmekteydi.⁶⁷ Anadolu'dan bu şehirlere bağlantılar daha çok Şam üzerinden sağlanmaktaydı. Şam'a ulaşım da önceleri Eskişehir-Akşehir yolu üzerinden sağlanırken daha sonra bu yol güzergâhı Ilgın-Konya ve Konya-Ereğli üzerinden gerçekleşmiştir. XVIII. yüzyılda ise güzergâhın tamamı şöyledir; "Üsküdar-Hereke-İzmit-Söğüt-Eskişehir-Seyitgazi-Bolvadin-Akşehir-Ilgın-Konya-Ulukışla-Adana-İskenderun-Şam. Buradan da Kudüs-Kahire'ye veya Mekke-Medine Sana ve Aden'e" ulaşım sağlanmaktaydı.⁶⁸ Ancak 1281/1864 tarihinden sonra deniz yolu kullanılmaya başlanmıştır. Deniz yolunun kullanılması hac yolu güzergâhı kısaltmış olmakla birlikte kara yolu tamamen terk edilmemiştir.⁶⁹ Deniz ulaşımı yolculuk süresini azalttığı için surre alayının yola çıkarılması geciktirilmiş, Şa'bân ayının on beşinci gününde yola çıkarılmaya başlanmıştır. Deniz yolculuğunda hacıların uğradığı yerler şu şekildedir: Dolmabahçe Sarayından hareket eden surre kafilesi "Üsküdar-Harem-Gelibolu-Çanakkale-Bozcaada-Midilli-Sakız-Sisam-Rodos-Kıbrıs ve Beyrut limanlarından" geçmekteydi. Beyruttan Hicâz'a ulaşım ise kara yolculuğu ile gerçekleşmekteydi.⁷⁰ Osmanlı Devleti'nde demir yollarının yapımına I. Abdülmecid döneminin (1255-1278/1839-1861) sonlarında başlanmıştır. II. Abdülhamid döneminde (1293-1327/1876-1909) ise en önemli demir yolu olarak ön plana çıkan Hicâz demir yolu inşâsına başlanmıştır. Bu demir yolunun

⁶⁵ Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 240.

⁶⁶ Şemseddin Sâmî, *Kamus-ı Türkî*, 656.

⁶⁷ Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 3/280.

⁶⁸ Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 129, 131.

⁶⁹ Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 3/280.

⁷⁰ Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 157-158.

tamamlanması 1325/1908 tarihine tekâbül etmektedir. Artık bu tarihten itibaren de surre alayının yolculukları buradan gerçekleştirilmiştir.⁷¹ I. Dünya Savaşı'nda kutsal yerlerin işgal edilmesine kadar surre irsâli tren ile yapılmıştır.⁷² Hicâz demir yolunun uğradığı güzergâhlar şöyledir: "Haydarpaşa Garı'ndan yola çıkan tren Hayfa-Dir'â, Kudüs-Medine, Beyrut-Şam-Havran, Reyâk-Haleb-Hums, Trablusşam-Yafa, Kudüs" hatlarını kullanarak doğrudan surre irsâlini gerçekleştirmekteydi.⁷³

2.6.9. Menzil-i Şerif

Menzil kelimesi, han, kervansaray veya bina gibi anlamlara gelmektedir.⁷⁴ Hac yolculuğunun karadan yapıldığı zamanlarda yolculuklar uzun ve meşakkatli olduğundan yol güzergâhları üzerinde dinlenmek için konaklama mekânları inşâ edilmiştir. İşte bu mekânlara Menzil-i Şerif adı verilmiştir.⁷⁵ Osmanlı ülkesinde İstanbul-Mekke arasında en çok kullanılan güzergâhlar ve menziller şu şekildedir: "Üsküdar-Gebze-Hereke-İznik-Lefke Vezirhanı-Söğüt-Bozüyük-Eskişehir-Seyitgazi-BardakçıYenihan-Bayat-Hüsrev Paşa Bolvadin-İshaklı-Akşehir-Ilgın-Lâdik-Konya-İsmail-Karapınar-Ereğli-Ulukışla-Çiftahan-Ramazanoğlu Yaylası-Çavuşhanı-Adana-Misis-Kurt Kulağı-Payas-Belen-İskenderun Bektâş-Humus-İki Kapılı-Kunaytara-Şam-Kubbetü'l-Hac-Tarhanahanı-Müzeyrib-Mefrak-Aynı Zerka-Balka-Katran Hasse-Me'an Kalesi-Zahru'l-akabe-Zâtu'l-Hicce-Tebük-Uhayzır-Hayber-Birke-i Mui Huneyn-Kuzayda-Bedr-i Affân-Vâdi-i Fatma-Arafat-Kubûr-ı Şühedâ-Mekke-Mina-Müzdelife olarak bilinmektedir. Mısır-Mekke arasındaki menziller ise, Dâru'l-Hamrâ-Mesânî-Acrûd-Sebha-Tih Vadisi-Nahi Hurma-Adiviyye-Harran- Akabe-Zahrulhâr-Şe'azzam-Medinetü Sâlih-'Ala Bi'ri Zümrüd-Na'am-Vâdi'l-Kurrâ-Medine-i Münevvere-Bedr-ref Nebi-Atiyye-'Uyunu'l-Kassâb-Müveylâh-Ezlem İstablı'Antar-Vuş Kalesi-Eğri-Haneki-Harra-Vâdi'l-Nâr-Yenbu'-Sakîfe-Bedr-i Huneyn-Kâ'a-Râbiğ-Târik-'Asfân."⁷⁶

2.6.10. Mevkib-i Şerif

Mevkib kelimesi, alay, atlı piyade ve süvari gibi anlamlar taşımakta olup⁷⁷ terim anlamı hacılar ve kutsal mekânlara irsâl olunan surreleri güvenli bir şekilde ulaştırmakla görevli

⁷¹ Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 162-163.

⁷² Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 3/280.

⁷³ Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 162.

⁷⁴ Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 2/479.

⁷⁵ Abdullah Çakmak, "19. Yüzyıl'ın İkinci Yarısında Hac Organizasyonunun Dönüşümü Bağlamında Mevkibü'l-Hacc-ı Şerif", *Kocatepe İslâmi İlimler Dergisi* 4/1 (Haziran 2021), 177.

⁷⁶ Güler, *XVI.- XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Haremeyn Vakıfları*, 68.

⁷⁷ Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 2/497.

askerleri ifade etmektedir. Hacıların yol boyunca ihtiyaçlarını karşılama ve onları eşkıya saldırılarına karşı koruma hizmetini bu görevliler yerine getirmekteydi. Ayrıca surre emninin herhangi bir rahatsızlığı hâsıl olduğunda onun görevlerini üstlenmekle sorumlu idiler. Bunun dışında herhangi bir salgın hastalık ortaya çıkması halinde hemen karantina merkezleri kurarak hastalığın hacıların arasında yayılmasına engel olmakla da görevlendirilmişlerdir. 1325/1908 yılında Hicâz demiryolunun hayata geçmesiyle hac yolculuklarında önemli değişiklikler yaşanmıştır. Mevkib-i şerif vazifesinin tarihi sürecine bakılacak olursa; Mevkib-i Hacc-ı şerif müessesesi yaklaşık on iki asır devam etmiş bir müessese olarak bilinmektedir. Müessese ilk zamanlarda emîrî'l-hac adıyla ön plana çıkmaktadır. Emîrî'l-haclar, hac organizasyonunu yürütmekle görevlendirilmiştir. Mevkib-i Hacc-ı şerif ise 1278/1862 yılında hacıların güvenliğini ve yeme içme ihtiyaçlarını temin için oluşturulmuştur. Mevkib-i hacc-ı şerif görevlilerinin en önemlisi, hacıları ve surre alayının güvenliğini sağlamakla görevli mevkib-i hacc-ı şerif muhafızlığıdır. Muhafızlık görevine ilk atanan kişi, Mahmud Bey'dir. Bu müessesenin varlığının en önemli sebebi, hiç şüphesiz hac yolu üzerindeki eşkıya tehlikesidir. Ancak yol tehlikesi 1325/1908 yılında Hicâz demiryolunun hizmete açılmasıyla son bulduğundan söz konusu müessese de ilga edilmiştir.⁷⁸

2.6.11. Mahmil-i şerif

Mahmil (محمل), Arapça (حمل) kelimesinden türetilmiştir. Çoğulu Mehâmil (محامل) olup lügat anlamı, tahtırevân, iki kişinin oturabileceği deve üzerine yüklenen mahfedir.⁷⁹ Terim anlamı, Haremeyn'e gönderilen hediye ve paraların yüklendiği süslü deve olarak tabir edilmektedir.⁸⁰ Bu uygulama İslâm ülkelerinin otorite gösterisi olarak da değerlendirilmektedir. İlk mahmil, milâdi XIII. yüzyılda gönderilmiştir.⁸¹ Osmanlı memleketlerinden Haremeyn diyârına hac kafilesıyla birlikte biri şam'dan diğeri Mısır'dan olmak üzere iki mahmil gönderilmekteydi.⁸²

Mısır'dan Haremeyn'e mahmil gönderilmesini gelenek haline getiren kişi Sultan Barsbay (659-676/1260-1277) olarak bilinmektedir. Mahmil gönderilmesi adeta İslâm hükümdarları arasında rekabet konusu olmuştur. Çünkü gönderilen süslü develer, Haremeyn diyârının

⁷⁸ akmak, "19. Yüzyıl'ın İkinci Yarısında Hac Organizasyonunun Dönüşümü Bağlamında Mevkibü'l-Hacc-ı şerif", 174-175, 177, 179-180, 184.

⁷⁹ Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 215.

⁸⁰ Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 2/384.

⁸¹ Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 215.

⁸² Uzunçarşılı, *Mekke-i Mukerreme Emirleri*, 57.

otoritesinin kimde olduğunu göstermektedir.⁸³ Mısır mahmili Osmanlı idaresinden önce Memlûkler tarafından gönderilmekteydi. Ancak Memlûklü Devleti'nin yıkılmasıyla Sünnî İslâm âleminin halifeliği Osmanlı Devleti'ne geçmiştir. Bundan sonra Memlûklerin mahmili devam etse de pek etkin olamamışlardır. 1221/1807 tarihinde Mekke topraklarının idaresinin Vehhâbîlere geçmesiyle Osmanlı Devleti tarafından gönderilmekte olan mahmiller kesintiye uğramıştır. Bundan dolayı da Mısır mahmilleri tekrar üstünlüğüne kavuşmuştur.⁸⁴ Mısır mahmili Kahire'den yola çıkıp diğer İslâm ülkelerinden gelen kabilelerle Râbiğ bölgesinde birleşirlerdi.⁸⁵ Mahmilin başındaki görevli, Mekke'ye varacakları günü ve saati, Hicâz Valisi'ne bildirir ve buna göre kabile vali tarafından karşılanırdı. Mısır mahmili Kâbe-i Mu'azzamanın örtüsünü taşımakta olduğundan Haremeyn halkı ilk olarak Mısır mahmilinin ulaşmasını temenni etmekteydiler.⁸⁶

İslâm dünyasının ikinci en büyük ve ehemmiyetli mahmili Şam mahmilidir. Şam'dan hareket eden bu mahmilin de gidiş-geliş saati belli olduğundan Mısır mahmili gibi Mescid-i Âişe mevkiinde karşılanmaktaydı. Bu mahmilin yol güzergâhı oldukça tehlikeli olup urban (eşkıyalar) için ayrı bir surre verilmekteydi. Verilen meblağ urban tarafından az görüldüğünde bir çok insan zarar görmekteydi. Ayrıca Yemen'den de mahmil gönderildiği bilinmektedir.⁸⁷

2.6.12. Urban Surrei

Urban, eşkıya demektir. Bu eşkıyalar Haremeyn diyârının yol güzergâhlarında konuşlanarak hacıları ve beraberinde gönderilen surreyi gasb ederlerdi. Urban surrei ise, hem hacıların hayatları tehlikeye girmesin hem de Haremeyn'e gönderilen surre eşkıyalar tarafından talan edilmesin diye yollanmıştır. Böylelikle hacılar ve Haremeyn'e gönderilen surreler güven altına alınmaya çalışılmıştır.⁸⁸

2.6.13. Surre Mahlûlü

Mahlûl, ölen kimsenin ardında bıraktığı arazi veya arsadır. Surre gönderilen kişi öldüğünde ona ait olan surre, İstanbul'a geri gönderilir ve o kişinin adı surre defterinden silinirdi.

⁸³ Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 215-216.

⁸⁴ Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 216.

⁸⁵ Uzunçarşılı, *Mekke-i Mükerrreme Emirleri*, 57, 59.

⁸⁶ Bir diğer neden ise, Mısır mahmili Şam mahmilinden sonra gelirse o seneye kıtlık senesi adı verilmesiydi. Ayrıca bk.: Atalar, *Osmanlı Devleti'nde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 217, 220.

⁸⁷ Uzunçarşılı, *Mekke-i Mükerrreme Emirleri*, 57, 59-60.

⁸⁸ Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 207.

Haremeyn'den iâde edilen bu surre, surre mâhlûlû olup gelecek sene bir başkasına tahsis edilirdi.⁸⁹

2.7. Osmanlı Devleti'nde Surre-i Hümâyûn Teşrîfâtı

Teşrîfât (تشریفات), Arapça kökenli teşrîf (تشریف) kelimesinin çoğuludur. Kelimenin lügât anlamı, şeref vermek demektir. Terim anlamı ise, rütbe sahibi kişilerin belirli bir törene katılımı esnasında nerede ve hangi konumda yer alması gerektiğinin önceden belirlenmesidir. Teşrîfât günümüzdeki resmi törenlerdeki protokol olarak tanımlanabilir. Osmanlı Devleti'nde bu törenleri düzenleyen görevli kimselere teşrîfâtçı adı verilmekteydi.⁹⁰

Surre-i hümâyûnun Haremeyn'e gönderilmesi sebebiyle çeşitli törenler icra edilmekteydi. Bu törenlerden ilki kaftan ağası ile ilgilidir. Dersââdet'e çağrılan kaftan ağasına sadrazam ve dârüssaâde ağası huzurunda tayin hil'atı giydirilirdi. Haremeyn görevi, ona surre emîninden iki ay önce tevdi edilir, kendisine teslim edilen para, çeşitli hediyeler ve nâme-i hümâyûnu gerekli kişilere ulaştırmakla sorumlu kılınırdı.⁹¹ Surre irsâl töreni, Recep ayının 12'sinde başlardı. Topkapı Sarayından yola çıkacak olan surre alayının Üsküdar'a ulaşması için günler öncesinden kaptan paşaya limana kayıkları getirmesi hususunda tezkire gönderilirdi. Dârüssaâde ağası törenle ilgili tüm hazırlıkların önceden yapılmasını sağlardı. O, surre töreni tezkiresini tüm detaylarıyla kaleme almaktaydı. Tezkirede belirtilen törene kimin hangi saatte ve hangi sıraya göre iştirak edecekleri defterdar, reîsülküttâb ve nişancı aracılığıyla törene katılacaklara bildirilirdi.⁹² Belirlenen saatte davetli kişiler camide toplanıp mertebelerine göre minberin sonundan mahfilin başına kadar dizilirlerdi. Vezirler, mihrabın sol kenarındaki seccadelere oturup alt kısma yeniçeri ağası, defterdâr efendi, tevkîf defterdâr emîni, şıkkîn efendiler onlarında altına mir-i âlem ağa, kapıcıbaşı ağalar, silâhdâr ağa, cebecibaşı, topçubaşı, arabacıbaşı ve dört bölük ağaları, sipah, silâhdâr kâtibleri ve kethüdâlar onların altında ise, Haremeyn müfettişi, muhasebecisi, kîsedâr ve mukataâcısı yer almaktaydı.⁹³ Surre merâsiminde protokol sıralaması Tablo-2'de verilmiştir.

⁸⁹ Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümâyûn ve Surre Alayları*, 228.

⁹⁰ Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 3/477.

⁹¹ Kaftan ağasıyla gönderilmekte olanlar; Türkçe Nâme-i Hümâyûn ve serâser kumaşa dikilmiş Hil'at gönderilmektedir. Aslında ilk zamanlar kaftan ağasıyla gönderilmesinin sebebi yoldaki urban (eşkıya)tehlikesidir. Görevini layığıyla yapan bu görevliler oralara öncesinde giderek hacıların güvenli bir şekilde buralara gelmesini sağlardı. Yani bu ilk dönemlerdeki surre emîninin görevlerindendi. Ayrıca bk.: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Mekke-i Mükerreme Emirleri*, 45-46; BOA, [A.]DVN.NMH., No. 41, Gömlek No. 2, 1.

⁹² BOA, [A.] TŞF., No. 3, Gömlek No. 44, 2a.

⁹³ Törene iştirak edecek kişilerin giyecek kıyafetleri, şeyhülislâm efendi mevsime uygun kıyafet, veziri âzam kallâvî bir sarık ve yine mevsime uygun kürk veya ferâce ile divana eğerli at ile gelmekteydi. Ulemâlar ise,

Tablo 2.2. Surre Merâsiminde Teşrîfât Sıralaması

Birinci Mevki	Vezirâzamlar
İkinci Mevki	Yeniçeri Ağası, Defterdâr Efendi, Tevkîî Defterdâr Emîni, Şikkîn Sâni Efendi
Üçüncü Mevki	Mir-i Alem Ağa, Kapıcıbaşı Ağalar, Sipahi, Silahdar, Cebecibaşı, Topçubaşı, Arabacıbaşı, Dört Bölük Ağaları, Sipah, Silahdâr Kâtibleri, Kethüdâ
Dördüncü Mevki	Haremeyn Müfettişi, Haremeyn Muhasebecisi, Haremeyn Mukataacısı ve Kîsedâr

Kapıcıbaşı ağalar ise eğerli atlarla Bâb-ı Hümâyûn kapısına varıp buradan surre alayı ile birlikte Sultan Ahmed Cami'ye gelirlerdi. Daha sonra alay ve kapıcıbaşı selamlıktan geçer ve yerine oturlardı. Törene şeyhülislâm hazretleri teşrîf ettiğinde sadrazamlar, reîsülküttâb, çavuşbaşî ağa, tezkireci efendi, mektûbî efendi, çavuşân, divân-ı hümâyûn ağaları ve saray-ı âsafiden getirilen surre alayı Şeyhülislâm Efendinin karşısında sıraya dizilirler, sonrasında şeyhülislâm, ulemâdan selamlamaya başlayarak mihrabın önüne otururdu. Reîsülküttâb ve çavuşbaşî ağalar da sadrazamın önündeki yere oturur, tezkireci efendiler ve mektûbî efendiler ise kürsî tarafında bulunan mahfilin altında oturlardı. Bu esnada Teşrîfâtî Efendi ve kîsedârlar buhurdanlar getirerek birini vezîriâzama diğerini de Şeyhülislâmın önüne koyarlardı. Bu işlemler gerçekleşirken bir yandan müezzinler mahfilinden Feth-i Şerif okunurdu. Teşrîfâtî Efendi kendisine ulaştırılan fermanı müezzinler mahfilinde okuduktan sonra sırasıyla Ayasofya şeyhi, Sultan Ahmed Şeyhi ve son olarak da Nevbe⁹⁴ şeyhi minbere çıkarak vaaz verirlerdi.⁹⁵ Bu arada dârüssaâde ağası her birine ya ferâce ya da samur kürk teslim edip, surrelerini verirdi. Kürsiye her çıkan şeyh, vezîriâzama ve ulemâya üç defa şerbet ve buhur sunarlardı. Mevlid okunmadan önce dârüssaâde ağası kâtibine hil'at giydirip daha sonrada müjdecibaşına dârüssaâde ağası tarafından bir nâme-i hümâyûn ve serâser kumaşlı samur kürk verilerek bunları Haremeyn'e ulaştırması için telkin edilirdi. Müjdecibaşı huzurdan ayrılınca reîsülküttâb ve çavuşbaşî sadrazamın divanına gelirler ve bu esnada da Medine'den gelen hurma, önce sadrazam daha sonra şeyhülislâma sunulup, huzurda bulunanlara ikram edilirdi. Boş tabak ise pişgir ağasına gönderilir, bu ikram sonrası pişgir ağasına yüz altın verilirdi. Son olarak herkesin birbirini selamlamasıyla tören bitirilmiş olurdu. Surre alayının Haremeyn'e hareket edeceği sırada çadır mehterânı kurulurdu. Bunun için de günler öncesinden Mehterhâne-i Âmire'ye bilgi verilirdi. Dârüssaâde ağası konağa teşrif ettiğinde Mekke emîrine verilecek olan nâme-i hümâyûnu

kürk giyerek, defterdârlar ise, selimi bir sarıkla, kürk veya ferâce ile iştirak ederlerdi. Ayrıca bk.: Esad Efendi, *Teşrîfât-ı Kadime*, 2-3.

⁹⁴ Tekkelerde musiki topluluğunun şeyhi demektir. Bk.: Süreyya Agayeva, "Nevbe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/37.

⁹⁵ Esad Efendi, *Teşrîfât-ı Kadime*, 4-5.

reîsülküttâba teslim edip ardından da reîsükküttâba hil'at giydirilirdi.⁹⁶ Bu görevlilere kaç adet hil'at verildiği ve hil'atların özellikleri Tablo-3'te belirtilmiştir.

Tablo 2.3. Surre Merâsiminde İhdâ Edilen Hil'atlar

Hil'at Verilen Görevliler	Sayısı	Verilen Hil'atın Özellikleri
Dârüssaâde Ağası	2	Hâre Kumaştan Hil'at ya da Samur Post İle Birlikte Üstlük
Selâtîn Camilerin Şeyhleri	3	Çuka Ferâce ya da Samur Kürk
Reîsükküttâb Efendi	1	Hâssu'l-Has Hil'at
Haremeyn Müfettişi Efendi	1	Kuşaklık Hil'at
Oda Lalası Ağa	1	Hâssu'l-Has Hil'at
Yazıcı Ağa	1	Hâssu'l-Has Hil'at
Haremeyn Muhasebecisi	1	Hâssu'l-Has Hil'at
Kethüdâ	1	Hâssu'l-Has Hil'at
Vakıf Mütevellisi	1	Kuşaklık Hil'at
Mevlid Okuyanlar	3	Al'a Hil'at ve Sade Has
Müjdeciler	2	Kuşaklık Hil'at ve Al'a Hil'at
Hazinedâr Ağa	1	Hâssu'l-Has
Ser-Kiler-i Ağa Enderun-ı Hümâyûn	1	Hâssu'l-Has Hil'at
Haseki Başî Ağa	1	Kuşaklık Hil'at
Ser-Sakâyânın Nefer Başî	3	Kuşaklık Hil'at
Teşrifâtî Efendi	1	Renkli Hil'at

Huzurdan ayrılınca defterdâr, reîsülküttâb, nişancı gibi görevliler belli bir sıra düzeninde oturur, tatlılar yerler ve kahve içerlerdi. Ardından da surre defterleri mühürlenip tuğrası çekilirdi. Bu işlemler tamamlanıp yemek yenildikten sonra padişahın teşrif etmesi beklenirdi. Padişahın gelmesiyle, nâme mühürlenip dârüssaâde ağasına teslim edilirdi.⁹⁷ Daha sonra surre emînine hil'at giydirilirdi. Bir yandan da Kur'ân'dan sûreler okunur ve naâtlar dillendirilirdi. Tören sırasında surre için hazırlanan mahmil-i şerif etrafta dolaştırılırdı.⁹⁸ Bu tören surre alayının saraydan ayrılmasıyla halk tarafından adeta bir sevgi seli içerisinde iskeleye kadar devam ederdi. Surre alayı iskeleden dualarla uğurlanırdı.⁹⁹ Hacıların geri dönüşlerinin müjdesinin gelmesiyle birlikte Osmanlı sarayındaki hazırlıklar hızlandırılırdı. Surre görevlileri için belirlenen çeşitli hediyeler¹⁰⁰ hazırlanmaya başlanırdı. Bu hediyelerin başında yine hil'atlar gelmektedir.

Dersaadete müjdecibaşı geldiğinde kendisine teslim edilen Arapça nâme-i hümâyûn ve çeşitli hediyeleri Osmanlı padişahına sunmaktaydı. Surre emîninin Üsküdar'a gelmesiyle birlikte öncelikle sadrazama arzuhâl sunulur; ardından da padişahın huzuruna çıkması için

⁹⁶ Teşrifâtta önemli bir mevkide bulunan sadrazam seferdeyken surre töreninde onun yerine Kaımmakam geçmekteydi. Yeniçeri ağasının yerini de sekbanbaşı ağa doldurarak bu kişiler ma'zur görülmekteydi. Ayrıca bk.: Esad Efendi, *Teşrifât-ı Kadime*, 6-8.

⁹⁷ Esad Efendi, *Teşrifât-ı Kadime*, 19-21.

⁹⁸ Esad Efendi, *Teşrifât-ı Kadime*, 22.

⁹⁹ Alıklıç, *XVII.Yüzyıl Osmanlı Saray Teşrifâtı ve Törenleri*, 146.

¹⁰⁰ Esad Efendi, *Teşrifât-ı Kadime*, 14.

izin alınırdı. Huzura kabulü gerçekleşen surre emini, Mekke emîrinin irsâl ettiği nâme-i hümayunu sadrazam aracılığıyla padişaha iletirdi.¹⁰¹ Daha sonra sadrazamın odasında şerbet, kahve ve buhur ikramı yapıp, bu törende surre görevlilerine hil'at giydirilirdi.¹⁰² Hil'atlerin verildiği görevlilere dair bilgiler Tablo-4'te gösterilmiştir.

Tablo 2.4. Surre Alayı Dönüş Töreninde Görevlilere Verilen Hil'atlar

Hil'at Verilen Görevli	Sayısı	Hil'atin Özellikleri	Hil'at Verilen Görevli	Sayısı	Hil'atin Özellikleri
Birinci Müjdecî	1	-----	Şerif Hazretlerinin Bohça Getiren Adama	1	Kubur Sincap Kürk
İkinci Müjdecî	1	-----	Haremeyn Tercümânı	1	-----
Padişaha Bağlı Kapı Çavuşları	1	Has Hil'at	Merkûm Adamın İtbâ 'İna Hil'at	4	-----
Haremeyn-i Şerifeyn Tercümânı	1	-----	Teşrifâtı, Halife Ve Kîsedâr	3	Elden Hil'at

2.8. Surre Görevlileri

Surre irsâlinin hem öncesinde hem de gerçekleştirilmesi esnasında çeşitli görevliler tayin edilmekteydi. Bu görevliler dârüssaâde ağası, surre emîni, hac emîri, müjdecî, kaftan ağası, surre alayı tabibi, surre kethüdası, surre katibi ve diğer görevlilerdir.

2.8.1. Dârüssaâde Ağası

Dârüssaâde, Osmanlı sarayının harem kısmına denilmektedir. Bu birimin en önemli amiri ise dârüssaâde ağasıdır. Dârüssaâde ağasına, tavâşî, hadım ağa, kızlar ağası veya kara ağa da denilmiştir. Tarih boyunca Roma, Memlûklü, Abbâsî, Selçuklu ve Osmanlı gibi devletlerde bulunan bir saray görevlisidir. Osmanlı'da ilk kara ağaların varlığı Çelebi Mehmed zamanında görülmektedir. 999/1591 yılında kara ağa Habeşi Mehmed Ağa'nın vefatı nedeniyle görev yeri boşalınca onun yerine Server Ağa geçmiş; ancak o da uzun süreli kalamamıştır. III. Murad döneminin sonlarına doğru görevli dârüssaâde ağaları şunlardır: Osman Ağa, Abdürrezzâk Ağa, Hacı Mustafa Ağa, Süleyman Ağa ve Abdurrahman Ağa.¹⁰³ İlk zamanlarda haremde en yetkili görevli bâbüssaâde ağası iken XV. yüzyılın sonlarına doğru Habeşli Mehmed Ağa ak ağalardan kara ağaları ayırarak kara ağaların sarayda

¹⁰¹ Müjdecî zaman zaman surre emîninin görevlerini de yapmıştır. Bundan dolayı birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Bk.: Çakmak, "19. Yüzyıl'ın İkinci Yarısında Hac Organizasyonunun Dönüşümü Bağlamında Mevkibü'l-Hacc-ı Şerif", 182; Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 166,167; BOA, A.}DVN.NMH, No. 44,Gömlek No. 14, 1.

¹⁰² Esad Efendi, *Teşrifât-ı Kadime*, 27.

¹⁰³ Ülkü Altındağ, "Dârüssaâde", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/1.

otoritelerini arttırmıştır. Kara ağalar bu tarihten itibaren Enderun kısmının en yetkililerinden biri olmuşlardır. Dârüssaâde ağalarının esas görevi; haremın güvenlik ve ihtiyaçlarını temin etmek olmakla birlikte diğer önemli görevleri surre törenlerini düzenlemek ve Haremeyn evkafıyla uğraşmaktır.¹⁰⁴ Dârüssaâde ağasının belli bir görev süresi bulunmamaktadır. Görevden azledildiklerinde İstanbul'dan ayrılıp Mısır'a yerleşirler ve kendilerine azatlık denilen belli bir miktar maaş bağlanırdı. Bu makam Osmanlı Devleti'nin sonlarına kadar devam etmiştir.¹⁰⁵

2.8.2. Surre Emîni

Emîn (امین) kelimesi, Arapça kökenli olup çoğulu emn (امن) dir. Sözcük anlamı, "güven sahibi kişi" demektir.¹⁰⁶ Surre emîni; İstanbul'dan Haremeyn topraklarına gönderilen para veya çeşitli hediyelerin güvenli bir şekilde gerekli kişilere ulaştırmak ve dağıtmakla görevli memurdur. Surre emîni olacak kişiler, doğru sözlü, güven sahibi, ehl-i İslâm, mali bakımdan güçlü kişiler arasından ve bu göreve bir defaya mahsus olmak üzere seçilirdi. Ayrıca surre emîni, "sivil, askerî veya ilmiye" mensuplarından biri olabilirdi.¹⁰⁷ Surre emînliği ilk zamanlarda emîrü'l-hac adıyla karşımıza çıkmaktadır. Mısır Memlûkleri Osmanlı Devleti tarafından feth olunana kadar bu makamın adı emîrü'l-hac olarak bilinmiştir. Osmanlı surre uygulamasında surre emînliği adını almıştır.¹⁰⁸ Surre emîninin, surreleri güvenli bir şekilde Haremeyn'e ulaştırma görevinden başka hac kafilesinin geçeceği yolları tamir etmek ve Haremeyn topraklarına ulaştıklarını sadarete bildirmek gibi görevleri de vardı.¹⁰⁹

2.8.3. Hac Emîri

Hac emîri ya da emîrü'l-hacc, hac kafilesinin başkanıdır. Bu vazifeyi ilk olarak Peygamberimiz (s.a.v) gerçekleştirmiş olup ondan sonra ilk halife olan Hz. Ebubekir yapmıştır. Daha sonraki dönemlerde de İslâm halifeleri hac kafilesinin başında görevli olarak gitmişlerdir. Emîrü'l-Hacc, hacıların düzenli ve güvenli bir şekilde Kâbe'ye

¹⁰⁴ Başka görevleri; haremdeki tayin ve azillerden sorumlu, Şehzade sünnet düğünleri ve sultanların düğünleri düzenleme ve organize etmede, resmi protokolü gerçekleştirmekle de görevlidir. Bk.: Mustafa Alkan, "Osmanlı Devletinde Merkez Teşkilatı", *Osmanlı Teşkilat Tarihi El Kitabı* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2021), 74. Dârüssaâde Ağalarının azil veya yerinde bırakılmaları da Surre törenleri esnasında belli olurdu. Bk.: Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 1/400-402.

¹⁰⁵ Alkan, "Osmanlı Devletinde Merkez Teşkilatı", 74.

¹⁰⁶ Şemseddin Sâmî, *Kamus-ı Türkî*, 180.

¹⁰⁷ Surre emînlerinin Maddi bakımdan zengin kişiler olmasının sebebi; onlara verilen ödenek az olduğu için ceplerinden hayli harcama yapmak zorunda kalmalarıdır. Bk.: Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 3/283.

¹⁰⁸ Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 171.

¹⁰⁹ Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 176.

ulaşmalarından sorumludur. Ayrıca hacc farızasını en uygun şekilde icra ettirmek gibi vazifeleri de mevcuttur.¹¹⁰ Emîrû'l-hacc müessesesi hem hacıların hem de surrenin urbân tehlikesine yönelik Osmanlı Devleti tarafından alınan bir önlem niteliği taşımaktaydı.¹¹¹ Ehliyet, doğru sözlülük, güvenilirlik, cesaret, adaletli, cömertlik, bu görevlilerde bulunması gereken özelliklerdi.¹¹²

2.8.4. Müjdeci

Farsça'da Peyk¹¹³ kelimesi, haber getirip götüren kişi demektir.¹¹⁴ Terim olarak, hac kafilesinin Haremeyn topraklarına güvenle ulaştığını Dersaâdet'e bildirmekle görevli olan kişidir. Osmanlı Devleti'nde peyk yerine müjdeci tabiri kullanılmıştır. Müjdecibaşı ve müjdeci olmak üzere iki kişi bu görevde istihdam edilmekteydi. Bu vazifenin tesis edilmesinde: Dersaâdet'ten gönderilen surrenin Haremeyn topraklarına güvenli bir şekilde ulaşıp ulaşmadığının haberini almak amaçlanmaktaydı.¹¹⁵ Ayrıca, Mekke'deki bazı görevlilere gönderilen hediyeleri bildiren mektuplar müjdeciler vasıtasıyla ulaştırılmaktaydı. Bu hediyeler, Kâbe'nin temizliğinden mesul ferâşetlere ve hacılara zemzem dağıtmakla görevli olan zevrâklara gönderilmekteydi. Müjdeciler, ihtiyaç olduğunda surre emîninin görevini de icra etmişlerdir. Bu müessese 1260/1845 yılında kaldırılarak 1864/1848'de mübeşşir adıyla yeniden tesis edilmiştir.¹¹⁶

2.8.5. Kaftan Ağası

Kaftan, içi astarsız en üste giyilen kıyafettir. Osmanlı Devleti'nde bu kıyafet hil'at olarak tanımlanmaktadır. Kaftan, yeni makama gelmiş veya rütbe sahibi kişilere giydirilir ve bu giydirme işini ise kaftan ağası gerçekteşirirdi. Bu makama getirilen kişiler önceden küçük memurlardan seçilirken daha sonra Enderun Mektebi'nden seçilmeye başlanmıştır.¹¹⁷

¹¹⁰ Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 190. Hacc emîrinin emrinde çalışan görevli curde-i seniyyede hacıları ve surre-i hümayunu muhafaza etmekle görevli memurdur. Bk.: Abdurrahman Vefik, Sayın *Tekâlif-i Kavâid-i*, 1/183.

¹¹¹ Nilüfer Ateş, "Osmanlı Devleti'nin Dış Siyasetinde Haccın Etkisi (1566-1595)", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/1 (Mart 2025), 230.

¹¹² İmam Ebu'l-Hasan el-Maverdî, *el-Ahkâmü's-Sultânîyye, İslâm'da Hilafet ve Devlet Hukuku*, çev. Ali şafak (İstanbul: Bedir Yayınevi, 1396/1976), 118-119.

¹¹³ Peyk kelimesi, II. Mahmud zamanına kadar Müjdecilerin lakabı olarak kullanılagelmiş daha sonra da kaldırılmıştır. Bk.: Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 2/610.

¹¹⁴ Şemseddin Sâmî, *Kamus-ı Türkî*, 298.

¹¹⁵ Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 2/610.

¹¹⁶ Çakmak, "19. Yüzyıl'ın İkinci Yarısında Hac Organizasyonunun Dönüşümü Bağlamında Mevkibü'l-Hacc-ı Şerif", 182.

¹¹⁷ Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 187.

Surre alaylarında bu görevlilerin olmasının sebebi; Mekke emîrine gönderilen nâme-i hümayun ve kaftanın teslimini sağlamaktı.¹¹⁸ Kaftan ağasına önce, tayin hil'atı giydirilir ondan sonra surre görevlileri arasına dahil edilirdi. O, ilk zamanlarda surre alayından önce yola çıkardı. Ancak hac güzergâhı değişikliğe uğrayınca bu uygulamada da değişikliğe gidilmiştir.¹¹⁹

2.8.6. Surre Alayı Tabibi

İstanbul'dan Haremeyn'e gönderilen surre alayının yolda karşılaşması muhtemel sağlık sorunlarını gidermek için surre alayına sağlık görevlileri tayin edilmekteydi. Tabiblerden bazıları hac sonrası İstanbul'a geri döndükleri gibi onların Haremeyn'de de ikamet etme imkânları mevcuttu.¹²⁰

2.8.7. Surre Kethüdâsı

Kethüdâ kelimesinin sözlük anlamı, ev sahibi veya kahyâ demektir. Terim olarak, bir dairenin veya işin idaresine görevlendirilmiş memur anlamına gelmektedir.¹²¹ Her sene gerçekleştirilmekte olan surre irsali süresince hazine-i hümayunun muhafazası için kapıcı tayin olunurdu. İşte bu memurun adı surre kethüdâsı olarak isimlendirilmekteydi.¹²²

2.8.8. Surre Kâtibi

Sözcük anlamı, yazıcı demektir. Terim anlamı bir dairede veya bir görevlinin maiyetinde yazı yazmakla mükellef olan kişi olarak tanımlanmaktadır.¹²³ Surre defterlerini yazan kişiye de surre kâtibi adı verilmiştir.¹²⁴

2.8.9. Diğer Görevliler

Surre kafilesinde yukarıda zikredilen görevlilerden başka görevliler de mevcuttur. Bunlar; sakabaşı, curde, akkambaşı, surre tercümânı, buhurcu, berberci, teşrifâtçı, mukavvîm, mutavvîf, sahib-i derek, ferâşet, delil, mücâvir, tahtırevancıdır.¹²⁵

¹¹⁸ Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 2/184.

¹¹⁹ Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 188-189.

¹²⁰ Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 192.

¹²¹ Şemseddin Sâmî, *Kamus-ı Türkî*, 1145.

¹²² Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 201.

¹²³ Şemseddin Sâmî, *Kamus-ı Türkî*, 1136.

¹²⁴ Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 201.

¹²⁵ Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 194-197, 199, 201-203, 205.

2.9. Gönderiliş Yerlerine Göre Surre-i Hümayun

Osmanlı dönemi surreleri, gönderiliş yerlerine göre dört kısma ayrılmaktadır: Mekke surresi, Medine surresi, Kudüs surresi ve Şam surresi. Bunlar içerisinde en fazla Haremeyn denilen Mekke ve Medine şehirlerine gönderilen surreler ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte belirli dönemlerde Kudüs ve Şam şehirlerine de surre gönderilmiştir. Tez çalışmamızın konusu Mekke ve Medine'ye irsâl olunan surreler olduğu için onlara dair bilgiler ikinci bölümde yer almaktadır.

Üç ilahi kökenli din olan Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam açısından mukaddes kabul edilen Kudüs¹²⁶, tarihte birçok defa savaşa ve işgale maruz kalmıştır. İslâm hakimiyetine Hz Ömer'in hilafet döneminde (668) girmiştir. Kudüs, İslâm dünyasına yönelik düzenlenen I. Haçlı Seferi'nin hedefi olmuş ve işgale maruz kalmış (1096-1099), haçlılar tarafından işgal edilen Kudüs şehrinde birçok insan katledilmiştir. Bu zulüm 1187 yılında Eyyubî komutanı Selaheddîn Eyyubî öncülüğünde sona erdirilerek, Müslümânlar fethetmiştir. Fetih sonrası Kudüs şehri yeniden imâr edilmiştir.¹²⁷ Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi esnasında da Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Osmanlı Devleti, şehre oldukça önem vermiş, Kudüs'ün ve halkının ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla her yıl bu diyâra da surre göndermiştir. Bu anlamda kayda geçen ilk Osmanlı padişahı, II. Murad (1421-1451) olup Haremeyn ve Kudüs şehirlerine imâretler inşâ ettirmiş ve her yıl 3.500 filori surre irsâlini gerçekleştirmiştir.¹²⁸ Yavuz Sultan Selim zamanında (1512-1520) hasar gören surlar fetih sonrası tamir edilmiştir.¹²⁹ Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) Kudüs'te Mevlânâ Celâleddîn'in ruhuna ithafen iki minareli cami, semâhane, mescid, dârü'z-ziyâfe ve dervişler için hücreler yaptırmıştır.¹³⁰ III. Murad döneminde (1574-1595) Kudüs'e, on bir kese ile iki yüz otuz sekiz kuruş, fukaralara verilmek üzere iki kese ve yine Mısır hazinesinden sekiz yüz seksen üç sikke,¹³¹ Mescid-i Aksa görevlilerine, Kudüs halkına ve çeşitli gruplara dağıtmak üzere surre gönderilmiştir.¹³² Ayrıca Kudüs için vakıflar kurularak elde edilen gelirler buraya

¹²⁶ Kudüs kelimesi kutsal mekan saflık manalarına gelmektedir. Bk.: İbn Manzur, *Lisânu'l-Arab* (Beyrut: Dâru's-Sâdır, 1414), 6/168. Kur'ân-ı Kerim'de daha başka anlamlarda da kullanılmıştır. İsrâ Sûresi'nde bereket, Mâide Sûresi'nde ise kutsal yurt olarak geçmektedir. Bk.: el-İsrâ 17/1; el-Mâide 5/21.

¹²⁷ Rahime Fişne, *XVIII. Yüzyıl Başlarında Kudüs Surre-i (Transkripsiyon ve Değerlendirme)* (Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 7.

¹²⁸ Aşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âli Osman*, 196.

¹²⁹ Mutasem Almasri, *XIX. yy'ın İlk Yarısında Kudüs'e Gönderilen Surre-i Hümayun* (Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 5.

¹³⁰ Peçevî, *Peçevî Târîhi*, 1/426-428.

¹³¹ BOA, *TSMA.d*, No. 4086, 1-13; BOA, *TSMA.e*, No. 192, Gömlek Sıra No. 10, 1a,3a-4a.

¹³² BOA, *TS.MA.d*, No. 1217, 2a-3a.

gönderilmiştir.¹³³ Bundan sonraki gelen Osmanlı padişahları da Kudüs'e surre irsâli yapmışlardır.

Şam, Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı hakimiyeti altına girmiştir. Osmanlı Devleti, şehri ilmî ve kültürel yönden geliştirmek için vakıflar yoluyla, külliyeler ve daha birçok eser inşa etmiştir.¹³⁴ Ayrıca belirli zamanlarda Şam halkına yönelik surreler göndermiştir.

III. Murad döneminde Şam ahâlisine üç yüz kırk beş kuruş.¹³⁵ IV. Mehmed döneminde ise altmış bin iki yüz yirmi altın sikke tahsis edilmiştir.¹³⁶ Sonraki padişahlarının döneminde de Şam'a surre irsâlinin yapıldığını arşiv vesikaları göstermektedir.¹³⁷

¹³³ İstanbul'daki Abdüsselam bey'in vakfiyelerinden kişi başı yirmi sikke ve toplamda yüz sikke ihsan buyrulmuş, yine İznik'teki bir vakıf kasabasından elde edilen gelirin Kudüs'teki medresenin ihtiyaçları için iki yüz seksen sekiz sikke-i eşrefiyye verilip her sene elli beşer akçeden toplamda on dört bin dört yüz akçe verilmek üzere vakfedilmiştir. Bk.: BOA, TSMA.d, No. 1172, 4a, 6a, 9a; Kudüs diyarına gönderilen surrelerden III. Murad döneminde arşiv kaynaklarında bulunulan diğer veriler şunlardır; Ayrıca bk.: BOA, TS.MA.d, No. 1621, 2a-22a; 1217, 2a-29b; 1213, 2a-22a; 3434, 2a-19a; 1621, 3a-10a. III. Mehmed ile I. Abdülhamid arasında Kudüs'e gönderilen surrelerin künyeleri için bk.: BOA, TS.MA.d, No. 1209, 1187, 1324, 1195, 3233, 1143, 1170, 1204, 1210, 1205, 1206, 1206, 1144, 1145, 1404, 1194, 1176, 1169, 1160, 1173, 1163, 2353, 2352, 9743.

Sikke-i Eşrefiyye, Mısır Memlükleri zamanında Sultan Barsbay tarafından bastırılan, daha sonra gelen İslâm ülkeleri tarafından kullanılan altın paradır. Bk.: Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 1/564.

¹³⁴ Şit Tufan Buzpınar, "Şam (Osmanlı Dönemi)", *Türkiye Diyanet İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/315.

¹³⁵ BOA, TS.MA.e, No. 192, Gömlek No. 10, 1a, 3a.

¹³⁶ BOA, TS.MA.e, No. 145, Gömlek No. 22, 1a.

¹³⁷ BOA, TS.MA.d, No. 7646; BOA, TS.MA.e, No. 479, Gömlek No. 24; 192, Gömlek No.10; 145, Gömlek No. 22.

3. 998/1590 TARİHLİ MEKKE VE MEDİNE SURRE DEFTERLERİ VE MUHTEVA ANALİZİ

3.1. Surre Defterlerinin Özellikleri

Osmanlı Arşivi, geniş bir coğrafyaya hükmeden Osmanlı Devleti'nin siyâsî, dinî, iktisâdî, hukukî ve sosyal alanlarına ışık tutan pek çok belgeyi bünyesinde barındırmaktadır. Arşivde yer alan belge türlerinden biri de surre defterleridir.¹³⁸ Surre defterlerinin tutulma amacı her yıl Haremeyn'e gönderilen para veya çeşitli hediyelerin kimlere verileceğinin düzenini sağlamaktır. Surre defterleri dârüssaâde ağası başkanlığı tarafından defterdarlıkta yazılır, defterlerin nişancı tarafından tuğrası çekilir, ardından mühürlenerek surre emînine teslimi gerçekleştirilirdi. Surre emîni bu defterlerdeki taksimata uygun bir şekilde surre paylarını Haremeyn'deki ilgili kimselere dağıtırdı. Surre defterleri genellikle en olarak 14-15 cm, boy olarak da 40-43 cm boyutlarındadır.¹³⁹ Tez çalışmamıza kaynaklık teşkil eden surre defterlerine gelince, bunlardan 3485 numaralı defter 25 varaktan oluşmaktadır ve son sayfası boştur. Defter, dönemin dârüssaâde ağası Mehmed Ağa zamanında surre emîni İbrâhîm Efendi vasıtasıyla Mekke'ye gönderilmiştir. Ayrıca bu defterin kapak kısmı mevcut değildir. Diğer incelenen defter 1154 numaralı olup Medine surre vakıfları hakkındadır. Defterdar İbrâhîm Efendi tarafından kaleme alınan defter 49 varaktan oluşmaktadır. Defterin bir bölümünde yazılar kesik olduğundan okunması güçtür. Defterin siyah renkli kapak kısmında "*Defter-i surre-i ahâlî-i Medîne-i Münevvere bi-Ma'rifeti İbrâhîm Efendi defterdâr vâcib sene 998*" ibaresi yazmaktadır. Her iki defter de Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde bulunmaktadır. 1154 numaralı defterin 3a sayfasında yazıların bir kısmının mürekkebi akmış olduğundan okunması zorlaşmıştır.¹⁴⁰

¹³⁸ Yazıcı, 4452 Numaralı Surre-i Hümayûn Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (H.1326/M.1908-1909), 20.

¹³⁹ Atalar, Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları, 28-30.

¹⁴⁰ BOA, TSMA.d, No. 3485, 2-25 a, 1154 1-50a.

3.2. Defterlerin Yazı Stili ve Üslubu

Surre defterlerinin yazı stilleri değişiklik göstermektedir. Bu defterlerin kaydında çoğunlukla nesih¹⁴¹, siyâkat¹⁴² veya rik'a¹⁴³ yazı tarzları kullanılmıştır.¹⁴⁴ 998/1590 tarihli 3485 ve 1154 numaralı defterlerin yazı stili siyakat ve rik'adır.

3.3. 998/1590 Tarihli Mekke ve Medine Surre Defterlerinin Muhteva Analizi

İncelenen 998/1590 tarihli Mekke ve Medine surre defterlerinin muhteva analizinin yapıldığı bu kısımda öncelikle surrelerden pay alanlar altı gruba ayrılarak ele alınacaktır. Bu gruplar; mücâvirler, ilim talipleri, Seyyidler ve şerifler, ribât sakinleri ve Haremeyn görevlileridir. Haremeyn görevlileri din görevlileri, yardımcı hizmet görevlileri, yönetim görevlileri ve diğer gruplar şeklinde detaylandırılarak açıklanacaktır. İncelenen defterlerden Medine surre defteri vakıf surrelerini içermektedir. Bu sebeple söz konusu defterin analizini yapmadan önce vakıf müessesesi ve Haremeyn vakıfları hakkında genel bilgiler verilecektir. Ardından Medine surre defterinde tespit edilen ve tarihin belirli bir döneminde önemli hizmetler vermiş bu vakıfların kimler tarafından kurulduğu ve Haremeyn ile ilgili ne tür şartlar ihtiva ettikleri kategorize edilerek izah edilecektir.

3.3.1. Surrenden Pay Ayrılanlar

İncelediğimiz surre kayıtlarında hem Mekke hem de Medine'de belirli kesimlerden gelen kişilere surre yardımı yapıldığı anlaşılmaktadır. Buna göre surrelerden pay tahsis edilen kimseleri; mücâvirler, ilim talipleri, dilenciler (tekrûfî), seyyid ve şerifler, ribât sakinleri ve Haremeyn görevlileri şeklinde altı gruba ayırmak mümkündür. Aşağıda Haremeyn'de 998/1590 yılında gerçekleştirilen surre tevziatında pay verilen kişiler bu gruplandırmaya göre açıklanacaktır.

¹⁴¹ Nesih yazısı, sülüs yazı stiline incetilmesinden doğmuştur. Bu yazı Selçuklu zamanında ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti de bu yazıyı geliştirmiştir. Nesih yazısı Kur'ân-ı Kerim ve dini kitapların yazımında kullanılmaktadır. Bk.: Yılmaz Kurt - Muhammed Ceyhan, *Osmanlı Paleografyası ve Osmanlı Diplomatiği* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2015), 24.

¹⁴² Siyâkat yazısı, Selçuklu zamanında şifreleme yapmak amacıyla daha sonra da Osmanlı Devleti'nde maliye, vakıflar ve tapu gibi defterlerin yazımında kullanılmıştır. Bu yazı arşiv belgeleri arasında okunması en zor olan yazıdır. Siyakat yazısı XIX.yüzyıla kadar kullanılmıştır. Bk.: Recep Karacakaya - İsmail Yücedağ, *Osmanlı Arşiv Vesikaları* (İstanbul: İdeal Kültür Yayınları, 2017), 23.

¹⁴³ Rik'a yazısı, XV. yüzyılda Dulkadir Beyliği'nde hızlı yazmak amacıyla geliştirilmiş daha sonra Osmanlı Devleti'ne geçmiştir. Bu yazı stili, 1928 harf inkılabına kadar resmi ve özel işlerde kullanılmıştır. Bk.: Kurt - Ceyhan, *Osmanlı Paleografyası ve Osmanlı Diplomatiği*, 60.

¹⁴⁴ Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 28.

3.3.1.1. Mücâvirler

Mücâvir kelimesi lügatte, bir arada bulunma, komşuluk, yakınlık gibi manalara gelmektedir.¹⁴⁵ Terim anlamı ise, hac niyetiyle Haremeyn'e giderek oralara yerleşen kişilere verilen addır.¹⁴⁶ Tarih boyunca hem Mekke'de hem Medine'de çeşitli etnik kökene mensup mücâvirler hep olagelmıştır. İncelenen 998/1590 tarihli surre defterlerinde de Haremeyn mücâvirlerinin olduğu görülmektedir. Mekke surresinde mücâvir başlığı altında 1.205 kişiye 3.262 sikke tahsis edilmiştir.¹⁴⁷ Medine surresinde ise mücâvir başlığı olmamakla birlikte üç kişinin mücâvir olarak nitelendiği tespit edilmiş olup onlara 2.450 osmânî pay ayrıldığı belirtilmiştir.¹⁴⁸ Mücâvirlerin memleketleri, mensup oldukları mezheb, meşreb, meslek, millet özellikleri hakkında Mekke surre defterinde detaylı bilgiler bulunmaktadır. Buna göre Mekke'de en azından 29 farklı memleketten mücâvir yaşadığı anlaşılmaktadır. O tarih itibarıyla Anadolu'dan Bursa, Edirne, Maraş, İskenderun, İzmir, Amed ve İstanbul; Türkistan'dan Buhara, Semerkand, Belh, Horasan ve Merv; Afrika'dan Mısır, Habeş, Cezayir, Cebertî, Yemen ve Mağrib; Ortadoğu'dan Kazvin, Sâsânî, Bağdat, Irak, Şam ve Dimeşk'ten gelen mücâvirler bulunmaktadır. Ayrıca Afganistan, Rum, Selanik ve Hindistan kökenliler de vardır.¹⁴⁹ Tablo-5 de Mekke'deki mücâvirlerin memleket bilgileri listelenmiştir.

Tablo 3.1. Şehir/Ülkelerine Göre Mücâvirler

Şehir	Kişi Sayısı	Toplam Meblağ (sikke)	Şehir	Kişi Sayısı	Toplam Meblağ (sikke)
Açe	1	2	İskenderun	6	42
Amed	1	3	İstanbul	3	10
Afganistan	4	26	Kazvin	1	1
Bağdad	4	6	Mağrib	3	10
Belh	6	16	Maraş	3	8
Bursa	2	5	Mekke	5	14
Buhara	15	53	Merv	1	3
Cezayir	1	2	Mısır	16	40
Ceberti	6	14	Rum	37	121
Dimeşk	1	2	Sâsânî	1	1
Edirne	2	3	Semerkand	6	14
Hindistan	6	13	Selanik	1	10
Horasan	1	3	Şam	3	8
Irak	2	4	Yemen	29	65
İzmir	5	13			

¹⁴⁵ Şemseddin Sâmî, *Kamus-ı Türki*, 485.

¹⁴⁶ Münir Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, 203.

¹⁴⁷ BOA, *TSMA.d*, No. 3485, 6a-17b.

¹⁴⁸ BOA, *TSMA.d*, No. 1154, 31b, 42b, 46b.

¹⁴⁹ BOA, *TSMA.d*, No. 3485, 6a-17b.

Surre kayıtlarından hareketle mücâvirlerin bir kısmının hangi meslekleri icrâ ettikleri öğrenilebilmektedir. Buna göre 22 farklı meslek dalyyla ilişkili toplamda 86 mücâvirin olduğu tespit edilmiştir. Bunlara dair bilgiler Tablo-6’da verilmiştir.

Tablo 3.2. Mesleklerine Göre Mücâvirler

Meslek Adı	Kişi Sayısı	Toplam Meblağ (Sikke)	Meslek Adı	Kişi Sayısı	Toplam Meblağ (Sikke)
Haberci	5	8	Kethüda	2	5
Müderri	6	33	Yaver	5	12
Ağa	13	36	Cerrah	3	7
Katib	3	6	Ferraş	1	2
Mürebbi	3	9	Kilerci	2	6
Fakih	14	26	Mir-i Padişah	2	8
Hatib	6	13	Vezir	2	6
Kadı	8	16	Vaiz	2	6
Müftü	1	1	Delil	1	2
İmam	2	4	Müşedd	1	2
Müezzin	2	2	Kaimmakam	1	3
Toplam	86	213			

İncelenen defterlerde mücâvirlerin ünvan/lakaplarında mezhebî/meşrebî nitelgeler de zikredilmiştir. Buna göre mücâvirlerden 11 kişinin Hanefî, Hanbelî, Mâlikî; 12 kişinin de Nakşibendî, Kâdirî, Halvetî, Ahmedî mensubiyeti olduğu anlaşılmaktadır. Ancak incelenen defterlerde mücâvirlerin tamamının mezhep ve meşrep mensubiyeti belirtilmediği için buradan hareketle genel bir değerlendirme yapma imkânı bulunmamaktadır. Mücâvirlerin mezheb/meşrebî dağılımları ve surre payları Tablo-7’de gösterilmiştir.

Tablo 3.3. Mezhep/Meşrep Özelliklerine Göre Mücâvirler

Mezhep/Meşrep	Kişi Sayısı	Toplam Meblağ
Hanbelî	1	2 sikke
Mâlikî	9	35 sikke
Hanefî	1	3 sikke
Nakşibendî ¹⁵⁰	3	60 sikke
Kâdirî ¹⁵¹	2	5 sikke
Halvetî ¹⁵²	5	12 sikke
Ahmedî ¹⁵³	2	6 sikke
Toplam	12	83 sikke

998/1590 tarihli Mekke surre defterinde etnik kökenine nispetle kaydedilen mücâvirler de vardır. Genel olarak Kürt, Çerkes, Arap ve Acem olmak üzere dört farklı milletin adı geçmektedir. Bununla birlikte bazen bir milletin alt unsurlarını ifade eden lakaplar da kullanılmıştır. Örneğin Kahtânî, Evs, Bedevî, Suudî nisbeleri Arabın alt unsurları oldukları için Tablo 8’de Arap başlığı altında verilmiştir. Bu kişilere ayrılan toplam meblağ 70 sikke olarak tespit edilmiştir.

Tablo 3.4. Milletlere Göre Mücâvirler

Millet Adı	Kişi Sayısı	Toplam Meblağ
Kürt	10	33 sikke
Çerkes	2	4 sikke
Arap	7	26 sikke
Acem	3	7 sikke
Toplam	26	70 sikke

¹⁵⁰ Nakşibendî tarikatının kurucusu Bahaeddin Nakşibend’dir. İslâm dünyasında Kâdiriyye’den sonra en yaygın tarikat olarak bilinmektedir. Ortaya çıkış yeri Orta Asya’dır. Anadolu’da yayılmasına katkı sağlayan kolu ise Ahrariyye olarak bilinmektedir. Ayrıca Anadolu’daki ilk tekkeleri de Amasya’da kurulmuştur. Bu tarikatın Osmanlı topraklarında aktif rol oynamasına zemin hazırlayan Molla İlahî adında bir kişidir. Daha sonra İstanbul’da yayılma göstermiş olup ilk izlerine Fatih döneminin sonlarında rastlanmaktadır. XVII. yüzyılda Osmanlı Devletinde geniş faaliyet gösteren Nakşibendî tarikati genel olarak Kuzey Irak, Doğu Anadolu ve İran topraklarında varlığını göstermiştir. Bk.: Hamid Algar, "Nakşibendiyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/335; Hakan Kaya, *XVII. Yüzyıl’da Osmanlı Toplumunda Nakşibendilik (İstanbul, Diyarbakır, Bursa)* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 7-9,11,15.

¹⁵¹ Kurucusu Abdulkadir Geylânî olarak bilinmektedir. Kâdiriyye İslâm dünyasının ilk ve en yaygın tarikatlarından biridir. Bunun sebebi ise Abdulkadir Geylânî’nin çok fazla çocuğu olup babalarının ilmine sahip çıkmalarıdır. XVII. yüzyıl’da Kâdirî tarikatının merkezi "İstanbul ve Balkan" topraklarıydı. Özellikle Ortadoğu’da yayılım göstermiştir. Bu tarikata mensup mücâvirlerle surre irsâli sırasında pay ayrılmıştır. Bk.:Nihat Azamat, "Kâdiriyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/131-133.

¹⁵² Kurucusu Ömer el-Halvetî olarak bilinmektedir. Bu tarikat Azerbaycan’da kurulmuş buradan "Anadolu’dan Balkanlara oradan da Suriye, Mısır, Kuzey Afrika" gibi geniş coğrafyada yayılma göstermiştir. Halvetî tarikatının tekkeleri 1925’te kapatılmış olmakla birlikte faaliyetleri hala devam etmektedir. Bu tarikata mensup mücâvirlerle surrenden pay ayrılmıştır. Bk.: Süleyman Uludağ, "Halvetiyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/393-395.

¹⁵³ Ahmediyye tarikatı, Halvetiyye tarikatının kollarından biridir. Kurucusu Ahmed b. Şemseddin olarak bilinmektedir. Mekke surresinde mücâvirler kısmında bu tarikate pay ayrılmış olduğu kaydedilmiştir. Bk.: Süleyman Uludağ, "Ahmediyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/171.

3.1.2. İlim Talipleri

Surre defterlerinde ilim talipleri yani öğrenciler, ayrı bir cemaat olarak zikredilmektedir. Ayrıca mücâvirler kısmında da "*talibü'l-ilim*" olarak yer almaktadır. Dört öğrenciye sekiz sikke pay ayrılmış olup bunların nereden geldiğine ve hangi medresede eğitim gördüğüne dair bilgi mevcut değildir. Harem-i şerifteki mekteplerde eğitim almaktadırlar. Toplamda Mekke'de 68 öğrenciye 199 sikke pay tahsis edilmiştir.¹⁵⁴ Ancak sonraki döneme ait kayıtlarda Mekke'de mevcut mektep ve öğrenci sayısı belli olup bunlara dair bilgiler şu şekilde ele alınmıştır. Mekke-i Mükerrreme'de otuz üç adet sıbyân mektebi bulunmaktadır. Bu sıbyan mekteplerinde öğrenim gören öğrenci sayısı 1150'dir. En meşhur mektepler; Süleymânîye, Davudîye, Şehid Mehmed Paşa ve Mahmudîye Medresesi olarak kaydedilmiştir.¹⁵⁵ Medine vakıf surre defteri incelendiğinde Trablus vakıf mahsullerinden bir suhteye 80 osmânî pay ayrılmış, es-Serveri Vali Bey Şeyh Ali ed-Dakkâk vakfından 13 suhteye 1.340 osmânî pay, yine Sinan Ağa Selçukîyân vakfından Kur'ân-ı Kerim okuyan çocuklara toplamda 2.880 hasene pay ayrılmış olduğu tespit edilmiştir.¹⁵⁶

3.3.1.3. Seyyidler ve Şerifler

Hz. Peygamber (s.a.v)'in torunlarından Hz. Hüseyin'in soyundan gelenlere seyyid; Hz. Hasan'ın soyundan gelenlere ise şerif denilmektedir. Bu kişiler Hz. Peygamber (s.a.v)'in neslinden geldikleri için Müslümanlar nezdinde özel bir konuma sahiptirler.¹⁵⁷ 998/1590 tarihli Mekke surre defterinde mücâvir cemaatinden 86 seyyide 236 sikke ve diğer gruplardan olan 82 seyyide 472 sikke pay ayrılmıştır. Toplamda Mekke surresinde 168 seyyide 708 sikke,¹⁵⁸ Medine surre vakıflarından 202 seyyide 61.555 pay tahsis edilmiştir. Ayrıca üç seyyide emîrû'l-ümerâ Harem Paşa vakfından miktarı belirtilmeyen bir pay ayrılmıştır. Medine surre vakıf defterinde seyyid/şeriflere ayrılan payların birimi farklılık göstermektedir. Bu defterde geçen üç vakıf 1.240 hasene; geriye kalan 199 kişiye 60.315 osmânî pay ayrılmıştır.¹⁵⁹

Mekke surresinden mücâvir olan şeriflere 17 şerif ünvanlı kişiye 62 sikke pay ve ayrıca diğer cemaatlerden 2 şerife 5 sikke pay ayrılmıştır. Mekke surre defterinde toplamda 19 şerife 67

¹⁵⁴ BOA, *Tsma.d*, No.3485, 12a, 17b-18a.

¹⁵⁵ *Hicâz Salnâmesi*, 63.

¹⁵⁶ BOA, *Tsma.dj*, No.1154, 3b, 29a, 34a-37b.

¹⁵⁷ Ateş, "1129/1717 Yılı Surre Kayıtlarına Göre Osmanlı'da Haremeyn Yardımları ve Vakıfları", 273.

¹⁵⁸ BOA, *Tsma.d*, No. 3485, 2a, 4a-10a, 11a-22a, 23a-24b, 25b.

¹⁵⁹ BOA, *Tsma.d*, No. 1154, 4a-14a, 15a, 16a-26b, 28a-28b, 29b-30b, 32a-33a, 34a-37b, 38b-39a, 40a-42a, 44b, 45a-45b, 47a-47b, 48a, 49b-50a.

sikke pay verilmiştir.¹⁶⁰ Medine surre vakıflarından şeriflere toplamda 4 şerif ünvanlı kişiye 600 pay ayrılmıştır. Bunlardan Reşad bey bin Abdullah es-Seyfi vakfından 160 hasene,¹⁶¹ diğer iki vakıftan 340 osmânî pay ayrılmış olduğu tespit edilmiştir.¹⁶² Mekke surre defterinde seyyid ve şeriflerden toplamda 187 kişiye 775 sikke pay ayrılmıştır. Tablo-9’da vakıflardan seyyid ve şeriflere ayrılan meblağlar detaylı olarak gösterilmiştir.

Tablo 3.5. Seyyid/Şeriflere Ayrılan Vakıf Payları

Vakfın Adı	Seyyid	Şerif	Meblağ
İbrâhîm bin Mecid	4	-----	393 osmânî
Bin Arûs el-Kâsımî	4	-----	1.220 osmânî
Kadı Tacüddivân	4	-----	250 osmânî
Trablus vakfının mahsulleri	34	2	5.652 osmânî
Emîrû'l-Ümerâ Harem Paşa	3	-----	-----
Faris et-Temim	2	-----	92 osmânî
Merhûm Seyyid	7	-----	460 osmânî
Ferhânâ Köyü Mahsulü	2	-----	320 osmânî
İlyâs Kethüdâ	2	-----	380 hasene
Mustafa İskender Paşa	2	-----	180 osmânî
Reşâd bey bin Abdullah es-Seyfî Ali	2	1	600 hasene
Hâce Musa el-Kattan	5	1	1.540 osmânî
Derviş Paşa	4	-----	2.880 osmânî
Hâce Şehâbüddîn bin Abdürrezzâk bin Evlâd-ı Ahmed el-İzzî	3	-----	420 hasene
Kadı Serrâcüddîn el-Bî'lî	1	-----	100 osmânî
es-Serverî Vali Bey Şeyh Ali ed-Dakkâk	123	-----	48.208 osmânî

3.3.1.4. Ribât Sakinleri

Ribât, tekke ve kervansaray gibi gelip geçen kişilerin konakladığı yer anlamına gelmektedir.¹⁶³ Ancak sınır boylarındaki stratejik ve askerî menziller için de bu tabir kullanılmıştır. Mekke ve Medine’de birçok ribât bulunmakla birlikte bu yerlerden stratejik, askerî menzil ve misafirhane olarak yararlanılmıştır.¹⁶⁴ Ribâtların kuruluş amacı her ne kadar sınır güvenliğini sağlamak olsa da bir diğer görevi İslâm dinini yaymaktır. O yüzden ribâtların içinde kütüphane, ambar, gözetleme kuleleri ve etrafını çevreleyen kaleler de yer almıştır.¹⁶⁵ İncelenen Mekke surre defterinde 30 ribât adı geçmektedir. Bu ribâtlarda kalan 602 kişiye üçer sikke pay verilmiş olduğu görülmektedir. Defterde ribât sakinlerinin toplam payı 1.560 sikke olarak belirtilse de aslında toplam meblağ 1.806 sikkeyi bulmaktadır. Buna

¹⁶⁰ BOA, *T SMA.d*, No. 3485, 4a-5b, 6b-9b, 11a, 15b, 17a, 19a, 20b-21a, 24a-24b.

¹⁶¹ BOA, *T SMA.d*, No. 1154, 47a.

¹⁶² BOA, *T SMA.d*, No. 1154, 37a, 48a.

¹⁶³ Şemseddin Sâmî, *Kamus-ı Türkî*, 657.

¹⁶⁴ Durak, *1757-1758 Yılı Mekke Surre Defteri Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi*, 25.

¹⁶⁵ Yasemin Akyol, *Büyük Selçuklu Döneminde Ribatlar ve Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Fonksiyonları* (Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024), 18.

göre hesaplama da yanlışlık yapıldığı düşünülmektedir.¹⁶⁶ Ribâtlar, içinde sâkin olanların memleketlerine ya da binaları yaptıran kişilere nispetle adlandırılmıştır. Buna göre Mekke’de Cava, Sina, Irak, Yemen bölgelerinden gelenlerin ayrı ribâtları olduğu anlaşılmaktadır. Bu şekilde yedi adet ribât adı geçmektedir. Kişi adının geçtiği 17 adet ribât olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan bir kısmı devlet yöneticisi, bir kısmı ulemâdır. Haremeyn’in Osmanlı Devleti’nden önceki idarecileri Memlûklüler olup onların hatıralarını ribâtlar üzerinde görmek mümkündür. Örneğin Mekke ve Medine ribâtları arasında Memlûklü Sultanı Kayıtbay’ın¹⁶⁷ adını taşıyan iki ribât bulunmaktadır. Haremeyn’de çeşitli hizmetler yapan Kayıtbay’ın cami, köprü, ribât ve külliye inşâ ettirdiği bilinmektedir. Mekke’de ribâtta kalan iki kişiye altı sikke; Medine’de kişi sayısı belirtilmeksizin ribât ahalisine 120 osmânî pay ayrılmıştır.¹⁶⁸ Mekke ribatlarından biri, Ribât-ı Muhyiddîn el-Lârî’dir. Haremeyn bölgesinin tasvirlerinin yer aldığı Fütûhu’l-Haremeyn isimli meşhur hac seyahatnamesinin müellifi olan Lârî’nin hayatı hakkında başka bilgi yoktur.¹⁶⁹ Mekke surresinde bu ribâtta kalan 25 kişiye 75 sikke pay tahsis edilmiş olduğu kayıtlıdır.¹⁷⁰ Mekke’de Bâbürlü hanedanına mensup Gülbeden Hatun’un yaptırdığı bir ribat vardı.¹⁷¹ Ribât-ı Gülbeden’de 15 kişiye 45 sikke pay tahsis edilmiştir.¹⁷² Mekke’de bulunan bir diğer ribât, Ebu’n-Nümeyy ribâtıdır.¹⁷³ 998/1590 tarihli Mekke’de Ebu’n-Nümeyy adına iki ribât bulunduğu; Bu ribâtların ikisinin de erkeklere mahsus olduğu anlaşılmaktadır. Birinde 31 kişi, diğerinde de 30 kişi barınmakta olup onlara kişi başı üçer sikke pay verilmiştir.¹⁷⁴ İlgili defterde adı geçmekte olan bir başka ribât adı Ribât-ı Seyri Sülûk’tur. Bu ribâtta kalanlar

¹⁶⁶ BOA, TSMA.d, No. 3485, 24b-25a.

¹⁶⁷ Ribât-ı Tetimme-i Kayıtbay, ribâta ismi verilen Kayıtbay’ın asıl adı, Ebu’n-Nasr Seyfüddîn Hadimü’l-Haremeyni’ş-Şerifeyn el-Melikü’l-Eşref Kayıtbay ez-Zâhirî’dir. 826/1423 yılında dünyaya gelmiştir. 872-901/1468-1496 yılları arasında Memlûklü sultanlığı yapmıştır. Memlûklü Devleti’nin en parlak devrini yaşatmıştır. Kayıtbay; adil, cesur ve ilim adamlarına çokça önem vermiş bir şahsiyettir. Kayıtbay ismi Mekke ve Medine surre defterinde kayıtlı olan ribatlarda geçmektedir. Ancak bu ribât kendisi tarafından mı yoksa bir başkası tarafından inşâ ettirildiğine dair bilgi mevcut değildir. Bk. İsmail Yiğit, "Kayıtbay", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2022), 25/80-81.

¹⁶⁸ BOA, TSMA.d, No.3485, 25a; BOA, TSMA.d, No. 1154, 46b.

¹⁶⁹ Adnan Karaismailoğlu, "Muhyî-yi Lârî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/81.

¹⁷⁰ BOA, TSMA.d, No. 3485, 25a.

¹⁷¹ Gülbeden Begüm, Babür prenseslerindendir. Bu prenses XVI. Yüzyılda hac yolculukları yapmıştır. Yapmış olduğu hac yolculuklarını yazmış olduğu "Hümâyunnâme" adlı eseri vardır. Gülbeden Begüm Hicâz’da vefat etmiştir. Bk.: Nadir Karakuş, "Hac Yolunda Bir Babür Prensese", *Kadın Araştırmaları Dergisi* 8/1 (Haziran 2022), 27, 29, 33.

¹⁷² BOA, TSMA.d, No. 3485, 24b.

¹⁷³ Ebu’n-Nümeyy, Mekke şeriflerindendir. Bk.:Uzunçarşılı, *Mekke-i Mükerreme Emirleri*, 73-77. Ebu’n-Nümeyy’e ve diğer şürefâya Osmanlı Devleti’ne yaptıkları hizmet karşılığında hem hil’atle hem de Mısır’dan dirlik vererek Osmanlı Devleti’ne bağlılıklarını kuvvetlendirmiştir. Bk.: Mustafa Efendi Selânîkî, *Târîh-i Selânîkî*, 288-289.

¹⁷⁴ BOA, TSMA.d, No.3485, 24b.

tasavvufî bir cemaate mensupturlar¹⁷⁵ ve burada toplamda 26 kişi kalmaktadır. Bunların her birine üçer sikke pay verilmiştir.¹⁷⁶ Mekke ribâtlarından biri olan Tetimme Ribâtı Reîsü'l-Kurrâlardan Şeyh Sa'duddîn Mahmud tarafından Cuma gecesinde Mescidi'l-Kirâmda İrâbu'l-Kur'ânî'l-Azîm dersinin okutulması için tahsis edilmiştir. Bu ribâtta kalan yedi kişiye üçer sikke pay ayrılmıştır.¹⁷⁷ Mekke surre defterinde şehir adlarına göre yedi ribât adı, şahıs adlarına göre 17 ribât adı geçmektedir. Bu iki kategori dışında altı adet ribât daha vardır.¹⁷⁸ İncelenen Mekke ve Medine surre defterlerinde adı geçen ribâtlar hususunda kaynaklarda fazla bilgiye rastlanmamıştır. Bu ribâtlara dair bilgiler Tablo-10'da sunulmuştur.

Medine surresi vakıf defterinde ise 60 adet ribât adı geçmektedir. Bunlardan sadece 12 ribâta tahsis edilen meblağ defterde kayıtlı olup geriye kalan 48 ribâtın pay hisseleri zikredilmemiştir.¹⁷⁹ Bu ribâtlardan dört tanesi hakkında dolaylı da olsa bilgi bulunmuştur. Medine'de es-Serûcî Beyzâde Ahmed'e nispet edilen bir ribât bulunmaktadır. Bu kişinin tam adı Ebu'l-Abbas Şemseddîn Ahmed b. İbrâhîm b. Abdilgânî el-Harrânî'dir. Hanefî fakihî olarak bilinmektedir. 671/1273'te dünyaya gelmiştir. Kahire'de eğitim almış olup Memlûklü sultanları tarafından kendisine Kâdıu'l-kudâtlık görevi verilmiştir. 710/1310 yılında Kahire'de vefat etmiştir.¹⁸⁰ Ribâtın bu kişi tarafından yaptırıldığı düşünülmektedir. Bu ribâtta kalan kişi sayısı ve işlevi hakkında bilgi mevcut değildir.¹⁸¹ Başka bir ribât, Ribât-ı es-Sehâvî'dir. Bu kişinin tam adı Ebu'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdirrahmân b. Muhammed es-Sehâvî'dir. 831/1428 yılında Kahire'de dünyaya gelmiştir. "Ailesi Mısır'ın Garbiye bölgesinden Sehâ'ya yerleştiği için "Sehâvî" nisbesiyle tanınmıştır. Yaşadığı Kahire'den hac yolculuğu dışında ayrılmamış ve Medine'de iken 902/1497 yılında vefat etmiştir.¹⁸² Bu ribâtta kalan toplam kişi ve işlevi hakkında Medine surre vakıf defterinde bilgi mevcut değildir.¹⁸³ Medine surre vakıf defterinde ismi geçen ribâtlardan bir diğeri ise Ribât-ı el-Gâzi'dir. Bu ribât, Samânîler döneminde 203-396/819-1005 Semerkant'ta Ebu'l-Kâsım

¹⁷⁵ Süleyman Uludağ, "Sülûk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/127.

¹⁷⁶ BOA, TSMA.d, No.3485, 24b.

¹⁷⁷ BOA, TSMA.d, No.3485, 25a.

¹⁷⁸ BOA, TSMA.d, No.3485, 24b-25a.

¹⁷⁹ BOA, TSMA.d, No.1154, 21b, 38b, 39a, 42b, 44b, 46b, 48a.

¹⁸⁰ Ahmed Özel, "Serûcî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/572-573.

¹⁸¹ BOA, TSMA.d, No.1154, 38b.

¹⁸² Cengiz Tomar, "Sehâvî, Şemseddin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/313-314.

¹⁸³ BOA, TSMA.d, No.1154, 39a.

Hâkim-i Semerkandî adına kurulmuştur. Ayrıca bu ribatın bir özelliği eğitim kurumu olarak faaliyet göstermesidir.¹⁸⁴ Ribât-ı el-Merhûm Mekâtib-i Ser-Sekeni er-Ricâl ve Ribât-ı el-Muhalled Sekeni er-Ricâl erkeklere özgü kervansaray niteliği taşımaktadır. Bu ribâtlarda kaç kişi kaldığı bilinmemektedir.¹⁸⁵ Medine vakıf surresinde bir ribât daha vardır ki hanımların kalması için yapılmıştır. Bu ribâtın adı defterde Ribât-ı Hatun olarak geçmektedir. Ancak bu ribâtta kaç kişi kalmakta olduğuna dair bilgi mevcut değildir.¹⁸⁶ Sahabe adlarını taşıyan iki ribât olup bunlar, Ribât-ı Osman b. Affân¹⁸⁷ ve Ribât-ı Hâlid b. Velîd'dir.¹⁸⁸ Bu ribâtlar kimler tarafından yaptırıldığı ve kullanım amacına dair bir bilgi tespit edilememiştir.

Tahsis edilen meblağ 360 pay olarak geçmektedir.¹⁸⁹ Medine surre vakıf defterinde şehir adıyla dokuz adet; şahıs adıyla da 20 adet ribât kayıtlıdır. Bu iki kategori dışında 25 adet ribât vardır.¹⁹⁰ Bunlara dair bilgiler Tablo-11'de verilmiştir.

¹⁸⁴ Akyol, *Büyük Selçuklu Döneminde Ribatlar ve Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Fonksiyonları*, 50.

¹⁸⁵ BOA, *TSMA.d*, No.1154, 38b.

¹⁸⁶ BOA, *TSMA.d*, No.1154, 39a.

¹⁸⁷ Hz. Osman, Taif'te dünyaya gelmiştir. Benî Ümeyye koluna mensuptur. Peygamberimiz'in damadıdır. Mekke'den Habeşistan'a ilk hicret edenler arasındadır. Daha sonra Medine'ye hicret etmiştir. Peygamberimiz tarafından "Muahat" politikasıyla Abdurrahman b. Avf ile kardeş ilan edilmiştir. Üçüncü İslâm halifesidir. Hz. Osman'ın hilafeti isyancılar tarafından şehit edilmesiyle son bulmuştur. 998/1590 tarihli Medine surre vakıf defterinde adının geçtiği ribât bulunmaktadır. Bu ribatta kaç kişi kaldığına dair bilgi yoktur. Ancak 200 osmânî pay ayrılmış olduğu defterde kayıtlıdır. BOA, *TSMA.d*, No.1154, 42b; Murat Akarsu, *Hilafetine Kadar Hz. Osman* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1993), 12, 14, 35, 43-44; İsmail Yiğit, "Osman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/438, 441.

¹⁸⁸ Hâlid b. Velîd, Mekke'de doğdu. Umretu'l-Kaza'dan sonra Müslüman olmuştur. Mute savaşında kendisine Peygamberimiz tarafından "Seyfullah" ünvanı verilmiştir. 998/1590 tarihli Medine surre vakıf defterinde adının geçtiği ribat bulunmaktadır. Bu ribat hakkında bilgi mevcut değildir. Ancak 160 osmânî pay ayrılmış olduğu defterde kayıtlıdır. BOA, *TSMA.d*, No.1154, 48a; Mustafa Fayda, *"Hâlid b. Velîd", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/289-290.

¹⁸⁹ BOA, *TSMA.d*, No. 1154, 42b, 48a.

¹⁹⁰ BOA, *TSMA.d*, No.1154, 38b, 39a, 42b, 44b, 46b.

Tablo 3.6. Mekke Ribâtları

Sıra No	Ribâtın adı	Toplam Kişi	Kişi Başı	Toplam Miktar
1	Ribât-ı Mevlânâ Seyyid Şerif Ebu'n-Nümeyy Sekene lir-Ricâl	31	3	93 sikke
2	Ribât-ı Cava (?)	21	3	63 sikke
3	Ribât-ı el-Havza (?)	12	3	36 sikke
4	Ribât-ı Sultan Mahmud der- Hattı Nil-i Vadi-i İbrâhîm	40	3	120 sikke
5	Ribât-ı Gülbeden Begüm	15	3	45 sikke
6	Ribât-ı el-A'ri	12	3	36 sikke
7	Ribât-ı Seyr-i Sülûk	26	3	78 sikke
8	Ribât-ı Sultân Mahmud bi-Bâb-ı el-umre	30	3	90 sikke
9	Ribât-ı Mevlânâ eş-Şerif ebu'n-Nümeyy sekeni'r-Ricâl	30	3	90 sikke
10	Ribât-ı Al-i İmrân Sekene's-Sina	22	3	66 sikke
11	Ribât-ı Ebâ'l-Kâsım el-Fenâri	28	3	84 sikke
12	Ribât-ı el-Fukâ'iyye	13	3	39 sikke
13	Ribât-ı Dâvudiye	99	3	297 sikke
14	Ribât-ı Mehmed bin Abdurrahîm	13	3	39 sikke
15	Ribât-ı Çad beyi	18	3	54 sikke
16	Ribât-ı Abdulvâsi'i	18	3	54 sikke
17	Ribât-ı İbni Ümrân Sekene'r-Ricâl	13	3	39 sikke
18	Ribât-ı Şeyh Bedrüddîn el-A'kili	10	3	30 sikke
19	Ribât-ı Tetimme-i Mekke Kâyıtây	2	3	6 sikke
20	Ribât-ı Tetimme-i Mekke Bâsitiyye	2	3	6 sikke
21	Ribât-ı Tetimme-i Mekke Rem'	2	3	6 sikke
22	Ribât-ı Mekke-i Honde	17	3	51 sikke
23	Ribât-ı Muhyiddîn el-Lârî	25	3	75 sikke
24	Ribât-ı el-Yemeni	17	3	51 sikke
25	Ribât-ı Kemâlüddîn el-Hasanî	27	3	81 sikke
26	Ribât-ı el-İrâkî	11	3	33 sikke
27	Ribât-ı Şeyh Ali el-Muttâkî	16	3	48 sikke
28	Tetimme-i Ribât-ı en-Nâsirî Tevâbi'î Mevlânâ Şeyh Abdulkerîm el-Mu'tî el-Müftî	22	3	66 sikke
29	Tetimme-i Ribâtta Reisü'l-Kurrâlardan Şeyh Sa'duddîn Mahmud tarafından Cuma gecesinde mescidi'l-kirâmda irâbu'l-Kur'ânü'l-azîm dersinin okutulması için tasarruf edilmesi	7	3	21 sikke
30	Ribât-ı Honde Sekene's-Sinâ	3	3	9 sikke
	Toplam	602	90	1806 sikke

Tablo 3.7. Medine Ribâtları

Sıra No	Ribât adları	Toplam
1	Ribât-ı Seyyid Halid	
2	Ribât-ı Dükkan	
3	Ribât-ı el-Eşref Faris	
4	Ribât-ı el-Merhûm Mekâtib-i Ser-Seken-i es-Sinâ	
5	Ribât-ı el-Merhûm Mekâtib-i Ser- Sekeni er-Ricâl	
6	Ribât-ı es-Serûcî beyzâde Ahmed	
7	Ribât-ı el-Muhalled Sekeni er-Ricâl	
8	Ribât-ı Muhalled seken-i es-Sinâ	
9	Ribât-ı ? el-Miskîn	
10	Ribât-ı elkâ Said	
11	Ribât-ı el-Fazıl	
12	Ribât-ı İsfahânî	
13	Ribât-ı elkâ Saytar	
14	Ribât-ı ? Safer	
15	Ribât-ı Ruba'î	
16	Ribât-ı es-Selimî	
17	Ribât	
18	Ribât-ı Kureyşî	
19	Ribât-ı Serez	
20	Ribât-ı el-Bağdadî	
21	Ribât-ı el-Muzaffer el-Hakimiyye	
22	Ribât-ı Albek	
23	Ribât-ı el-Gazî	
24	Ribât-ı es-Seyyid Halid	
25	Ribât-ı et-Tahrir	
26	Ribât-ı es-Sebil	
27	Ribât-ı el- Muzaffer el-Hâkimiyye	
28	Ribât-ı es-sehâvi	
29	Ribât-ı ez-Zeyt	
30	Ribât-ı Ömer	
31	Ribât-ı Serhâd	
32	Ribât-ı Kennasî	
33	Ribât-ı ?	
34	Ribât-ı es-Silâhî	
35	Ribât-ı el-‘ Ases	
36	Ribât-ı Harem Mekân	
37	Ribât-ı ?	
38	Ribât-ı Maraş	
39	Ribât-ı el-Bezl	
40	Ribât-ı er-Rûmî	
41	Ribât-ı bin Yahya	
42	Ribât-ı bin Arif	
43	Ribât-ı Şehâb	
44	Ribât-ı el-Mevârid	
45	Ribât-ı el-Hüddâm	
46	Ribât-ı bey‘ el-Musul	
47	Ribât-ı ? es-Selimî	
48	Ribât-ı Hatun	
49	Ribât-ı el-Merhum Kayıtbay	120 osmânî
50	Ribât-ı Osman b. Affân (r.a)	200 osmânî
51	Ribât-ı es-Sadimî	100 osmânî
52	Ribât-ı es-Sebili	400 osmânî
53	Ribât-ı el-İsfahân-ı	50 osmânî

Tablo 3.7. (Devam) Medine Ribâtları

54	Ribât-ı Maraş	50 osmânî
55	Ribât-ı es-Sebili	1700 osmânî
56	Ribât-ı Lokman	50 osmânî
57	Ribât-ı ez-Zeyt	50 osmânî
58	Ribât-ı el-Mahallî	50 osmânî
59	Ribât-ı Hâlid b. Velîd	160 osmânî
60	Ribât-ı Mercân	400 osmânî

2.3.1.5. Haremeyn Görevlileri

Haremeyn’de çeşitli hizmetleri yerine getiren pek çok görevli bulunmaktaydı. Haremeyn görevlilerini; yönetim görevlileri, din görevlileri ve yardımcı hizmet görevlileri olarak gruplandırmak mümkündür. İncelenen surre defterlerinde yönetim personeli olarak da vezir ve ağa ünvânlı kişiler yer almaktadır. Din hizmetlileri; kadı, müderris, müezzin, aşırhân ve cüzhânlardır. Yardımcı görevliler; kapıcılar, kandilleri yakmakla görevliler, temizlikçiler, Harem-i Şerif’te ibadet eden kişilere yardım eden mesîrândır.

3.3.1.5.1. Yönetim Görevlileri

Haremeyn’de yönetim görevlileri olarak vezir, kethüda ve ağalar bulunmaktadır. Bunlardan ağalar hem Mekke hem Medine surre defterinde yer almaktadır. Vezir ve kethüdâlar ise sadece Mekke surre defterinde pay ayrılmış olduğu tespit edilmiştir. Bu kişilere dair detaylı bilgiler aşağıda verilmiştir.

Surre defterinde Harem-i Şerif ağalarına belli miktarda surre verilmiştir. Harem-i Şerif Ağaları olarak bilinen bu kişiler Kâbe’de nöbet tutmakla sorumlu kişilerdi.¹⁹¹ 998/1590 tarihli Mekke surre defterinde Harem ağasına beş sikke pay ayrılmıştır. Ağa sıfatını taşıyan diğer 16 kişiye 55 sikke pay ayrılmıştır.¹⁹² Medine surre vakıflarından ise 52 ağaya 11.586 pay verilmiştir. Ancak bunlardan Emîrû’l-ümerâ Harem Paşa vakfından üç kişiye 700 hasene ayrılmış olup geriye kalan miktar 49 kişiye 11.066 osmânî olarak pay tahsis edilmiştir.¹⁹³ Medine surre vakıf defterinde ağaların yer aldığı vakıflar Tablo-12’de verilmiştir.

¹⁹¹ Ahmed Nedim Serinsu, “Şikârizâde Ahmed Efendi’nin Ahvali Medine-i Münevvere Adlı Eseri”, *Akademik Dergisi* 4 (Haziran 2018), 187.

¹⁹² BOA, *TSMA.d*, No. 3485, 4b-5a.

¹⁹³ BOA, *TSMA.d*, No. 1154, 9b, 12b-13b, 15a-16b, 19a, 24b,25b, 26b, 30a, 32b, 34a-35a, 36a, 39b, 41b, 44b, 45b, 50b.

Tablo 3.8. Medine Surre Vakıflarında Ağalar

Vakfın Adı	Ağalar	Meblağ
Trablus vakfının mahsulleri	4	426 osmânî
Merhûm Seyyid	1	640 osmânî
İlyâs Kethüdâ	1	240 hasene
Mustafa bin İskender Paşa	1	180 osmânî
Hâce Şehâbüddîn bin Abdürrezzâk bin Evlâd-ı Ahmed el-İzzî	1	60 hasene
Kadı Serrâcüddîn el-Bi'îlî	1	100 osmânî
es-Serverî Şeyh Ali ed-Dakkâk	42	9.720 osmânî
Emîrû'l-Ümerâ Harem Paşa	1	400 hasene
Bin Arûs el-Kâsımî	2	480 osmânî

Kethüdâ, Farsça'da ev, köy ve taht gibi anlamlara gelmektedir. Osmanlı Türkçesinde ise "kahya" demektir.¹⁹⁴ Hem devlet hem de esnaf teşkilatlarında bulunan görevlinin adıdır. Kethüdâların görev alanları farklılık arz etmektedir. Mesela; defter kethüdâsı, bostancılar kethüdâsı, baltacılar kethüdâsı, kapıcılar kethüdâsı, hazine-i hümayun kethüdâsı, vezir kethüdâsı ve orduy-u hümayun kethüdâsı gibi.¹⁹⁵ 998/1590 tarihli Mekke surresinde mücâvirler kısmında kethüdâlardan iki kişiye toplamda beş sikke pay ayrılmıştır.¹⁹⁶ Medine surre vakıf defterinde kethüdâlara pay ayrılmamıştır.

998/1590 tarihli Mekke Surre defterinde vezir olarak yedi kişiye 33 sikke verilmiş olduğu; ancak yapılan hesaplamalar sonucunda ayrılan payın 33 sikke değil 29 sikke olduğu saptanmıştır.¹⁹⁷ Medine surre vakıf defterinde ise surre payları arasında vezir hissesi bulunmamaktadır. Mekke surre defterinde pay ayrılan görevlilere dair bilgiler için Tablo-13'de verilmiştir.

Tablo 3.9. 998/1590 tarihli Mekke Surre Defterinde Pay Ayrılan Görevliler

Cema'âtler	Kişi	Toplam
Mücâvir	1.205	3.262 sikke
İlim Talipleri	68	199 sikke
Tekrûrî	4	8 sikke
Seyyid ve Şerif	187	775 sikke
Ribâtlar	602	1.806 sikke
Haremeyn Görevlileri	76	275 sikke
Yardımcı Hizmetleri	158	657 sikke
Yönetim Hizmetleri	26	89 sikke
Diğerleri	580	6.819 sikke

¹⁹⁴ Şemseddin Sâmî, *Kamus-ı Türkî*, 1145.

¹⁹⁵ Abdurrahman Vefik, Sayın, *Tekâlif-i Kavâidi*, 1/192-193.

¹⁹⁶ BOA, *TSMA.d*, No. 3485, 8a, 10b.

¹⁹⁷ BOA, *TSMA.d*, No. 3485, 25b.

2.3.1.5.2. Din Görevlileri

Mekke ve Medine’de surrelerden pay alan görevlileri; imam, müezzin ve aşırhân ünvanlarını taşımaktadır.

Makamât-ı Erbaa, dört büyük Sünnî mezheb mensuplarına ayrı cemaatler halinde namaz kıldırın imamların bulunduğu yerlere denilmektedir. Her mezheb kendi cemaatlerine vakit namazlarını bu makamlarda kıldırırmaktaydı. Hanefî mezhebi¹⁹⁸ mensupları "Mizabu’r-Rahme" yani altınoluğun karşısındaki makamda kıldırırmaktaydı. Hanefî mezhebinden olan Müslümanlar burada toplanarak vakit namazlarını eda etmekteydi. Şafiîlerin¹⁹⁹ makamı ise doğu tarafta; Hanbelî mezhebi²⁰⁰ makamı zemzemin yakınında; Mâlikî mezhebinin²⁰¹ makamı ise Kâbe’nin batısında yer almaktaydı.²⁰²

Mekke surre defterinde "Cemaat-i Makamât-ı Erbaa" başlığı altında toplamda 21 kişiye 89 sikke pay ayrılmıştır.²⁰³ Medine surre defterinde böyle bir kayıt yoktur. Ancak vakıf kayıtlarında mezhebî özelliği belirtilen 73 kişiye 13.789 osmânî pay, 3 kişiye ise 560 hasene tahsis edilmiştir.²⁰⁴ Ancak bu kişilerin görevleri ile ilgili bir bilgi mevcut değildir. Bunlara dair bilgiler Tablo-14’de verilmiştir.

¹⁹⁸ Ebu Hanife tarafından Hicri VII. ve VIII. yüzyılda Kufe merkezli kurulmuş olup dört büyük sünnî mezhepten biridir. Öğrencileri arasında Ebu Yusuf ve İmam Muhammed meşhurdur. Ebu Yusuf vasıtasıyla Hanefî mezhebi yayılım göstermiştir. Günümüzde "Türkiye, Balkanlar, Bosna Hersek, Kafkasya, Türkistan, Çin, Sibiry, Japonya, Afganistan, Horasan Hindistan ve Pakistan’da" mensupları yoğun bulunmaktadır. Bk.: Ali Bardakoğlu, "Hanefi Mezhebi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/1, 3, 9.

¹⁹⁹ Şafiî Mezhebi Hicri VII. ve VIII. yüzyıllarda Medine merkezli Muhammed eş-Şafiî tarafından kurulmuştur. Günümüzde "Endonezya, Malezya, Kafkasya, Azerbaycan", Türkiye’nin doğusu, İran’ın batısı, Kuzey Irak, Suriye, Ürdün ve Yemen’de mensupları yoğun bulunmaktadır. Bk.: Bilal Aybakan, "Şafiî Mezhebi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/233, 240.

²⁰⁰ VIII. ve XI. yüzyıllarda Hicaz ve Irak’ta ortaya çıkmış dört büyük sünnî mezhepten biridir. Kurucusu Ahmed b. Hanbel olarak bilinmektedir. Hadis, Kelam ve Fıkıh konular üzerine yoğunlaşmıştır. Ahmed b. Hanbel Mutezile mezhebiyle mücadele etmiş, özellikle döneminde yayılma gösterilen "Halku’l-Kur’ân" meselesine dair görüşlerini ve fetvalarını öğrencileri vasıtasıyla duyurmuştur. Bu mezhebe mensup kişilerin yoğun olduğu yerler "Irak, Filistin, Mısır, Ürdün, Suriye ve Suudi Arabistan" başta olmakla birlikte çok azda olsa "Hindistan ve Kuzey Afrika’da" bulunmaktadır. Bk.: Ferhat Koca, "Hanbelî Mezhebi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/525-526, 533.

²⁰¹ Hicri VII. ve VIII. yüzyılda ortaya çıkmış dört büyük sünnî mezhepten biridir. Bu mezhebin kurucusu Malik b. Enes’tir. Bilindiği üzere Malik b. Enes Medine’de yaşamıştır. Fıkıh birikimini genişleterek sonraki nesillere bunları aktarmıştır. Ayrıca hadis ilminde de oldukça derinleşmiştir. Günümüzde bu mezheb "Basra, Mısır, Kuzey Afrika, Cezayir ve Mağrib" gibi yerlerde mensuplarını görmek mümkündür. Bk.: Eyyüp Said Kaya, "Mâlikî Mezhebi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27/519, 522-523.

²⁰² Eyüb Sabri, *Mir’âtü’l-Harameyn*, 32.

²⁰³ BOA, *TSMA.d*, No.3485, 3b.

²⁰⁴ BOA, *TSMA.d*, No. 1154, 4a- 8a, 9a, 10a-11b, 12b-13a, 14a-16a, 17a-20a, 21a, 22a, 23a-25a, 26a-28a, 29b,-30a, 34a-35b, 37b-38a, 39b, 41a-42a, 44b, 45b, 47a, 49b, 50a, 51a.

Tablo 3.10. Mekke/Medine Surresinde Mezheblere Göre Din Görevlileri

Mezhep Adı	Mekke Surresi	Toplam	Medine Surresi	Toplam
Hanefî ²⁰⁵	1	4 sikke	16	5.267 osmânî
Mâlikî	2	8 sikke	9	750 osmânî
Şafîî ²⁰⁶	12	51 sikke	5	1.213 osmânî
Hanbelî	2	9 sikke	43	6.559 osmânî
Diğerleri	4	17 sikke	-----	-----
Toplam	21	89 sikke	73	13.789 osmânî

Din görevlileri arasında aşrhân, cüzhân, mevlidhân gibi okuyucu olan kimseler de vardır. Arapçada aşr on demektir. Kur'ân-ı Kerim'den on ayetlik kısımlara aşr²⁰⁷; okuyan kimseye de aşrhân denilmektedir.²⁰⁸ Ayrıca incelemelerimiz sonucunda Mekke surre defterinde 4a numaralı "Cemaat-i Aşr-hân der Makâm-ı Hanefiyye" kısmında verilen sikkelerin toplamında 28 sikke yazılarak hata yapılmış olduğu; esasen aşrhânlara 998/1590 tarihli Mekke surre defterinde sekiz kişiye 25 sikke pay ayrılmış olduğu tespit edilmiştir.²⁰⁹ Ayrıca Mekke surre defterinde adı geçmekte olan cemâ'at-i mahlûlat sene 998 olarak zikredilmekte olan cemaat tarafından padişahın hilafetinin ve devletin bekâsı için Fetih sûresinin okunması için cemaat-i kurraya 22 sikke pay tahsis edilmiştir.²¹⁰ Medine surre vakıf defterinde ismi geçen Hâce Bedreddîn bin Abdurrezzâk bin Evlâd-ı Ahmed el-İzzî Vakfından 23 kişiye 3.200 hasene mevlid okutulması için pay ayrılmıştır. 998/1590 tarihli Mekke surre defterinde Harem-i Şerifte görev yapan 39 cüzhâna 115 sikke ayrılmıştır.²¹¹ Medine surre vakfından Kur'ân okunması için vakıfların çoğu pay ayırmıştır. Ancak bu vakıfların detaylarına Medine surre vakıf defterinin Kur'ânı Kerim tilaveti için kurulan vakıflar kısmında ele alınmıştır.

Kadılar genel itibariyle şer'î meselelerde başvurulacak makam olarak görülmektedir. Ancak şer'î hususlar dışında başka görevleri de bulunmaktadır. Bunlar; idarî, beledî, askerî, asayiş, vakıfların denetlenmesi, evlenme, boşanma, asker kaçaklarına gereken cezayı verme ve cezayı tatbik etme gibi daha birçok görevleri bulunmaktadır. Kadılık görevine ilk başta kaza

²⁰⁵ Medine surre vakıflarında Hanefî mezhebine mensup 15 kişiye 5.267 osmânî pay ayrılmıştır. Ancak yine bu mezhebe İlyas kethüda vakfı ve Hâce Şehâbüddîn bin Abdurrezzâk bin evlâd-ı Ahmed el-İzzî vakıflarından 400 hasene pay ayrılmıştır. BOA, TSMA.d, No.1154, 44b, 50a.

²⁰⁶ Medine surre vakıf defterinde Şafîî mezhebine mensup kişilere pay ayrılmıştır. Bunlardan 5 kişiye 1.213 osmânî pay ayrılmıştır. Ancak 1 kişiye Hâce Şehâbüddîn bin Abdurrezzâk bin Evlâd-ı Ahmed el-İzzî vakfından 160 hasene pay ayrılmış olduğu tespit edilmiştir. BOA, TSMA.d, No.1154, 50a.

²⁰⁷ Şemseddin Sâmî, *Kamus-ı Türkî*, 938.

²⁰⁸ Muhammed Eroğlu, "Aşr-ı Şerif", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/24.

²⁰⁹ Cemâ'ât-i Aşr Han der-Makâm-ı Hanefiyye kısmında toplam sikke hesabında hata yapılmıştır. ilgili arşiv belgesinde toplam sikke miktarının 28 olduğu yazmakta ancak her bir kişiye verilen para miktarı 25 sikke olarak görülmüştür. Bk.: BOA, TSMA.d, No.3485, 4a.

²¹⁰ BOA, TSMA.d, No.3485, 18b.

²¹¹ BOA, TSMA.d, No. 1154, 50b-51a.

kadılıklarıyla başlayıp mevleviyet kadılıklarına kadar yükselmek mümkündür. Mevleviyet kadılıkları içinde Haremeyn-i Muhteremeyn mevleviyetlikleri de bulunmaktadır.²¹² 998/1590 tarihli Mekke Surre defterinde cemaat-i mücâvirîn başlığı altında kadı ünvânlı sekiz kişiye 16 sikke pay ayrıldığı tespit edilmiştir.²¹³ Medine surre vakıf defterinde kadı olan 57 kişiye 12.008 pay ayrılmış olup bunlardan altı kişiye 2.200 hasene pay ayrılmıştır. Geriye kalan meblağ 51 kişiye 9.808 osmânî pay ayrılmış olduğu tespit edilmiştir. Bu kadılardan biri Medine kadısı olup ona 280 osmânî pay ayrılmıştır.²¹⁴ Bunlara dair bilgiler Tablo-15'de verilmiştir.

Tablo 3.11. Medine Surre Vakıflarında Kadılar

Vakfın Adı	Kadı	Meblağ
İbrâhîm bin Mecid	1	200 osmânî
Bin Arûs el-Kâsımî	3	7.146 osmânî
Kadı Tâcüddivân	1	60 osmânî
Trablus vakfının Mahsulleri	4	880 osmânî
Emîrû'l-Ümerâ Harem Paşa	1	280 hasene
Faris et-Temim	4	394 osmânî
Merhûm Seyyid	5	344 osmânî
Reşâd bey bin Abdullah es-Seyfi Ali	5	1.920 hasene
Hâce Musa el-Kattân	1	240 osmânî
es-Serverî Vali Bey Şeyh Ali ed-Dakkâk	33	7.530 osmânî

Müderris kelimesi Arapça kökenlidir. "Medreselerde eğitim veren kişi" demektir.²¹⁵ 998/1590 tarihli Mekke surre defterinde mücâvirler kısmında altı kişiye 33 sikke pay ayrılmış olduğu kaydedilmiştir.²¹⁶ Bu müderrislerin hangi medreselerde görev yaptıklarına dair bir bilgi mevcut değildir. Medine vakıf surre defterinde müderrislere Server-i Vali Bey Şeyh Ali ed-Dakkâk vakfından toplamda dört kişiye 6.800 osmânî pay ayrılmıştır.²¹⁷

Müezzin kelimesi, ezan okuyan kimse demektir.²¹⁸ 998/1590 tarihli Mekke surresinde Harem-i Şerif müezzinine beş sikke; Reîs-i müezzinîne dokuz sikke; Haruk müezzinine üç sikke pay ayrılmış olup toplam 33 müezzine 112 sikke pay ayrılmıştır.²¹⁹ Medine surre vakfından müezzinlere toplamda 14 kişiye 2.175 pay verilmiş olduğu kaydedilmiştir. Bunlardan iki vakıf surresinden iki kişiye 220 hasene pay ayrılmış olup geriye kalan 12

²¹² Ümit Kılıç, "İlmiye Teşkilatı", *Osmanlı Teşkilat Tarihi El Kitabı* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2021), 299-304.

²¹³ BOA, *TSMA.d*, No.3485, 8a, 10a, 13a, 17a.

²¹⁴ BOA, *TSMA.d*, No. 1154, 4a, 5b, 6b, 7a-8a, 9a, 11a-12a, 14a, 15a, 17a, 18a-20a, 21b, 28a, 29b, 33b, 34a, 35a, 36a, 37b, 38b, 39b-41a, 48a.

²¹⁵ Şemseddin Sâmî, *Kamus-ı Türkî*, 1313.

²¹⁶ BOA, *TSMA.d*, No.3485, 6a-7a, 9a,9b, 10b, 14b.

²¹⁷ BOA, *TSMA.d*, No. 1154, 21a, 26a.

²¹⁸ Şemseddin Sâmî, *Kamus-ı Türkî*, 1427.

²¹⁹ BOA, *TSMA.d*, No.3485, 4a.

kişiyeye toplamda 1.955 osmânî pay ayrıldığı kayıt altına alınmıştır.²²⁰ Medine surre vakıf defterinde müezzinlere ayrılan paylar Tablo-16’da verilmiştir.

Tablo 3.12. Medine Surre Vakıflarında Müezzinler

Vakıf Adı	Müezzin	Meblağ
Şemsüddîn el-Bukâ’î	1	700 osmânî
Kadı Tâcüddivân	1	100 osmânî
Reşâd bey bin Abdullah es-Seyfî Ali	1	60 hasene
Hâce Bedrüddîn bin Abdurrezzâk bin Evlâd-ı Ahmed el-İzzî	1	160 hasene
Alaeddîn es-Sâbunî	1	125 osmânî
Kadı Tâcüddîn	1	200 osmânî
Kadı Fahrüddîn el-Ferfûrî	1	250 osmânî
Şeyhülislâm Burhaneddîn ebi Şerif el-Kudsî	1	60 osmânî
es-Serveri Vali Bey Şeyh Ali ed-Dakkâk	6	520 osmânî

2.3.1.5.3. Yardımcı Hizmet Görevlileri

Haremeyn’de din hizmetlerinin yanı sıra kandillerin yakılması, Haremin temizliğinin yapılması, güvenliğinin sağlanması gibi işlerin yürütülmesinden sorumlu olan bazı görevliler de bulunmaktaydı. Yardımcı hizmet görevlileri denilebilecek bu görevlilere de surrelerden pay ayrılmıştır. Bu görevliler; vakkâdân-ı kanâdîl, ferrâşân, bevâbân ve mesîrânlardır.

Sadece Mekke surre defterinde vakkâdân-ı kanâdîl denilen bir grup görevli yer almaktadır. Vakkâdân-ı kanâdîl, Harem’in ışıktandırmasından sorumlu idi. Osmanlı Devleti sadece hac mekanlarının fiziksel sorunlarıyla ilgilenmemiştir. Hac ibadeti için gelen hacıların şikayetleri doğrultusunda düzenlemeler de yapmıştır. Buna örnek verecek olursak: Osmanlı padişahları tarafından Hacıların akşam ve yatsı namazlarında zorlanmaması adına Harem-i Şerif’in aydınlatılması için kullanılan balmumunun iki katına çıkarılması kararını almış ve ayrıca her sene zeytinyağı gönderileceği garantisini vererek bu işi yerine getirmek üzere görevliler tayin etmiştir.²²¹ Bu görevliler arşiv belgelerinde Vakkâdân-ı Kanâdîl adını almıştır. Surre-i hümayun irsâl edilirken bu görevlilere de pay ayrılmıştır.²²² 998/1590 tarihli Mekke surre defterinde reis-i Vakkâdân dört sikke; Harem-i Şerif Vakkâdânına üç sikke olmak üzere toplam da 10 kişiyeye 32 sikke pay ayrıldığı kaydedilmiştir.²²³ Medine vakıf surre defterlerinde vakkâdân-ı kanâdîl adında bir grup adı defterde zikredilmemekle birlikte aydınlatma giderleri pay olarak verilmiştir. Aydınlatmada kullanılacak yağ için Kadı

²²⁰ BOA, *TSMA.d*, No. 1154, 4a-4b, 5b-6a, 8b, 10a, 11b, 31a-31b, 32b, 33a, 42b, 47a-47b, 51a.

²²¹ İsmail Metin, "Osmanlılar Döneminde Hac Mekanlarının Bakım ve Onarımı", *Hac Tarihi* (Ankara: TDV Yayınları, 2021), 238.

²²² Emine Durak, *1757-1758 Yılı Mekke Surre Defteri Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi* (Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 27.

²²³ BOA, *TSMA.d*, No.3485, 4b.

Fahrüddîn el-Ferfûrî vakfından 400 osmânî pay ve eş-Şihâbi Şehâbüddîn bin Ahmed bin Müzluk vakfından 110 hasene pay ayrılmıştır.²²⁴

Ferrâş kelimesinin anlamı, hizmetkâr demektir. Haremeyn'in temizlik hizmetlerini yürütmekle görevli kimselere ferrâş denilmekteydi. Bu hizmet hem Mekke-i Mükerrreme'de hem de Medine'de uygulanmıştır. Yaptıkları görevin öneminden dolayı da Ferrâşân-ı şerife olarak isimlendirilmiştir.²²⁵ Bu görevliler iki kısma ayrılmaktadır. Mekke ferrâşânı Harem-i şerifi temizlemekle görevlidir. Medine ferrâşânı ise Ravza-i Mutahhara yani Peygamberimiz (s.a.v)'in mübarek kabrini temizlemekle görevli kimsedir. Medine ferâşetinin tarihi Yavuz Sultan Selim'e (1512-1520) kadar dayanmaktadır. Yeni olan ise Sultan Abdülaziz zamanında (1864-1876) ihdas edilmiş olan Mekke Ferâşetidir. Herkese nasip olmayan bu görevin mensupları padişahın yanında eğitim görmüş, mütevâzı ve dindar kişilerden seçilmekteydi.²²⁶ 998/ 1590 tarihli Mekke surre defterinde ferrâşân cemaatinden reîs olana dokuz sikke; diğer ferrâşânlara dair bir rütbe bilgisi olmamakla birlikte 22 kişiye toplamda 55 sikke surre irsâlinde pay ayrılmıştır.²²⁷ Medine surre vakıf defterinde ise 25 ferrâşa 7.352 osmânî pay verilmiştir.²²⁸ Medine surre vakıflarında ferrâşlara dair bilgiler Tablo-17'de gösterilmiştir.

Tablo 3.13. Medine Surre Vakıflarında Ferrâşlar

Vakıf Adı	Ferrâş	Meblâğ
Trablus vakfının mahsulleri	6	670 osmânî
Mustafa bin İskender Paşa	3	240 osmânî
es-Serverî vali bey Şeyh Ali ed-Dakkâk	11	6.220 osmânî
Merhûm Seyyidî	1	40 osmânî
Ca'fer Kethüdâ	1	340 osmânî
Alâ-yı Alaeddîn bin Doğan	1	-----
Şeyhülislâm Burhaneddîn Ebi Şeref el-Kudsî	1	160 osmânî
Faris et-Temimî	1	62 osmânî

Mekke surre defterinde Kâbe'de önde gelen hizmetliler de üç ayrı cema'ât olarak zikredilmiştir. Bunlardan ilki Cemaati Hüddâm-ı Harem.²²⁹ Bu cemaatten 48 kişiye toplamda 102 sikke pay ayrılmış olduğu kaydedilmiş ancak hesaplamalar sonucunda 145 sikke pay ayrılmış olduğuna saptanmıştır.²³⁰ İkinci cemaat ise "Cemaat-ı Erbâb-ı Sa'âlî

²²⁴ BOA, TSMA.d, No.1154, 42a-42b.

²²⁵ Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 1/606.

²²⁶ Metin, "Osmanlılar Döneminde Hac Mekanlarının Bakım ve Onarımı", 239.

²²⁷ BOA, TSMA.d, No. 3485, 4b.

²²⁸ BOA, TSMA.d, No. 1154, 10b, 11b, 17b, 18b, 22b, 25a, 26a-26b, 35a-35b, 36b, 38a, 40a, 41b, 43b, 45a-45b, 47b.

²²⁹ Haremdeki hocalara hizmet eden görevlilere harcamaların yapıldığı cemaattir. Bunlara da Mekke surre defterinde pay verilmiştir. Bk.: Şemseddin Sâmî, *Kamus-ı Türkî*, 573.

²³⁰ BOA, TSMA.d, No.3485, 3a.

Hademe-i Kâbe-i Mu‘azzâma"dır.²³¹ Bu cema‘âten toplamda üç kişiye 13 sikke pay ayrılmış olduğu defterde kayıtlıdır.²³² Üçüncü cemaat ise "Cemaat-i Hademe-i Müste‘îd-i Kâbe-i Mu‘azzâma"²³³ görevlilerinden toplamda 10 kişiye 89 sikke pay ayrılmış olduğu kaydedilmiş ancak yapılan hesaplamalar sonucunda 84 sikke pay ayrılmış olduğuna saptanmıştır.²³⁴ Ayrıca Medine surre vakıf defterinde Şemsüddîn el-Bukâ‘i ve veledi vakfından Harem-i Şerif hizmetlilerinden bir kişiye 850 osmânî pay ayrılmıştır.²³⁵

Bevvâbîn, Mescid-i Haram’ın farklı dönemlerde inşâ edilmiş kapılarında nöbet tutan kişilere denilmekteydi.²³⁶ 998/1590 tarihli Mekke surre defterinde Bevvâbîn kesimine de pay ayrılmıştır. Kapıcı başına 10 sikke; Babu’s-salam kapıcısına üç sikke; Deribe kapıcısına üç sikke; Haruk kapıcısına üç sikke; Babu’r-Rahme kapıcısına üç sikke ve Harem-i Şerif kapıcısına iki sikke pay ayrılmıştır. Görev yeri belirtilmeyenlerle birlikte toplamda 31 bevvâba 91 sikke pay ayrılmıştır. Ancak hesaplamada hata yapılmış olduğu tespit edilmiş olup bu cemaate 95 sikke pay ayrılmıştır.²³⁷ Medine surre vakfından bevvâblara pay yoktur.

Mesîr kelimesi lügâtte yürüyüş, hareket mesafe gibi anlamlara gelmektedir. Bundan yola çıkılarak mesîrân ifadesinin Harem-i Şerif’te sağlık yönünden yürümeye engel kişilerin hac ibadetlerini yapması için onlara yardımcı olan görevli kimseler olarak tanımlanması mümkündür.²³⁸ Reîs-i Mesîrâna 10 sikke; tavaf edilen yerde görevli dört kişiye 12 sikke; Hanefî mescidinin orada görevli mesîrâna üç sikke pay ayrılmıştır. Toplamda Mekke surre defterinde mesîrânlardan 82 kişiye 276 sikke pay verilmiş olduğu kaydedilmiştir. Ancak yapılan hesaplama sonucunda bu cemaate ayrılan toplam payın 275 sikke olduğu saptanmıştır.²³⁹ Bu cemaate 998/1590 tarihli Medine surre vakıf defterinde pay ayrılmadığı tespit edilmiştir.

3.3.1.5.4. Diğerleri

Mekke surre defterinde sadece cemaat denilerek kaydedilen kişiler bulunmaktadır. Bunlara toplamda 488 kişiye 1.540 sikke pay ayrılmış olduğu yazılıdır. Ancak hesaplamada hata

²³¹ Kâbe’nin hizmetini yapmakla görevli cemaattir. Bk.: Şemseddin Sâmî, *Kamus-ı Türkî*, 574.

²³² BOA, *TSMA.d*, No.3485, 3b.

²³³ Kâbe’nin hizmetini yapmakla görevli orada hazır bekleyen cemaattir. Bk.: Şemseddin Sâmî, *Kamus-ı Türkî*, 574, 1338.

²³⁴ BOA, *TSMA.d*, No.3485, 3a.

²³⁵ BOA, *TSMA.d*, No. 1154, 31b.

²³⁶ Emine Durak, *1757-1758 Yılı Mekke Surre Defteri Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi*, 27.

²³⁷ BOA, *TSMA.d*, No.3485, 5a.

²³⁸ Serdar Mutçalı, *Arapça -Türkçe Sözlük* (İstanbul: Dağarcık Yayınları, 1995), 423.

²³⁹ BOA, *TSMA.d*, No. 3485, 5b.

yapılmış olduğu tespit edilmiştir. Bu kesime ayrılan pay toplamda 1.522 sikkedir.²⁴⁰ Defterde ismi geçen iki cemaatin adı ise cemaat-i mahlûlat sene 998 olarak kaydedilmiştir. Surre defterinde kayıtlı mahlûl kişi sayısı toplam 92'dir. Bu kişiler vefat ettikleri için kendilerine surrenden tahsis edilen payın gelecek seneye başka kimselere verilmesi için deftere kayıt edilmektedir. Kayıt edilen toplam miktar ise 5.297 sikke'dir.²⁴¹

3.3.1.6. Dilenciler (Tekrûrî)

Tekrûrî kelimesi; isteme, dilenme gibi anlamlara gelmektedir. Dilenci yerine kullanılmaktadır. İstanbul ve Hicâz bölgesi, dilencilerin yaygın bulundukları yerler olarak bilinmektedir. Dilencilik için hac mevsiminde Hicâz'a gidenler Afrika kökenli olup bunlara Tekrûrî denilmiştir.²⁴² Tekrûrîler; 998/1590 tarihli Mekke surre defterinde tekrûrî cemaati başlığı altında değil de farklı cemaatler içinde ele alınmıştır. Tekrûrîlerin yer aldığı cemaatler; Kapıcı cemaatinden bir kişi olup üç sikke Haremin cüzhân cemaatinden iki kişi dört sikke ayrıca mücâvir cemaatinden bir kişiye bir sikke pay ayrılmış olup toplamda dört kişiye sekiz sikke Mekke surresinden pay ayrılmış olduğu kaydedilmiştir.²⁴³ 998/ 1590 tarihli Medine Surre vakıflarında beş vakıftan 1.260 osmânî pay ayrılmıştır.²⁴⁴ Bunlara dair bilgiler Tablo-18'da verilmiştir.

Tablo 3.14. Tekrûrilere Tahsis Edilen Vakıf Payları

Vakfın Adı	Tekrûrî	Meblağ
Bin Arûs el-Kâsımî	1	400 osmânî
Kadı Tâcüddivân	1	40 osmânî
Trablus Vakfının Mahsulleri	1	290 osmânî
Faris et-Temim	1	70 osmânî
es-Serverî Vali Bey Şeyh ed-Dakkâk	1	460 osmânî

3.3.2. Vakıf Müessesesi ve Haremeyn Vakıfları

Tezimizin konusundan birini teşkil eden Medine surre defteri bir vakıf niteliği taşımaktadır. Bu defterin analizi yapılmadan önce burada vakıf müessesesinin ve Haremeyn vakıflarına dair bilgiler verilmesi uygun olacaktır.

²⁴⁰ BOA, TSMA.d, No. 3485, 19b-24a.

²⁴¹ Surre defterinde mahlul kişiler iki ayrı yerde geçmektedir. Bunlardan ikinci olarak zikredilen söz konusu gruba ayrılan miktarın toplam 237 sikke olduğu defterde kayıtlıdır. Ancak yapılan hesaplamalar sonucunda bu kişilerin 237 sikkeden değil 243 sikkeden mahlûl yapıldığına saptanmıştır. Bk.: BOA, TSMA.d, No. 3485, 18b-19a, 23a-23b; Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayun ve Surre Alayları*, 228.

²⁴² Tekrûrîlerin sayısı II. Meşrutiyet'in ilanına kadar artış göstermiştir. II.Meşrutiyetle birlikte en sıkı tedbirler alınmıştır. Bk.: Muhittin Eliaçık, "Hac'da Dilenen Tekrûrîlerle İlgili Osmanlı Arşiv Belgeleri", *Tarih Okulu Dergisi* 20 (Aralık 2014), 252-253, 255, 260-26; Hatice Uğur, "Tekrûr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/387-388.

²⁴³ BOA, TSMA.d, No .3485, 5a, 13a, 18b.

²⁴⁴ BOA, TSMA.d, No.1154, 9b, 30a, 33a, 36a, 40a.

Sözlükte; "duran, ayakta duran" anlamlarına gelmektedir.²⁴⁵ Istılahta; kişinin Allah'ın rızasını gözeterek malını veya mülkünü eğitim-öğretim, hastane, kervansaray, çeşme, cami gibi alanlarda kullanılmak üzere tahsis etmesine denilmektedir.²⁴⁶ İhtiyaç sahibi insanların maddî ve manevî yönden güçlendirilmesi ve Allah'ın rızasına uygun bir şekilde malın tasadduk edilmesi vakıfların kurulma amaçları arasında yer almıştır. Vakıf için bir takım şartlar gerekli olup bu şartlar sağlanmadan vakıf kurulamaz. Bu şartlar şunlardır: İslâm'a uygun olması, belirli şart ve zamana bağlı olmaması, hakim tarafından onaylanmış olması ve vakfedilen şeyin mal, mülk ve akar gibi belirli ve sarıh olmasıdır. Cami, tekke, zaviye, darüşşifa, kütüphane, medrese, imaret ve sebil gibi vakıflar "hayrî vakıf"; arazi, bina, iskele, ev ve dükkan gibi gayrimenkullerin vakfı "akarın vakfı" olarak ifade edilmektedir.²⁴⁷ Vakıfların İslâm toplumunda rolünü anlamak için vakıfların kurulduğu dönemin şartları göz önünde tutularak ele alınması gerekmektedir. Vakıflar tüm canlılara fayda sağlamak düşüncesiyle varlık bulmuşlardır. İslâm medeniyetinde gelişip çeşitlenen vakıf hizmetleri Osmanlı Devleti'nde de devam ettirilmiştir.

İslâm alemleri Haremeyn'e hizmet için çalışmıştır. Tarihi süreci incelendiğinde Mescid-i Haram ve Mescid-i Nebevî'ye yönelik ilk faaliyetlerin gerçekleştirilme süreci Hulefâ-i Râşidîn dönemine tekabül etmektedir. Bu dönemde Haremeyn çevresi genişletilmiş²⁴⁸, ibadet yerleri aydınlatılmış, Kâbe avlusunu duvarlarla çevirmiş ve Mescidi Nebevî'ye eklemeler yapılmıştır.²⁴⁹ Buralara hizmet yarışı Emevî ve Abbâsî Devletleri zamanında da devam etmiştir. Surre irsâli ilk defa Abbâsîler zamanında kurumsallaşmıştır. Ayrıca buralara hizmet, surre irsâli ile sınırlı tutulmamıştır. Bu faaliyetler; dönemin yöneticileri tarafından hacıların ihtiyaçlarının karşılanması, Haremeyn fakirlerine yardımda bulunma ve hacılar için ribâtlar, kervansaraylar ve han gibi güvenli bir şekilde kalacak yerler inşa etme gibi faaliyetlerle çeşitlendirilmiştir.²⁵⁰ Ayrıca Abbâsî Devleti (133-657/750-1258) Haremeyn'e suyu ulaştırmak için ayrı bir çaba göstermiştir. Zemzem suyunun tamir işleriyle

²⁴⁵ Şemseddin Sâmî, *Kamus-ı Türkî*, 1484.

²⁴⁶ Mübahat Kütükoğlu, *Osmanlı'nın Sosyo-Kültürel ve İktisadi Yapısı* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2020), 60.

²⁴⁷ Mustafa Güler, *XVI.-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Haremeyn Vakıfları*, 24-29. Hayrî vakıf olarak ele alınabilecek; Abdülmecid zamanında Haremeyn'e ilim erbabının ihtiyaç duyduğu kitapların da içinde yer almakta olduğu bir kütüphane tahsis edilmiştir. bu kütüphanede her türden kitaplar yer almaktadır. Ancak bu kütüphane Kâbe'yi sel basmasıyla içindeki kitapların çoğu zarar görmüştür. Yine Osmanlı Devleti önceden göndermiş olduğu kitapların aynısından göndermiştir. Bk.: Ahmed Lutfî Efendi, *Târih-i Devlet-i Âliyye-i Osmânîyye*, nşr. Abdurrahman Şeref, 8/88-89.

²⁴⁸ Nilüfer Ateş, "1129/1717 Yılı Surre Kayıtlarına Göre Osmanlı'da Haremeyn Yardımları ve Vakıfları", *Hac Tarihi* (Ankara: TDV Yayınları, 2021), 259.

²⁴⁹ Güler, *XVI.-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Haremeyn Vakıfları*, 48-49.

²⁵⁰ Ateş, "1129/1717 Yılı Surre Kayıtlarına Göre Osmanlı'da Haremeyn Yardımları ve Vakıfları", 259-260.

uğraşmışlardır. Ayrıca yeni su yolları inşa etmişler ve onların bakımları ile ilgilenmişlerdir. Yine bu dönemde Harun Reşid (784-786/1382-1385) tarafından Peygamberimiz'in doğduğu ev tamir edilmiş ve bu ev mescide çevrilmiştir. Abbâsîlerden sonra gelen İslâm devletleri tarafından bu faaliyetler durmamış ve artarak devam etmiştir. Memlûklü Devleti (660-923/1261-1517) tarafından Haremeyn'e yapılan yardımlar ve hizmetlerden bazıları ise şunlardır; yeni su kuyularının inşâsı, Haremeyn mescitlerinin süslenmesi ve tamiri, Ravza'nın üzerine kubbe inşâsı, Mescidi Haram'ın kapılarının tamir edilmesi, Eşrefiye medresesinin tamiri ve inşâsı, ribâtların ve çevresindeki bahçelerin bakımları gibi önemli hizmetlerde bulunmuştur. Osmanlı Devleti'nden önce kurulan bütün İslâm ülkeleri Haremeyn'in refahı için çalışmıştır. Böylelikle Haremeyn şehri sürekli şenlendirilmiştir. Bu süreç Osmanlı Devleti zamanında Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethetmesiyle mümkün olmuştur. Bu sayede surre faaliyetleri sistemleştirilmiştir. Yavuz Sultan Selim'in halifeliği zamanında Haremeyn diyarındaki seyyid ve şeriflere çeşitli ihsanlarda bulunulmuş ve Haremeyn halkına 200.000 dinar para gönderilmiştir. Yavuz Sultan Selim'den sonra tahta çıkan Osmanlı padişahları da bu yardımlara devam etmişler ve Haremeyn toprakları için vakıflar inşâ etmişlerdir.²⁵¹ Bunlardan ilki hac yolunun güvenliğini sağlamak adına gerçekleştirilen faaliyetlerdir. Yavuz Sultan Selim'den sonra tahta çıkan Osmanlı padişahlarından Kanuni Sultan Süleyman, Haremeyn'e yardımları devamlı kılmak adına birçok köyü satın alarak Haremeyn vakfına katmıştır. Bu köylerden elde edilen gelirlerle Haremeyn topraklarının ihtiyaçları giderilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla bu tür vakıflar Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine kadar varlığını korumuştur. Ancak bu vakıfların idare merkezleri ara ara değişikliğe uğramıştır. İlk yıllarda idare merkezi bâbüssaâde tarafından denetimi yapılmaktayken daha sonra dârüssaâde ağaları tarafından denetlenmiş en sonunda da evkaf-ı hümayun müfettişliğine devredilmiştir.²⁵² Evkaf-ı Haremeyn'de tutulan defterlere Haremeyn muhasebe defteri denilmektedir. En eski kayıtlı Haremeyn muhasebe defterinin tarihi 1084/1673 tarihli defter olup, en geç muhasebe defteri ise 1274/1858 tarihlidir. 8991 ve 9048 numaralı defterlerin tarihi hakkında bilgi mevcut değildir.²⁵³ Ayrıca toplamda 92 tane Haremeyn muhasebe defter kaydı devlet arşivlerinde mevcuttur. Ancak bu defterlerden

²⁵¹ Güler, XVI.-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Haremeyn Vakıfları, 51-54, 56, 62-63.

²⁵² Şit Tufan Buzpınar - Mustafa Sabri Küçükbaşçı, "Haremeyn", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/154-155.

²⁵³ Osmanlı Arşivi (BOA), *Evkaf-ı Haremeyn Muhasebe Defterleri [EV.HMH.d]*, No, 251, 2b-15b; 1274, 2a-40a; 8991, 3a; 9048, 3a.

1171/1758 tarihli 5108 numaralı defter dijitalle aktarılmamıştır. Bu defterlere ait kayıtlar ek-1 tablo-1’de Haremeyn muhasebe defter kayıtları olarak yer almıştır.

3.3.3. Medine Surre Defterinde Yer Alan Vakıflar

998/1590 tarihli Medine surre vakıf defterinde 60 farklı vakıf adı geçmektedir. Vakıf kurucuları, vakfiyelerinde Haremeyn bölgesinde çeşitli hizmetlerin ifâ edilmesi veya Haremeyn topraklarında yaşayan insanların ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla şartlar koymuşlardır. İncelenen surre defterinde zikredilen vakıflardan on beş tanesi Haremeyn ile ilgili şartları açısından; Haremeyn halkına yönelik şartları olanlar, yemek ikramı şartları olanlar, ilim sahiplerine yönelik şartları olanlar, Kur’ân-ı Kerim tilaveti için kurulan vakıflar ve Haremeyn’in ihtiyaçları için kurulan vakıflar olmak üzere beş kategoride tasnif edilerek açıklanacaktır.

998/1590 tarihli Medine surre vakıf defterinde 1.407 kişiye 572.973 pay tahsis edilmiştir. Bunlardan 14.997’si hasene olarak geriye kalan miktar 557.976 osmânî olarak ayrılmıştır. Ancak bu kısımda 19 adet vakıf hakkında sadece ayrılan meblağ yazılmış olup; bir tane vakfın ise sadece adı geçmekte kime/ne kadar tahsis edildiğine dair bir bilgi yoktur.

3.3.3.1. Haremeyn’de Yaşayan Halka Yönelik Şartı Olan Vakıflar

Kuruluş amacı Haremeyn halkından olan gariblere, fakirlere, mücâvirlere, sulehaya, seyyidlere ve Haremeyn hizmetlilerine yönelik vakıflar arasında yer alan ayrıca ribâtlardan da bahsetmekte olan 998/1590 tarihli Medine surre vakıf defterinde adı geçen Emîrû’l-Ümerâ Harem Paşa vakfından toplamda 65 kişiye 4.932 hasene pay ayrılmış olduğu belgede kaydedilmiş olsa da bu hesaplamada hata yapıldığı tarafımızdan saptanmıştır. 65 kişiye 2.634 hasene pay ayrılmış olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu vakıfta 48 tane ribât adı geçmektedir. Bu ribâtların adı zikredilip ne kadar pay ayrıldığına dair bilgiye rastlanılmamıştır.²⁵⁴ Bu vakfın kurucusu kim, bu vakıf nerede inşâ edildi ve ne zaman kurulduğuna dair bir bilgi de mevcut değildir. Şihâbiyye müderrislerinden Zahirüddîn mirfer (?) bin es-Sâbunî Alaeddîn vakfı da Haremeyn halkından fakirler, nâzırlar ve kâtiblere üçte bir pay verilmesi şart koşulmuştur. Bu vakıftan pay ayrılan kişi sayısı belli olmamakla birlikte ayrılan toplam miktar 1.440 osmânî olarak defterde kayıtlıdır.²⁵⁵

²⁵⁴ BOA, TSMA.d, No. 1154, 38b.

²⁵⁵ BOA, TSMA.d, No. 1154, 40a.

3.3.3.2. Yemek Dağıtım Şartı Olan Vakıflar

Haremeyn'e yemek dağıtım için kurulan vakıflar arasında Memlûklü sultanları tarafından inşa edilmiş vakıflar da yer almaktadır. Ancak bu vakıflar hakkındaki bilgiler doğrudan değil dolaylı bilgilerdir. Bu vakıflardan biri Memlûklü Sultanı tarafından kurulduğu tahmin edilen Sultan Çakmak vakfıdır. 998/1590 tarihli Medine surre vakıf defterinde ismi geçmektedir. Bu vakfin kuruluş amaçları arasında yemek dağıtım şartı koşulmuş olmakla birlikte Kur'ân-ı Kerim tilaveti şartının da koşulmuş olduğu defterde yer almaktadır. Sultan Çakmak hakkında ilk olarak genel bilgiler verilerek daha sonra surre vakıf defterinde geçen bilgiler verilmiştir. Sultan Çakmak'ın asıl adı el-Melikü'z-Zâhir Ebu Said Seyfüddîn el-Alai'dir. "Sultan Çakmak" olarak tanınmaktadır. (841-857/1438-1453) tarihleri arasında Burci Memlûklü Sultanlarındandır. Sultan Çakmak ilim ehli bir kimseydi. Dindar, cesur ve âlim bir kişiliğe sahipti. Sultan Çakmak tarafından Haremeyn'e köprü, su yolları, cami gibi birçok imâr faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Kâbe'yi tamir ettirmiş olup yaptırdığı vakıf III. Murad zamanında da varlığını korumuş olduğu incelenmekte olan arşiv kaynağıyla kayıt altına alınmıştır. Mezbur vakfiye kitabında yazılı satırdaki şartları şunlardır: İlk şart her sene Peygamberimiz (s.a.v)'in adına tennuri çorbasının dağıtılması ikinci şart olarak her sene Peygamberimiz'in adına Mushaf-ı şerif imamlarından ve Medine melikü'l-ümerâsından olan Mevlânâ Kadı Abdülberr tarafından Mushâf-ı şerif okunması bu vakfin gereklerindendir. es-Seyfi Çakmak vakfından toplam 2 kişiye 1.200 osmânî pay ayrılmıştır. Bunlara dair dağılım şu şekildedir; mezkur vakıf mahsullerinin kazancından 480 osmânî pay, Mescid-i Kuba imamlarından Mushâf-ı Şerif İmamı Ahmed bin Mevlânâ el-Kadı Abdülberr'e 720 osmânî pay ayrılmıştır.²⁵⁶ Yemek dağıtılması için şart koşulmuş vakıflar arasında yer alan bir diğer vakıf Alâyı Alaeddîn vakfıdır. Bu vakfin kuruluş şartında ayrıca Kur'ân-ı Kerim tilaveti şartı da yer almıştır. Alâyı Alaeddîn bin Doğan vakfına dair dağılım şöyledir; 1.000'er dirhem (fûlûs) fakirlere yemek dağıtılmasına ve 1.000 filori ise Medine'de Kur'ân okunmasına pay ayrılmıştır.²⁵⁷

3.3.3.3. Kur'ân-ı Kerim Tilaveti İçin Kurulan Vakıflar

Kur'ân-ı Kerim tilavetinin sürekli yapılması şart koşulmuş vakıflar bu defterde en kalabalık kısmı oluşturmaktadır. Bu vakıflardan ilki 998/1590 tarihli Medine surre vakıf defterinde

²⁵⁶ Asri Çubukçu, "Çakmak, el-Melikü'z-Zahir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/192-193; İsmail Yiğit, "Memlûkler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/93; BOA, TSMA.d, No. 1154, 32b.

²⁵⁷ BOA, TSMA.d, No.1154, 46a.

adı geçmekte olan Derviş Paşa vakfıdır. Bu vakıf Medinetü'l-Münevvere, Ravza ve minberi şerifte her gün güneş doğarken vakıf sahiplerinin geçmişlerinin ruhlarına İhlas, Muavvizeteyn ve Bakara sûrelerinin okunmasına ayrıca hatim yapılmasına ve bunları yapan kişilere her yıl 90 sultânî 125 pay ve yine bayram vesilesiyle Şam camiinde İhlas sûresinin okunması için 120 yekun tahsis edilmiştir. Ayrıca bu vakıftan toplamda 31 kişiye 22.330 osmânî pay ayrılmış olduğu ilgili belgede kaydedilmiştir. Ancak hesaplamada hata yapılmıştır. 31 kişiye 21.660 osmânî pay ayrılmış olduğu tarafımızdan tespit edilmiştir.²⁵⁸ Bir diğer vakıf ise Hâce Şehâbüddîn bin Abdürrezzâk bin Evlâd-ı Ahmed el-İzzî vakfıdır. Bu vakfında kuruluş şartları arasında Kur'ân-ı Kerim tilaveti yer almaktadır. Bu vakfın şartları şunlardır; Her sabah Ravza'da aşr-ı şerif irâd edilmesine ve Peygamberimiz (s.av)'in ruhu için yüz adet Fatiha ardından Salavat ve Muavvizeteyn okunması için Seyyid bin Muhammed Emin el-Fazıl'a 1.000'er dinâr ve her seyyide 70'er dinâr ayrılmıştır. Bu vakıftan toplamda 13 kişiye 1.860 osmânî pay tevdi edilmiştir. Ayrıca Medine-i Münevvere fakirlerine de bu vakıftan pay ayrıldığı mevzu defterde kayıtlıdır.²⁵⁹ Bir de Kadı adına kurulmuş olan Kadı Tâcüddîn ed-Divân vakfının kuruluş şartları arasında da Kur'ân-ı Kerim okunması yer almıştır. Ayrıca bu vakıfta Peygamberimiz (s.a.v)'e salavat getirme şartı koyulmuştur. Kadı Tâcüddîn ed-Divân vakfının şartları 998/1590 tarihli Medine surre vakıf defterinde şöyle yer almaktadır; Kadı Tâcüddîn ed-Divân vakfının iki şartı vardır. Bu şart şöyledir; her gün Harem-i şerif, Ravza ve Medine'de namazlarda İhlas, Muavvizeteyn, üç defa Fatiha ve Bakara sûreleri ile Peygamberimiz'e salavat okunması şart koşulmuş ve okuyan kişilere pay ayrılmıştır. Bu vakıftan toplamda dört kişiye 360 osmânî pay tahsis edilmiştir.²⁶⁰ 998/1590 tarihli Medine surre vakıf defterinde kadınlar adına inşâ edilmiş bir vakıf eseri de mevcuttur. Bu defterde ismi geçen tek kadın vâkıftır. Kadınlarda vakıf hususunda rol oynamış ve adlarına vakıflar yapılmıştır. Bu vakıflardan biri de 998/1590 tarihli Medine surre vakıf defterinde geçmekte olan Seyyide el-Kâfilî Resmî vakfıdır. Bu vakfın kuruluş şartları şunlardır; Kur'ân-ı Kerim ve Hadis-i Şerif okunması olup toplam üç kişiye 1.824 hasene pay ayrıldığı belgede kayıtlıdır. Ancak hesaplama da hata yapıldığı saptanmış olup toplamda üç kişiye 1.020 hasene pay ayrılmıştır.²⁶¹ İslam toplumları içinde vakıfların en çok tesis edildiği dönem Osmanlı Devletidir.²⁶²

²⁵⁸ BOA, *T SMA.d*, No.1154, 49a-49b.

²⁵⁹ BOA, *T SMA.d*, No.1154, 50a-51a.

²⁶⁰ BOA, *T SMA.d*, No.1154, 33b.

²⁶¹ BOA, *T SMA.d*, No.1154, 40b.

²⁶² Esra Sar, "Selçuklular ve Osmanlı'da Kadınların Kurduğu Vakıflar", *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi* 6 (Ağustos 2021), 1294-1295.

Medine surre vakıf defterinde geçen Kur'ân-ı Kerim okunmasını şart olarak koyan vakıflardan bir diğeri; Muhammed Çelebî el-Kirmânî vakfıdır. Bu vakıftan toplam üç kişiye 800 osmânî pay ayrılmıştır. Bunlara dair dağılım şu şekildedir: Receb, Şaban ve Ramazan aylarında her gün Harem-i şerif çeşmelerinden Muhammed bin Arif adına su dağıtması için görevli İsmâil el-Kürdî el-Mücellide 200 osmânî pay, Muhammed bin Harib tarafından Harem-i şerifte her sabah namazında Peygamberimiz (s.a.v)'in adına su dağıtması ve Peygamberimiz (s.a.v)'e Harem-i şerifte her sabah namazında Nebe ve Yasin suresinin okunması ve ikindi namazında da Nebe suresinin okunması için Muhammed b. Harib'e 400 osmânî pay ve Ramazan ayında teravih namazlarında tehlil, tesbih ve tahmid getirmekle vazifelendirilmiş Muhammed bin Şakikâ el-Mezkûr'a ise 200 osmânî pay ayrılmıştır.²⁶³ Defterde adı geçmekte olan bir diğerk vakıf ise Cafer Kethüdâ vakfıdır. Bu vakıftan toplam beş kişiye 1.440 osmânî pay ayrılmıştır. Bunlara dair dağılım şu şekildedir: Yakut Tâbi'î Ali Paşa ismine, veledi eş-Şeyh Yahya adına 340 osmânî pay, Muhammed bin ebi's-Suud el-Kazvinî adına ve Veled-i Abdulkâdir el-Medenî el-Ferrâş ismine Kur'ân okunması için her birine 340 osmânî pay ayrılmıştır. Sünbül Bâki ed-Devânî bi-ismi evlâd-ı eş-Şeyh Tahir bin Ali bin Irak'a da 80 osmânî pay ayrılmıştır.²⁶⁴ Kur'ân-ı Kerîm okunması şart koşulmuş vakıflardan bir diğeri ise Mevlânâ Ahmed Çelebi bin Sinân Halife'dir. Bu vakfın şartları: Harem-i Şerif en-Nebevî ve Ravzatu'l-Münevvere'de İhlas, Muavvizeteyn, Fatiha, Bakara Sûresi ve hatm-i şerif okunması ve Peygamberimiz'e salavat getirilmesi şart koşulmuştur. Bu görevi icrâ eden kişilere de surre vakfından toplam 360 osmânî pay ayrılmıştır.²⁶⁵ Son olarak da vakfın kuruluş şartı arasında Kur'ân tilavetini gerekli gören el-Hâce İbni Merâhîm-i Serh Seyyid Sultânî bi-Zikrî İsmâîl'dir. Bu vakfın şartı defterde şu şekilde yazılıdır; Her gün namaz vakitlerinde Ravza-i Şerif ve Nebevî'de Peygamberimizin makam-ı şeriflerinde Kur'ân-ı Kerim okunması vakfın şartları arasındadır. Bu vakıftan toplamda altı kişiye 960 hasene pay tevdi edilmiştir.²⁶⁶ Bu vakıfların kurucuları kim, nerede ve ne zaman kurulduğuna dair bir bilgi mevcut değildir.

3.3.3.4. Haremeyn'in İhtiyaçlarının Temini İçin Kurulan Vakıflar

Haremeyn bölgesi geniş bir bölgeyi kapsamaktadır. Dolayısıyla İslâm ülkeleri bu bölgelere çeşitli hediye ve para gönderirken bunları devamlı kılmak adına vakıflar kurmuşlardır. Bu

²⁶³ BOA, *TSMA.d*, No.1154, 49a.

²⁶⁴ BOA, *TSMA.d*, No.1154, 43a.

²⁶⁵ BOA, *TSMA.d*, No.1154, 43b.

²⁶⁶ BOA, *TSMA.d*, No.1154, 48b.

vakıfların kuruluş şartı olarak bazıları Kur'ân-ı Kerîm tilavetini kimi vakıf, yemek dağıtımını kimisi Haremeyn halkına yönelik olmakla birlikte Haremeyn'in ihtiyacına harcanmak için de vakıflar kurmuştur. Bunlardan biri de Şemsüddîn b. Muhammed el-Merlık el-Ensârî vakfıdır. Bu vakıf el-Medineti'l-Münevvere'deki Peygamberimiz'in hücre-i saadetinin aydınlatılması ve ihtiyaçlarının karşılanması için kurulmuştur. Bu vakıftan toplam üç kişiye 3.030 osmânî pay ayrılmış olduğu kayıt edilmiştir. Ancak hesaplamada hata yapıldığı saptanmış olup üç kişiye 2.142 osmânî pay ayrılmıştır.²⁶⁷ Haremeyn'in ihtiyaçları için kurulan vakıflardan biri de eş-Şihâbî Şehâbüddîn bin Ahmed bin Müzluk vakfıdır. Bu vakıf gül suyu ve yağ temini için kurulmuştur. Haremeyn'in zemzem ve gül suyuyla yıkanması Peygamberimiz (s.a.v) döneminden beri yapılagelmıştır. Bu gelenek İslâm ülkelerince de devam ettirilmiştir. Günümüzde hala yılda iki kez Kâbe bu şekilde yıkanmaktadır.²⁶⁸ Dolayısıyla bu vakfa dair defterde yazılı olarak şu şartlar yer almaktadır. Semeni 30 Dimeşk rıtlıyla²⁶⁹ gül suyu bahası, Dimeşk rıtlı ile Kudüs zımmîlerinden bakırcı ve camedâra²⁷⁰ tahsis edilen toplam miktar 2.318 osmânî pay olarak defterde kayıtlıdır. Bu meblağ ile alınanlar şu şekildedir: gül suyu 30 hasene, yağ 110 hasene paydır.²⁷¹

3.3.3.5. Haremeyn'de Öğrenim Görenlere Yönelik Kurulan Vakıflar

Sinan Ağa Selçukîyân vakfının kuruluş şartları arasında Peygamberimiz'in hücresinin genişletilmesi, Kur'ân-ı Kerîm tilaveti ve öğrenim gören talebelere ve onlara eğitim veren hocalara da pay verilmesi şart koşulmuştur. Bu vakıfta mahsullerin harcanmasına dair vâkıfın şartları; Her gün Dimeşk'te el-Heşş kürsüsünün üzerinde her Müslüman erkeğin sabah namazında Yasin-i şerif okuması, Harem-i şerif ve Peygamberimiz'in hücresinin genişletilmesi, ikindi namazında Yasin sûresinin yanında Nebe sûresinin okunması, yatsı namazında ise Tebâreke, İhlas, Muavvizeteyn ve Fatiha olmakla beraber Kur'ânın ilk sûrelerinden Bakara sûresi okuyan hafız kimselere ve aynı şekilde onların okumasına vesile olan halife ve muallimlere, okunan sûrelerin sevabının bağışlanması bu vakfın şartları arasında olup yine Medine-i Münevvere'deki çocuklara da bu surrenden pay ayrılmıştır.

²⁶⁷ BOA, TSMA.d, No.1154, 45b-46a.

²⁶⁸ Ramazan Çelik, "Emri Divan'ında Kâbe Mazmunu", *International Journal Of Filologia* 12 (Aralık 2024), 134.

²⁶⁹ Okka demektir. Ölçü birimlerinden olan rıtlı yer, zaman ve ölçülen şeye göre değişiklik gösterir. Şemseddin Sâmî, *Kamus-ı Türkî*, 666; Cengiz Kallek, "Rıtlı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/52.

²⁷⁰ İslâm devletlerinde hükümdarların kıyafetlerine bakmakla görevli kimselerdir. Bu kişiler sadece padişaha ait kıyafetler ile meşgul olmayıp hilat için kumaşlarla da ilgilenmekteydi. Bk.: Aydın Taneri, "Camedâr ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/45.

²⁷¹ BOA, TSMA.d, No.1154, 46a.

Merhum Sinân Ağa Selçukîyan vakfından toplamda üç kişiye 5.040 hasene pay ayrılmıştır. Bunlara dair dağılım şu şekildedir: Harcanan yerler; Muhammed bin Abdullah Kirâm Hadramî eş-Şeyh İbrâhîm'e 2.160 hasene pay ayrılmış ancak bu payından kendisi vazgeçmiştir. Yine bu vakıftan Kur'ânı Kerim öğretmenlerinden olan Medineti es-Sebti el-Mâlikî Muhammed el-Hadramî ismiyle bilinen Bâki Kirâm'a 1.800 hasene pay, halife, öğretmen ve Kur'ân okuyan öğrencilerden Muhammed bin Said el-Kafes adıyla bilinen kişiye 1.080 hasene pay ayrılmıştır.²⁷²

3.3.3.6. Diğer Vakıflar

İncelediğimiz defterde yukarıda zikredilenlerin dışında başka vakıflar da yer almaktadır. Bunlarda biri Kansuk vakfidir. Kansuk vakfının kurucusu Memlûklü sultanı Kansu Gavri olduğu tahmin edilmektedir. Kansu Gavri'nin asıl adı Cündeb olup Kansu ve Seyfeddîn lakaplarıyla tanınmıştır. 906/921-1501-1516 tarihlerinde Burcî Memlûklü sultanlarındandır. Kansu Gavri oldukça hayırsever bir kişiliğe sahiptir. Bunu da yaptırdığı çeşitli hayır kurumlarında görmek mümkündür. Suriye, Kahire ve Haremeyn'de bir çok sosyal tesis niteliğinde; su kemerleri, cami, türbe, sebil, kervansaray ve çarşı inşa ettirmiştir. Ayrıca Kansu Gavri Mekke'de mücâvirler için hastane, ribâtlar, su sebilleri ve medrese gibi daha birçok hayırda bulunmuştur.²⁷³ 998/1590 tarihli Medine surre vakıflarında geçen Kansuk vakfının Memlûklü sultanı adına kurulmuş olduğu tahmin edilmektedir. Bu vakıf defterinde kaç kişiye pay tahsis edildiğine dair bilgi yoktur. Toplamda 12.000 osmânî pay ayrılmıştır.²⁷⁴ Yukarıda bahsedilen vakıflar dışında 37 adet vakıf adı Medine surre defterinde yer almaktadır. Bunlardan 22 tanesinin kaç kişiye ne kadar pay ayırdığı bellidir.²⁷⁵ Sadece ismi zikredilen bir tane vakıf vardır ki bu vakıf da es-Seyfi Mecid en-Nümeyr Vakfı'dır.²⁷⁶ İlgili surre vakıflarına dair bilgiler Tablo-19'da ele alınmıştır.

²⁷² BOA, TSMA.d, No.1154, 29a.

²⁷³ Seyyid Muhammed es-Seyyid, "Kansu Gavri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/314,316; İsmail Yiğit, "Memlukler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/93.

²⁷⁴ BOA, TSMA.d, No.1154, 46b.

²⁷⁵ BOA, TSMA.d, No.1154, 3a-51a.

²⁷⁶ BOA, TSMA.d, No.1154, 43a.

Tablo 3.15. Medine Surre Vakıflarından Ayrılan Paylar

Vakıf Adı	Diğer	Meblağ
Merhûm Merh Reşâd bey Vakfı	12	1.800 osmânî
Alaeddîn es-Sâbunî	2	250 osmânî
Kadı Tâcüddîn	2	320 osmânî
Kadı Fahrüddîn el-Ferfurî ²⁷⁷	23	8.640 osmânî
Şeyhülislâm Burhaneddîn ebi Şerif el-Kudsî ²⁷⁸	4	520 osmânî
Şemsüddîn el-Bukâ'î ve Veledî ²⁷⁹	4	4.550 osmânî
İbrâhîm bin Mecid ²⁸⁰	30	3.681 osmânî
Bin Arus el-Kâsımî ²⁸¹	68	7.146 osmânî
İbrâhîm Şâd Bey	4	200 osmânî
Kadı Tâcüddivân ²⁸²	19	1.100 osmânî
Trablus vakıf mahsulleri ²⁸³	225	25. 847 osmânî
Faris et-Temimî ²⁸⁴	24	2.218 osmânî
Merhûm Seyyid ²⁸⁵	58	4.964 osmânî
İlyâs Kethüdâ ²⁸⁶	12	2.940 hasene
Mustafa bin İskender Paşa	27	2.380 osmânî
Hâce Musa el-Kattan	24	7.840 osmânî
Reşâd Bey bin Abdullah es-Seyfî Ali ²⁸⁷	27	6.360 hasene

²⁷⁷ Kadı Fahrüddîn el-Ferfurî vakfından toplam 23 kişiye belgede yazılan 2.000 osmânî pay ayrıldığı yazmaktadır. Ancak yapılan hesaplama sonucunun hatalı olduğu farkına varılmıştır. Toplamda 23 kişiye 8.640 osmânî pay ayrılmıştır. BOA, *TSMA.d*, No.1154, 42a.

²⁷⁸ Şeyhülislâm Burhaneddîn ebi Şerif el-Kudsî vakfından toplam 4 kişiye 1.120 osmânî pay ayrılmış olduğu kaydedilmiştir. Ancak hesaplamada hata yapıldığı saptanmıştır. 4 kişiye 520 osmânî pay ayrılmış olduğu tespit edilmiştir. BOA, *TSMA.d*, No.1154, 47b.

²⁷⁹ Şemsüddîn el-Bukâ'î ve veledi vakfından toplam 4 kişiye 4.500 osmânî pay ayrılmış olduğu ilgili belgede kaydedilmiştir. Ancak hesaplamada hata yapıldığı saptanmış 4 kişiye 4.650 osmânî pay ayrılmış olduğu tespit edilmiştir. BOA, *TSMA.d*, No.1154, 31b.

²⁸⁰ İbrâhîm bin Mecid vakfından toplam 30 kişiye 3.756 osmânî pay ayrıldığı ilgili belgede kaydedilmiş ancak hesaplamada hata yapılmıştır. 30 kişiye 3.681 osmânî pay ayrılmış olduğu tespit edilmiştir. BOA, *TSMA.d*, No.1154, 28a.

²⁸¹ Bin Arus el-Kâsımî vakfından toplam 68 kişiye 6.992 osmânî pay ayrılmış olduğu kaydedilmiştir. Ancak hesaplamada hata yapıldığı saptanmıştır. 68 kişiye 7.146 osmânî pay ayrılmış olduğu tespit edilmiştir. BOA, *TSMA.d*, No.1154, 29b.

²⁸² Kadı Tacüddivân vakfından toplam 19 kişiye 1.070 osmânî pay ayrılmış olduğu ilgili belgede kaydedilmiştir. Ancak hesaplamada hata yapıldığı saptanmıştır. 19 kişiye 1.100 osmânî pay ayrılmış olduğu tespit edilmiştir. BOA, *TSMA.d*, No.1154, 32b.

²⁸³ Trablus vakfının mahsullerinden toplam 225 kişiye 25.144 osmânî pay ayrılmış olduğu kaydedilmiştir. Ancak hesaplamada hata yapıldığı saptanmıştır. 225 kişiye 25.847 osmânî pay ayrılmış olduğu tespit edilmiştir. BOA, *TSMA.d*, No.1154, 34a.

²⁸⁴ Faris et-Temimî vakfından toplam 24 kişiye 1.966 osmânî pay ayrılmış olduğu belgede kaydedilmiştir. Ancak hesaplamada hata yapıldığı saptanmıştır. 24 kişiye 2.218 osmânî pay ayrılmış olduğu tespit edilmiştir. BOA, *TSMA.d*, No.1154, 39b.

²⁸⁵ Merhum Seyyid vakfından toplam 58 kişiye 3.508 osmânî pay ayrılmış olduğu ilgili belgede kaydedilmiştir. Ancak hesaplamada hata yapıldığı saptanmıştır. 58 kişiye 4.964 osmânî pay ayrılmış olduğu tespit edilmiştir. BOA, *TSMA.d*, No.1154, 40b.

²⁸⁶ İlyas Kethüdâ vakfından toplam 12 kişiye 1.440 hasene pay ayrılmış olduğu ilgili belgede kaydedilmiştir. Ancak hesaplamada hata yapıldığı saptanmıştır. 12 kişiye 2.940 hasene pay ayrılmış olduğu tespit edilmiştir. BOA, *TSMA.d*, No.1154, 44b.

²⁸⁷ Reşâd bey bin Abdullah es-Seyfî Ali vakfından toplamda 27 kişiye 2.000 hasene pay ayrılmış olduğu ilgili belgede kaydedilmiştir. Ancak hesaplamada hata yapılmış olduğu saptanmıştır. 27 kişiye 6.360 hasene pay ayrılmış olduğu tespit edilmiştir. BOA, *TSMA.d*, No.1154, 47a.

Tablo 3.15. (Devam) Medine Surre Vakıflarından Ayrılan Paylar

Es-Sadeti'l-Turhanâ Şihâb bin Sinân	6	7.000 osmânî
Kadı Serrâcüddîn el-Bî'î	3	300 osmânî
Takiyüddîn bin Cevher et-Tavâşî	2	400 osmânî
Hüseyin Kethüdâ ²⁸⁸	5	300 hasene
es-Serveri vali bey Şeyh Ali ed-Dakkâk ²⁸⁹	1.363	626.500 osmânî
Merc ve El-Gaziyeti Köyünün Mahsulleri		25.000 osmânî
Beyânü's-Selâm olarak bilinmekte Kasur köyü sikaye mahallesi vel Mürteza el-Kaniye beyânü's-Selâm olarak bilinmekte		1.000 osmânî
Es-Sadeti'l-Hüddâm Vakfı		5.000 osmânî
Kutbuddîn bin Sultân el-Hanefî Hamdullâh el-Bigâvî Vakfı		500 osmânî
Muhammed el-Memdu'd Vakfı		200 osmânî
Melik Muhammed Vakfı		1.520 osmânî
Es-Seyfî Mecid en-Nümejr Vakfı		-----
Cafer Kethüdâ Vakfı		1.440 osmânî
İsmâil bin el-Ekrem Vakfı		200 osmânî
Seylâgî el-Kafilî Vakfı		750 hasene Me'a ? turuf ve şekâdif ve li bab-ı yedi ücreti ? 2.798
Burhâneddîn bin Muslih el-Hanbelî Vakfı		80 osmânî
İbrâhîm Ağa Naibü'l-Kal'a el-Mansur bin Saka Vakfı		4.571 osmânî
Aişe binti Muhammed el-İskenderi		40 osmânî
Abdurrahîm bin el-Ekrem Vakfı		200 osmânî
Şehâbüddîn bin Ahmed Vakfı		150 osmânî
Salahaddîn el-Münifî Vakfı		300 osmânî
İsa el-Kari Vakfı		1.040 osmânî
Sinan bey bin Abdullah Vakfı		720 Hasene
İbrahim bin Şad bey Ali Vakfı		43.280 Hasene

²⁸⁸ Hüseyin Kethüdâ vakfından toplamda 5 kişiye 400 hasene pay ayrılmış olduğu belgede kayıt edilmiş ancak hesaplamada hata yapılmış olduğu saptanmıştır. 5 kişiye 300 hasene pay ayrılmış olduğu tespit edilmiştir. BOA, TSMA.d, No.1154, 51a.

²⁸⁹ es-Serveri vali bey Şeyh Ali ed-Dakkâk vakfından toplam miktar 543.305 osmânî' olarak kaydedilmiştir ancak hesaplamada hata yapıldığı saptanmış olup 1.363 kişiye ayrılan toplam miktar 626.500 osmânî olarak tespit edilmiştir. BOA, TSMA.d, No.1154, 3b.

4. 998/1590 TARİHLİ MEKKE SURRE DEFTERLERİNİN TRANSKRİPSİYONU

4.1. Mekke Surre-i

(2a)

Surre-i cedîde-i hâkaniyye ki zemân-ı nezâret mefhârî'l-ekâbir ve'l-a'yân mukarreb-i hazreti es-Sultân Mehmed Ağa-yı dârü's-sa'âde lâ-zâle makrûnen bi'l-hüsnâ ve ziyâdeti cem' şude bâ-fermân-ı âlî 'an-yed-i emîn surre-i mezbûre İbrâhîm Efendi müteferrika-i dergâh-ı 'âlî sene 998 be-cânib-i Mekke-i Mükerrreme fûrustâde ve tevzî' şude

Asl-ı Mâl: 7.388 sikke

Tablo 4.1. Mekke Surrelerinden Pay alanlar

(Vuza' Zâlik) Mevlânâ Mu'in Han el-Asâfi el-Müderriş Sikke 2	Şeyh 'Abdurrahmân el-Hattâb el-Müftî el- MâlikîSikke 5 (Becâyîş-i 'Abdurrahmân fi'l mezbûr ve ehevatihi)	Şeyh Mehmed el-Behnesî el- Müftî el- Müderriş Sikke 5 (Becâyîş-i Veled-i Abdurrahîm)	Kâdî Abdülkâdir bin Cârû'llâh bin Zahîre sikke 5
Mevlânâ Ahmed bin 'Abdullah bin Zahîre el-Hasenî ber- mûceb-i hükm-i şerif Sikke 5	Mevlânâ Kâdî Cemâluddîn 'Abdullah Zahîre Sikke 5	Mevlânâ Ebu Bekir bin 'Abdullah bin Zahîre el- Hanefî Sikke 4	Mevlânâ Mehmed bin Ömer bin Zahîre Sikke 5
Mevlânâ Kâdî Necmüddîn bin Mehmed bin Berekât Sikke 5	Mevlânâ Abdurrahîm el- Müderriş Sikke 4	Mevlânâ Şeyh Bedrüddîn ed-Dimyâtî el-Mısri Sikke 6	Şeyh 'Abdurrahmân bin Hacer eş- Şâfi'î Sikke 5
Şeyh Fazl bin Mehmed Bekir Hadramî Sikke 5	Şeyh Ebu'l-Bekâ el- Ömerî ve evlâd ber- muceb-i hükm-i şerif Sikke 15	Şeyh Ahmed bin Mehmed el-Hafâcî Sikke 5 An mahlulât sikke 1 fi 998 Ve 4	Şeyh İbrâhîm bin Ahmed Zer'a Sikke 5
Mevlânâ Şeyh 'Ali bin Ahmed Ebi Zer'a Sikke 10	Şeyh Ebu's-Su'ûd bin Atiyye bin Zahîre Sikke 4	Mehmed bin Abdülhayy bin Zahîre Sikke 2	Hayreddîn bin Sa'adüddîn Zahîre Sikke 3
Kâdî Ömer bin Mehmed bin Zahîre Sikke 4	Kâdî Mehmed bin Zahîre bin Zahîre Sikke 4	Kâdî Ebu Bekir bin Mehmed bin Zahîre Sikke 4	Şeyh Ebu'l Hüda Mehmed bin Nâsir Sikke 5
Şeyh Mehmed bin Ahmed Sikke 5	Şeyh Abdülğani el Mürşidî Sikke 9	Şeyh Aziz bin Mehmed Ya Kesir Sikke 4	Şeyh Abdülhevâzî Sikke 4
Şeyh Cemâluddîn Ebi Sa'îd el-Kutbî Sikke 5	Şeyh Ebu's-Su'ûd ez-Zeyn Sikke 9	Abdülkâdir bin el-Fehd Sikke 9	Abdulmu'ti bin Abdurrahîm Fehd Sikke 9
Şeyh Berekâtü'd-dîn Sikke 9	eş-Şeyh es-Sâlih Ahmed El-'Amûdî Sikke 7	Şeyh Mehmed el-Likvâz Sikke 3	Şeyh Abdüllatîf el-Fâzıl Sikke 9
Şeyh 'Abdullah bin Ömer bin Zahîre Sikke 2	Şeyh Abdurrahîm Eyyub Sikke 9	Şeyh 'Abdurrahmân Eyyub Sikke 9	Şeyh Mehmed bin Eyyub Sikke 9

Asitâne-i Sa'âdette Fukarâ-i ehl-i Mekkeye irsâl olunan Surre-i Cedîde-i Hâkâniyye geçen senede gelende bin doksan üç filori noksan üzere olub ve defter dahi ba'zı esâmîde yazılıb defterde mastûr olan üzere mutâbık olmağına kâbiliyet olmayub âhirü'l-emr-i sa'âdetlü şerif hazretleri ile müşâvere olunub yedi üzere virecek re'y olunmağın mehmâ emkene meclise gelenlere ve adamların gönderenlere virilüb ve hüsn-i ihtiyârî ile ba'zı kimesnelere ferağât eyleyenlerin ferağâtleri mücebince mahâllinde kayd olub ve müteveffâ ve gâib olanların altunları dâhi fukarâya tevcîh olunub defterin âhirinde anlar hakkı hak üzere tahrîr olubdur.

Mühür

Tablo 4.2. Mekke Surrelerinden Pay Alanlar

(2b) Şeyh Mehmed bin Şeyh ‘Ali el-Kervânî Sikke 4	Şeyh Mehmed bin İbrâhîm bin Ya Kesir Sikke 9	Şeyh İbrâhîm Ahmed Neşilî Sikke 9	Şeyh Mehmed bin Hamdî Sikke 4
Mehmed bin Abdül‘aziz Mir-i Mehmed Sikke 2	Şeyh Muhammed Hüseyn Eşrefî Sikke 4	Şeyh Abdülkâdir Şeyh Hüseyn el-Bâkî Sikke 3	Mollâ Fahrüddîn bin Hasan eş-Şâmî Sikke 9
Mehmed bin Atiyye bin Zahîre Sikke 2	Ahmed bin Abdül‘aziz bin Mir-i Mehmed Sikke 1	Kıvâmüddîn Mecdüddîn Sikke 2	Şeyh Ahmed el-Hacûn Sikke 2
Mehmed bin Kemâlüddîn Sikke 2	Mehmed bin Vâsî Necmüddîn Sikke 1	Abdülkâdir bin Zahîre Sikke 9	Şeyh Abdüllatîf Ebu’s- Sa’âdat Sikke 9
Mehmed el-Enverî Şeyhu’l-Kurrâ Sikke 5	Evlâd-ı Mehmed bin Hüseyn Nâsır Sikke 2	Mevlânâ Şeyh Yâsin bin Ömer bin Abdulkebîr Sikke 10	Mevlânâ Şeyh ‘Ali bin Ömer bin Abdulkebîr Sikke 10
Mevlânâ Seyyid Ebu’l- Ğayb el-Yemenî Sikke 15	Muhyiddîn bin Ebu’l Ğayb el-mezbûr Sikke 10	Seyyid Mehmed Tabâtî Sikke 2	Şeyh Atiyye bin İbrâhîm el-Arâbî Sikke 2
Şeyh İbrâhîm bin Atiyye el-mezbûr Sikke 1	Mevlânâ Abdüllatîf Cârû’llah bin Zahîre Sikke 4	Seyyid Mehmed bin İbrâhîm el- Mehdi Sikke 2	Mevlânâ Seyyid Ebi Hamid el-Buhârî el- Hatîb sabîka Sikke 5
Seyyid Hasan bin Zeynü’l-‘âbidîn Sikke 2	Seyyid Yasin bin İbrâhîm bin Sübey‘ Sikke 1	Seyyid Mehmed bin İbrâhîm Sübey‘ Sikke 2	Seyyid ‘Anef bin Zübeyr Sikke 4
Seyyid Muhtar el- Hârezmî Sikke 9	Seyyid Ahmed el- Kusvâ Sikke 9	Seyyid Mehmed el- Kusvâ Sikke 9	Seyyid Ebu’l- Kâsım Ahmed bin ‘Îmâd Sikke 9
Seyyid Ahmed bin Mehmed el- Muhânnecef Sikke 4	Seyyid ‘Ali bin Mehmed el- Muhânnecef Sikke 4	Seyyid Abdolvâcid Mehmed el- muhânnecef Sikke 9	Seyyid Abdurrahîm Seyyid Haşim el- Herevî Sikke 9
Seyyid Mahmud Seyyid Haşim Sikke 9	Seyyid Ahmed bin Mehmed Muhânnecef Sikke 2	Şeyh Mehmed bin Cârû’llah bin Fehd Sikke 4	Ebu Sa’id bin ‘Înân el- Hüseynî Sikke 9
Mehmed bin Ömer bin Zahîre Sikke 2			
Mevlânâ Şeyh Ahmed bin Akabe Sikke 4	Mevlânâ Seyyid Veli el-Yemenî Sikke 20	Şeyh Yasin bin Atâfe el- Yemenî Sikke 10	Seyyid Hazim ‘Înân el-Hüseynî Sikke 9
Seyyid Zâhir bin İ‘nân Sikke 9	Seyyid Mehmed bin Mevlânâ Şeyh Veli Sikke 6	Şeyh Bâsîr bin Şeref Sikke 5	Seyyid Hüseyn Mevlânâ Şeyh Mehmed el- Buhârî Sikke 9

Yekûn Sikke

371

Tablo 4.3. Mekke Surre Defterinde Pay Ayrılan Cema'âti Hademe-i Müste'id-i Kâbe-i Mu'azzama

(3a) ‘Ali ve eş-Şeyh Fâtih Beytullahi’l-Harem Sikke 10 ‘An Mahlulât sene fi 998 Sikke 10 ve 6		Abdülkâdir Seyyid el Mehâlimî Fâtih Beytullah Sabika Ve Ehûhu Sikke 5		Mehmed ve Abdurrahîm ve Abdüllâtîf ve Mehmed ve Rahime ve Meryem ve Fâtîma ve ‘Aîşe Evlâd-ı eş-Şeyh Ahmed es-Seyyid Müşârun ileyh ba’d 10 Sikke 2	
Mehmed ve ‘Abdurrahîm ve ‘Abdüllâtîf ve Mehmed ve Rahime ve Meryem ve Fâtîma ve ‘Aîşe Evlâd-ı Feth Ahmed es-Seyyid Müşârun ileyh ba’d 10 Sikke 2		Abdülkâdir ‘Ali es-Seyyid Sikke 3		Şeyh Ebu’l Kâsım ve vâliduhu ‘Abdurrahmân ve Mehmed ve Sâlih ve Fâtîma Neferân 5 Sikke 14	
				Ömer ve Abdolvâhid ve İbrâhim ve Hâtun ve Kemâl ve Seyyidü’l-Keyl ve Ümmühân evlâd Şeyh Mehmed bin Şeyh ‘Ali es-Seyyid Neferân 5 Sikke 21	
Şeyh Ebu’s-Su’ûd bin Mekârim es-Seyyid Sikke 9		Şeyh ‘Abdullah bin Mehmed bin Ebubekir es-Seyyid Sikke 9		Şeyh ‘Abdüllâtîf bin Şeyh İbrâhim es-Seyyid Sikke 9	

Yekûn Sikke

89

Tablo 4.4. Mekke Surre Defterinde Pay Ayrılan Cema'âti Hüddâm-ı Harem

Ebu's-Su'ûd bin Zâid Sikke 4	Muhammed bin 'Ali bin Zâid Sikke 2	Berekât bin Zâid Sikke 2	Kâsım bin Zâid Sikke 2
'Abdurrezzâk el-Hüseynî Sikke 2	Mahmud el -Mânî Sikke 2	Mehmed bin Ömer er-Ressâm Sikke 3	Kâsım er-Ressâm Sikke 2
Mehmed Ebu'l-Bekâ Sikke 2	Ahmed Ağâ Sikke 8	Ebu Bekir bin Halil Sikke 2	Affân bin Halil Sikke 2
'Abdurrahîm el-Halvetî Sikke 2	'Abdurrezzâk er-Ressâm Sikke 2	Mehmed 'Ali Halvetî Sikke 2	Mehmed ebu'l-Latîf el-Halvetî Sikke 2
Ebu'l-Hayr el-Halvetî Sikke 2	Ebu'l Ömer bin el-Halvetî Sikke 2	İbrâhîm el-Ferrân Sikke 3	Hasan bin İbrâhîm el-Ferrân Sikke 3
Osmân el-Ferrân Sikke 2	Ömer el- Ferran Sikke 3	Mehmed bin 'Abdurrezzâk Sikke 2	Ebubekir bin 'Abdurrezzâk Sikke 2
Osmân bin 'Abdurrezzâk Sikke 3	Mehmed bin Er-Rebi'a Sikke 3	Abdulkâdir Bekir Sikke 2	Mehmed bin Hasan el-Halvetî Sikke 2
Osmân bin Mehmed bin Ammân Sikke 2	Yâkut Hüseyinî Sikke 3	Cevher es-Seyyid Sikke 2	Muhammed Ebu Hayri Sikke 3

Tablo 4.5. Mekke Surre Defterinde Pay Ayrılan Cema'ât-i Hüddâm-ı Harem

(3b) Muflih es-Seyyid Sikke 2	Mercân bin Abdülhâk Sikke 3	Şeref el-Hindî Sikke 2	'Ali el-Hasân Sikke 2
İbrâhîm el-Kurrâ Sikke 2	Mehmed el-Hafâcî Sikke 3	Ömer el-Halvetî Sikke 2	Hamza el-Halvetî Sikke 2
Ahmed el-Halvetî Sikke 3	Yusuf Hasânî Sikke 3	'Ali ez-Zâid Sikke 2	Şeyh Mehmed Sıddıkî Sikke 3
Yusuf el-Kemâl Sikke 2	Şeyh Abdunnâsır Sikke 2	Mustafa bin Hasan Sikke 2	'Abdurrahmân bin Hasan ser-sekbân Sikke 3

Yekûn Sikke

102

Tablo 4.6. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cema'ât-i Erbâb-ı Se'âlif-i Hademe-i Kâbe-i Mu'azzama

Mevlânâ Faslı Abdulmu'ti bin Zahîre el-Hatîb eş-Şâfi'î Sikke 5	Mevlânâ Ebu's-Sa'âdat Yahya bin Tahir Hatîb eş-Şâfi'î Sikke 5	Mevlâna Ka'b bin Zahîre Yâsin el-Hükkâm Sikke 3
--	---	---

Yekûn Sikke
13

Tablo 4.7. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cema'âti Eimme-i Makâmât-ı Erba'a

Mevlânâ İbrâhîm bin Kâsım el-İmâm el-Hanefî Sikke 4	Mevlânâ Ahmed bin Abdulmu'ti et-Taberî eş-Şâfi'î Sikke 5	Mevlânâ Mehmed bin 'Ali bin İsmâ'il et-Taberî eş-Şâfi'î Sikke 5	Mevlâna İbrâhîm bin Ebu'l Yemen et-Taberî eş-Şâfi'î Sikke 4
İmâm Muhammed bin Yahya et-Taberî eş-Şâfi'î Sikke 5	el-İmâm Muhammed bin 'Abdullah et-Taberî eş-Şâfi'î Sikke 4	el- İmâm Muhammed bin Ebu'n-Numan et-Taberî eş-Şâfi'î Sikke 4	el-İmâm 'Ali bin Muhyiddîn et-Taberî eş-Şâfi'î Sikke 4
el- İmâm Berekât bin Mükerrrem et-Taberî eş-Şâfi'î Sikke 4	el-İmâm Ebu'l Hayr bin Muhammed bin el-Aydos bin et-Taberî Sikke 4	el-İmâm Muhyiddîn bin Yahya et-Taberî Sikke 5	el-İmâm Razıyüddîn bin Yahya et-Taberî eş-Şâfi'î Sikke 4
el-İmâm Ebu'l U'sayl bin Yahya et-Taberî eş-Şâfi'î Sikke 4	Mevlânâ Kâdı Mehmed bin Kâdı Abdulkâdir el-Hanbelî Sikke 5	el-İmâm Ebu'l Kadir bin Zeynel Hanbelî Sikke 4	Mevlânâ Mehmed bin Mehmed Nuh Abdülhak el-Mâlikî Sikke 4
Mevlânâ Ahmed bin Kâdı İbrâhîm el-Mâlikî Sikke 4	Abdülkâdir bin Muhammed bin Yahya et-Taberî Sikke 4	el-İmâm Ebu'l-Yemen et-Taberî eş-Şâfi'î Sikke 4	'Abdullah bin Mehmed et-Taberî eş-Şâfi'î Sikke 4
Ebu's-Sa'âdat el-Hüccetü et-Taberî sikke 4			

Yekûn Sikke 102

Tablo 4.8. Cema'âti Aşr- hân der makâm-ı Hanefiyye

(4a) Seyyid 'Abdullah bin Seyyid Ebu Hâfız el-Buhârî Sikke 4	Şeyh Ebu'l Kurrâ el-Aşr-hân Sikke 3	Şeyh 'Ali el-Kazvinî Sikke 3	Ebu's-Su'ud bin Şeyh Abdurrahîm Sikke 3
Amidü'd-dîn bin Selâmulullah Sikke 3	Ahmed bin Abdurrauf el-Hattâb Sikke 3	'Abdullah bin Abdurrauf Sikke 3	Mehmed 'Arafe bin Ahmed el-Hattâb Sikke 3

Yekûn Sikke
28

Tablo 4.9. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cema'âti Müezzini-i der Harem-i Şerif

Şeyh Ebu'l-Hayr Müezzini-i der Harem-i Şerif Sikke 5	Şeyh 'Abdullâtîf bin Abdu's-Selâm Reis-i Müezzinbaşı Sikke 9	Şeyh Ahmed bin Abdu's-Selâm Sikke 3	Abdu's-Selâm bin 'Abdullâtîf Sikke 3
İbrâhîm bin Şeyh Hızır Abdu'l-Bârî Sikke 3	Ahmed bin Uht-i Şeyh Ebu'l- yesr Sikke 3	Veled-i Şeyh Ebu'l Ferrâ el-Misrî Sikke 3	Şeyh Mehmed el-Matar el-Müezzin Sikke 4
A'bdurrezzâk el-Halebî Sikke 1	Ömer bin Mehmed be-cây-ı Reyhan Sikke 3	Mehmed bin 'Ali bin 'Usfûr Sikke 3	Şeyh Muhyiddîn Sikke 3 ber-müceb-i Hükm-i Şerif Sikke 6
Ahmed ve Mehmed veledi Ebu Bekir Kazvinî Sikke 3	'Ali bin Halil bin İshak Sikke 3	'Ali bin Ömer el-Yemenî Sikke 3	Abdulkâdir bin Ca'fer Kîse Sikke 3

Tablo 4.9. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cema'âti Müezzinin-i der Harem-i Şerif

Mehmed bin Abdulmu'ti ez-Zemzemî Sikke 3	Tâcüddîn bin Muhyiddîn Sikke 3	Ahmed bin Mehmed el-Müsâvî Sikke 3	İbrâhîm bin 'Abdulkerîm Tahtâvî Sikke 4
Ahmed bin Mehmed el-Mısırî Kapucî Sikke 3	Ahmed bin Mehmed es-Sâbunî Sikke 3	Seyyid Mehmed bin Hüseyin sikke 3	'Abdullah el-Hammârî Sikke 3
Berekât el-Mekkî Sikke 3	'Ali bin Mehmed Es-Serrâc Sikke 1	Hasan bin Nâsırüddîn el-Mısırî Sikke 3	'Ali bin Tâhir el-Yemenî Sikke 3
Bilâl bin 'Abdullah el-Habeşî Sikke 3	Mehmed bin Yahya et-Tavîl Sikke 3	Şeyh Mehmed el-İzmirî Müezzin-i Minare-i Haruk Sikke 3	'Ali bin Mehmed bende-i ? ebu Sikke 3
Şeyh 'Ali bin el- Münğî Sikke 4			

Yekûn Sikke

112

Tablo 4.10. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cema'âti Ferrâşân Harem-i Şerif

(4b) Şeyh 'Abdüllâtîf Ser Ferrâşân Sikke 9	Mevlânâ Abdurraûf Kâdı-i Mekke-i Mükerrreme be-cây-ı Mevlânâ Mehmed sikke 3	Muhammed bin Aslân es-Siddıkî Sikke 2	Muhammed el-Mürebbi Yâkut Ünsî Sikke 3
İbrâhîm Efendi defterdâr-ı Sabık be-cây-ı Yâkut el-Hüseyin ki Ferâgat Şude Sikke 3	Mün'al bin 'Abdullah Sikke 2	Mehmed bin Mün'al Sikke 2	Mollâ Baba bin Kâdı Abdülbârî Sikke 2
Mevlânâ Şeyh Abdülkebîr ve Şeyh Şâkir Sikke 2	İsa en-Nüveyrî Sikke 1	'Abdullah bin Hilal Sikke 2	Ca'fer Halvetî Sikke 1
Mehmed bin Salâhuddîn el-Arabî Sikke 2	Şeyh Murad el-Sansavî Sikke 2	Mevlânâ Ca'fer er-Rûmî Sikke 3	Süleymân ez-Zemzemî Sikke 2
Ubeydullah Karapiyâle Kapucî Sikke 2	Beşir bin Abdullah el-Hüseynî Sikke 2	Mehmed Bin 'Abdulkerîm İskenderî Sikke 2	Musa el-Mu'nî Sikke 2
Manzûr bin Abdulmu'ti Sikke 3		Server Abdullah el-Mu'ti Sikke 3	

Yekûn

Sikke

55

Tablo 4.11. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cema'ât-i Vakkâdân ve Kanâdil-i Harem-i Şerif

Şeyh Abdurrahîm Reîs-i Vakkâdân Sikke 4	Seyyid Yusuf el-Hakkâk Sikke 4	Seyyid 'Ali el-Hakkâk Sikke 3	Ümrân bin Ebu'l- Hayr Sikke 3
Veled-i 'Abdurrahmân el-Vakkâad Sikke 3	Mehmed el- Mevrî Sikke 3	Mehmed bin Dâvud kusayrî Sikke 3	Mehmed bin 'Abdullah el-Vakkâad Sikke 3
Ahmed bin 'Abdullah el-Vakkâd Sikke 3		Fâtıma ve Saadet Fetâlât-ı Kanâdil Kanâdil-i Harem-i Şerif Sikke 3	

Yekûn

Sikke

32

Tablo 4.12. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cema'ati Ağâyân-ı Harem-i Şerif

Ağâ Bâ-Fevti Beytül-harem Be-cây-ı Ağâ Server es-Seyyid Ezân-ı Şerif ki Müteveccih Şude Sikke 5	Ağâ İsa hüseyini Sikke 3	Ağâ İsa Hâdî Sikke 3	Ağâ İbrâhim Hâdî Sikke 3
---	--------------------------	----------------------	--------------------------

Tablo 4.13. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cema'ati Ağâyân-ı Harem-i Şerif

(5a) Ağâ Server Hâdî Sikke 3	Ağâ Sa'dûn bin Hâdî Sikke 3	Ağâ Sünbülî Buhârî Sikke 3 ‘Anekâ Elmâs ağâ tâbi'î şeyh efendi el- Müftî areste Müteveccih Şude	Ağâ Şefik Hüseyin Sikke 3
Ağâ Mansur Hâvî Sikke 3	Ağâ İsmâ'îl Mürebbî sikke 3	Ağâ İsa Abdulhak Sikke 3	Ağâ Ahmed Hilâlî Sikke 3
Ağâ Mercân Tablâvî Sikke 7	‘Ali Ahî Sikke 3	Kâsım Ahî Sikke 3	Ağâ İbrâhim Cizyedâr Sikke 4

Yekûn
Sikke
55

Tablo 4.14. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cema'ati Bevvâbin

Mevlânâ Ca'fer Efendi reîs-i Bevvâbân Sikke 5 ‘An Mahlulât sene 998 Sikke 5 Yekûn Sikke 10	Mehmed Şettâl Bevvâb-ı Bâbu's- Selâm Sikke 3	Tâhir bin ‘Ali el- Yemenî Sikke 3	Veled-i Yûsuf Bevvâb- ı bâb-ı Derîbe Sikke 3
‘Ali bin Mercân Zeyn Sikke 3	İhvetü hemmâm et- Tebrizî Sikke 3	Hilâl el-Hindî el- Bevvâb Sikke 3	Mahmud bin Sa'id Sikke 3
Mehmed bin Ahmed Bevvâb-ı bâb-ı Haruk Sikke 3	‘Ali ve Ebu'l- Ğays Veledi Hâlim Sikke 4	Mehmed bin Abdurrahîm Bevvâb-ı Bâbu'r-Rahme Sikke 3	Mürîd bin ‘Abdullah Sikke 3
Cemâlüddîn İlmüddîn Sikke 3	Mehmed bin Mehmed Tekrûrî Sikke 3	Mehmed bin Yusuf Hakkâk Sikke 3	Server bin ‘Abdullah Sikke 3
Osmân bin Abdulvehhâb Sikke 3	Hüseyin bin Murâd Sikke 3	Sa'id bin ‘Abdullah Sikke 3	Cevher bin ‘Abdullah Sikke 3
Ahmed bin Kâsım Ser- Vakkâdân Sikke 2	Ahmed bin Mehmed Neccâr-ı Harem-i Şerif Sikke 2	Ahmed bin ‘Ali el- Hicâr Sikke 2	Mehmed bin Ahmed el- Hicâr Sikke 2
el-Mu'allim Razıyüddîn el- Raccâh Sikke 2	Mehmed bin Razıyüddîn el-Raccâh Sikke 2	‘Abdurrezzâk el- Meddâh Sikke 3	Ahmed Mak'ûd el- Meddâh Sikke 3
Seyyid Ahmed El-Hamri el- Mâdih Sikke 3	Ebubekir Kise el-Mâdiha Sikke 3	‘Abdurrahmân Halil Sikke 3	

Yekûn
Sikke
91

Tablo 4.15. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cema'ati Mesirân-ı Harem-i Şerif

(5b) Hasan bin Hamza Reîs- i Mesirân Sikke 10	Mustafa bin Mesîri Metâf-ı Şerif Sikke 3	Şems bin Halil Sikke 3	Haydar bin Ferec Sikke 3
---	---	------------------------	-----------------------------

Tablo 4.15. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cema'âti Mesirân-ı Harem-i Şerif

Süheyl Mesîr-i Metâf Sikke 3	Yusuf Mesîr-i Metâf Sikke 3	Mehmed bin Mehmed Mesîr-i Metâf Sikke 3	Haydar bin 'Abdullah Sikke 3
Murad bin 'Abdullah Sikke 3	Mehmed bin Câbir Be-cây-ı Selim bin 'Abdullah ki feragât kerd sikke 3	Hemdem bin 'Abdullah Sikke 3	İbrâhîm bin 'Ali Sikke 3
Yusuf bin 'Abdullah Sikke 3	Geyvân 'Abdullah Sikke 3	Kâsım bin 'Abdullah Sikke 3	Hüseyin bin 'Abdullah Sikke 3
Mehmed bin Murad Sikke 3	Mehmed bin Nureddîn Sikke 3	Hüseyin bin 'Abdullah Sikke 3	Hasanbin 'Abdullah Sikke 3
Ahmed bin Mehmed Sikke 3	Ahmed bin Sefer Sikke 3	Ahmed bin Murad Sikke 3	Hasan bin 'Abdullah Sikke 3
Haydar bin Emîn-i Seyyidi Sikke 3	Seyyid 'Abdullah Sikke 3	Süleymân 'Ali Sikke 3	'Abdullah bin 'Abdurrahmân Sikke 3
Mehmed bin Ramazân Sikke 3	Taş Mehmed Mesîr-i bâb-ı İbrâhîm Be-cây-ı Behrâm bin 'Abdullah Ezân-ı Seyyid Kîse Mûteveccih Şude Sikke 3	Ahmed bin Muhyiddîn Sikke 3	Mehmed bin 'Abdullah Sikke 3
Mehmed bin Ramazân Sikke 3	Yusuf Cârah Sikke 3	Ferec bin 'Abdullah Sikke 3	Sefer çavuş Mimâr-ı Uyûn Sikke 10
Ken'an Mesîr Sikke 3	Kalender Merammâtî Sikke 3	Mustafa Mehmed Sikke 3	Hasan bin İbrâhîm Sikke 3
Murad bin 'Abdullah Mesîr-i Hırka Sikke 3	Mahmud Nâsuh Sikke 3	Mehmed bin Receb Sikke 3	Mustafa mesîr Bâb-ı zemzem Sikke 3
Mehmed bin İskender Sikke 3	Osmân Mesîr mevlüdü 'Ali Sikke 3	Mehmed bin Hasan Sikke 3	Mehmed bin Sefer Sikke 3
Yusuf bin Mescidü'l-Hanefî Sikke 3		Yusuf bin İskender Semmâr-ı Harem Sikke 3	

Tablo 4.16. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cema'âti Mesirân-ı Harem-i Şerif

(6a) Receb bin 'Abdullah Sikke 3	Mahmud bin 'Abdullah Sikke 3	İbrâhîm bin Nizâmuddîn Sikke 3	Fahrüddîn Ahmed Sikke 3
Mansûr bin Hasan Sikke 3	Beyhûde Efendi Sabri bin İrfan Sikke 3	Behrâm Ağâ der li-Mescid-i seb' Sikke 3	Osmân bin 'Abdullah Sikke 3
Kâsım bin Ahmed Sikke 3	Şa'bân bin Ramazân Sikke 3	Server bin 'Abdullah Sikke 3	Ahmed bin Mustafa Sikke 3
'Abdulkerîm Mesîr-i Cemerât Sikke 3 'Anekâ Ezân-ı seyyid Kîse 'Abdullah Mûteveccih şude	Ebubekir bin Ahmed Sikke 3	Mustafa bin 'Abdullah Sikke 3	Mehmed Bosna Tâbî'i Behrâm Ağâ Sikke 3
Ebubekir bin Ramazân Sikke 3	'Ali bin Mustafa Sikke 3	Mehmed bin Mustafa der mescid-i seb' Sikke 3	Sâlim bin 'Abdullah Sikke 3
Mehmed bin Şeyh 'Abdullah Sikke 3 (Be-Cây-ı Piyâle defter fi hükm)	'Ali bin Abdi Sikke 3	Ahmed bin 'Abdullah Sikke 3	Mahmud bin 'Abdullah Sikke 3
Behrâm bin 'Abdullah Sikke 3 An Mahlulât 998 sikke 3 Yekûn Sikke 6	Küçük Hasan 'Abdullah Sikke 3	Hasan bin Ahmed Sikke 3	Rıdvân bin 'Abdullah Sikke 3
Ferh bin 'Abdullah Sikke 3	İkbâl bin 'Abdullah Sikke 3	'Ali bin 'Abdullah Sikke 8	Mehmed Hilmî el-Kâtib Sikke 10

Yekûn

Tablo 4.17. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ't-i Mücâvirîn-i Mekke-i Mükerrerme ve Ahâlîhâ

Mollâ Bârî İskender-i el- Müderris Sikke 10	Hasan bin 'Ali Sağır Hâdım Kâbe-i Mu'azzama Sikke 4	Şeyh İbrâhîm Tâbi'i İ'yâdî Sikke 4	Seyyid Hasan Mehmed et-Takî Sikke 3
Seyyid 'Ali bin Mehmed bin 'Abdülkerîm Sikke 3	Seyyid Mehmed bin Mehmed Birûni Sikke 3	Seyyid Mübârek bin 'Abdülkerîm Sikke 3	Mevlânâ Ahmed Hükmi es-Selânîkî Sikke 10
Şeyh İbrâhîm Mollâ es-Sıddîkî Sikke 4	'Abdülkerîm Veled Mezbûr Sikke 3	Muhyiddîn Mollâ el-Mezbûr Sikke 2	Ahmed bin Mevlânâ Mu'in Han Sikke 3
Mehmed bin eş-Şeyh bin 'Abdullah bin Ğavs Sikke 3	Abdurrahîm bin Şeyh 'Abdullah Ğavs Sikke 3	Abdulâvet serge Semerkândî Sikke 4	Şeyh İsmâ'il İbrâhîm Hayrî Sikke 3

Tablo 4.18. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ't-i Mücâvirîn-i Mekke-i Mükerrerme ve Ahâlîhâ

(6b) Mehmed bin Ömer Haberci Sikke 2	Hâcî Ebu Bekir el-Mar'aşî eş-Şehir bi'l-masrûb Sikke 4	Mehmed es-Salâh el-Cüyûbî Sikke 3	Şeyh 'Ali bin Ömer Şeyh el-Kâdir Sikke 3
Mehmed bin 'Ali Hüseyin el-Kürdî Sikke 5	Baba Sûfî tâbi'i Server Efendi Sikke 3	Abdu'l'aziz Kahtânî Sikke 2	Mollâ 'Abdullah Mollâ Takî Sikke 3
Mevlânâ Mehmed Nasrallah el-Müderris Sikke 4	Ahmed bin 'Abdurrezzâk et-Tayaranî Sikke 2	Hüseyin bin 'Abdurrahîm bin Eyyub Sikke 2	Seyyid Mehmed bin Ahmed Harem Sikke 2
Derviş Bâyezid er-Rûmî Sikke 3	Hasan bin 'Abdullah Tâbi'i Hızır Çelebi Sikke 2	Derviş Mehmed el-Buhârî Sikke 2	Şeyh 'Ali bin Mehmed el-Haberci Sikke 3
'Ali er-Rûmî el-Halvetî Sikke 7 Ve Fî defter Sikke 4	Şeyh Yusuf bin Abdurrahîm el-Haberci Sikke 1	Şeyh Mehmed bin 'Abdullah el-Haberci Sikke 1	Mehmed es-Sa'id eş-Şî'rî Sikke 1
Fakîh Mahmud Adem Sikke 1	Fakîh Ömer bin Adem Sikke 1	Fakîh Mehmed bin Evs Sikke 1	Fakîh Mehmed bin Şeyh 'Ali Sikke 2
'Ali bin Mehmed el-Arâbî Sikke 2	Kıvâmuddîn bin Mehmed bin Haleb el-Hanefî Sikke 3	Murâd bin Yusuf Sikke 2	Seyyid Ebu'l-Kâsım mîr-i pâdişâh sikke 4
Nurullah bin Şemsüddîn Sikke 4	Seyyid Talhabin Mehmed el-A'tıfî Sikke 2	Şerif İsmâ'il be-cây-ı Behrâm bin 'Abdullah ferâgat kerde Sikke 4	Hasan bin Hüseyin es-Seyyid Sikke 3
İbrâhîm bin 'Abdullah el-Mervî Sikke 3	'Abdullah bin Cemâl Sikke 4	Mehmed Abdülkerîm en-Nehvîrî Sikke 2	Hasan bin Ahmed el-Cerrâhî Sikke 2
Abdurrahîm el-İzmirî Sikke 1	Mehmed bin Mustafa Kapucî Sikke 2	Kâsım bin Ahmed Mesîr-i bâb-ı Abbâs Sikke 1	Ahmed 'an Mar'aşî Sikke 2
Ahmed bin Fazlullah Bekir Sikke 1	Ahmed bin Yahya bin Abdurraûf Sikke 2	'Abdullah bin Ahmed bin Yahya Sikke 1	Mehmed bin Ebu's-Su'ud el-Biğî Sikke 2
Ahmed bin Ebu's-sürûr Sikke 2	Hâcî Cevher es-Semûdî Sikke 3	Ömer bin Ukkâşe ed-Darîr Sikke 2	Bevvâb Müderrise-i etimme Sikke 4
Şeyh Çelebi bin 'Ali el-Yemenî Sikke 2	İsmâ'il tâbi'i Şeyh 'Ali el-Mısrî Sikke 2	Şeyh 'Abdurrezzâk el-Buhârî Sikke 3	Şeyh Ahmed bin Abdulhak ez-Zer'a Sikke 3

Tablo 4.18. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerrerme ve Ahâlihâ

(7a) Muhtâr el-Mehdî Tâbi'î Ümmü Zer'a Sikke 3	Mehmed es-Sathî'l- Ayn Sikke 3	Ahmed bin Şeyh İbrâhîm el-Cevlânî Sikke 1	Şeyh İbrâhîm el-Halîfî Sikke 2
Şeyh Mehmed bin Abdurrahîm el-Mür'a Sikke 2	Şeyh Yahya Fakih bin 'Ulvân Sikke 1	Seyyid Hasan Miskîn Sikke 3	İbrâhîm bin Ahmed Geylânî Sikke 1
Salâh es-Sa'dî bin Hak el-Asrî Sikke 1	Şeyh Nâsiruddîn Ebu Kif Sikke 5	Mehmed bin 'Ali el- Ma'arrî ed-Darîr Sikke 3	Mollâ Mehmed İzzüddîn el-Lârî Hakem Sikke 3
'Ali bin Mehmed el- Kerîm Sikke 3	Mehmed bin İbrâhîm er-Rûhî Sikke 1	Abdulbâsit bin Ubeydulâsî Sikke 2	Mehmed bin Abdulmu'tî Kehri Sikke 2
Salâhuddîn el-Ferrân Sikke 2	Mehmed bin Mollâ Sîgâlî Sikke 2	Şeyh Ebu Bekir Abdullari el-Merfûkî Sikke 3	Şeyh Ebu'l-Hasan er- Rûmî Sikke 3
Şeyh Ebu'l-Latîf Kıvâmuddîn Sikke 4	Mehme ve Ahmed Veledi Ebu'l-Yemenî Sikke 2	Şeyhu'l U'ruc bin Mehmed bin Abdula'rî er-Rûmî Sikke 2	Abdulaziz bin Şeyh Mehmed er-Rûmî Sikke 3
Şeyh 'Abdullah Mucebi Evlâd Mevlânâ Seyyid Şerif Sikke 4	Yusuf bin 'Abdullah Bevvaban Hazret-i Şerif Sikke 4	Mehmed bin Yusuf el- Mezbûr Sikke 3	Mehmed bin Mehmed es-Su'ûdî Sikke 1
Ebu'l-Vâhib bin Mehmed es-Sâsânî Sikke 1	İsa bin Mehmed el- Mansûr Sikke 1	Hâcî 'Ali Tâbi'î Mansûr Ağâ Sikke 4	Hâcî Ferhad Sikke 4
Şeyh el-Mansûr el- Mâthurî Sikke 4	Hâcî Mehmed el-Kari Sikke 3	Şeyh Yusuf el-İzmirî Sikke 4	Yahya bin İsmâil Buhârî Sikke 3
Şeyh 'Ali er-Rûmî Sikke 3	Mollâ Ferh bin Abdulhasan Sikke 40	Mollâ Mehmed bin Mollâ Ferec el-Mezbûr Sikke 30	Hacı Bilâl bin 'Abdullah atik Hamza Sikke 3 Riyâkâ-i Mirlivâ Mezbûr Mahlulât sene 998 Sikke 2 Yekûn sikke 5
'Abdullah bin Ömer Mihrigün Sikke 3	İsmail bin Tâhir el- Yemenî Sikke 2	Şeyh 'Ali bin Ahmed el-Hanbelî Sikke 2	Şeyh Ahmed el-Kutbî el-Mâlikî Sikke 3
Şeyh Ömer bin Mehmed Hakem Sikke 3	Yâkut Tâbi'î Yahya Hassâ Sikke 2	Hâcî Osmân bin Hâcî Askâlânî Sikke 4	Halil 'Ali el-Mısrî el- Mucâvir Sikke 2
Reyhan Tâbi'î 'Ali el- Müderriş Sikke 3	Mollâ Sinan Sürkalî Sikke 3	Seyyid Mehmed bin Ahmed bin Harem Sikke 2	Seyyid Mehmed el- Mehdî Sikke 3

Tablo 4.19. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerrerme ve Ahâlihâ

(7b) Hüseyin bin Ebu'l Hasan Nâsir Sikke 2	Seyyid Ahmed el- Müsâvî el-Mehdî Sikke 2	'Ali bin Sultân Mehmed el-Hirvî Sikke 4	Ahmed bin Mollâ 'Ali el-A'rî Sikke 1
Ve Ehuhu Hasan Sikke 1	Mahmud bin Mollâ Kâsım el-A'rî Sikke 1	Hâfız bin el-Kâbilî Sikke 3	Mollâ Hasan el- Bedahşî sikke 2
Mesir bin 'Abdullah el-Kürdî Sikke 2	Şeyh Neferallah Mehmed el-Bedevî Sikke 2	Şeyh es-Sâbunî Mahlul bin Yusuf Sikke 2	Behlül el-Hindî Sikke 2
Mehmed Mil'akâtî Mahlul Sikke 2	Mahmud Halife el- Mâlikî Sikke 8	Şeyh Mahmud el-Kürdî Sikke 2	Şeyh 'Ali el-Kürdî Sikke 2
Mehmed Emîn el-Kâtib Sikke 2	Mehmed eş-Şüfân Sikke 2	Reyhan bin Sa'adüddîn Mollâ der- Bâb-ı Ömer Sikke 1	Mehmed Mü'min İbrâhîm ez-Zihnî Sikke 2

Tablo 4.19. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mücâvirîn-i Mekke-i Mükerrerme ve Ahâlihâ

Ömer bin Ebubekir Haberci Sikke 1	Hasan Ağâ Tâlibü'l- ilim Sikke 1	Fakih Ummân Hârûn Sikke 2	Mehmed Emîn Melik bey Sikke 2
Musa bende-i şeyh müteveccih Mekki Şerif Sikke 5 Müteveccih şude kâin İdris sahh ve Fatıma	Kâsım Ağâ Han Sikke 3	Ebubekir bin Hâlid Hûti Sikke 2	Şeyh Hasan bin İsmâ'il ez-Zemzemî Sikke 3
Mehmed Cemâlüddîn el-Mürebî Sikke 2	Ömer bin Cemâlüddîn Sikke 1	Mehmed bin Ebubekir el-Yemenî el-Mar'aşî Sikke 2	el-Fakih Şehriyâr el- Mısırî Sikke 2
'Abdurrahmân el-cemm Sikke 2	Maslahuddîn bin Hacı el-Müsâvî Yusuf Sikke 3	Celâl Nurullah Sikke 2	Şeyh Mehmed el-Bedhilî Sikke2
Şeyh Yahya en-Nu'mân Sikke 2	Seyyid Mehmed bin Veli Sikke 3	Fakih Dâvud bin Akabe Sikke 3	(?) Kâdî Tâcuddîn Sikke 2
Mehmed bin Ferhâd Sikke 1	Şeyh Ömer bin 'Abdullah el-Arâbî Sikke 3	Ahmed bin Hâkim Sikke 2	Hasan bin Bekir bin es-sultân Sikke 2
Hasan bin Tâcuddîn es-Sevrî Sikke 3	Abdülkâdir el-İzmirî el-Kâtib Sikke 3	Şeyh 'Ali el-Yemenî Bâbu's-Selâm Sikke 3	'Ali bin Hâkim Sikke 2
Mes'ûd el-Behlül Sikke 3	Hilâl el-Behlül Sikke 3	Şeyh Mehmed Mesva el-Ulvî Sikke 25	Ahmed bin Mehmed el-Ulvî el-Mezbûr Sikke 8

Tablo 4.20. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mücâvirîn-i Mekke-i Mükerrerme ve Ahâlihâ

(8a) 'Abdullâtîf bin Mehmed el-Mezbûr Sikke 7	Mahmud bin Muhammed bin Eyyubi el-Mezbûr Sikke 2	'Abdullâtîf Mehmed el-Kâtibî Sikke 2	Şeyh Ahmed er-Râvî Sikke 2
Şeyh İbrâhîm Mansûr el-Muhammedî Sikke 2	Hasan bin 'Ali el-Mısırî Sikke 2	Şeyh Kethûdâ Ebu Bekir Sikke 3	Kâsım Bin Mehmed Ekmel Sikke 2
Seyyid bin Ukkâşe Sikke 1	Nureddîn mücâvir el-Hıfâz Sikke 1	Hamid Tâbi'î Kâdî Cemâlüddîn Sikke 1	Fakih 'Abdullah el-Mısırî el-Ömerî Sikke 2
Şeyh 'Ali bin Yahya Sikke 3	Hasan bin 'Ali bin Yahya Sikke 1	Salâh bin Sa'id el-Hasan Sikke 1	Şerif Mehmed bin Ahmed bin Tahir el-Hadramî Sikke 3
Seyyid Ahmed bin Arrâr Tâbi'î Sikke 5	Seyyid 'Ali bin Ahmed el-Mezbûr Sikke 3	Seyyid Kiler bin Ahmed el-Mezbûr Sikke 3	İbrâhîm bin Abdülkâdir el-Arâbî Sikke 3
Molla Atîk Kâdî 'Abdullah Sikke 1	Ufuk Atîk Kâdî 'Abdullah Sikke 1	Şeyh Ebu Sa'id el-cemm Sikke 3	Hüsâmeddîn el-Müsâvî Sikke 3
Mehmed bin Ebu'l Mürûr Sikke 4	Ahmed bin Şemsüddîn el-Habbâd Sikke 3	Abdurrahb Yaverî Sikke 2	Mehmed bin Ahmed bin Abdurrahîm Yaverî Sikke 2
Musa bin Yâkut Sikke 1	Musa bin Yakût Sikke 1	Yusuf bin Mansûr Sikke 4	Ahmed bin Ömer el-Vizâb Sikke 2
Ömer ba-Harîr Şikkî el-Hadramî Sikke 2	Münif bin Mehmed Sikke 1	Ahmed bin Abdülkâdir el-Cemâl Sikke 3	Mehmed bin Ahmed el-Adesî Sikke 2
'Ali bin İbrâhîm el-Kervânî Sikke 2	İskender Tâbi'î Seyyid Mehmed el-Civârcı Sikke 2	Seyyid Sadık bin Abdalbâkî el-Hatîb Sikke 3	Abdulkâfi bin Abdulberberî Sikke 4
Ahmed bin Ebu'l Feth el-Harîrî Sikke 2	Ubeyd İlyâsî Sikke 3	'Ali bin Mehmed bin İsa er-Rûmî Sikke 2	Mehmed bin Cemâlüddîn Kutbuddîn Sikke 1

Tablo 4.20. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükەرreme ve Ahâlihâ

UmmânTâbi'î Kâdı Mehmed Sikke 1	Mehmed bin Ebu'l Feth el-Harîrî Sikke 2	Mehmed bin Dâvud el- Mürşidî el-Mucâvir Sikke 5	Ahmed bin Hasan el- Hallâk Sikke 3
Kâsım bin Mehmed Ca'fer er-Rûmî Sikke 3	Ahmed bin Mehmed bin Ca'fer Sikke 3	Ebu'l Hasan 'Ali el- Mu'tî Sikke 2	Mevlânâ 'Abdullâtîf bin Muhyiddîn Sikke 21 'An âtik hâtun vâlide-i mezbûr Sikke 11 'An Mahlulât fî 998 sikke 7 Ve 4

Tablo 4.21. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükەرreme ve Ahâlihâ

(8b) Mehmed bin Ahmed el-Cemâl Sikke 2	Mehmed bin Mehmed el-Cemâl Sikke 1	'Ali bin el-Hâkimî Sikke 3	'Abdurrahmân el- Hâkimî Sikke 2
Hüseyn bin Hasan es- Seyyid Sikke 3	Fakih Sa'id bin Ahmed el-Hafâsî Sikke 3	Abdurrahîm bin 'Abdullah el-Yemenî Sikke 1	Şeyh 'Abdullah Sikke 2
Fakih Ahmed bin 'Ali el-Yemenî Sikke 2	Fakih Mehmed bin Abdullah eş-Şî'rî Sikke 1	İbrâhîm bin Açı Sûfî Sikke 2	Şeyh Ahmed bin Ebu Latîf el-Vâ'iz Sikke 3
Fakih Tâhir bin 'Abdullah el-Yemenî Sikke 3	Şeyh Ahmed el-Hayrî Sikke 2	Şeyh 'Abdullah Mansûr el-Yemenî Sikke 2	Abdurrahîm bin 'Abdullah el-Kehf Sikke 1
Abdurrahîm el-Mürîdî el-Fakir Sikke 3	İbni Abdurrahîm el- Mezbûr Sikke 2	Ahmed bin 'Abdurrahmân ed- Damrî Sikke 2	Fakih Mehmed bin Ahmed es-Sa'dî Sikke 3
Ebubekir bin en-Neşvâl Sikke 2	'Ali bin 'Abdullah el- Bevlî Sikke 2	Seyyid Mehdi Ömer Yemenî Sikke 3	Şeyh 'Abdurrahmân bin Muslihuddîn el-Atûfî Sikke 3
Fakih 'Ali bin 'Abdullah ez-Zer'a Sikke 2 Fakih 'Ali bin 'Abdullah el-Yemenî Sikke 1	Yâkut ez-Zahîrî el- Hatîb Sikke 2	Hasan bin Mehmed Halil el-Yemenî Sikke 3	'Ali bin Ahmed bin Edirnevî Sikke 2
Ahmed bin Affân filh Sikke 3	İbrâhîm bin Mehmed er-Redîfî Sikke 1	Şeyh Ebulfeth Fahri Sikke 3	Ser Bâbu'd-deyk Ahmed bin Mehmed Sikke 2
Fakih Mehmed bin Kâsım el-Mısrî Sikke 3	'Ali bin Yusuf el- Mehdî Sikke 2	Hâfız Ahmed bin 'Ali ed-Devânî Sikke 2	Firâzî 'Ali ed-Devânî Sikke 1
Şeyh Mehmed bin Mehdi bin 'Abdullah mir-i şeyh Sikke 3	Hâcî Mehmed bin Şeyh İbrâhîm Sikke 3	Abdurrahîm bin Mehmed el-Belhî Sikke 3	Şerif Yusuf bin Mehmed bin Nakkâş Sikke 1
İbrâhîm bin Mehmed el-Lâciverdî Sikke 3	Yâkut bin Abdullah el- Makamî Sikke 2	Derviş Hasan Uluvî Sikke 3	Derviş 'Ali bin Mehmed Sikke 3
Fütûhu'l-Belhî Tâbi'î İmâm Mehmed 'Ali Sikke 2	Şeyh Abdurrahîm el- Hadramî el-Mahdûb Sikke 3	İbrâhîm bin Mehmed Sikke 4	Şeyh Ebu Bekir bin Abdulkâdir el-Mürebbî Sikke 4
Şeyh Ebu's-Suud Ahmed bin Hasan Sikke 3	Ahmed bin 'Abdulkerîm Mu'ave Sikke 3	Sâlim bin Abdurrahîm bin Hâkim Sikke 3	Yahya bin Ahmed bin Celâl Sikke 3

Tablo 4.21. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerrerme ve Ahâlihâ

(9a) Şeyh Ahmed bin ‘Abdurrahmân bin Hâkim Sikke 4	Abdulkâdir bin İbrâhîm el-Hindî Sikke 3	Hüseyin bin Mehmed el-Müderriş Sikke 4	Hüseyin bin Selmân es- Selim Sikke 2
Abdulmu'tî bin ‘Âli bin Hasân Sikke 5	Hasan bin Şeyh ‘Âli Bekir Sikke 3	Ebu's-Su'ud bin Mehmed el-Hac Sikke 2	Yusuf bin Mehmed vefâdâ el-mürüvvet Sikke 10
Ataullah Ebu ‘Âli Sikke 1	Ahmed bin Mercân ‘Allâsî Sikke 1	Fakih Şeyh bin Ömer el-Hadramî Sikke 3	Mollâ Fermân bin Vasfî İskenderî Sikke 3
Sadık bin ‘Abdullah Sikke 2 Fakir Şerif Evlâd-ı Seyyid	Şeyh Mehmed bin ‘Abdullah Nasihî Sikke 3	Şeyh Mehmed bin Abdulkâdir Sikke 3	Ahmed bin Mehmed el- Esedî Sikke 2
Kıyâsüddîn Ahmed el- Hafâcî Sikke 2	El-Fakih Ahmed bin Mehmed el-Mısırî Sikke 2	Hâcî Ömer es-Sâkin buhayrâ el-Afgân Sikke 2	Salâh bin Mehmed el- Harârî Sikke 2
Mevlânâ Mehmed Hilmi İskenderî Sikke 12 ‘An Mahlulât Sikke 3 Yekûn sikke 15	Hasan Hilmi İskenderî Sikke 12 ‘An Mahlulât Sikke 3 Yekûn Sikke 15	Mevlânâ Ca'fer bin Ataullah er-Rûmî Sikke 10	Şeyh Mehmed en- Nesâh Sikke 5
Sa'id bin ‘Abdurrahmân Yâverî Sikke 2	Ebu'l Gays Mehmed el- Kesirî Sikke 2	Mevlânâ Mehmed Afgân Sikke 12	Ahmed ve Mehmed ve İbrâhîm Evlâd-ı el- Afgân Sikke 10
Muvazzaf Mehmed bin el-Hamid el-Buhârî Sikke 4	Mevlânâ ‘Ali bin Kâsım Bevvâbân ‘Ali Sâbık Sikke 15	Cevher bin Mehmed bin İskender Sikke 3	Hasan el-Amedî er- Rûmî Sikke 4
‘Abdullah el-Belhî Sikke 3	Derviş Mevlânâ Tâbî'î Hayreddîn Efendi Sikke 4	İbrâhîm bin Hasan eş- şî'rî Sikke 1	Câbir bin Mehmed el- Bağdâdî el-Yemenî Sikke 2
Ahmed bin Muhyiddîn Sikke 4	Ahmed bin ‘Abdurrahmân es-Seyf Sikke 2	Mehmed bin Mazhar el-Müezzin Sikke 1	Ahmed bin Mazhar el- Müezzin Sikke 1
Mehmed bin ‘Ali el- Hadramî en-Nâsîh Sikke 2	Fakih İbrâhîm el-Mer'î Sikke 1	İsmâ'il bin râyic en- Nûmâ Sikke 1	Ebu'l Hasan bin Mehmed el-Lâciverdî Sikke 2
Abdumelik bin Cemâluddîn et-Tâhir Sikke 3	Ebu'l Hayr bin Mehmed el-Yemenî Sikke 2	Kâsım Bin İsmâ'il el- Hadramî Sikke 3	Ahmed bin Muhyiddîn el-Mîkâtî Sikke 30
Ebu'l-kâdir bin Cemâl el-Mısırî Sikke 3	Ebu'l Hayr ez- Zemzemî sikke 2	Seyyid ‘Abdullah bin Sâlim el-Hadramî Sikke 3	Salâh bin Mehmed el- Yemenî Sikke 1

Tablo 4.22. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerrerme ve Ahâlihâ

(9b) ‘Ali bin Mehmed bin Cemâl Sikke 3	Sâlih bin Necmüddîn el-Yemenî Sikke 2	Ahmed bin ‘Abdullah ed-Dimeşkî Sikke 2	Abdulfettâh bin Muhyiddîn Sikke 3
Seyyid Hüseyin bin Mîr-i Münşî Sikke 2	Seyyid Mehmed bin Mîr-i Münşî Sikke 2	Şeyh Ahmed Ebu'l Kâsım el-Vâ'iz Sikke 3	Şeyh Mehmed bin Ahmed bin Kâsım Sikke 2
Şeyh Ebu'l Bekâ el- Ömerî el-Müderriş Sikke 10	Mehmed ve Ahmed Evlâd-ı Ebu'l Bekâ el- Mezbûr Sikke 5	Şeyh ‘Ali el-Kuddusî Lala Hamdi Sikke 3	Mollâ Sâlih el-Kâtib Sikke 1

Tablo 4.22. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mücâvirîn-i Mekke-i Mükerrerme ve Ahâlihâ

Tâhir bin Mehmed el-Cebertî Sikke 2	Sârimî bin mir-i Abdalbâki Sikke 1	Mehmed Şerif el-Haşimî Sikke 2	Seyyid Mehmed bin 'Ali er-Rûmî Sikke 1
Yahya el-Geylânî Sikke 4	Muhtâr el-Hindî Sikke 1	Ebubekir bin 'Abdullah bin Abdussamed Sikke 3	Hüseyin bin İsmâ'il es-Sakâ Sikke 1
Hüseyin bin 'Ali ed-Darîr Sikke 1	'Ali bin Zekeriyâ el-Cebertî Sikke 1	Şeyh Zeynelkâdiri Sikke 2	Seyyid Ahmed el-Buhârî Sikke 3
İbrâhîm bin Mehmed el-Kutnî Sikke 2	eş-Şerif bin Kâsım bin Ma'ruf Sikke 2	Sehl el-Yemenî müşedd Sikke 2	Abdurrahîm el-Kavvâsî Sikke 2
Mahmud bin 'Abdullah el-Abbâsî Sikke 2	Şeyh Mehmed Salâhuddîn el-Münâvî Sikke 2	Şeyh Nureddîn Ebu (?) Sikke 4	Şeyh Mahmud el-Münifi Sikke 3
Şeyh Abdurrahîm bin şikkî el-Münifi Sikke 2	Şeyh 'Abdullah bin şikkî el-Münifi Sikke 2	Şeyh 'Abdurrezzâk Tâbî'i el-Münifi Sikke 1	Seyyid Hüseyin Yusuf Tâbî'i Münifi Sikke 1
Hâcî Ebubekir el-Kesirî el-Mücâvir Sikke 4	Seyyid Hüseyin bin Yusuf el-Müftî Sikke 1	Abdulbenî el-Hamâmî Sikke 3	Abdulfettâh eş-Şibî Sikke 3
Mehmed bin İshak el-Lârî Sikke 3	Şeyh Yahya el-Mâlikî Sikke 3	Mehmed bin Şeyh Yahya el-Mâlikî Sikke 3	Mehmed bin Abdurrahîm en-Nâsih Sikke 2
Mehmed bin İshâk Sikke 2	el-Fakîh Osmân Vahdetullâh el-hamra Sikke 1	Mehmed bin Yusuf el-Buhârî Sikke 2	Fakîh Yusuf el-Cebertî Sikke 2
Sa'adeddin Mehmed ez-Zincânî Sikke 3	Yusuf Tabî'î Şeyh 'Ali el-Münifi Sikke 2	Seyyid Sâlih bin Hüseyin Sikke 2	Ebu Bekir bin 'Âli bin el-Cemâl Sikke 2

Tablo 4.23. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mücâvirîn-i Mekke-i Mükerrerme ve Ahâlihâ

(10a) Mehmed bin Abbâs es-Sâlih Sikke 2	Eş-Şeyh 'Ali el-Bekrî Sikke 5	Kâsım bin 'Ali el-Bekrî Sikke 2	Abdulfettâh bin 'Ali el-Bekrî Sikke 3
Bâyezid bin Hilmi el-Bekrî Sikke 1	Abdurrahîm bin 'Ali el-Bekrî Sikke 1	Şeyh Ahmed bin Mehmed Cahdî Sikke 2 Kain Nedvî Mûteveccih	Şeyh Ebu's-Sürûr et-Tesâzilî Sikke 2
Mehmed bin Şeyh İbrâhîm el-Kâsım Sikke 3	İsa bin Ebi Kâsım Sikke 3	Ahmed bin Yahya el-Mâlikî Sikke 1	'Abdullâtîf bin Ummân er-Rüşdî Sikke 3
Ahmed bin Osmân er-Rüşdî Sikke 2	'Abdullah bin Osmân el-Mürşidî Sikke 1	Abduberr bin Abdulvâhid el-Mürşidî Sikke 2	Şeyh Ahmed bin Şeyh 'Abdullah bin Atîk Sikke 2
'Abdullah et-Tevlâ'î Sikke 3	Mes'ud bin 'Abdullah el-Mısrî Sikke 2	Kemâl Seyyid Ağâ İbrâhîm bin Süleymân el-Yemenî Sikke 2	Hasan Tâbî'î bin Kâdî 'Ali Cârû'llah Sikke 3
Ramazân bin beyhude Allah Sikke 2	Mustafa bin Süleymân el-Kürdî Sikke 2	Ahmed bin Sadık el-Yemenî Sikke 1	Şeyh Ebu'l Ferec bin Mehmed el-Yemenî Sikke 2
Mahmud bin Selam el-İ'zzî Sikke 3	Mehmed bin Musa el-Hakkâk Sikke 4	Adem bin 'Abdullah el-Horâsân Sikke 3	Mercân el-Ferrâş Tâbî'î Mir-i Halife Sikke 2
Mehmed bin Ebi'l Hasan el-Asâmî Sikke 3	'Ali bin Râşid Lalâ Kat' Sikke 1	Şeyh Ali bin İbrâhîm es-Semerkindî Sikke 3	Mehmed bin Mes'ud Hâdım el-Merve Sikke 3

Tablo 4.23. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerrerme ve Ahâlihâ

Abdurrahîm İshâk Hâdım el-Mescidü's-Safâ Sikke 2	Hasan bin 'Ali eş-Şehrî bi'l-Hayrî Sikke 3	'Abdullah Yahya el-İzmirî Sikke 3	Şeyh Mehmed Sa'id riyâdî Sikke 3
Firûz Ağâ Atik mir-i Mahdûm Sikke 1	Ferhâd el-Asâmî Sikke 1	Mehmed bevvâb-ı mutâvvık Sikke 2	Şeyh Ömer bin Ebi Bekir Bâ-Vezîr Sikke 3
İbrahîm bin Salâh el-Yemenî Sikke 2	Süleymân bin 'Ali ed-Delîl Sikke 2	Sâlim el-Fehdî el-Ahmedî Sikke 3	Ağâ Salâh el-Me'âlî Sikke 2
Şeyh Mehmed bin el-Hürkûş Sikke 3	Şeyh Ahmed bin 'Ali el-Hürkûş Sikke 3	Mehmed el-Esed el-Mısrî Sikke 2	Salâhuddîn bin Mehmed el-Kuddusî Sikke 1
Hicâzî Matar el-Muvahhid Sikke 2	Şeyh Ahmed müteveccih 'aneka hatun surre-i el-mezbûr Osmân mâdih Sikke 3	Şeyh Mehmed Abdalbâsit el-Hatib Sikke 3	'Ali bin Mehmed el-Mürşidî Sikke 2
			Mehmed bin Abdurrahîm Yâverî Sikke 2

Tablo 4.24. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerrerme ve Ahâlihâ

(10b) Mehmed bin vücûdî Sikke 3	Abdurrahîm bin Ahmed Kethüdâ Sikke 2	Hacı Fatih 'Abdullah el-Buhârî Sikke 3	Mübârek bin Ömer Sikke 2
'Abdullâtîf bin Ahmed Cemâzî Sikke 2	Yakut bin 'Abdullah el-Mâkâm Sikke 2	'Abdullah ve Sâlih el-Buhârî Sikke 2	Mollâ Sâlih Sikke 2
Ğavs bin Refik Sikke 2	Süleymân bin Dâvud Sikke 4	Kâsım bin Mahmud Sikke 3	Ebu Bekir bin İshâk Sikke 2
Kain bin 'Abdullah Sikke 3	Sefer bin Abdullah Sikke 5	Kâsım bin 'Abdullah Tâbi'î Yahya Sikke 3	Sâlim bin Yâkut Hasanî Sikke 5
'Ali bin Sâlim Sikke 3	Mehmed Tâbi'î Sikke 2	Mehmed Yâkut Sikke 2	Mercân bin 'Abdullah Sikke 2
Bad-ı Mehmed Bedihî Sikke 2	Bad-ı Sofî Bedihî Sikke 2	Şeyh 'Ali bin Mehmed el-Mısrî Sikke 2	Mükerrerem bin Raziyyüddîn Sikke 1
Muhyiddîn bin Raziyyüddîn Sikke 1	Şah Asım bin Ahmed bin Lutfî Sikke 3	Şeyh Mehmed bin Ummân el-Mürşidî Sikke 2	Abdurrahîm bin Zeyn Sikke 2
Cevâhir kılâs Sikke 2	Süleymân bin 'Abdullah Rûmî Sikke 2	Mansur bin Hasan Sikke 2	Ahmed bin Mehmed 'Ali el-Kürdî Sikke 2
Mercân Atik Nâsır Sikke 2	Dâvud bin Mehmed Sikke 2	'Ali bin Afif Sikke 2	Mehmed el-Halvetî Sikke 2
Ömer el-Mâhverî Sikke 3	'Abdullah el-Mâhverî Sikke 2	'Ali bin Mehmed bin Sai'd Sikke 2	'Ali Hâdım Şeyh Abdulkebir Sikke 2
Hacı Reyhân bin 'Abdullah Sikke 3	'Ali bin 'Abdullah er-Rûmî Sikke 5	Sa'd bâ-Halvetî Sikke 2	Abdübâki Efendi Tâbi'î Alaeddîn el-Müderres Sikke 4
Mehmed bin Murad er-Rûmî Sikke 4	Şeyh Ahmed Ebi Bekir Kübra Sikke 2	'Abdullâtîf ehî el-Mezbûr Sikke 2	Mehmed bin Mehmed Ebu'l-Yemen Sikke 2
Mehmed Ebu's-Sa'd Nâsır Sikke 4	Mübârek Mansur Sikke 3	Ahmed bin 'Ali Hâdım Zemzemî Sikke 2	Mehmed ez-Zemzemî Sikke 2

Tablo 4.24. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mücâvirîn-i Mekke-i Mükerrreme ve Ahâlîhâ

(11a) Ahmed el-Mu'arrabî Hâdım Zemzem Sikke 2	Evlâd-ı Seyyid Kâsım el-Hervî Sikke 10	Selmân bin Dâvud Sikke 4	Sufi Hacı Mahmud Sikke 4
Veled 'Ali Sikke 2	Mevlânâ Şeyh Abdulkebir Sikke 5	Ehuhu Mevlânâ Şeyh Şâkir Sikke 5	Şeyh Mehmed el-Fevrî Sikke 4
Necmüddîn el-Misrî Sikke 5	Mollâ Selmân bin Hüseyin Sikke 3	Mollâ Tâcüddîn bin Hüseyin Sikke 4	Mehmed bin Murad bin Hüseyin Sikke 4
Mehmed bin İbrâhîm Kâri-i Mukalled Sikke 3	Mollâ 'Ali bin Mutaahhâr Dârü'l-Bedihi Sikke 4	Mehmed bin Nazar-ı dar Sikke 4	Kâsım bin 'Ali el-Bedihi Sikke 4
Mehmed bin Cemîl Bedihî Sikke 4	Babay-ı Ali bin Hüseyin Sikk'e 4	Ahmed bin Mehmed bin Hüseyin Sikke 4	Cemâlüddîn el-Bedihi Sikke 4
Ehavân Ahmed bin ebu'l-Asa be-cây-ı Ahmed el-Mezbûr müteveccih Sikke 3	Ahmed el-Hamza Sikke 1	Abdulkâdir bin Abdurrahîm Sikke 3	Mesih bin Şeyh Ömer bin Abdulkebir Sikke 3
Şeyh Mehmed el-Müsâvî Sikke 5	İsa el-Lü'lü Sikke 3	Şeyh Bedir ibni Ulûvvî el-Osmânî Vürûdî Sikke 2	Ali veled-i Mezbûr Sikke 2
Şeyh Muhyiddîn (?) be-cây-ı Mustafa bin Hacı Yusuf ve Ammân bin Ömer (?) sikke 2	Ahmed Şağânî Sikke 5	Şeyh Ahmed el-Hervî Sikke 3	Ebu's-Su'ûd bin Ahmed Ya Kesir Sikke 4
Seyyid 'Ali bin Mehmed el-Amedî Sikke 3	Mollâ (?) Şâh müteveccih Sikke 3	Şeyh İbrâhîm bin 'Abdullah el-Hervî Sikke 5 Mahlûlât 998 Sikke 3	Ahmed bin baba Şâtîr Sikke 3
Derviş Hüsrev er-Rûmî Sikke 3	Derviş Halil er-Rûmî Sikke 3	Mehmed bin Celâl el-Mehdî Sikke 1	Şeyh Ebu's-Su'ûd zâde Sikke 2
Mahmud bin İbrâhîm el-Cebertî Sikke 3	'Abdulkerîm Reyhân Sikke 1	Miftâh 'Abdullah er-Ravza Sikke 3	Evlâd-ı İbrâhîm Ebi Bekir es-Sircî Sikke 15
Mercân bölük (?) Sinân Sikke 3	Yahya bin Ebu'l-Asir Sikke 3	Seyyid Asım Seyyid Hüseyin Sikke 1	Veled 'Ali Han bin Vehhâb Hacı Şerîf sikke 15
Muhyiddîn Ahmed el-Hervî Sikke 3	Sebîl Atik Ahmed er-Rûmî Sikke 3	İlyâs bin 'Abdullah el-Hindî Sikke 3	Mehmed bin 'Abdullah el-Mürebî Sikke 3

Tablo 4.25. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mücâvirîn-i Mekke-i Mükerrreme ve Ahâlîhâ

(11b) Ataullah ve ehuhu Sikke 2	Nasrallah Sikke 2	? Sikke 1	Câru'llah bin Mehmed el-Hüseynî Sikke 1
Abdulbey Tâbi'î Zâhid bin Seb' Sikke 1	Abdulkâdir bin Ferec el-Yemenî Sikke 3	Mehmed İbrâhîm el-Ammârî (mükerrer) Sikke 4	Berekâtbin Mehmed (mükerrer) Sikke 5
İsa Ağâ tâlibü'l- ilm (mükerrer)Sikke 3	İsa ez-Zer'a (mükerrer) Sikke 2	Şeyh 'Ali bin 'Abdurrezzâk (mükerrer)Sikke 3	İdris bin 'Ali el-Bağdâdî (mükerrer) Sikke 1
Ahmed bin Mehmed bin el-Yemenî Sikke 3	Ahmed bin Mahmud el-Hakim Tâbi'î Sikke 3	'Abdurrahîm Mehmed el-Hilmî Sikke 3	İsmâ'il el-Yemenî el-Bosna Sikke 3
Veled Mehmed Sikke 3	İbni Ahmed 'Abdullah Sikke 3	Hüseyin er-Rüşdî Sikke 3	Mehmed bin 'Ali el-Haşirî Sikke 3
'Ali el-Cebertî Sikke 3	İsmâ'il el-Hâcî(?) Sikke 3	Ahmed bin 'Ali Melhâmî Sikke 3	İbrâhîm Halvetî Sikke 3

Tablo 4.25. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerrerme ve Ahâlihâ

Kemâl el-Yemenî Sikke 3	Sâlih bin 'Abdullah Sikke 2	Salâhuddîn el-İzmirî Sikke 2	Mollâ el-Mu'tî Sikke 2
Sa'd el- Mu'tî Sikke 2	Affân bin 'Abdullah Sikke 2	Bilâl bin 'Abdullah Sikke 2	Şeyh el-Kirmânî (zâviye-i kirmânî) Sikke 7
Leşkerî Kirmânî Sikke 5	Bölük Ferrâş Kirmânî Sikke 4	Mehmed bin Mustafa Şeyh Sikke 2	Geylân 'Abdullah Atîk Mirzâ Mahdum Sikke 2
Yusuf Atik Hüseyin Sikke 2	Halil bin Mehmed Tâbi'î Kürdî Efendi Sikke 3	İdris Kudsi Sikke 3	Evlâd-ı Kemâluddîn el-Mâlikî Sikke 10
Receb bin 'Ali er-Rûmî Sikke 2	Ca'fer bin 'Abdullah Sikke 2	Hâcî Mehmed bin 'Ali Sikke 2	ehuhu Ahmed Sikke 2
Abdubey Sikke 2	Şeyh Ahmed Sıddik ebu Şihâb Sikke 3	Mollâ Devânî Sikke 3	Hâcî Hüseyin bin Hayreddîn Sikke 2
Hüseyin bin Yâkut er-Rûmî Sikke 2	Seyyid Mustafa bin Seyyid Mehmed Sikke 2	Abdurrahîm İsa Sikke 2	ehuhu Mehmed Sikke 2

Tablo 4.26. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerrerme ve Ahâlihâ

(12a) Şeyh 'Ali er-Rûmî Sikke 2	Derviş Mehmed bin Ahmed Sikke 2	Şeyh Mehmed el-Acemî Sikke 2	'Abdulkerîm el-Mâlikî Sikke 3
Mehmed bin Abdulkâdir Hâdım es-Suud Sikke 4	Seyyid Tâhir bin 'Ali Sikke 3	Mehmed bin Tâhir Sikke 2	Ehuhu Ebu Bekir Sikke 2
Seyyid Mehmed bin 'Ali er-Rûmî Sikke 2	Ğavs bin Mehmed Sikke 2	Ahmed bin Mehmed Sikke 2	İbrâhîm bin Mehmed Sikke 2
Derviş 'Ali bin Şerefüddîn Sikke 2	Hâfız İmâm Bâkî Ravza Sikke 2	Mollâ Abdusselâm Semerkandî Sikke 2	'Abdullah bin Abdulkâdir Sikke 2
Abdulkâdir bin 'Abdullah Sikke 2	Abdulâvet es-Semerkandî Sikke 2	'Ali bin Hamza el-Yemenî Sikke 2	İsma'il bin Sâlih Sikke 2
Hüseyin bin Seyyid Mehmed Sikke 2	Mehmed bin Seyyid Mehmed Sikke 2	Mollâ Mirzâ Hisârî Sikke 3	Mehmed bin Ömer Sikke 2
Ehuhu Mehmed bin Ahmed Sikke 2	Ehuhu Ebu Hâmid Sikke 2	Hâcî İsa bin 'Abdullah Sikke 3	Mehmed bin Abdulhay Sikke 2
Mehmed bin Muhyiddîn Sikke 2	Hamza Sikke 2	Ahmed bin Mehmed Sikke 3	Mehmed bin İbrâhîm el- Ammârî Sikke 4
Berekât bin Mehmed Sikke 5	İsa Ağâ Tâlibü'l-İlm Sikke 3	İsa ez-Zer'a Sikke 2	Şeyh 'Ali bin 'Abdullah el-Mâlikî sikke 2
İdris bin 'Ali el-Bağdâdî Sikke 1	İbrâhîm bin Mehmed el-Kâtib Sikke 2	Mahmud Atîk Hulleddîn(?) Sikke 10	Osmân bin 'Abdullah el-Mu'tî Sikke 10
Abdulahvî bin Sa'id Sikke 4	Fethullâh bin Şeyh İbrâhîm Sikke 3	Câbir bin 'Abdullah er-Rûmî Sikke 5	Mehmed bin Zeynelâ'bidîn Sikke 3
Mehmed bin 'Ali ez-Zahârî Sikke 3	Şeyh Abdulmu'tî el-Hattâb Sikke 2	Mehmed bin Mübârek el-Hattâb Sikke 2	'Abdullah bin Mehmed el-Arabî Sikke 3
Mahmud bin Şeyh Irâkî el-Hattâb Sikke 2	'Abdullah bin Sa'id el-Yemenî Sikke 2	'Ali Sadık bin İskender Sikke 3	(?) el-Halâs Sikke 2

Tablo 4.26. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mücâvirîn-i Mekke-i Mükerrerme ve Ahâlîhâ

(12b) Ahmed bin Abdurezzâk (?)Sikke 2	Abdurrahîm es- Semhûdî Sikke 2	Ammân bin İskender el-Ulvî Sikke 2	Mehmed el-Mâhir el- Yemenî Sikke 2
Mehmed bin Mü'min Mollâ Dâni Sikke 1	Mehmed bin Sâlih bin Dâni Sikke 1	Mehmed bin Emîn Mollâ Dâni Sikke 1	Seyyid Hüseyin bin İbrâhîm Sikke 2
Seyyid Berekât bin Berekât Sikke 2	'Abdullah bin 'Abdurezzâk Sikke 2	Şerefüddîn bin Mehmed et-Tâkî Sikke 3	Sa'd Hâdım Kilârî Sikke 3
Abdulahvî ve Asım el-Beyhesî Sikke 2	'Ali bin Asım el- Beyhesî Sikke 3	Yahya bin Derviş er-Rûmî Sikke 3	'Ali Derviş Rûmî Sikke 3
Ebu Bekir Tâbi'î Şeyh eş-Şam Sikke 4			
Mehmed bin ebu'l-Kâ'b el- Halef Sikke 2	Ahmed bin Şeyh Razıyüddîn Dâvudî Sikke 3	Ca'fer Şâh el- Hassâ Sikke 3	Kâsım bin Ca'fer Sikke 2
Mehmed bin Razıyüddîn Sikke 2	Seyyid Mehmed Gülbâkî(?)Sikke 3	Şeyh Ahmed el-Hattâb Sikke 3	İskender bin ebu'l-Bekâ Sikke 3
Receb Mektûm Sikke 4	Mahmud bin Ahmed eş-Şerif Sikke 4	Mehmed bin Gevher eş-Şerif Sikke 3	Kemâl bin Selmân Ağâ Sikke 2
Seyyid Selmân Ağâ Sikke 3	Reyhân bin Selmân Sikke 2	Yâkut bin Selmân Sikke 2	Mercân bin Selmân Sikke 3
Ahmed bin Yusuf Sikke 3	Şeyh Ahmed bin Ebu Bekir Sikke 2	Reyhân bin Âmir ed- Darîr Sikke 1	'Abdullah bin Ahmed el-Ma'arri Sikke 1
Ebu'l-Hayr bin Çerkes Sikke 2	Mehmed bin Ebi Bekir Tâbi'î Abdulkebîr Sikke 1	Salâhuddîn bin Şeyh Ömer Sikke 2	'Ali bin Yahya Sikke 2
Muhyiddîn bin Şeyh Ömer Sikke 2			
Cemâlüddîn bin İsa Sikke 2	Mehmed bin Abdurrahîm eş-Şâm Sikke 2	'Ali bin İbrâhîm el- Acem Sikke 2	Mehmed el Mağrib el- Kâtib Sikke 4
Osmân bin Yusuf eş- Şerif Sikke 5	Selmân bin Ammân Sikke 3	Yunus bin Osmân Sikke 2	Hüseyin bin Ammân Sikke 5
'Ali bin Ammân Sikke 2	Hasan bin Mustafa er- Rûmî Sikke 3	Seyyid İsmâ'il Halife Sikke 2	Ca'fer bin 'Abdullah Rûmî Sikke 3

Tablo 4.27. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mücâvirîn-i Mekke-i Mükerrerme ve Ahâlîhâ

(13a) Seyyid Mercân Sikke 1	Ahmed ve Kutbuddîn Evlâd-ı Şeyh Hüseyin Sikke 10	Şeyh Abdulkâdir Ferec Sikke 5	Seyyid Şâh Mehmed bin Seyyid Nur Sikke 5
Abdulahvâce(?) el- Mısrî Sikke 2	Abdulkâdir bin Cemâl el-Mısrî Sikke 3	Mehmed Nâsır el- Cevherî Sikke 2	Kâdî Ahmed bin İbrâhîm eş-Şâfi'î Sikke 5
Mehmed bin 2Abdurrahîm Sikke 2	Ahmed bin 'Abdurrahîm (?)Sikke 2	Sâlih bin 'Abdurrahîm (?) Sikke 2	Ömer bin 'Abdurrahîm (?)Sikke 1
Ahmed bin İbrâhîm el- Harârî Sikke 2	Mehmed bin 'Abdulkerîm el-Mu'tî Sikke 5	Kemâlüddîn bin 'Abdulkerîm el- Mu'tî Sikke 4	Sünbül el-Mu'tî Sikke 2
Ebu'l-Hayr el-Leytem Sikke 3	es-Seyyid Ebu'l-Feth Ahmed Sikke 1	İhvetü es- Seyyid Abdulkâdir S1ikke 1	İhvetü es-Seyyid Abdulkâdir Sikke 1
İhvetü es-Seyyid 'Abdullah Sikke 1	Mehmed bin Yâkut el- Harârî Sikke 1	Ömer bin 'Ali Bey es- Semerkandi Sikke 1	İkbâl bin 'Abdullah Sikke 1
Mercân bin 'Abdullah Sikke 1	eş-Şeyh Mes'ud Sikke 1	'Ali bin Abdulkâdir Hâcî Sikke 2	Mirzâ Mehmed el- Hisârî Sikke 3
İsmâ'il Mehmed Sikke 1	Şeyh Abdu's-Selâm İbrâhîm el-Vezirî Sikke 3	'Ali ed-Darîr et-Tekrûrî Sikke 1	Abdulkâdir Sa'adüddîn el-Mürşidî Sikke 2

Tablo 4.27. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerrerme ve Ahâlîhâ

İhvetü Ebu Hasan Sikke 2	Mehmed bin Hüseyin Be-cây-ı Şeyh 'Abdurrahmân Ebu'l-Bekâ be-Tarîk Ferağât Sikke 15	Ebu Bekir bin Yahya el-Bursevî Sikke 3	'Ali bin Ahmed el-Muhzır Sikke 2
Aziz bin Gıyâsüddîn Sikke 2	'Ali el-Bursevî Sikke 2	İsmâ'il el-İmâm Sikke 2	İhvetü İshâk Sikke 2
Mustafa el-Yemenî Sikke 3	Ebubekir bin Ahmed bin 'Abdurrezzâk Sikke 2	Ehuhu Osmân Sikke 2	eş-Şeyh Merzûk bin Dâvud sikke 3
? Sikke 5	Seyyid Mehmed Bedihî Sikke 4	Mehmed bende-i kâfilî el-Cerrâhî Sikke 3	Mes'ud bin Mehmed el-Cebertî Sikke 3
Mehmed bin İsa el-Mısrî Sikke 4	eş-Şihâb bin Ahmed Ebu (?) Sikke 3	Mehmed bin 'Ali (?) Sikke 3	Muslihuddîn bin Ğavs er-Rûmî Sikke 4

Tablo 4.28. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerrerme ve Ahâlîhâ

(13b) Hasan ibni Abdu'l-Hayl er-Rûmî Sikke 4	'Ali bin Hasan el-Ömerî Sikke 3	Abdülbâkî bende-i 'Ali Sikke 2	Abdulvehhâb el-Geylânî Sikke 3
Seyyid Hüseyin Sikke 2	Mevlânâ Mu'inuddîn Sikke 8	Nasûh bin Hüseyin Sikke 3	'Abdullah Yusuf Sikke 2
Rebi' bin Miftâh Sikke 2	Eyyûb el-Ensarî Sikke 5	Maslah Çelebi er-Rûmî ehu İlmi Hâtun Sikke 2	Ramazân bin 'Abdurrahmân Sikke 3
Muharrem bin Mehmed Sikke 2	Mehmed bin Mehmed Sikke 2	Şeyh 'Ali bin Ahmed Sikke 3	Mehmed bin ser-bende-i el-Cerrâhî Sikke 2
Ahmed bin Mahmud Sikke 2	Seyyid 'Abdullah el-Kürdî Sikke 5	Râbi' bin Ahmed el-Hafâcî Sikke 3	Ebu Bekir es-Sahrâvî Sikke 3
Hâce Zelihâ Mehmed Sa'id en-Nakşibendî Sikke 2	Seyyid 'Abdullah Ğavrî Sikke 4	Ahmed bin(?)Sikke 2	Bölük Tâbi'î Hüseyin el-Edirnevî Sikke 1
Câru'llah el-Halvetî Sikke 2	? Sikke 3	İbrâhîm bin Halil Sikke 1	Mehmed bin Nureddîn Sikke 3
Yahya bin Ömer Sikke 1	Hasan bin 'Ali Sikke 5	Ebubekir bin 'Ali el-Cahim Sikke 4	'Abdülkerîm en-Nakşibendî Sikke 50
Mehmed bin 'Ali el-Kureşî Sikke 3	Ahmed bin Mehmed el-Mezbûr Sikke 2	Mehmed bin Abdurrauf Sikke 2	Hâcî Cevher İstanbul Sikke 2
Mehmed Şâh Sikke 2	'Ali Hatib Sikke 3	Hüseyin bin 'Abdullah er-Rûmî Sikke 3	İbrâhîm el-Kütüb Sikke 3
Seyyid Ali bin Seyyid 'Abdullah el-Hadramî Sikke 5	Veled 'Abdullah Sikke 2	Seyyid Ca'fer bin Yahya Sikke 2	Seyyid Ömer bin Abdurrahîm Sikke 3
Abdulvehhâb el-Müsâvî Sikke 4	Seyyid Ahmed (?) Sikke 2	Mehmed Muvakkab el-Mutfak (?)Sikke 2	Atiyye bin Sa'id Sikke 2
Hüseyin bin Ahmed el-Meczûb Sikke 3	Mehmed bin Fethullah Hüzmüzi Sikke 2	Hâfız Mehmed el-Buhârî Sikke 5	İbrâhîm bin Mehmed ez-Zeylâ'î Sikke 2

Tablo 4.29. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerrerme ve Ahâlîhâ

(14a) Şeyh Ömer el-Acemî Sikke 3	Şeyh Mehmed Ebu'l-Bekâ Sikke 3	Veled Ahmed Sikke 1	Hâfız Mehmed bin Musa Sikke 3
Mekke bin Rebi' Sikke 2	'Ali bin 'Abdurrahmân Sikke 1	İhvetü Berekât Sikke 1	Abdu's-Selâm es-Semerkindî Sikke 2

Tablo 4.29. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerrreme ve Ahâlihâ

Atiyye bin İbrâhîm Sikke 2	‘Ali bin Emrullah er- Rûmî Sikke 3	İbrâhîm bin ‘Abdullah er-Rûmî Sikke 3	Ahmed bin Mehmed eş-Şâm Sikke 2
? Sikke 3	Seyyid ‘Ali el-Levrî Sikke 5	Ahmed bin Mehmed es-Sa‘di Sikke 5	Derviş Mehmed bin Ahmed Kasaba-i Rûmî Sikke 3
Şeyh Ömer Mâdihu’n- Nebi Sikke 3	‘Abdullah bin ‘Abdurrahmân Sikke 3	Peyker be-cây-ı bin Yahya Sikke 2	Seyyid Nâsır bin Sâdî Sikke 3
Hasan el-Mezbûr Sikke 2	Sâlih bin Mübârek Sikke 2	Osmân bin Fâtih Sikke 2	Hayreddîn el- Yesârîzâde Sikke 3
Mehmed bin Ebu’l-Hak Ammân Sikke 1	İhvetü Ebu Fazilet Sikke 1	İhvetü Mehmed Sikke 1	Kutb bin el-Fârûkî Sikke 2
Mevlânâ Pir Mehmed el- Fârûkî Sikke 2	Mevlânâ Murad el- Belhî Sikke 2	Mevlânâ Pezdevî Sikke 3 Mevlânâ Şeyh ‘Abdullah el-Buhârî el- Mucâvir Sikke 4	Seyyid Mübârek bin Edirnevî Sikke 3
Abdu’s-Selâm ve Ahmed ve Ömer bin Mehmed er-Rûmî Sikke 3	Ahmed bin Ramazân er-Rûmî Sikke 3	‘Abdulkerîm bin ‘Ali bin Ömer Sikke 4	İbrâhîm bin ‘Ali Sikke 2
Mehmed bin Sâlih Sikke 2	İhvetü Mehmed Sikke 2	‘Ali atîka-i et- Tevehhüc el-Yemenî Sikke 3	Salâhuddîn Asım el- Yemenî Sikke 3
Zennân Mehmed Şâh el-Kervânî Sikke 3	Kirmân sofî Sikke 3	Sâlih bin ‘Abdullah Sikke 3	Ebu’l-Hayr Sikke 1 Salâhuddîn Selmân Sikke 4
Ferec Atîk Mansûr Ağâ Sikke 3	Seyyid Ebu’l-Ferec Sikke 3	Ahmed bin Mehmed bin Abdulkâdir Sikke 3	Büldân-ı Hâdım İbrâhîm Sikke 5 An Mahlulat fi 998 Sikke 3 ve 2
Mübârek bin ‘Ali Sikke 2	Cemâzi Ebu’l-İ‘na Sikke 3	Derviş İbrâhîm er- Rûmî Sikke 4	Nafî‘î Tâbî‘î Hatib zâde Sikke 2

Tablo 4.30. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerrreme ve Ahâlihâ

(14b) Seyyid Ahmed bin ‘Ali bin el-Hindî Sikke 2	Molla Ya‘kub el-Kâsım es-Sâdîfî ‘Ali bin Veli Sikke 2	Muhyiddîn bin Ahmed el-Mağribî Sikke 3	Ebubekir Çerkes Sikke 2
Seyyid ‘Ali bin Ebu’l- Kâsım bin ‘Ali Sikke 2	‘Ali bin Mehmed ez- Zerda‘î Sikke 2	Ahmed el-Aclevî Sikke 3	‘Ali bin Mehmed et- Tayyâr Sikke 2
Mehmed Yahya Mesîr Be-Cây-ı Seyyid Haşim Müteveffa Seyyid Sikke 5	Seyyid Memduh bin ‘Ali Sikke 3	Seyyid Âmir bin Peyker Sikke 3	Seyyid Nâsır bin Peyker Sikke 4
Seyyid Mehdi bin Yahya Sikke 3	Seyyid Mehmed bin ‘Ali Sikke 3	İbrâhîm bin Osmân Eş-Şerî‘Sikke 3	Mehmed ez-Zeylâ‘î Sikke 2
‘Abdullah Hâdım Seyyid Sikke 4	Mübârek Hâdım Fırkâteyn Sikke 4	‘Abdurrahmân Mevlânâ Bedrüddîn Sikke 5	Musa bin ‘Abdullah el- Halvetî Sikke 2
Ahmed bin Mehmed İskenderun Sikke 3	Mustafa bin Mansur Sikke 3	İbrâhîm serhî Sikke 4	Behrâm bin Kâsım Sikke 2
Mercân Atik Behrâm Sikke 3	Ammar Atik Behrâm Sikke 2	Mehmed bin Sa‘id bin Mekkî Sikke 3	Salâh Sikke 2
Hasan bin Ahmed Mekkî Sikke 3	İsmâ‘il bin Mehmed bin Mekkî Sikke 2	Kirmân Mâlikî Sikke 2	Mollâ Dâvud Sikke 2

Tablo 4.30. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerrerme ve Ahâlihâ

Zelâl Sikke 2	Mevlânâ Sinân Efendi el-Müderriş Sikke 8 Atik İbrâhîm Bin 'Abdullah Rûmî Tabî'î Ahmed Ser-Ferâgât el-Hassâ	Mehmed bin Kâsım Sikke 1	Mehmed bin 'Abdullah el-Belhî Sikke 2
Ahmed bin 'Ali İstanbulî Sikke 4	İbrâhîm el-Hervî Sikke 3	Şeyh Ebu'l-Ğays Sikke 3	İhvetü Ahmed Sikke 2
Hâkim bin 'Ali Sikke 2	İhvetü Halef Sikke 2	'Ali bin Anber Sikke 2	Avn bin Mehmed Sikke 2
Ahmed bin Mehmed Sikke 2	Seyyid 'Ali Haydar Sikke 2	Seyyid Mehmed bin 'Ali Sikke 2	'Ali bin Mehmed Sikke 2
Mehmed bin 'Ali Sikke 2	Mehmed bin Rezzâk Sikke 2	Dilvâhî bin Irâk Sikke 2	Târık bin Hüseyin Sikke 2

Tablo 4.31. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerrerme ve Ahâlihâ

(15a) Hâkim bin Fennân Sikke 2	Hüseyin bin Selmân Sikke 2	Şa'bân bin Mehmed Sikke 2	Ahmed bin Sinân Sikke 2
? bende-i Suhûlet Sikke 2	Suhûlet bin Sinân Sikke 2	Mehmed bin Şa'bân Sikke 2	Ahmed bin Sinân Sikke 2
'Ali bin Selim Sikke 2	Hasan bin Fettân Sikke 2	Semhûdî nin Sakâ Sikke 4	Mevlânâ Şemsüddîn el-Kuddus Sikke 15
Ahmed bin Mezbûr Sikke 3	Ummân bin el-Mezbûr Sikke 3	Înâyet bende-i binti el-Mezbûr Sikke 2	Esmâ Ya'kub el-Halife bint el-Mezbûr Sikke 2
Mesih Tâbi'î el-Mezbûr Sikke 2	Mehmed el-Mahdûm Kavsî Sikke 2	Sa'id el- Menfür Sikke 2	Seyyid İsmâ'il el-Buhârî Sikke 5
Seyyid Mehmed bin Hasan Sikke 2	Hasan Hilmî Kârî' Sikke 15	Hâcî Hasan Hayreddîn Sikke 5	Cemâ'ati Şeyh 'Abdullah el-Muttâkî Beyân-ı Şeyh Atîka-i el-Mezbûr Sikke 5
Cemâl el-Mültâkî Sikke 3	Mollâ Selmân el-Mültâkî Sikke 3	Hüseyin bin el-Mültâkî Sikke 3	Muhyiddîn Sikke 2
Musa el-Mültâkî Sikke 3	Hamdullah Sikke 2	Cemâl el-Mültâkî Sikke 3	Mehmed Arab Sikke 3
Abdu's-Selâm Sikke 3	Mahmud el-Mültâkî Sikke 3	Şa'bân el-Mültâkî Sikke 3	Mehmed el-Mültâkî Sikke 3
İbrâhîm bin Cemâl Sikke 2	Hüseyin Sikke 2	Bahaüddîn Sikke 3	Cemâlüddîn Sikke 3
Cemâlüddîn Râbi' Sikke 3	Celâl Sikke 3	Şehâbüddîn Sikke 3	Ebu Bekir Sikke 3
Derviş 'Ali Sikke 3	Mehmed bin Selmân Sikke 2	İsa el-Mültâkî Sikke 3	Dâvud el-Mültâkî Sikke 3
Dâvud el-Mültâkî Sikke 3	Kemâl el-Mültâkî Sikke 3	Mehmed bin Hasan el-Mürşidî Sikke 3	'Ali bin Hayr Sikke 3

Tablo 4.32. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerrerme ve Ahâlihâ

(15b) Abdurrahîm Abdulkâfî Sikke 1	Hasan bin 'Abdullah Hamdi Sikke 2	Abdurrahîm bin Kâsım el-Hilmî Sikke 2	Evlâd-ı Müteveccih-i din Hâşimî Sikke 2
Resm-i Mollâzâde Resmî Sikke 3	'Abdullah bin Abdulkâdir Sikke 8	Nu'mân bin Behrâm Sikke 4	Mevlânâ 'Ali bin İsa er-Rûmî Sikke 5

Tablo 4.32. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerrerme ve Ahâlîhâ

Hâcî Haydar 'Abdullah Sikke 30	Haydar bin Ferec Sikke 5	Yâkut Hüseyin Sikke 3	Cevher Ebu Ramazân Sikke 3
Ramazân bin Cevher Sikke 3	Şeyh Bedrüddîn el-Mısırî Sikke 2	Ebu'l Gâza Nu'mân Sikke 4	Abdurrahîm Bedrüddîn Sikke 5
Şeyh Ahmed el-Kürdî Sikke 5	Kirmân Sikke 3	Hüseyin es-Sâhir Sikke 2	Resm-i Atîka-i 'Abdullah Sikke 2
Mehmed bin Ağâyân Sikke 3	Şerif 'Ali bin Ahmed Sikke 3	Şerif Ebu'l-Kâsım Sikke 3	Şerif Mehmed Sikke 2
Tâhir bin Mehmed Sikke 2	Kânun bin Ahmed Sikke 2	Hasan bin Ahmed Sikke 2	(?) Dâhî Sikke 2
'Ali Ebu'l-Kâsım Sikke 2	Ahmed bin 'Ali Sikke 2	Mehmed Akîl Sikke 2	Akîl bin Muharrem Sikke 2
Cemâlüddîn bende-i Mukaddes Sikke 2	Şeref Mehmed Sikke 2	Şerif Mehmed Ümmühânî Sikke 2	Şerif 'Ali bin Mehmed Sikke 2
Hüseyin lokmân Sikke 2	Lihvân bin Mehmed Sikke 2	Musa Ca'fer Sikke 2	'Ali bin Hüseyin Sikke 2
Şerif an Mahlulât 'Ali Sikke 2	Mehmed bin Ayâs Sikke 1	Mehmed bin sokol Sikke 2	İhvetü Ahmed Sikke 2
İhvetü 'Ali Sikke 1	Belhî binti Şeyma Sikke 2	'Abdullah Sultân Mahmud Sikke 3	İhvetü Mehmed Sikke 3
Seyyid Osmân el-Ma'arrî Sikke 5	Seyyid Ömer el-Ma'arrî Sikke 4	Hâcî Mehmed Sultân Sikke 4	Dâri Mehmed bin Ebu'l Asîr el-Belhî Sikke 4

Tablo 4.33. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerrerme ve Ahâlîhâ

(16a) 'Ali be-cây-ı Mehmed bin Tavvâhhan Sikke 4	Cevher Tâbi'î Mehmed bey Nâzır Sikke 1	Ahmed Tâbi'î Sikke 1	Ramazân Tâbi'î el-Mezbûr Sikke 1
Firûz bin Ya'kub el-Halife Abdurrahîm el-Mürârî(?) sikke 5	Fâtma Ya'kub el-Halife Sultân binti 'Abdurrahmân Sikke 4	Hüseyin Şeyh Abdurrahîm es-Serâzî Sikke 15 Müteveccih be-cây-ı Mevlânâ Mahmud Efendi bin Abdulkerim	Ahmed bin 'Ali Abdurrahîm es-Serâzî Sikke 8
Reîs binti Ya'kub el-Halife Sultân binti Abdurrahîm es-Serâzî Sikke 5	Hâfız Mehmed Asım el-Buhârî Sikke 7	Veled el-Kebîr Sikke 3	Veled es-Sâkâr Sikke 3
Abdi bin 'Abdullah Sikke 6	'Ali bin Musa er-Rûmî Sikke 3	Hüseyin Hasân Derûnî Sikke 3	Server bin 'Abdullah Atîk Nasr-ı Halil Sikke 3
Derviş Mehmed bin Mahmud Sikke 3	'Abdullah bin Yusûf bin Mehmed Sikke 2	Abdurrahîm es-Sırât Sikke 3	'Ali bin Mehmed el-Çelebî Sikke 2
Ahmed bin Bekir Derviş Sikke 3	Şeyh 'Ali ed-Dâhî Sikke 3	Şeyh Cemâlüddîn et-Tayyib Sikke 10	'Abdullah Ağâ Hasân Sikke 2
'Ali veled zeyn be-cây-ı Zeynüddîn İbrâhîm ki müteveccih Sikke 3	Mehmed bin Şehâb Sikke 2	Mehmed bin Hüseyin Muzâfî Sikke 2	Cevher bin 'Abdullah Sikke 6
Mehmed Sinân Rûmî Sikke 2	Ahmed bin Yahya Res'î Sikke 3	Şeyh Yahya Ammân es-Serâhî Sikke 3	Abdurrahîm es-Serâhî Sikke 3
Zeynüddîn Nuruddîn Sikke 3	Seyyid 'Abdullah bin Seyyid Hüseyin Sikke 3	Müteveccih el-Medâd-ı er-Reşidî Sikke 3	Mes'ud sinnî Sikke 3
			Mehmed bin Hâfız 'Ali biraderi Ahmed Ağâ Sikke 7

Tablo 4.33. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mücâvirîn-i Mekke-i Mükerrerme ve Ahâlihâ

Mehmed bin Hamdulâh Sikke 3	Mehmed bin İbrâhîm Geylânî Sikke 2	Şeyh Ebu Hanife el-Ammârî Sikke 5	Abdulşekûr el-Meddâh Sikke 5
Hâfız Tâbi'î el-Buhârî Sikke 4	Abdulazîz bin 'Abdulkerîm Sikke 4	Hace 'Ali bin Hâce Hasan Nakşibendî Sikke 8	Derviş Mehmed bin Kille 'an Tâbe ed-dem Sikke 4
Hacı Bey el-Hisârî Sikke 4	Ahmed Bâki Geylânî Sikke 4	Ahmed bin Mollâ Mekkî Sikke 3	Hüseyin Ebu Eyyûb Ömer be-cây-ı Hâfız Yusuf Atîka Sene Sikke 2
Sa'id Kâsım ez-Zührevî Sikke 1	'Ali bin Mehmed el-Hükmî Sikke 1	'Abdurrezzâk Gürânî Sikke 1	Mehmed Ğazvinî Sikke 1

Tablo 4.34. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mücâvirîn-i Mekke-i Mükerrerme ve Ahâlihâ

(16b) Ma'ruf-ı Mollâ 'Ali el-Bedeşşânî Sikke 3	'Ali el-Afgânî Sikke 2	Mehmed Sa'dî Sikke 2	Mollâ- zâde el-Kürdî Sikke 5
Mevlânâ Mehmed bin Ca'fer Sikke 3	'Ali Ağâ Hân Mehmed Sikke 2	Ahmed en-Nâci Sikke 3	'Ali bin Ramazân Sikke 1
Ebubekir bin Mehmed Sikke 2	Ahmed el-Havâyic Sikke 2	Abdulvâhid el-İzzetullâh Sikke 2	Kâsım bin Hasan Sikke 1
Abdullah el-Kâdirî Sikke 2	Seyyid İbrâhîm İhvetü Sikke 4	Seyyid Ahmed mir-i pâdişâh Seyyid Mehmed Sikke 4	Seyyid Abdurrahîm İhvetüSikke 4
Mehmed bin el- Hâkim Sikke 2	Ömer bin İbrâhîm Rûmî Sikke 1	Mehmed bin et-Tufân Sikke 4	'Ali bin Hasan Sikke 2
Mehmed ve Ahmed bin 'Ali el-Cezâyirî Sikke 2	Mübârek Tâbi'î Seyyid Hâşim Sikke 3	Ahmed bin Mehmed bin Abdulkâdir bin Ferec Sikke 2	Abdulkâdir bin İdris Sikke 2
'Ali Sâlim el-Mağribî Sikke 3	Hacı Ferec Kâ'im-makâm Kilercî Sikke 3	Şeyh Hızır el-Mahzûb Sikke 2	Şeyh İbrâhîm Atıyye Sikke 3
Mollâ Nuh el-Levrî Sikke 30	Şeyh Mehmed bin 'Ali el-Hâvizî Sikke 3	Osmân dehîl el-Cebertî Sikke 3	Ahmed 'Abdullah Mehmed bin Evlâd Ebu'l-İ'na Sikke 5
Mehmed Ebu Bekir Sikke 1	İsma'il Mehmed Sikke 2	Seyyid Derviş bin Mehmed Sikke 2	Mollâ Mehmed bin 'Ali el-Bağdâdî Sikke 2
Mollâ Abdu's-Sâmed ve ihvetü Sikke 7	Sâlim Atîk Ağâ Mehmed bin Yunus Sikke 1	Mollâ 'Abdullah es-Sâlih Sikke 3	Dar-ı 'Ali ed-dilvârî Sikke 3
Kâsım Mollâ Derviş Mehmed Buhârî Sikke 4	Şeyh Musa 'Abdullah el-Halvetî Sikke 3	Yâkut bende-i 'utâb-ı el-Bevvâb Sikke 2	Ahmed bin Mehmed el-Buhayrâ Sikke 2
Şeyh Ahmed İlyâs el-Mukaddesî el-Ahmedî sikke 3	Hilâl Abdü's-Şeyh Irâk Sikke 2	Yâkut bin Yusuf Sikke 2	Mevfûr Atik bin Hatîb
'Ali bin Ahmed Muhyiddîn Sikke	Mehmed bin Muhyiddîn Sikke 5	Muhyiddîn bin Ahmed Sikke 5	'AbdullahMehmed Sikke 5

Tablo 4.34. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerrreme ve Ahâlîhâ

(17a) Ferhâd eş-Şâdlı Sikke 5	Şerefüddîn es-Sırlı Sikke 5	Ebu's-Su'ûd Ahmed Sikke 5	Cemâlüddîn Sikke 5
Habib bin Gıyâseddîn Sikke 2	Şeyh Ahmed el- 'Alkamî Sikke 2	Seyyid Mehmed bin Rebi' Sikke 2	
Seyyid Mehmed Rebi' Sikke 2	Seyyid Meslûk Rebi' Sikke 2	Zeylâ'î bin Mehmed Sikke 1	Seyyid Kâsım bin 'Ali Sikke 2
Cârullah Zeyd Sikke 1	Tâhir bin Hüseyin Sikke 2	'Abdullah Su'ûd Sikke 1	Ebu Bekir el-Hattâb Sikke 3
Ahmed Serâh Sikke 3	Atîl bin Mehmed el- Vâsık Sikke 2	Mahmud bin Gavs es- Suudî Sikke 3	Ramazân Sa'idî Sikke 2
Ca'fer bin 'Abdullah Sikke 2	Ebu's-Suud es-Sânurî Sikke 5	Mevlânâ Mehmed bin Şeyh Beşir Sikke 5	Mevlânâ Ahmed Yâsîn Sikke 5
Şeyh 'Abdurrahmân Mustafa Nâzırul- 'Ayn Sikke 3	Ca'fer bin 'Abdullah Sikke 2	Ebu's-Suud es-Sâbûrî Sikke 5	Mevlânâ Mehmed bin Şeyh Beşir Sikke 5
Mahmud bin Celâlüddîn el-Larî Sikke 3	'Ali es-Sûk Sikke 2	Dehîl bin Ahmed Sikke 1	'Abdullah bin el-'Aşâbî Sikke 2
Berber el-Hasan Sikke 3	Sukî'l Hıfâz Sikke 3	'Ali bin Hüseyin el- Bingâzî Sikke 2	Bedir Mekkî el-Hasan Sikke 3
Sâlim bin 'Ali Hasan en-Nu'mân Sikke 2	(?) Atîk Kâdı Muhyiddîn el-Mâlikî Sikke 2	Mes'ud el-Mukaddesi El-Hâfız Sikke 2	Mansûr Çavuş Sikke 13
Osman en-Nuhâs Sikke 4	Mustafa el-Hammâmî Sikke 4	Nasûh Şerifi Sikke 4	'Ali el-Hayyât Sikke 4
Server Nâzır Sikke 4	Ömer bin Hayrâtî Sikke 2	Selim bin Haydar Sikke 2	'Abdullah el-Hindî Sikke 2
Mercân bin Tâlik Sikke 2	Bilâl bin Cemâlüddîn Sikke 2	Mercân Sikke 2	Sünbül Sikke 2

Tablo 4.35. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mucâvirîn-i Mekke-i Mükerrreme ve Ahâlîhâ

(17b) Nu'man Sikke 6	Yâkut Kâfilî Sikke 2	Hindli Bedir Sikke 2	Yâkut Carâ'l-lah Sikke 2
Gülbend Sikke 2	Mehmed İdris es-Sakâ Sikke 2	'Ali Ebu's-Sa'd Sikke 2	Mehmed bin İdris Sikke 1
Zahidli Mehmed Sikke 1	'Ali bin Mehmed Sikke 1	Zahid bin 'Ali Sikke 1	Abbas bin 'Ali Sikke 2
'Ali bevâb Sikke 2	Mehmed bin bevâb Sikke 2	'Ali Tokmak Sikke 2	Ebu's-Sa'd bin Haydar Sikke 2
Mübârek bin Nu'man Sikke 1	Ahmed bin Mehmed Sikke 1	Halefullah Ebu's-Sa'd Sikke 1	Ebu'l-Kâsım Ebu's-Sa'd Sikke 1
Devâ bin 'Ali Sikke 1	Hasan bin 'Ali Sikke 1	Ebu's-Sa'd Mehmed Sikke 2	Devâ bin Cündi Sikke 1
İbrâhîm bin Mehmed Sikke 1	'Ali bin Ahmed Sikke 1	'Ali bin Ebu's-Sa'd Sikke 2	Mehdi bin 'Ali Sikke 1
Mukalled bin 'Ali Sikke 2	Râcî'î bin A'li Sikke 1	Mehmed Ebu's-Sa'd Sikke 1	Mehmed bin 'Ali Sikke 1
Osmân Bağdâdî Sikke 2			

Tablo 4.36. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cema'ati Tâlibü İlm

Mehmed bin Dâvud Sikke 1	Serrâceddîn Ebu'l- Kâsım Sikke 1	Salâh bin Yahya Sikke 1	Mehmed bin Hâlid Sikke 1
Hâşim bin Hâlid Sikke 1	Mehmed bin Sadık Sikke 1	Hasan Huşvân Sikke 1	Hâdi Huşvân Sikke 1

Tablo 4.36. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cema'âti Tâlibü İlm

Sadık bin 'Ali Sikke 1	Mehmed bin Ebu'l- Kâsım Sikke 1	Hasan bin 'Ali Sikke 1	Ebu Ahmed Ebu Meri' Sikke 1
Sadık 'Ali Sikke 1	Mehmed bin Kâdı Sikke 1	Yahya Zâhid Sikke 1	Mehmed bin 'Ali Sikke 1

Tablo 4.37. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cema'âti Tâlibü İlm

(18a) Salâh bin 'Abdullah Sikke 1	Mehmed bin İbrâhîm Sikke 1	İbrâhîm Nazır Sikke 1	Mehmed bin Musa eş- Şehr bin Bahâ-zâde Sikke 1
Ahmed Çelebi bin Ca'fer Efendi eş-Şehir Muhlis Sikke 20	li-veledâ Sikke 7	Hayreddîn Efendi sikke 15	Alâeddîn Efendi Sikke 15
'Abdullah Efendi Mir-i Pâdişâh Sikke 15	Mustafa bin 'Abdullah Seyyid Halife sikke 10 Mezkûr Mustafa Seksan Filori Suresini Hâcî Mahmud bin salar sikke 2 Hasan İhsârî Akçe Ferâgat eyledi	'Ali Tâbi'î Şeyh Ebu'l- Bekâ Sikke 3	'Ali bin Şeyh Hüseyin er- Rûmî Sikke 15 'An Ahmed Şîrvânî Sikke 4 'An Dervîş Hasan Sikke 3
Şeyh Ebu'n-Nazar Ahmed Sikke 7	Şeyh Abdulkâdir Yunus Sikke 5	Şeyh Ferhâd Hallâdî Sikke 4	Garib bin Ahmed el- Yemenî sikke 4
İbrâhîm bin Ebî Bekir el-Amedî Sikke 4	'Abdullah Antâlî Sikke 3	Mevlânâ 'Abdullah Sikke 2	Mevlânâ Nâsır eş-Şîrvânî Sikke 8
Abdurrahîm bin Şihâb Sikke 2	Mustafa Behrâm Sikke 2	'Ali bin Hüseyin Sikke 2	Hasan Çelebi i'nâyet el- ekliye Sikke 3
Mehmed el-Hilmî Sikke 2	Yusuf bin Ahmed bin Nasuh er-Rûmî Sikke 20	Mehmed bin Kânsuk Sikke 5	'Abdurrezzâk Sikke 2
Abdulhasan Sikke 3	'Ali es-Sakâ Be-Bâb-ı İbrâhîm Sikke 3	Celâl Hindî Sikke 3	Mahmud Çelebi el- Merhûm Abdulkerim Efendi Sikke 22 'An Hasan bin Abdurrahîm eş-Şîrâzî Sikke 15
Mevlânâ Mehmed Çelebi Kâtib Sikke 10	Mevlânâ Hasan bin İ'nâyetullah Sikke 2	Mevlânâ Gavs-ı er- Rûmî Sikke 2	Mevlânâ Mustafa Amâsyevî sikke 2
Mevlânâ Hasan Çelebi bin 'Ali Sikke 2	Hasan bin 'Abdullah er-Rûmî Sikke 5	İbrâhîm bin 'Abdullah Sikke 4	'Ali bin Eyyub Sikke 4
Mustafa bin Bekir Sikke 4	Mehmed bin Ahmed er- Rûmî Sikke 4	Süleymân bin Ahmed Sikke 2	Bekir bin Sinân er-Rûmî Sikke 3
Elmâs Ağâ Tâbi'î Şeyhü'l-İslâm Şeyhi Efendi Sikke 3 'An Mahlul Meryem bin 'Abdullah	Makbul Yâkubî Me'a Zevcetühu Sikke 5	Bedir Mu'ik Yâkut Hüseyinî Sikke 5	Server Mu'ik Yâkut Hüseyinî Sikke 5
Gazâl Mu'ik Yâkut Hüseyinî Sikke 5	'Ali bin Sâlim Tabi'î Mezbûr Sikke 5	Fezlâl Sikke 5	'Ali dervîş bende-i bin Mehmed Be-Cây-ı 'Aişe binti Nasuh Sikke 3

Tablo 4.38. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Cüzhân der- Harem Kâbe-i Mükerrerrem-i Müşerref-i Şerefnâ-İlahû Te'âla

(18b) Mevlânâ Seyyid 'Ali Mehdi Sikke 3	Mevlânâ Seyyid Mehdi el-Yemenî Sikke 3	Seyyid Mehmed Seyyid Mehdi Sikke 3	Seyyid İbrâhîm el-Hervî Sikke 3
Seyyid Mehmed bin İbrâhîm el- Yemenî Sikke 3	Şeyh İbrâhîm Ebâ Hamid Sikke 3	Şeyh İbrâhîm el- Hâfız Sikke 3	Şeyh Ömer el- Müşedd Sikke 3
			Fakih Yahya Bâcısı el-Hadramî Sikke 3

Tablo 4.38. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Cüzhân der- Harem Kâbe-i Mükerrer-i Müşerref-i Şerefnâ-İlahû Te'âla

Şeyh Abdulfettâh eş-Şi'bi Sikke 3	Şeyh 'Abdullah Kazvinî Sikke 3	Fakih 'Abdurrahmân Sikke 3	Şeyh Mehmed el-Hermî Sikke 3	Şeyh 'Abdullah Bâ-Vezir el-Hadramî Sikke 3
Şeyh 'Abdullah el-Hadramî Sikke 3	Şeyh Mehmed Nasuh Sikke 3	Fakih bin İsmâ'il bin İbrâhîm Sikke 3	Fakih Ahmed bin 'Abdurrezzâk Sikke 3	
Fakih Ahmed bin 'Ali el-Cebertî Sikke 3	Fakih İbrâhîm bin Osmân Sikke 3	Fakih Mehmed bin 'Ali Sikke 3	Fakih Ahmed bin Mehmed Sikke 3	
Fakih Ahmed bin Nasır Sikke 3	Fakih Mehmed bin Ömer Sikke 3	Fakih Mehmed bin İlyâs Sikke 3	Fakih Mehmed bin 'Abdurrahmân Sikke 3	
Fakih Ahmed bin (?)Sikke 3	Fakih Mehmed bin Ahmed Sikke 3	Fakih Adem ve ser Sikke 3	Fakih Osmân Sikke 3	Şeyh 'Ali bin Mehmed Müferriku'l-Eczâ Sikke 3
(?) ed-Dâ'in Sikke 3	Cevher Himâyesinde Olub Terbiye-i Seyyid-i ebi Yahya Sikke 3	Şeyh Mehmed bin Şeref Bevvâb-ı Terbiye-i Berekât Sikke 3	Şeref bin Ebu'l-Kâsım el-Hindî Sikke 3	
'Ali el-Kutbî et-Tekrûrî be-cây-ı Sa'âdet binti Şa'bân Sikke 2	'Ali el-Çelebi et-Tekrûrî be-cây-ı 'Aîşe binti 'Ali Sikke 2	Elmâs Ağâ 'An Meryem binti 'Abdullah Atik Hasan Efendi Sikke 3	'Ali bin Yâsin ve İhvetü Ömer Evlâd İbni Harîr be-cây-ı Muslihuddîn en-Nebkâvî Sikke 3	

Tablo 4.39. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mezkûresi ki An Mahlûlat Sene 998 Mukarrer Şode

Mevlânâ Alimü'l Ulemâ Kâdı Mekke-i Makâm Kâmet Fezâil Sikke 50	Cemâ'at-i Kâdı Mekke-i Mükerreme Sikke 25		
Cemâ'at-i Kurrâ Sure-i Fetih Edâ-i Devâm-ı Devlet-i Pâdişâhiye Hullede-tü hilâfet Sikke 22	Mevlânâ 'Abdullâtîf Efendi el-Levâzım Sikke 7	Şeyh Mehmed bin Ebu'l-Bekâ el-Vâ'iz ve Evlâd Sikke 10	Şeyh Ömer el-Acemî Sikke 2
Şeyh İbrâhîm Sâ'âdet Sikke 5	Muhyiddîn bin Şeyh Ahmed el-Hervî Sikke 10	Mehmed bin Fethullâh en-Nakşibendi el-Cahdî Sikke 2	Tâbi'î Mevlânâ Alâeddîn el-Müderriş Sikke 3

Tablo 4.40. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mezkûresi ki An Mahlûlat Sene 998 Mukarrer Şode

(19a) Ahmed bin Mehmed Tâbi'î Gazanfer Ağâ Sikke 4	Hasan bin 'Abdullah Tâbi'î Arab-Zade Efendi Sikke 4	Elmâs Ağâ Tâbi'î Şeyh Efendi Sikke 2	Mevlânâ Kâdı Ahmed Çelebi Afîfud-dîn Tahir Sikke 8
Mevlânâ Kâdı Cemâluddîn Birâder Mezbûr Sikke 8	Mevlânâ Seyyid Mehmed Seyyid Mehmed birûnî Sikke 10	Mevlânâ Ahmed bin Kâsım er-Rûmî Sikke 10	Mehmed bin Ramazân beyzâvî ve uhtihi Fâtma Sikke 5
Nesimi bin 'Abdullah Atîk Hâce Mehmed Tâbi'î Mollâ Fetih Sikke 3	Şa'bân bin Nesimî Sikke 3	Bilâl bin 'Abdullah Tâbi'î Mezbûr Sikke 3	Hasan Cevheri Tâbi'î Veli bey Me'a Evlâdihi Sikke 4
Beşir bin 'Abdullah Tâbi'î Mezbûr Sikke 3	Halife el-Mağribî Tâbi'î Hamza Bey Sikke 3	Mehmed en- Nesim Tabi'î Hamza Bey Eyyub Dergâh-ı 'Ali Sikke 4	Sa'dullah 'Abdullah Tâbi'î Mezbûr Sikke 3
Şeyh 'Abdullah el-Mağribî Tâbi'î Mezbûr Sikke 3	Veled Hasan bin 'Ali Hızır Tâbi'î Sikke 3	Veled Ali bin Hızır Tâbi'î Sikke 3	Veled 'Abdullah Sikke 3

Tablo 4.40. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mezkûresi ki An Mahlûlat Sene 998 Mukarrer Şode

Mehmed bin Ebu Bekir el-Makrûnî Sikke 3	Mehmed en-Nedim Tâbi'î Rûmî Sikke 3	Mahmud bin Sefer Tâbi'î Mezbûr Sikke 2	Veled Sakâ el-Hindî Sikke 2
Atîk Mehmed bin Şeyh Ca'fer Sikke 3	Mehmed bin Fethullah er-Rûmî Sikke 5	Abdulkirim bin Mollâ Mahmud eş-Şâmî Sikke 5	Mehmed Sa'id bin Ahmed ed-Divânî Sikke 4
Zişân-ı Cemâ'at-i Müezzin-i Harem-i Şerif Sikke 22	Mehmed bin Sinân er-Rûmî Sikke 3	Bâli Kâtib-i Dergâh-ı 'Ali Mücâvir-i Haremeyn-i Şerifeyn Ber-Mucib-i Emr-i 'Ali Me'a İ'yâle ve Evlâduhu Sikke 35	'Ali Dimyât-i ve Mehmed ve 'Ali ve Zeyneb ve Hatice ve Evlâd-ı 'Ali Sikke 8
Şeyh Mahmud 'Abdullah el-Ummânî Sikke 4	Hâfız Mehmed Darîr İskenderânî Sikke 3	Ca'fer bin 'Abdullah Tâbi'î Mehmed Ağâ Sikke 4	Mehmed bin Yasin Tâbi'î Sikke 4
Tevâbi'î Emîn Bender Cedd Mustafa Çavuşî Taksim 3, 4 Sikke 12	Halil Dede Halife-i Merhûm Kurt Efendi Sikke 5	Hüseyin bin Mehmed et-Tâciri Sikke 2	Ahmed bin Cevher Livâ Sikke 2
Cema 'ât-i Ubeyd-i Uyun Mekke-i Mukerreme Neferân 57 Beher nefer 2 Yekûn sikke 114		Cema 'ât-i Nisâ Ubeyd-i Uyun Mezkûr Neferân 22 beher nefer 1 Yekûn Sikke 22	
Cema 'ât-i Ubeyd-i Uyun Halis Neferân 4 Nisa Neferân 1 Münferid Neferân 3 Sikke 9 sikke 3 Sikke 2 Yekûn Sikke 3.077			

Tablo 4.41. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at

(19b) Menkûl Ser er-Ricâl Seyyid Rasul bin Hâcî Merv Sikke 4	Mes'ul Ser er-Ricâl Seyyid Mû'min Hızır Hâcî Hüsrev Sikke 4	Mes'ul Ser er-Ricâl Şerife Ümmü'l-Hayr Seyyid ebu'l-Ka'b Sikke 8	Mes'ul Ser er-Ricâl Seyyid Makbûle tetimme-i Ümmü'l-Hayr Serâser Ebu'l-Ka'b Sikke 2
Mes'ul Ser er-Ricâl Kamer Hâtun Ravza-i Sinân bey Bevvâbân Bâb-ı 'Ali Be-Cây-ı Sinân el-Mezbûr Kîse Mahlûlât hasene Sikke 33 Mahmul Sinân 30 Sikke 3	Fâtma Ser- Nasuh Mollâ Mekke Sikke 4	'Aîşe binti 'Abdullah el-Mersûm Sakin Bevvâbân İbrâhîm Sikke 5	Yahya bin 'Ali ceddî Kâsım Ağâ Sikke 4
Seyyide bedihî Ahmed bin İbrâhîm bin Zâhîre Sikke 4	Zâhide bende-i binti ismi Gülsüm der-evlâd-ı Yunus Sikke 3	Atik bin Yusuf Rûmî Sikke 3	Atîk bin İbrâhîm Rûmî Sikke 5
Merye binti 'Abdullah Ümmü Tâbi'î Kesb-i Ahmed Sâkin der-Tokat(?) Vurûd-i Ferâgât Sikke 3	Seyyide binti Neferüddîn el-Halim Sikke 2	Su'ad binti el-Havân Ravza-i Haremü'l-Muharrem Sikke 3	Su'ad binti Seyyidi bende-i Neferüddîn Sikke 2
Mihribân binti Abdulkirim Sikke 2	Su'ad Şa'bân el-Mâlikî Sikke 2	Reîs-i Ser-Ahmed Sikke 3	Mercân bin Ser 'Abdullah Mukîm bin 'Ali et-Tayra Sikke 2
Gülferid Hâtun Atîka-i Ahmed Hilmi Bosna Sikke 2	Semâh bin 'Abdullah Bosnavî Sikke 3	'Aîşe Hâtun binti 'Ali İstâbulî Sikke 2	Mehlikâ binti 'Abdullah Mukîm-i Ahmed Hilmi Sikke 2

Tablo 4.41. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at

Feride Hatun ser-Bekrî Sikke 2	Ümmü'l-Müridi binti Ebu Bekir en-Nesîm Sikke 2	Hatice Hatun binti Mehmed bin Ebu'l-Bekâ Sikke 2	Fâtma binti Mustafa Sikke 2
Hatice binti Haydar Sikke 1	Meryem binti 'Abdullah İstanbulî Sikke 10 'An Mahlûlât Sene 998 Sikke 5 ve Sikke 5	Meryem binti Ahmed Ravza-i Şeyhu'l-Ubeydi Sikke 15 'an mahlûlât-ı fî ve hademe-i fî'l-hükm Sikke 6 ve Sikke 3	Kamer binti 'Abdullah Atîka-i Receb Hilmi Sikke 2
Mihribân Hâtun Atîka-i Ka'b Hilmi Sikke 2	Ümmü's-Sa'd dahter 'Abdullah et-Tahir Sikke 2	Hâtun Ravza-i İmâm 'Abdullah et-Tahir Sikke 1	Hakimî Ravza Mansur Sikke 2
(?) 'Abdullah İstanbulî Sikke 3	'Aîşe binti Mehmed Diyârbekrî Sikke 2	Gevher binti Sultân Emîr-i Şerif Diyârbekrî Sikke 2	Fâtma dahter ravza Hilmi Sikke 3
Rahime binti 'Abdullah Tâbi'i Hasan Kürdî Sikke 1	İsa Hâtun binti Musa Derviş el-Asım Sikke 3	Reîs-i binti Ahmed Fikrî Sikke 2	Seyyide el-Gülsüm binti 'Abdullah Sikke 2
Ser Meryem binti Ahmed Bekir Sikke 2	Rıdvân Atîka-i Mihrimâh Sultân Sikke 3	Fâtma bende-i Rûmî Sikke 3	Ümmühân bende-i Ebu Bekir el-Halvetî Sikke 2

Tablo 4.42. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at

(20a) Seyyid el-Buhârî seyyid Yusuf Salî Sikke 2	Sâliha binti 'Abdullah eş-Şâmî Sikke 2	Mercân Hâdım bin Şeyh Zeylâ'î Ümmü Hatice Sikke 2	Hüddâm-ı Ümmü's-Server binti 'Abdullah Sikke 1
Afitâb binti 'Abdullah Evrenos Sikke 2	Fâtma binti Hüseyin el-Asım Sikke 1	Yâsemin binti 'Abdullah atîka-i Salih Mehmed Sikke 3	'Aîşe binti Abdulkerim Sikke 5 'An ferâgât mahlûlât-ı seyyid 'Abdullah Kâsım fî 998 Sikke 2 ve sikke 3
İslâm Atî'ka-i 'Ali el-Mezbûr Sikke 2	Kamer Hâtun binti 'Abdullah Kâsım bin Hüseyin bey Sikke 2	Fâtma binti Şeyh Mehmed Sikke 1	Reîs-i bende-i Abdî Efendi Sikke 2
Mah-ı Yıldırım bende-i 'Abdullah Rûmîye-i atîka-i Mehmed Bekir efendi Mirlivâ Asaf Sikke 2	Reîsü's-Şeref bin Abdulbey Sikke 2	Sâkine Hâtun Salih Merhûm Server efendi Sikke 3	Fâtma Tabî'î Merhûm Mezbur Sikke 2
Ümmü'l Hayr ve Hatice-i İmâm Mehmed Yahya et-Tayyarî Sikke 3	Su'âd binti 'Abdullah Mehmed bin Yahya el-Basrî Sikke 2	Seyyid el-Ka'b 'Abdullah bin Mehmed et-Tayyarî Sikke 3	'Aîşe binti Murad İstanbulî Sikke 10
Çerkes Süreyyâ İstanbulî Sikke 8	Asiye uhtihâ İstanbulî Sikke 2	Safiye binti İsa Rûmî Sikke 2	Yunus Tabî'î 'Ali bin Hâlid Sikke 1
Hüddâmü'l-Ferec Atîka-i Kâdı Cârullah Sikke 1	Ömer el- Atîka-i Kâdı Cârullah Sikke 1	Emine binti 'Abdullah er-Rûsûm Sikke 4	Sâkine binti 'Abdullah Atîka-i Hatice Hâtun Sikke 5
Ümmü'l-Hayr binti Ebubekir el-Halvetî Sikke 2	Hatice binti Mehmed el-Hassa-i Sırrî Sikke 2	Hatice binti 'Ali eş-Şâm Sikke 2	Fâtma binti İdris el-Mısrî Sikke 1
Fatma binti Mehmed el-İrâkî Sikke 3	'Aîşe binti Mehmed Üskübî Sikke 2	Hatice binti 'Abdullah el-Yemenî Sikke 2	Ümmü'l Hayr binti Muhyiddîn Sikke 2
Ümmühân binti Muhyiddîn Sikke 1	Fâtma binti Mehmed Baba Şâturî Sikke 1	Hatice binti Mehmed bin el-Hayr el-Bekrî Sikke 1	Fâtma binti 'Ali Ağâr el-Mısrî Sikke 1

Tablo 4.42. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at

Sâliha binti 'Ali el-Bekrî Sikke 1	Tâbe'r-Rummân el-Amâsya Sikke 1	Ca'fer hatun 'Abdullah Ahmed Ebi Zer'a Sikke 4	Reîsü Ser 'Ali el-Bekrî Sikke 2
Fâtma binti 'Ali el-Bekrî Sikke 2	Rahime binti 'Ali el-Bekrî Sikke 1	Fâzıl binti 'Ali el-Bekrî Sikke 1	Reîsü bin Mollâ 'Ali el-A'rî Sikke 1
Meryem binti 'Ali el-A'rî Sikke 2	Sâliha binti Kâsım el-Hervî Sikke 2	Su'âd binti Kâsım el-Hervî Sikke 1	Rasim bin Mezbûr Sikke 1

Tablo 4.43. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at

(20b) Safiyye binti Mollâ Mehmed Evgânî me'a ümmühâ Sikke 5	Şerife Hâtun binti Mollâ Seyyidullah el-Buhârî Sikke 2	Su'âd Hâtun uhti Mezbûr Sikke 2	Halime binti İskender Sikke 3
Zeyneb Sultân binti 'Abdurrahmân Sikke 3	Fâtma binti 'Abdurrahmân Sikke 2	Ber Mekkiye-i binti Atıka-i Fevzî Mahdum Sikke 2	Vâlide-i Mehmed Molla Ömer el-İskenderânî Sikke 3
Vâlide-i Mustafa el-Mercân Sikke 3	Fâtma binti Muhyiddîn el-Mekkî Sikke 2	Su'âd Zevce-i Merhûm şeyh Mehmed el-Mezkûr Sikke 3	Fâtma binti Hasan el-Mâlikî Sikke 2
Zennân binti 'Abdullah Atıka-i Mirzâ Mahdûm Sikke 2	Ümmü'l-Hayr binti Ömer Ümmü'l-Münâvî Sikke 2	Zeynep binti Ebu Bekir Cebertî Sikke 3	Şerife Makbul binti İstâbul el-Ğays el-Yemenî Sikke 2
Şerife Ümmü'l-Hayr binti Ebu'l Ğays Sikke 2	Su'âd binti Seyyid Ahmed el-Ma'ruf Sikke 2	Şerife Da'na binti Bahar Sikke 3	Hacer Hâtun binti 'Abdullah Rûmî Sikke 3
Kemâl Dahter Muhyiddîn en-Nazarî Sikke 1	Ümmü Selem Zevce-i Muhyiddîn Sikke 2	Şâkide Zevce-i Ömer el-A'rî Sikke 2	Ümmühân binti Seyyid Ömer el- A'rî Sikke1 'Aîşe binti Mustafa Sikke 3 sahh
'Ali Seyyid Ahmed el-Hervî Sikke 3	Zeynü's-şeref binti Ahmed el-Hervî Sikke 1	Mazlûme binti Ahmed el-Fazilet Sikke 3	Seyyidü'l-Kâtib binti Kalî'i'r-Rummân Kâdı Cârullah Sikke 3
Seyyideti binti Sa'dullah Sikke 2	Fâzilet binti Kâfis Sikke 2	Meryem binti es-Seyyid Sadık et-Tabâtî Sikke 2	Fâtma binti İskender Sikke 2
Efendi Fâtma binti Mehdi Sikke2	Meryem binti 'Abdullah el-Fakirü'l-Hayr Sikke 2	Şerife Atıka-i Server Ahmed Tâbi'î Efendi Muhyiddîn Sikke 9 Kadim Sikke 4 Def'a-i Ahîr defter 5	Halime binti Mahmud İstâbulî Sikke 8
Anber binti Abdülkâdir Tâbi'î Ka'id-i Mercân Ağâ Sikke 2	Reîsü bin Mehmed el-Hüsna et-Tayyarî Sikke 2	'Aîşe binti Mustafa el-Mercân Sikke 1	Selim binti Mehmed et-Tayyarî Sikke 2
Seyyid bin Hüseyin el-Halvetî Sikke 2	Müzeyyen Hâtun Atıka-i Merhûm Hâmid Efendi Sikke 3	Fâtma Vâlide-i Ebu's-Su'ud sikke 2	Su'âd binti 'Ali İskender Sikke 1
Eş-Şerife Reîsü binti Mehmed et-Tabâtî Sikke 1	'Aîşe binti Hasan Ağâ İstâbulî Sikke 3	Hatice binti Rıdvân Sikke 2	Rasim bende-i Gülsüm ve ümmühâ bedihî Sikke 1
Fâtma binti Hüseyin Tâbi'î Hızır efendi Sikke 12 Def'i defter 4 ve 3	Kamer Hâtun Tâbi'î İmâm Hazreti Hüdâvendigâr-ı Hulledü'l- Hilâfet Sikke5	Hatice dahter Mansur el-Mezbûr Sikke 3	Fâtma Kervânî Sikke 2

Tablo 4.43. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at

(21a) et-Tâberî el-Kervânî Sikke 2	Fâtma bende-i Mustafa el-Buhârî Sikke 2	Seyyideti el-Ka'b binti Mehmed 'Ali Sikke 2	Safiyye binti Ferec Sikke 1
Zeliha binti Farah Sikke 1	Hatice binti Farah Sikke1	Zeyneb binti şeyh 'Abdullah Ğavs-ı Yâverî Sikke 3	Ümmü Sâlih binti 'Abdullah Atike Hasan Ağâ Sikke 3
Zeyneb binti Ümmü'l- Hayr et-Tâberî el-İlmâm sikke 2	Mihribân Hâtun binti 'Abdullah el-Çelebî Sikke 2	Ya'kub binti Şeyh 'Abdurrahmân el- Mâlikî Tâbi'î Şeyh Ömer el-Mâlikî Sikke 2	İkbâl bende-i Seyyide-i Seyyid 'Abdullah es- Safevî Sikke 2
Sâkine binti Mustafa Üsküpî Sikke 3	Müslime binti Âtife Sikke 2	Hüddâm-ı es-Server-i Atika-i Ahmed Ağâ el- Mercân Fakîrû Şerif Sikke 3	Hatice binti Kâsım Sikke 3
Ümmü'l-Hayr Abdubâkî er-Rüşdî Sikke 2	Kemâle binti Mehmed el-Müteveffâ Asâf Ahmed Sikke 2	Fâtma Hâtun Zevce-i Osmân el-A'rî Sikke 2	'Aişe binti Müteveffâ Evlâd-ı Seyyid Mehmed el-Buhârî Sikke 2
Ümmühân binti Şa'bân ez-Zer'a Sikke 2	Hatice binti Şeyh Mehmed Talha Sikke 1	Bahşid binti 'Abdullah Atika-i usta Sefer Sikke 3	Fâtma Vâlide Şeyh Mahmud ebâ Yahya Sikke 2
'Aişe binti Fâtih sûfi'l- likâb Sikke 2	'Aişe binti Şeyh el- Fâruk Sikke 2	Fâtma binti Abdumelik elkâ Sikke 2	Sâliha binti Mehmed Edirnevî Sikke 3
Hatice binti Mollâ Ahmed çelevi es- Selânîk Sikke 3	Rukiye binti Mevlânâ Ahmed Hilmi Sikke 4	Râziye binti 'Abdullah Sikke 5	'Aişe Hâtun Bende-i Resm Sikke 20 'An surreSikke 15 Ve Sikke 5
Mehri Hâtun er-Rûmî Sikke 7	'Aişe Hâtun binti Mevlânâ Mehmed Arab el-Vâ'iz Sikke 32 'an surre-i mahlûlât fî 998 Sikke30 Sikke 2	Sâkine binti 'Abdurrahmân Sikke 5	Hatice binti Mahmud er- Rûmî Sikke 17 'an surre 10 ve 7
Mehmed binti Murâd er-Rûmî Sikke 3	Hatice binti 'Abdullah Atika-i İbrâhîm Sikke 2	Semâh Hâtun Sikke 2	Zeynep binti eş-Şeyh es- Sâlih Sikke 2
Dâmû'l-Havûn Sikke 2	Fâtma Bende-i 'Abdurrahmân Sikke 2	Binthâ Ümmühân Sikke 2	Kemâle Hâtun Doha-i Yahya dede Sikke 5
Hatice Tâbi'a-i emîrû'l-Hacc eş- Şamî Becây-ı Fâtma Bende-i es- Sancak Sikke 5 An Mahlulât Sene 998 Sikke 3 ve 2	Halife Bende-i Mehmed ? zâbit Sikke 2	Su'âd binti Mehmed el-Bekrî Sikke 2	Fâtma binti Sa'deddîn ez- Zahriyye Sikke 2
Hatice binti Ahmed el-Geylânî Sikke 2	Ümmü Hatice el- Habeşî hatun ez- Zeylâ'î Sikke 2	Kamer binti 'Abdullah İstâbulî der- kurb-ı Kırk Çeşme Sikke 5	Sâliha binti Mehmed el-Atâ Sikke 2
			Fahreddîn sahh Mustafa Sikke 4

Tablo 4.44. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at

(21b) Safiyye binti Hafsa(?) el- Mısırî Sikke 2	Sâliha binti Mehmed el- Hamidî Sikke 2	Mercân Zevce-i 'Ali Kethüdâ Ümmü Emine el- Hasan Sikke 2	'Aişe binti 'Ali Kamer Hâtun Sikke 3
---	---	---	--

Tablo 4.44. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at

Sâliha Hâtun Ümmü Selmân Kethüdâ Sikke 11 'an Aîşe sikke 4 'an surre Sikke3 ve 4	Sâkine Hâtun Sikke 4	Hâle binti Yahya Hafizâ Sikke 4	Fâtma binti Mehmed Yahya Hafizâ Sikke 3
Fâtma binti Mehmed bin şeyh Sikke 3	'Aîşe Bende-i şeyhu'l-hafsa Sikke 3	Rahime binti Yusuf el-Haneffî Sikke 3	Hâtun el-Mâlikî Sikke 3
Rahime el-Mercân Sikke 3	Şa'bân el-Mercân Sikke 3	Zennân el-Hasan Sikke 3	Cevher el-Habeşî Sikke 3
Mercân Atîka-i Harîrî Sikke 2	Veledaha Receb Sikke 2	'Aîşe binti Ahmed Abbâs Sikke 2	Meryem binti Zâid Sikke 2
Zennan Atîka-i Hasan el-Müşedd Sikke 2	Uhti 'Aîşe Sikke 3	Tetimme-i Hâcî Mercân el-Müezzîn Sikke 2	Seyyideti'l-cem' binti Şeyh Ahmed Sâlih Sikke 4
Mahmud Zevce-i Ebu 'Ali Sikke 3	Vâlîde Atiyye Bende Sikke 2	Şemmân Zevce-i Ahmed bin 'Abdurrahmân Cem Sikke 2	Fâtma Atîka-i Ebu 'Ali Sikke 2
Mazlûme binti Mustafa ed-Darîr el-Edirnevî Sikke 5	Meryem Bende-i 'Abdullah Valide-i Mehmed Hâdî Sikke 2	Muhnise Atîka-i Yâkut Sikke 3	Cevher Atîka-i Vâlîde-i Mehmed bin Mehmed Sikke 2
Mercân Atîka-i Kemâluddîn Hasan Sikke 2	Mercân Ahmed Ser-Nesin Sikke 2	? Sikke 2	Su'âd binti İbrâhîm el-Mar'aşî Sikke 3
Mahmud Zevce-i Seyyid Ahmed er-Rûmî Sikke 3	Bârîhâ binti 'Abdullah Vâlîde-i Kâtîbi Yusuf Sikke 5	Sa'dul-uyun müstevfî Yusuf Kâtîb Sikke 3	Seyyid ümmü atîka-i 'Aîşe Sikke 5 Ümmü el-Kâfilî binti Mehmed el-Hasan Sikke 2 Sahn
Fâtma binti Mansûr es-Sarh Sikke 1	Cevher binti Sâlim Sikke 2	Meryem binti Şeyh Ahmed Sikke 2	Fâtma Bende-i Kâsım el-Hayrî Sikke 1
Fâtma Tâbi'î Mustafa Mekke Emiri Cidde Sikke 3	Vâlidetuhumâ Sikke 3	li-Rikâb-ı el- Mes'ud el-Mürâ'ab Sikke 3	Fâtma Bende-i Hüseyin Sikke 2
Zeyneb Ümmü Ebi Sa'd Sikke 2	Zeyneb Hacer Ahmed Hekim Sikke 2	Hâtun dahter İshâk İskenderî Sikke 2	Halime binti İskender Sikke 5

(22a)**Tablo 4.45. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at**

(22a) Fâtma Uhtihâ Sikke 2	Hâtun Uhtihâ Sikke 2	Halim es-Server binti 'Abdullah Sikke 2	Bahşid Bende-i 'Abdullah Sikke 2
Kamer bende-i 'Abdullah Sikke 2	Cihân Atîka-i Receb Hilmi Sikke 2	Sâkine-i Tâbi'î Şeyhü'l-Harem Sikke 2	Emine binti Sinân Sikke 12 Def'i Sikke 2 Def'i Sikke 5 Sikke 5
'Aîşe binti Mehmed el-Karamân Sikke 1 Def'i 4 Def'i 8 ve sikke 5	Hatice Uhtihâ Sikke 10 Def'i 2 Def'i 3 ve Sikke 5	Makbûl Atîka-i Mehmed el-Karamân Sikke 3	Meryem binti Şeyh Bedrûddîn yevmü't-tâkî Sikke 2
Zişan binti Kâsım el-Mısrî Sikke 3	Hâcî Reyhân İ'yâl Kâsım Sikke 2	Fâtma binti Ramazân eş-Şedvâ Sikke 2	Su'âd binti Kâdî 'Ali Cârullah Sikke 3
Zeynü'ş-Şeref bende-i es-Seyyid Ahmed Sikke 3	Kureyşî binti Ahmed Sikke 2	Kemâle binti Cârullah Sikke 3	Zeyneb binti Kâdî Tahir Sikke 2

Tablo 4.45. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at

Su'âd binti Kıvâmuddîn Sikke 2	Latîfe Uhtihâ Sikke 2	Defne Uhtihâ Sikke 2	Fâtma binti İbrâhîm Sikke 2
Ümmü'l-Hasan binti Abdulhayy Sikke 1	Hubeybü'l-Hermiziyye Sikke 1	Nuru's-Sabâh Sikke 1	Dâye binti Mehmed Sikke 2
Vâlîde Hasan bin Kâsım el-Mürebî Sikke 2	Tuffâh Zer'a Sikke 2	Makbûl Zer'a Sikke 2	'Aîşe Hâtun binti Şeyh Abdi Çelebi Sikke 10
Su'âd binti 'Aîşe el-Mezbûr Sikke 5	'Aîşe binti Ümmü Hasan Bende Seyyid Mehmed Sikke 3	Hasan dahter Abdulkâdir Sikke 2	Fâtma binti 'Ali Sikke 2
Meryem binti Şeyh Hasan eş- Şâmî Sikke 3	Hatice binti Hasan eş-Şâmî Sikke 3	Zeyneb binti el- Mezbûr Sikke 3	Fâtma Bende-i Ahmed Sikke 2
Kemâl bende Selmân Sikke 2	Fâtma bende-i Ümmü'r- Rahmân Sikke 2	Hatice binti Ümmü'r- Rahmân Sikke 2	Su'âd binti Ümmü'r-Rahmân Sikke 2
Safiyye Bende-i İshâk el- Mu'arrâdân Sikke 4	Hâtun bende İshâk eş-Şîrvânî Sikke 2	Fâtma ed-Darîr Sikke 1	Hâtun bende-i İhvetü Zevce-i Kâsım Sikke 2
Fâtma Hâtun binti 'Abdullâtîf Efendi Sikke 33 Dükkan Sikke 30	Bintihâ 'Aîşe Sikke 10	Fâtma Binti Ekmelüddîn es- Sa'îdî Sikke 10	Halime binti Hasan es-Sa'îdî Sikke 5

Tablo 4.46. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at

(22b) Hacı ümmü binti Hasan Sikke 3	Kamer binti 'Abdullah Sikke 3	Zeyneb Zevce-i dest-i Mehmed Sikke 2	Şâkire binti 'Abdullah Sikke 4
'Aîşe ve Meryem Benâtü dest-i Mehmed Sikke 2	Meryem binti 'Abdullah Sikke 4	Fâtma Bende-i Hacı Hasan Sikke 13 Def'a Sikke 3 Def'a Sikke 5 ve 5	Zennân Zevce-i Hilâl Sikke 2
Su'âd Tâbi'î Mansûr Çâvuş Sikke 5	Yâsemin Hâtun Sikke 5	Fâtma Hâtun Sikke 5	İ'nâyet Hâtun Sikke 5
Hilâl Hâtun Sikke 5	İkbâl Hâtun Sikke 4	Afife Hâtun binti Vâlîde-i Ahmed Çâvuş Sikke 12	Emine bende-i 'Abdurrahmân Sikke 4
Rasûl Atîka-i Behrâm Sikke 3	Mehlikâ Atîka-i Behrâm Sikke 2	Su'âd Hâtun Sikke 2	Zeyneb binti Evzic Sikke 4
Bedir Hâtun Sikke 2	Yâsemin Hâtun Sikke 2	Mübârek Hâtun Sikke 2	Câbir Atîka-i Behrâm Sikke 2
Halime Hâtun Sikke 2	Selma Atîka-i Behrâm Sikke 2	Zeynep ve Fâtma binti 'Ali Sikke 2	Can süvâr Çerâkîse Sikke 2
Hatice Rûmî Hacı Haydar Sikke 12	Fâtma dahter Hacı Haydar Sikke 10	'Aîşe dahter Mezbûr Sikke 10	Câbir Tâbi'î Mezbûr Sikke 10
Lâla Zâde Sikke 10	Şerife 'Aîşe Zevce-i Mollâ Mehmed Emîn Kâtib Sikke 3	Safiyye A'ile-i Mehmed Müezzîn Murakkıs Sikke 2	Tâhire binti Mollâ Mehmed Efendi Sikke 2
Hatice binti Ka'îdî'l-Medenî Sikke 3 Sahh			
Rukîyye ve Fâtma benâtü Mollâ Mehmed el-Hervî Sikke 2	Fâtma dahter Hacı Sinân Sikke 2	Rukîyye dahter Hacı Sinân Sikke 2	Mercân Atîka-i Müderris- i Zelihâ Bursevî Sikke 3
Emine binti Mustafa Sikke 4	Fâtma ve Sâliha Ümmü'l-Hasan Şâh ibni Mes'ud Sikke 3	Fâtma binti İbrâhîm er- Remimî Sikke 2	Emine dahter Hasan Sikke 5
Fâtma binti Fazilet Sikke 5	Fâtma binti Hacı Pîrî Sikke 4	'Aîşe binti Hasan Sikke 1	Sa'îde binti Ahmed Sikke 2
Vâlîde 'Ali binti Zelihâ Sikke 2	Şeyhzâde binti Ca'fer Sikke 3	Emine binti 'Ali Cezâyîrî Sikke 2	Hatice binti Mehmed surre emîni Sikke 2

Tablo 4.46. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at

(23a) Azize binti İbrâhîm el-Hayyât Sikke 2	Azize Tâbi'a-i binti Ahmed Sikke 3	'Aîşe binti 'Ali el-Müderriş Sikke 3	Fâtma binti Hüseyin el-Asa Sikke 3
Mercân Tâbi'î Seyyid 'Ali Sikke 3	Selmân binti Ahmed Sikke 2	Su'âd binti Ahmed Sikke 2	Kamer Hâtun Tâbi'a-i Mansûr Sikke 3
Hüseyin ve Ümmühân ve Zeliha ve Zevce-i Safiyye ve Vâlidetuhumâ Nuru's-Sabâh Nefer 5 Sikke 11	Su'âd Kadı Şeyh Ahmed ez-Zer'a Sikke 4	'Aîşe binti Ebu Bekir en-Neşîli Sikke 2	Zâhîde binti Ahmed en-Neşîli Sikke 2
Sefer binti Ahmed en-Neşîli Sikke 2	Safiyye binti Yahya es-Sinnî Sikke 2	Kureyş binti 'Ali es-Sinnî Sikke 2	Hatice bende-i 'Ali es-Sinnî Sikke 2
Gazâl Zevce-i Makbûl el-Hasanî Sikke 2	Makbûl Zevce-i Server el-Hafız Sikke 1	Semâh Zevce-i Dakkâk Mehmed Sikke 1	Zellâl Zevce-i Cevher Sikke 1
Müjde bende-i 'Abdullah sikke 1	Rahime binti Müjde el-Mezbûr Sikke 1	Sa'ide Zevce-i Yahya Atîk Kâdı Muhyiddîn Sikke 1	Bahtiyâr Zevce-i Nureddîn el-Hüseynî Sikke 1
Fâtma binti Ömer efendi 'Ali Sikke 1	Ümmü 'Abdullah binti 'Abdulkerîm Efendi Sikke 20	Mükerrer Seyyidü'l-Cem'i Sikke 4	Mükerrer Mehmed Zevce-i Ümmü hay 'Ali Sikke 3
Zeyneb binti Şeyh Ömer Sikke 2	Su'âd ehihâ Sikke 2	Ümmü'l-Hayr Ehihâ Sikke 2	Ümmühân ehihâ Sikke 2
Fâtma Ehihâ Sikke 2	Cemîle binti Ahmed Sikke 2	Hatice bende-i Şermin Sikke 1	Fâtma bende-i Ahmed A'rî Sikke 2
Halime Atîka-i Kemâluddîn Sikke 1	Mercân Sikke 1	Cami'a Zevce-i Atîfe el-İrâkî Sikke 2	Fâtma bende-i İshâk Sikke 1
Mînâ bende-i Hervî Sikke 1	Fâtma bende-i Şeyh Mehmed Sikke 1	Hazâl Cemâl Sikke 2	Ümmü Fâtma Sikke 1
Ümmü'l-Hasan binti Şeyh Mehmed Bektâşî Pîri Sikke 2	Su'âd binti Mevlânâ Cemâluddîn el-Hanefî Sikke 2	Su'âd binti Murâd Sikke 1	Halime Zevce-i Ahmed ez-Zahire Sikke 2
Bintiha Fâtma Sikke 2	Kemâle bende-i 'Abdullah el-Hasan Sikke 2	Fâtma bende-i Kemâl el-Mezbûr Sikke 1	'Aîşe binti Şeyh Cevher Sikke 2

Tablo 4.47. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at

(23b) Ümmü'l-Hüseyin Binti Ümmü Cemâluddîn Sikke 2	Zeyneb binti 'Abdullah el-Hanbelî Sikke 2	Gülsüm binti Murâd Sikke 1	Ümmühân binti Abdulmu'tî Sikke 2
İkbâl binti 'Abdullah Sikke 2	Sa'du'l-Mulûk binti Ahmed Sikke 1	'Aîşe binti Murâd Sikke 1	Ümmü'l-Hayr binti Ahmed Sikke 1
Fâtma binti Farah Sikke 1	Rahîme binti Mısıfî Sikke 2	Kemâle binti Ebu's-Server Sikke 3	Sâliha binti Mollâ Mahmud es-sürvânî Sikke 3
Uhtihâ Fâtma Sikke 2	Safiyye binti Nureddîn Sikke 2	Fâtma binti Şeyh Ahmed Sikke 2	Ümmü'l-Hayr binti Şeyh Mehmed Sikke 2
Zeyneb ve Uhtihâ Sikke 2	'Aîşe binti Abdul'azîz Sikke 2	Hatice binti Ebi Bekir er-Rûmî Sikke 2	Fâtma Ümmü'l-Eşrâf Sikke 2
Seyyideti Gül uht Seyyid Ebu'l-Ğays Sikke 3	Seyyideti Gül binti Kadı el-Hanbelî Sikke 2	Safiyye binti el-Mezbûr Sikke 2	Ümmü'l-Hüseyin binti Yahya et-Taberî Sikke 2
Fâtma binti Muhyiddîn Sikke 2	Meryem binti Ahmed sühenî Sikke 2	Latîfe binti Ümmü's-Sâ'adât Sikke 1	Cevher binti Kâsım Sikke 2
Fâtma binti 'Abdullah Sikke 2	Sa'dul-mulûk binti Ahmed Sikke 2	'Aîşe binti 'Ali es-Suyûfî Sikke 2	Fâtma binti Hasan Efendi Sikke 4

Tablo 4.47. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at

'Aîşe Hâtun binti 'Ali Efendi Sikke 4	Hatice Mehmed Ebu'l-Yemenî Sikke 2	Meryem binti Şehâbüddîn Sikke 2	Yâsemin Mehmed el-Cünûd Sikke 3
Fâtma binti Ebu'l-Bekâ Sikke 3	Zeyneb binti İbrâhîm Sikke 3	Gazâl Atîka-i Muhyiddîn Sikke 3	Seyyideti binti Mehmed ed-Difâ' Sikke 3
Ümmü'l-Hayr binti 'Ali Sikke 3	Su'âd ve Fâtma ve Hatice Benâti Fâtma binti Şa'bân bin Ramazân Sikke 2	Rahime binti Atiyye Sikke 2	Şemsî binti Sârimî Sikke 2
Zeyneb binti Hasan Tâbi'i Cemâlüddîn Sikke 2	Sâliha es-Seyyid 'Ali Nureddîn Sikke 2	Muhtâr Me'a Evlâduhâ Sikke 2	Fâtma Sikke 2
Fâtma dahter Şeyh Alâeddîn Rûmî Sikke 4	Arife Hâtun er-Rûmî Sikke 2	Mâhî Hâtun Sikke 4	Zâde Hâtun Sikke 2

Tablo 4.48. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at

(24a) Rahime binti Miftâh bin 'Abdullah ez-Zer'a Sikke 3	Fâtma binti Şeyh Ahmed el-Arabî Sikke 2	Tevrîhâ binti 'Abdullah Tâbi'i 'Ali Zer'a Sikke 3	Sâliha Hâtun sikke 4
Fâtma Dahter Kâdî Ahmed et-Tahirî Sikke 4	Fâtma binti Ahmed bin Nasûh Sikke 4	Halime uhtihâ Sikke 3	Emine uhtihâ Sikke 3
Fâtma ve Emine ve Halime dahterân-ı Ahmed er-Rûmî Sikke 5 'An Şa'ban Sikke 5 'An 'Aîşe Sikke 10	Hayâti binti 'Abdullah Sikke 12 Def'i 2 Def'i 2 ve 4	Râziyye binti 'Abdullah Sikke 4	Fâtma Hemşire-i Seyyid Hâşim mirliva-i Be-cây-ı Abdulkâfi bin Abdulhâdî Sikke 4
Hâtun Hemşire-i Ahmed bin Osmân el-Mâdih Sikke 3	Kemâle binti Selmân Ağâ Sikke 2	Esmâ binti Mevlânâ Mehmed Çelebi el-Müderriş Sikke 2	Zennân Tâbi'a-i Mehmed Bey atik Sikke 1
Zeyneb binti Zevce-i Hasan Şirâzî Sikke 4	Fâtma binti Hasan Sikke 4	Firûz Tâbi'a-i Mezbûrîn Sikke 5	Ümerâ-i Ricâl 'Aîşe binti Ahmed Çelebi Zevce-i Sinân Sikke 2 'An Mahlûlat 998
Menkûl mine'r-Ricâl Hatice binti 'Aîşe Rûmîye-i İstânbûlî Sikke 2	Salihâ bin Mustafa Sikke 3		

Yekûn sikke

1540

Tablo 4.49. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mezûrîn leh An Mahlûlat Sene 998 Mukarrer şuden

Belkıs binti Mustafa Sikke 43	Râziyye binti 'Abdullah Sikke 30	Hümâyûn binti Kâsım Sikke 10	Râhime binti 'Abdullah Sikke 7
Şâbâş Abdullah Sikke 5	Gazâl binti Abdullah Sikke 5	Emine binti Hasan Sikke 5	Rabî'a Hâtun Sikke 2
'Aîşe binti 'Ali İstânbûlî Sikke 10	Yemâne Binti 'Abdullah Mu'nika-i Mezbûre Sikke 5	Fâtma binti Hâcî Hasan Sikke 11	Su'âd Vâlîde-i Ahmed Râvî Sikke 5
Fâtma ve Ümmü'l-Hayr ve seyyideti Gül Vâlidetihim Gâzal benât Şeyh Abdurrahîm bin Hasan Sikke 8	İ'nâyet binti 'Abdullah Atîka-i Hatice Hâtun Sikke 5	Mirzâ dahter Mehmed Edirnevî Tâbi'i İbrâhîm bey Sikke 5	Selime binti Mehmed Tâbi'i Emîn-i Surre-i İbrâhîm Çelebi Edirnevî Sikke 5

Tablo 4.49. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mezkûrîn leh An Mahlûlat Sene 998 Mukarrer şuden

Hatice binti 'Ali el-Mukaddesî Tâbi'î Sikke 4	Hatice binti 'Abdullah der-Galata Me'a bintihâ Sikke 5	Yahya Hâtun der Kâsım Pâşâ Ber-Mucebi Hükmi Şerif Sikke 10	Hacı Kamer binti 'Abdullah İstânbûlî der-Kurb-ı Kırk Çeşme Ber- Mucebi Hükmi Şerif Sikke10
Belkıs Ümmü Hüseyin Bevvâbân-ı 'Ali Sikke 3	Pervâne Atfika-i Mezbûre Sikke 2	Kabûl binti 'Abdullah Tâbi'î I'yal Hâce Mehmed Sikke 2	Selmâ binti Mehmed Zevce-i Ahmed el-Müşedd Sikke 2

Tablo 4.50. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Mezkûrîn leh An Mahlûlat Sene 998 Mukarrer şuden

(24b) Mübârek Tâbi'a-i Ahmed müşedd Bâb-ı Abbâs Sikke 2	Halim Sinân Tâbi'î 'Ali bey Bevvâb-ı Ali Sikke 4	Cabir bin 'Abdullah Tâlîka-i 'Ali bey Bevvâb Sikke 3	Hatice binti Şeyh Hasan Tâbi'î Sikke 3
Zeyneb binti Şeyh Hasan Sikke 3	Ümmühân binti Hasan Bursa Sikke 2	'Aişe binti 'Abdulkerrim Sikke 3	Meryem tabi'a Muhlis Sikke 3
Zevce-i Şeyh Ahmed el-Mâlikî Sikke 3	Hüseyin ez-Zer'a Sikke 2	Rukîyye binti Sinân Rûmî Sikke 3	Fâtma binti Sinân el-Mezbûr Sikke 3
Harîr binti 'Abdullah I'yâl Mevlâna Mehmed el-Afgânî Sikke 2	Halkûllah binti Şeyh 'Ali bin Ömer bin Abdulkerrî Sikke 4	Dâmu's-Server Atfika-i Halime Seyyid İskender Sikke 4	

Yekûn Sikke
237

Tablo 4.51. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at Ribât-ı Kâbe-i Mükerrreme-i Müşerreffe Şerefehاللہu Te'âlâ

**Sikke
1520**

Ribât-ı Mevlânâ Seyyid Şerif Ebu'n-Nûma Sekene lir-Ricâl Neferân 31 beher Nefer 3 Yekûn Sikke 93	Ribât-ı el-Cava Neferân 21 Beher Nefer 3 Yekûn sikke 63
Ribât-ı el-Havza Neferân 12 beher Nefer 3 Yekûn sikke 36	Ribât-ı Sultân Mahmud der- Hatt-ı Nil-i Vâdi-i İbrâhîm Neferân 40 beher Nefer 3 Yekûn Sikke 120
Ribât-ı Gülbeden Biküm Neferân 15 Beher Nefer 3 Yekûn sikke 45	Ribât-ı el-'Âri Neferân 12 beher nefer 3 Yekûn Sikke 36
Ribât-ı Seyr-i Sülûk Neferân 26 Beher Nefer 3 Yekûn Sikke 78	Ribât-ı Sultân Mahmud Beyâb-ı el-Umre Neferân 30 Beher Nefer 3 Yekûn Sikke 90
Ribât-ı Mevlânâ eş-Şerif Ebu'n-Nûma Sekene'r-Ricâl Neferân 30 Beher Nefer 3 Yekûn Sikke 90	Ribât-ı Al-i İmrân sekene's-Sinâ Neferân 22 Beher Nefer 3 Yekûn Sikke 66
Ribât-ı Ebâ'l-Kâsım el-Fenârî Neferân 28 beher Nefer 3 Yekûn Sikke 84	Ribât-ı el-Fukâ'iyye Neferân 13 Beher Nefer 3 Yekûn Sikke 39
Ribât-ı Dâvudiye Neferân 99 Beher Nefer 3 Yekun Sikke 297	Ribât-ı Mehmed bin 'Abdurrahîm Neferan 13 Beher Nefer 3 Yekun Sikke 39
Ribât-ı Çad Beyi Neferân 18 Beher Nefer 3 Yekûn Sikke 54	Ribât-ı Abdolvâsi'î Neferân 18 Beher Nefer 3 Yekûn Sikke 54

Tablo 4.51. (Devamı) Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at Ribât-ı Kâbe-i Mükerrerme-i Müşerrefe Şerefehallâhu Te'âlâ

(25a) Ribât-ı İbni Ümrân Sekene'r-Ricâl Neferân 13 Beher Nefer 3 Yekûn Sikke 39	Ribât-ı Şeyh Bedrüddîn el-A'kîlî Neferân 10 Beher Nefer 3 Yekûn Sikke 30
Ribât-ı Tetimme-i Mekke Kâyıtbây Neferân 2 Beher Nefer 3 Yekûn Sikke 6	Ribât-ı Tetimme-i Mekke-i Bâsitiyye Neferân 2 Beher Nefer 3 Yekûn Sikke 6
Ribât-ı Tetimme-i Mekke Rem' Neferân 2 Beher Nefer 3 Yekûn Sikke 6	Ribât-ı Mekke-i Honde Neferân 17 Beher Nefer 3 Yekûn Sikke 51
Ribât-ı Muhyiddîn el-Lârî Neferân 25 Beher nefer 3 Yekûn Sikke 75	Ribât-ı el- Yemenî Neferân 17 Beher Nefer 3 Yekûn Sikke 51
Ribât-ı Kemâlüddîn Hasanî Neferân 27 Beher nefer 3 Yekûn Sikke 81	Ribât-ı el-İrâkî Neferân 11 Beher Nefer 3 Yekûn Sikke 33
Ribât-ı Şeyh 'Ali el-Muttakî Neferân 16 Beher nefer 3 Yekûn Sikke 48	
Tetimme-i Ribât-ı en-Nâsirî Tevâbi-i Mevlânâ Şeyh Abdülkerîm el-Mu'tî el-Müftî Neferân 22 beher nefer 3 Yekûn Sikke 66	Tetimme-i Ribât-ı Reîsü'l- Kurrâ Şeyh Sa'duddîn Mahmud ve bi'l-Kur'ânî'l-azîm el-Mu'temî fî Mescidi'l-Kirâm fî Leyle-i Cum'a tesrîfu bi-yed-i ekle'a Tahir 'Ali elleti A'la Zer'i Neferân 7 Beher Nefer 3 Yekûn sikke 21
Ribât-ı tetimme-i Mekke-i Kâyıtbây Neferân 2 beher nefer 3 Yekûn sikke 6	Ribât-ı tetimme-i Mekke-i el-Bâsîtiyye Neferân 2 beher nefer 3 Yekûn sikke 6
Ribât-ı Honde Sekene's-Sinâ Neferân 3 Beher Nefer 3 Yekûn Sikke 9 8840	
Hasan Fehmi ed-Defter biiznillâhî'l- Hak Abdurraûf bin Mehmed el-Mevtî el-Kâdî 'Ali el-Müşerref 'Ufiye Anh Mühür	

Tablo 4.52. Mekke Surre Defterinde Pay Alan Cemâ'at-i Şeyh 'Abdullah Ahmed Bâ-Vezir

(25b) Musa bin Yâkut Mecdüddîn Sikke 2	Ahmed bin Yâkut Mecdüddîn Sikke 5	Selim bin Yâkut Mecdüddîn Sikke 5	Vâlidetihim Seyyid Hatun bin 'Ali ibni Adana Sikke 5
Meryem binti Musa Yâkut Mecdüddîn Sikke 4	Behiye binti 'Abdullah Mu'nika-i Yâkut Mecdüddîn Sikke 4	Hâletihim seyyideti binti 'Ali bin Erîd Sikke 4	

Yekûn Sikke 33

Mezkûrîn seniyye-i mâzide otuz üç sikke filori sadaka ve urbân olunub isimleri deftere kaydolunmuş idi bu sene-i mübâreke civârda iktiza defterdâr isimleri sâkıt olub akçe vâkkâtta ve Fî aslîde Safer altı kalmışlardır rûz-ı mezkûr ki Sene-i eşrâf isimleri deftere kayd olunub saîr taksim eylesine

Buyruldu Tahrîrân fî âhîri şehrevî Zilhicce fî 998

Mühür

5. SONUÇ

İslâm tarihinde Haremeyn bölgesine yönelik özel uygulamalardan biri surre irsâlidir. Bu uygulama, Abbâsîler zamanında başlatılmış olup sonraki İslâm devletleri tarafından da devam ettirilerek gelenek haline getirilmiştir. Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren Haremeyn'e ilgi göstermiş ve diğer İslâm Devletleri gibi surreler göndermiştir. Hicâz idâresi, Osmanlı hâkimiyetine alındıktan sonra ise surreler her yıl düzenli olarak gönderilmeye başlanmıştır. Bölgenin Osmanlı idâresinden çıktığı I. Dünya Savaşı'na kadar bu uygulama sürdürülmüştür.

III. Murad dönemine ait 998/1590 tarihli Mekke ve Medine surre defterlerinin muhteva analizi ve transkripsiyonunun yapıldığı bu çalışma sayesinde XVI. yüzyılın son yıllarındaki Osmanlı surre uygulamasının detayları tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçları şu şekilde ifade etmek mümkündür. Hem Mekke hem de Medine'de surrelerden pay alan kesimler, altı gruptur. Bunlar; mücâvirler, ilim talipleri, seyyid/şerifler, ribât sâkinleri, Haremeyn görevlileri ve dilencilerdir. Bu gruplara tahsis edilen toplam pay 146.104'dır. Bunlardan Mekke surresinden tahsis edilen pay 14.039 sikke'dir. Medine surre vakıf defterinde ise 120.795 osmânî geriye kalan 11.270 hasene pay ayrılmış olduğuna saptanmıştır. Mekke surre defterinde yer alan mücâvirler şehir, meslek, mezheb/meşrep ve milletlere göre dört grub halinde sınıflandırılmıştır. Haremeyn görevlileri ise yönetim görevlileri din görevlileri, yardımcı hizmet görevlileri ve diğerleri olmak üzere dört gruba ayrılmıştır.

İslâm ülkeleri Haremeyn'e yardım faaliyetlerini devamlı kılmak adına vakıflar inşa etmişlerdir. Bu vakıflar Osmanlı zamanında da aktif halde kullanılmaya devam etmiş, mevcut vakıflara ek olarak yeni vakıflar inşâ edilerek Mekke ve Medine'nin ihtiyaçları giderilmeye çalışılmıştır. Tez çalışmamızın kaynaklarından birini teşkil eden Medine surre defteri ise vakıf içeriğine sahip olup toplamda 60 vakıf adı geçmektedir. Söz konusu vakıfların tahsisinde belli şartlar ileri sürülmüş bu şartlar; halka, yemek dağıtımına, Kur'ân-ı Kerim tilâvetine, Haremeyn'in ihtiyaçlarına, Haremeyn'de öğrenim görenlere yönelik ve diğer vakıflar olmak üzere tasnif edilerek incelenmiştir. Vakıflardan ayrılan toplam miktar 572.973'tür. Bunlar 14.997 hasene ve 557.976 osmânîdir.

Araştırma sonucunda Medine surre vakıf defterinde ismi geçen vakıfların çoğunun Memlûklü dönemine ait olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca hem Mekke hem de Medine surre defterlerinden tahsis edilen payların hesaplamalarında bazı hatalar saptanmış olup bunlarda tez çalışmamızda belirtilmiştir.

Surre defterleri nüfus oranını net olarak ortaya koymasalar da dönemin nüfus yapısı, sosyal ve ekonomik açıdan yorumlamamızı sağlayacak bilgiler vermektedir. Surre defterlerinde pay tahsis edilen kişilerin farklı kesimlere ait olduğu görülmektedir. Böylelikle Osmanlı Devleti'nin Haremeyn'e ve orada yaşayan tebaaya göstermiş olduğu önem Osmanlı'nın son dönemlerine kadar devam etmiştir. Surre irsâli uygulaması Osmanlı Devleti'ne önceki İslâm devletlerinden miras kalmıştır. Osmanlı devirlerinde bu uygulamanın muntazam örnekliğini surre defterleri sayesinde elde etmek mümkündür.

6. KAYNAKÇA

- Abdurrahman Vefik, Sayın. *Tekâlif-i Kavâid-i*. 2 Cilt. (Dersaâdet: Matbaa-i Kader), 1328.
- Agayeva, Süreyya. "Nevbe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/37-38. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Ahmed Rasim. *Resimli ve Haritalı Osmanlı Tarihi*. (İstanbul: Ebu'z-Ziya), 1328.
- Ahmed Salahaddin Bey. *Kabe Yollarında Surre Alayı Hatıraları*. çev. İsmail Kara - Yusuf Çağlar. İstanbul: Dergah Yayınları, 2017.
- Akarsu, Murat. *Hilafetine Kadar Hz. Osman*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1993.
- Akyol, Yasemin. *Büyük Selçuklu Döneminde Ribatlar ve Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Fonksiyonları*. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024.
- Algar, Hamid. "Nakşibendiyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/335-342. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Alikılıç, Dündar. *XVII. Yüzyıl Osmanlı Saray Teşrifâtı ve Törenleri*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002.
- Alkan, Mustafa. "Osmanlı Devletinde Merkez Teşkilatı". *Osmanlı Teşkilat Tarihi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2021.
- Almasri, Mutasem. *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Kudüs'e Gönderilen Surre-i Hümayun*. Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Altındağ, Ülkü. "Dârüssaâde". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/1-3. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Aşıkpaşazâde. *Tevârih-i Âli Osman*. (İstanbul: Matbaa-i Âmire), 1332.
- Atalar, Münir. *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayun Ve Surre Alayları*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1991.
- Ateş, Nilüfer. "1129/1717 Yılı Surre Kayıtlarına Göre Osmanlı'da Haremeyn Yardımları ve Vakıfları " *Hac Tarihi*. Ankara: TDV Yayınları, 2021.

- Ateş, Nilüfer. "Osmanlı Devleti'nin Dış Siyasetinde Haccın Etkisi (1566-1595)". *Eskişehir Osmangazi İlahiyat Fakültesi Dergisi*.12/1 (Mart 2025), 210-233.
- Aybakan, Bilal. "Şafî Mezhebi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/233-247. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Ayva, Mehmet. *Hulefâ-yı 'İzâm-ı 'Osmâniyye Hazâratının Haremeyn-i Şerifeyn'deki Âsâr-ı Mebrûre ve Meşkûre-i Hümayunları*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Azamat, Nihat. "Kâdiriyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/131-136. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Bardakoğlu, Ali. "Hanefî Mezhebi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16/1-21. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı*[TS.MA.e], No. 1108, Gömlek No.59. <https://katalog.devletarşivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Nâme-i Hümayun Evrakı* [A.}DVN.NMH.], No. 41, Gömlek No. 2. <https://katalog.devletarşivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Nâme-i Hümayun Evrakı A.}DVN.NMH*, No. 44, Gömlek No. 14. <https://katalog.devletarşivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Teşrîfât Kalemi Evrakı* [A.} TŞF.], No. 3, Gömlek No. 44. <https://katalog.devletarşivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Topkapı Sarayı Arşivi Defterleri* [TS.MA.d] No. 3485. <https://katalog.devletarşivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Topkapı Sarayı Arşivi Defterleri* [TS.MA.d] No. 9743. <https://katalog.devletarşivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Topkapı Sarayı Arşivi Evrakı* [TS.MA.e] No. 145, Gömlek No. 22. <https://katalog.devletarşivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri* [TS.MA.d], No.1217. <https://katalog.devletarşivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri* [TS.MA.d], No. 4086. <https://katalog.devletarşivleri.gov.tr>

- BOA, Osmanlı Arşivi. *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri [TS.MA.d]*, No.1172.
<https://katalog.devletarşivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri [TS.MA.d]*, No. 2352.
<https://katalog.devletarşivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı [TS.MA.e]*, No. 7037.
<https://katalog.devletarşivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı [TS.MA.e]*, No. 1992.
<https://katalog.devletarşivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı [TS.MA.e]*, No. 192, Gömlek No. 10. <https://katalog.devletarşivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı [TS.MA.e]*, No. 1072, Gömlek No. 55. <https://katalog.devletarşivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı [TS.MA.e]*, No. 1154.
<https://katalog.devletarşivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı [TS.MA.e]*, No. 3485.
<https://katalog.devletarşivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı [TS.MA.e]*. No. 145, Gömlek No. 22. <https://katalog.devletarşivleri.gov.tr>
- Bozkurt, Nebi. "Mücâvir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Ankara: TDV Yayınları, 2020).31/444-445.
- Buzpınar, Şit Tufan - Küçükaşçı, Mustafa Sabri. "Haremeyn". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16/153-157. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Buzpınar, Şit Tufan. "Şam (Osmanlı Dönemi)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/315-320. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Çakmak, Abdullah. "19. Yüzyıl'ın İkinci Yarısında Hac Organizasyonunun Dönüşümü Bağlamında Mevkibü'l-Hacc-ı Şerif". *Kocatepe İslâmi İlimler Dergisi* 4/1 (Haziran 2021), 173-191.
- Çelik, Ramazan. "Emri Divanı'nda Kâbe Mazmunu". *International Journal Of Filologia* 12 (Aralık 2024), 128-138.

- Çubukçu, Asri. "Çakmak, el-Melikü'z-Zâhir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/192-193. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Değirmenci, Esra Nur. *H.1070/M. 1660 Tarihli Surre-i Hümayun Defterlerinin Analizi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Durak, Emine. *1757-1758 Yılı Mekke Surre Defteri Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi*. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Ebü't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed el-Fîrûzâbâdî. *El-Okyânusu'l-Basit Fî Tercemeti'l-Kâmûsü'l-Muhit*. çev. Mustafa Koç - Eyyüp Tanrıverdi. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları, 2013.
- Eliaçık, Muhittin. "Hac'da Dilenen Tekrûrilerle İlgili Osmanlı Arşiv Belgeleri". *Tarih Okulu Dergisi* 20 (Aralık 2014), 251-269.
- Eroğlu, Muhammed. "Aşr-ı Şerif". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4/24. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Esad Efendi. *Teşrîfât-ı Kadime*. (İstanbul: Matbaa-i Âmire), 1287.
- Eyüb Sabri. *Mir'âtü'l-Haremeyn*. 2 Cilt. İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Yayınları, 2018.
- Fayda, Mustafa. "Hâlid b. Velîd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15/289-292. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Feridun Bey. *Münşeatü's- Selâtîn*. 2 Cilt. (İstanbul: Takvimhane-i Âmire), 1264.
- Fişne, Rahime. *XVIII. YY Başlarında Kudüs Suresi(Transkripsiyon ve Değerlendirme)*. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Gülen, Ayşenur. *Kudüs Ahâlisi:Transkripsiyon ve Tahlil (1593-1623)*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmed Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Güler, Mustafa. *XVI.- XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devletinde Haremeyn Vakıfları*. İstanbul: Ensar, 3. Basım, 2019.
- Gülmez, Abdurrahman. "11 ve 12. Yüzyılda Hac Yolları ve Hicaz Bölgesi Üzerinde Selçuklu- Fâtımî Rekabeti". *Hac Tarihi*. Ankara: TDV Yayınları, 2021.
- Hammer, Joseph Freiherr. *Osmanlı Târihi*. çev. Ata Bey. 11 Cilt. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1947.

Hicâz Salnâmesi. Hicâz: Hicâz Matbaası, 1301/1884.

İbni Manzur. *Lisanu'l Arab*. 20 Cilt. (Beyrut: Dâru's-Sâdır), 3. Basım, 1414.

Kallek, Cengiz. "İrdeb". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/440-442 İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

Kallek, Cengiz. "Rıtl". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/52-55. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.

Karacakaya, Recep - Yücedağ, İsmail. *Osmanlı Arşiv Vesikaları*. İstanbul: İdeal Kültür Yayınları, 5. Basım, 2017.

Karaismailoğlu, Adnan. "Muhyî-yi Lârî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/81. Ankara: TDV Yayınları, 2020.

Karakuş, Nadir. "Hac Yolunda Bir Babür Prensese". *Kadın Araştırmaları Dergisi* 8/1 (Haziran 2022), 17-50.

Kaya, Eyyüp Said. "Mâlikî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/519-535. Ankara: TDV Yayınları, 2003.

Kaya, Hakan. *XVII. Yüzyıl'da Osmanlı Toplumunda Nakşibendilik (İstanbul, Diyarbakır, Bursa)*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.

Kılıç, Ümit. "İlmiye Teşkilatı". *Osmanlı Teşkilat Tarihi El Kitabı*. 273-313. Ankara: Grafiker Yayınları, 7. Basım, 2021.

Koca, Ferhat. "Hanbelî Mezhebi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15/525-547. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Kurt, Yılmaz - Ceyhan, Muhammed. *Osmanlı Paleografyası ve Osmanlı Diplomatiği*. Ankara: Akçağ Yayınları, 3. Basım, 2015.

Kütükoğlu, Mübahat. *Osmanlı'nın Sosyo-Kültürel ve İktisadi Yapısı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. Basım, 2020.

Lutfî, Ahmed Efendi. *Târih-i Devlet-i Âliyye-i Osmânîyye*. 8 cilt. (Dersaadet: Sabah Matbaası), 1328.

Maverdî, İmam Ebu'l-Hasan. *el-Ahkâmü's-Sultânîyye, İslâm'da Hilafet ve Devlet Hukuku*. çev. Dr. Ali Şafak. (İstanbul: Bedir Yayınevi), 1396/1976.

- Metin, İsmail. "Osmanlılar Döneminde Hac Mekanlarının Bakım ve Onarımı". *Hac Tarihi*. Ankara: TDV Yayınları, 2021.
- Mutçalı, Serdar. *Arapça-Türkçe Sözlüğü*. İstanbul: Dağarcık Yayınları, 1995.
- Ocak, Ahmet Yaşar. "Bektaşî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 5/373-379. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarihi Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2. Basım, 1993.
- Peçevî, İbrahim. *Peçevî Târihi*. 2 Cilt. (İstanbul: Matbaa-i Âmire), 1283.
- Sar, Esra. "Selçuklular ve Osmanlı'da Kadınların Kurduğu Vakıflar". *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 6 (Ağustos 2021), 1293-1308.
- Selânikî, Mustafa Efendi. *Selânikî Târihi*. (İstanbul: Matbaa-i Âmire), 1281.
- Serinsu, Ahmed Nedim. "Şikârizâde Ahmed Efendi'nin Ahvali Medine-i Münevvere Adlı Eseri". *Akademik Dergisi* 4 (Haziran 2018), 179-207.
- Seyyid Lokman. *Zübdedü't-Tevârih*. ed. Göker İnan. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları, 2022.
- Seyyid Muhammed es-Seyyid. "Kansu Gavri". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/313-316. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Solakzade, Mehmed Hemdemî. *Solakzade Târihi*. (İstanbul: Mahmud Bey), 1297.
- Şemseddin Sâmî. *Kamus-ı Türkî*. (Dersâdet: İkdâm), 1317.
- Taneri, Aydın. "Camedâr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/45. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Tomar, Cengiz. "Sehâvî, Şemseddin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/313-316. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Turan, Ayat. *İbn-i İyâs'ın Bedâ'i'uz-Zuhûr Fî Vakâ'i'ud-Duhûr Adlı Eserinin Beşinci Cüz 3-102 Sayfalar Arası Tercümesi*. Mersin: Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Uğur, Hatice. "Tekrûr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/387-388. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.

- Uludağ, Süleyman. "Ahmediyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/171. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Uludağ, Süleyman. "Halvetiyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15/393-395. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Uludağ, Süleyman. "Sülûk". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/127-128. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Mekke-i Mükەرreme Emirleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3. Basım, 2021.
- Yazıcı, Ümit. *4452 Numaralı Surre-i Hümayun Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (H.1326/M.1908-1909)*. Karabük: Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Yiğit, İsmail. "Kayıtbay". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/80-81. Ankara: TDV Yayınları, 2022.
- Yiğit, İsmail. "Memlükler". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/90-97. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Yiğit, İsmail. "Osman". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/438-443. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

EKLER

Ek-1 Tablolar

Ek 1.1. Haremeyn Muhasebe Defter Kayıtları

Evkaf-ı Haremeyn Muhasebesi Defter Kayıtları	Tarihi
EV.HMH.d 251	1084
EV.HMH.d 564	1100
EV.HMH.d 466	1100
EV.HMH.d 511	1101
EV.HMH.d 528	1103
EV.HMH.d 152	1105
EV.HMH.d 813	1106
EV.HMH.d 549	1126
EV.HMH.d 600	1127
EV.HMH.d 3999	1127
EV.HMH.d 1974	1132
EV.HMH.d 2672	1135
EV.HMH.d 2972	1139
EV.HMH.d 3040	1140
EV.HMH.d 3039	1140
EV.HMH.d 3054	1140
EV.HMH.d 3162	1142
EV.HMH.d 3161	1142
EV.HMH.d 3234	1143
EV.HMH.d 3273	1143
EV.HMH.d 3311	1144
EV.HMH.d 3403	1145
EV.HMH.d 3404	1145
EV.HMH. d 3499	1146
EV.HMH.d 3500	1146
EV.HMH.d 3585	1147

Ek 1.1. (Devamı) Haremeyn Muhasebe Defter Kayıtları

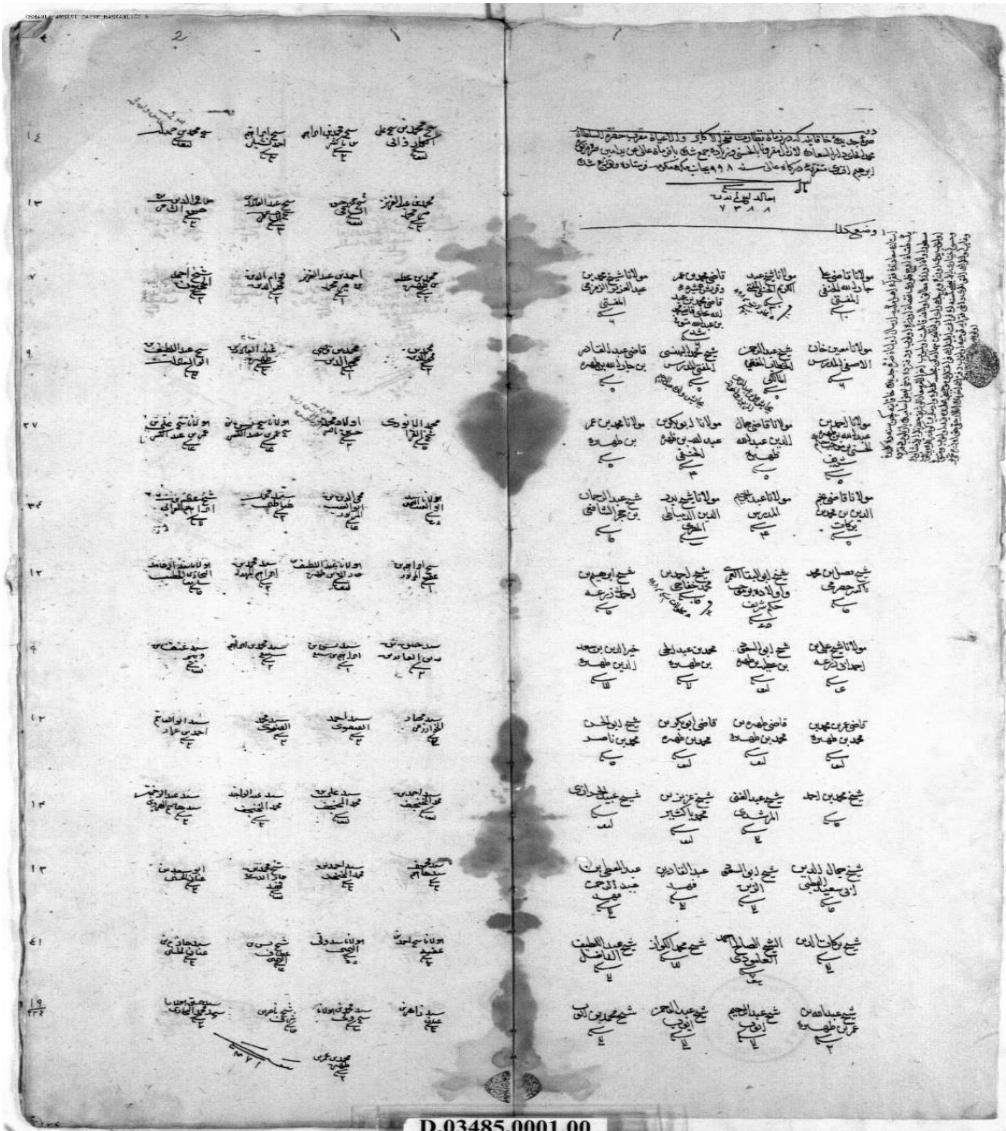
EV.HMH.d 3668	1148
EV.HMH.d 3667	1148
EV.HMH.d 3834	1150
EV.HMH.d 3833	1150
EV.HMH.d 3996	1152
EV.HMH.d 4079	1154
EV.HMH.d 4306	1156
EV.HMH.d 4360	1157
EV.HMH.d 4429	1160
EV.HMH.d 2708	1160
EV.HMH.d 4484	1160
EV.HMH.d 4686	1162
EV.HMH.d 4649	1163
EV.HMH.d 4679	1163
EV.HMH.d 4759	1166
EV.HMH.d 4523	1168
EV.HMH.d 467	1168
EV.HMH.d 5029	1170
EV.HMH.d 5108	1171
EV.HMH.d 5143	1173
EV.HMH.d 5296	1177
EV.HMH.d 2096	1178
EV.HMH.d 5186	1179
EV.HMH.d 5901	1187
EV.HMH.d 4240	1187
EV.HMH.d 5933	1188
EV.HMH.d 5660	1193
EV.HMH.d 6367	1197
EV.HMH.d 6013	1199
EV.HMH.d 6310	1199
EV.HMH.d 6588	1200

Ek 1.1. (Devamı) Haremeyn Muhasebe Defter Kayıtları

EV.HMH.d 6563	1204
EV.HMH.d 6797	1204
EV.HMH.d 6720	1205
EV.HMH.d 6739	1206
EV.HMH.d 7194	1209
EV.HMH.d 6658	1210
EV.HMH.d 6657	1210
EV.HMH.d 7357	1211
EV.HMH.d 7509	1213
EV.HMH.d 7510	1214
EV.HMH.d 7721	1217
EV.HMH.d 7924	1220
EV.HMH.d 7797	1221
EV.HMH.d 7121	1221
EV.HMH.d 7387	1224
EV.HMH.d 8237	1229
EV.HMH.d 7985	1230
EV.HMH.d 8623	1235
EV.HMH.d 8371	1237
EV.HMH.d 8798	1239
EV.HMH.d 8800	1239
EV.HMH.d 8847	1240
EV.HMH.d 8861	1241
EV.HMH.d 8295	1246
EV.HMH.d 6717	1249
EV.HMH.d 7936	1252
EV.HMH.d 8220	1274
EV.HMH.d 8991	-----
EV.HMH.d 9048	-----

Ek-2 Belge Fotoğrafları

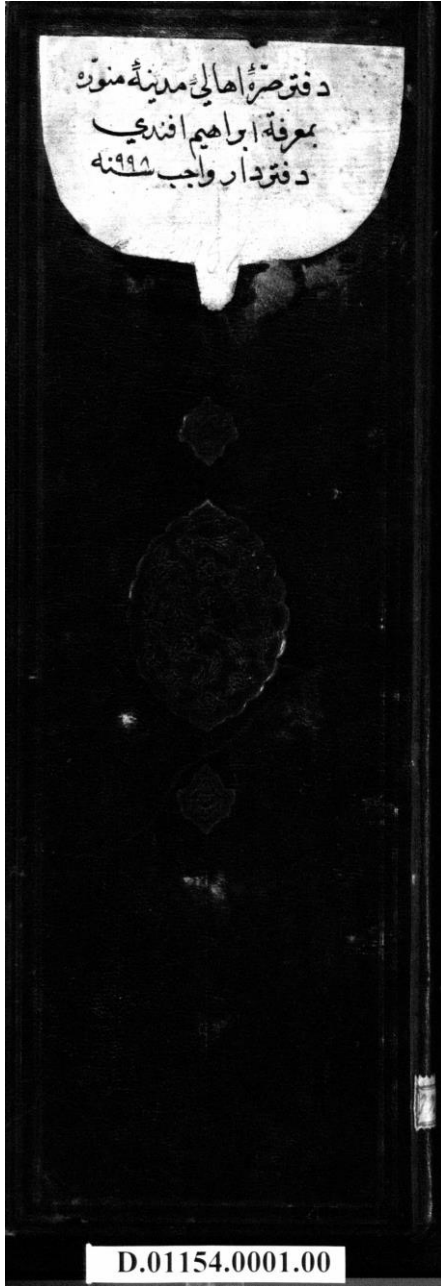
Ek 2.1. 3485 Numaralı Mekke Surre Defteri/1b-2a

4	حاجی قاضی محمد سید	حاجی قاضی محمد سید	4
13	سید عبداللطیف سید زکریا سید محمد	سید عبداللطیف سید زکریا سید محمد	13
9	سید محمد سید زکریا سید عبداللطیف	سید محمد سید زکریا سید عبداللطیف	9
6	سید محمد سید زکریا سید عبداللطیف	سید محمد سید زکریا سید عبداللطیف	6
1	سید محمد سید زکریا سید عبداللطیف	سید محمد سید زکریا سید عبداللطیف	1
14	سید محمد سید زکریا سید عبداللطیف	سید محمد سید زکریا سید عبداللطیف	14
14	سید محمد سید زکریا سید عبداللطیف	سید محمد سید زکریا سید عبداللطیف	14
12	سید محمد سید زکریا سید عبداللطیف	سید محمد سید زکریا سید عبداللطیف	12
6	سید محمد سید زکریا سید عبداللطیف	سید محمد سید زکریا سید عبداللطیف	6
32	سید محمد سید زکریا سید عبداللطیف	سید محمد سید زکریا سید عبداللطیف	32
14	سید محمد سید زکریا سید عبداللطیف	سید محمد سید زکریا سید عبداللطیف	14

D.03485.0001.00

Ek 2.4. 1154 Numaralı Medine Vakıf Surre Defterinin Kapak Resmi

D.01154.0001.00

